

EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU

25. ISTUNGJÄRK

10.–13. detsember 1990

SISUKORD

EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU 25. ISTUNGJÄRK ESIMENE ISTUNG

10. detsember 1990.....	4
Istungjärgu päevakorra kinnitamine	4
Välisriikide toiduabist Eesti Vabariigile	10
Eesti Vabariigi seaduse eelnõu "Eesti Vabariigi 1991. aasta riigieelarve kohta" esimese lugemise jätkamine	14
Eesti Vabariigi Ülemnõukogu reglemendi täiendustest	25

EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU 25. ISTUNGJÄRK TEINE ISTUNG

11. detsember 1990.....	36
Päevakorralised avaldused.....	36
Tallinna Lenini Rajooni Rahvakohtu kohtuniku valimine	46
Eesti Vabariigi seaduse eelnõu "Eesti Vabariigi 1991. aasta riigieelarve kohta" esimese lugemise jätkamine	47
Eesti Vabariigi Ülemnõukogu reglemendi täiendustest	52

EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU 25. ISTUNGJÄRK KOLMAS ISTUNG

12. detsember 1990.....	63
Eesti Vabariigi Ülemnõukogu pöördumine Eesti Vabariigi elanike, riigi- ja kohaliku võimu organite, kõigi demokraatlikult meelestatud kodanikeühenduste poole.....	63
Eesti Vabariigi seaduse eelnõu "Eesti Vabariigi 1991. aasta riigieelarve kohta" esimese lugemise jätkamine	79
Eesti Vabariigi seaduse "Maareformi läbiviimise ja maaseaduse aluste kohta" eelnõu ning "Eestimaa Talupidajate Keskliidu Volikogu ja Maa-Keskerakonna põhiseisukohad maareformi küsimustes" projekti arutelu	96

EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU 25. ISTUNGJÄRK NELJAS ISTUNG

13. detsember 1990.....	105
Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsuse "Eesti Vabariigi territooriumil asuva NKLP vara kohta" projektist.....	106

Eesti Vabariigi seaduse "Riiklike teenindus-, kaubandus- ja toitlustusettevõtete erastamise lähtealused" eelnõu ja Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsuse "Eesti Vabariigi seaduse "Riiklike teenindus-, kaubandus- ja toitlustusettevõtete erastamise lähtealused" kehtestamise kohta" projekti teise lugemise jätkamine	115
Eesti Vabariigi Valitsuse välispoliitikast 1990. aasta maist detsembrini	137
Eestist valitud NSV Liidu rahvasaadikute sõidust NSV Liidu rahvasaadikute IV kongressile ja pöördumisest NSV Liidu rahvasaadikute poole	178

EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU

25. ISTUNGJÄRK

ESIMENE ISTUNG

10. detsember 1990

Istungjärgu päevakorra kinnitamine

Juhataja (Ü. Nugis)

Asugem töökohtadele! Alustame 25. istungjärgu tööga. Kontrollime kohalolekut. Kohal on 76 saadikut, puudub 29.

M. Lauristin

Lugupeetud saadikud! Härra juhataja palus mul päevakorra kinnitamist juhatada, kuivõrd ta ei ole veel meie eelmise nädala seiklusrohkesse minevikku suutnud süveneda niivõrd, et saaks edasi minna. Pikk tee alles seljataga. Teile on jagatud välja päevakorra projekt. Nagu te näete, siin on enamus küsimusi selliseid, mis meil on jäänud eelmisel nädalal pooleli ja mille kohta me tegime katkestamise otsuse või mida me ei jõudnud eelmine nädal käsitleda. Saadikutel ei ole lõplikku varianti? Ma pean siis teile tutvustama.

Nagu te mäletate, meil jäi eelmisel nädalal pooleli eelarve esimene lugemine. On ettepanek, nii nagu me otsuse vastu võtsime, jätkata eelarve esimest lugemist. Mäletate, me otsustasime teha seda § 16 järgi, tähendab kiirendatud menetluse järgi, mis eeldab esimesel lugemisel ka sõnavõtte ja arutlust. Me saaksimegi siis kohe täna jätkata sõnavõttudega eelarve küsimuses. Mõned komisjonid ei ole veel koos rahandusministriga eelarvet arutanud, enamus aga on, ja saadikutel kindlasti on juba konkreetseid mõtteid ja ettepanekuid eelarve kohta. Siis jäi meil pooleli omandireformi aluste seaduseelnõu teine lugemine. Me otsustasime, et sellel istungjärgul me jätkame seda. Kandus üle seaduse "Maareformi läbiviimise ja maaseaduse aluste kohta" eelnõu, samuti "Riiklike teenindus-, kaubandus-, tootlustusettevõtete erastamise lähtealused" ja Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsuse Eesti Vabariigi seaduse "Riiklike teenindus-, kaubandus- ja tootlustusettevõtete erastamise kohta" kehtestamise projekt, mille teine lugemine on katkestatud.

Nii et kogu see omandiprobleemide pakett. Siis on meile esitamata reglemendi täiendused, mis olid päevakorras eelmine kord. Nagu ma teid eelmisel korral juba informeerisin, tegi valitsus ettepaneku võtta selle istungjärgu päevakorda "Eesti Vabariigi Valitsuse välispoliitikast 1990. aasta maist detsembrini". Valitsuse ettepanek on kuulata ära ettekanne ja vastused küsimustele nii-öelda informatsiooni korras. Ma usun, et ka väliskomisjon teeb siis oma kaasettekande samas küsimuses. On ka katkenud arutelu idapoliitikast, mis võiks olla eraldi punktina, haakudes välispoliitiliste probleemidega. Uue küsimusena, mida meil eelmine kord ei olnud, on päevakorda pandud Tallinna Lenini rajooni rahvakohtuniku valimine. Ettekandja on justiitsminister härra Raidla. Samuti on uue punktina ette pandud Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsuse "Eesti Vabariigi territooriumil asuva NLKP vara kohta" projektist. Valitsuskomisjon on teinud oma töö, formuleerinud oma ettepanekud ja esitab need meile arutamiseks. Niisiis peaksime päevakorra kinnitama, kui ei ole muid ettepanekuid. Nii et me jätkaksime pooleliolnud küsimusi, mida ma teile nimetasin, ja võtaksime juurde need kolm: välispoliitika, kohtuniku valimine ja otsuseprojekt NLKP vara kohta. Palun, härra Telgmaa soovib täiendada.

J. Telgmaa

Lugupeetud kolleegid! Ma esinen praegu sõltumatute demokraatide nimel. Meid on siin tõtt-öelda viimasel ajal häirinud üks asi, aga me ei osanud selle oma häirituse olemust öieti nagu sõnastada. Aga meile on tulnud appi Lauri Vahtre, kes on selle asja väga ilusti pühapäevases "Rahva Hääles" lahti kirjutanud kirjade rubriigis pealkirja all "See on skandaalne". Ja selleks, et nüüd küsimust päevakorda lülitada, lähen ma lihtsama vastupanu teed ja tsiteerin paari kohta selles loos, sest kõik tõenäoliselt ei ole lugenud, ja need, kes eestikeelseid lehti ei loe, need ammugi mitte. Niisiis meie ettepanek on võtta kiiresti päevakorda otsus välisriikide toiduabist Eesti Vabariigile. Ja lubage, et ma seda asja põhjendaks mõne lõigu tsiteerimisega sellest Lauri Vahtre loost. Ainult siin lõigus tuleb Tallinn asendada sõnaga Eesti ja Kiel sõnaga Saksamaa. Ma nüüd siis tsiteerin. "Nüüd oleme siis nii kaugel, et ootame Saksamaalt präänikupakke. Vaevalt et Kieli kodanikud selles osas Tallinna linnavalitsusega eelnevalt nõu pidamata jätsid. Ja kuna on kuulda, et pakke on tõepoolest saatma hakatud, siis tuleb arvata, et Revali raehärrad selleks ka lahke loa andsid. Olen Tallinna kodanik ja pärin linnavalitsuselt aru, mis õigusega alandatakse meid, seejuures igauht eraldi kerjusteks. Sama küsin ma ka valitsuselt ja valitsuse juhi käest, kes hiljaaegu väitis, et me toidame oma rahva ära. Justkui valitsus toidaks rahvast ja mitte vastupidi. On meil siis tõesti nälg? Ajalooramatud väidavad, et viimane näljahäda Eestis oli aastatel 1867–1869, aga kusagil pole sõnakestki, et seepärast

on Saksamaale kätt väristama mindud, vastupidi, peeti hoopis laulupidu maha. Ei surdud nälga ka maailmasõdade aegu ega isegi mitte pärast kolhoosikorra kehtestamist, ehkki oli oi kui raske. On meil siis praegu hullem sõda, katk või ikaldus?" jne. Ja ma tsiteerin veel. "Aga Kieli linnarahvale tuleks Tallinna poolt kiri saata. Muidugi tuleb lahkeid inimesi kõigepealt tänada, aga seejärel piisava selgusega mõista anda, et küllap nii mõnigi püüab pakkidega oma südametunnistust."

M. Lauristini

Härra Telgmaa, me arutame päevakorra küsimust. Kas teil on ettepanek päevakorra kohta?

J. Telgmaa

Mul ongi ettepanek päevakorra kohta ja selleks on mul aega 7 minutit, nagu ma tean, või saan ma reglemendist valesti aru? Hea küll, ma siis edasi ei loe. Aga nagu see kiri väidab, võib Saksamaa meile palju tõhusamat abi osutada sellega, et ta mingisuguseid poliitilisi otsuseid ja abinõusid vastu võtaks. Ja et päästa Eestit sellest häbist lasta endal nagu kerjusele pakikesi jagada, pakuvadki sõltumatud demokraadid päevakorda punkti "Välisriikide toiduabist Eesti Vabariigile", mille kohta otsuse projekt on välja jagatud. Tänan!

M. Lauristin

Aitäh! Seda otsuseprojekti näevad kõik oma laual. See on kahjuks käsikirjas. Härra Telgmaa, kas see on ka vene keelde tõlgitud? On, jah? Nii et projekt on olemas, te saate selle üle otsustada. Härra Rüütel, palun!

A. Rüütel

Teatavasti toimus täna Eestist valitud Liidu saadikute koosolek, kus me arutasime küsimust, kuidas ja kas osaleda algaval Liidu rahvasaadikute kongressil. Ja me informeeriksime tänasest koosolekust teid, Eesti Vabariigi Ülemnõukogu saadikuid. Kuna seal väljendati palju erinevaid arvamusi, siis ühtlasi peaksime teiega aru, kuidas selles olukorras toimida. Täna õhtul teeme veel ka erakorralise presiidiumi istungi ja arutame neid küsimusi. Küsimus on väga tähtis. Meil on tõesti palju räägitud nn. idapoliitikast. Ma arvan, et kogu meie poliitika on suunatud ühele eesmärgile – meie riikliku iseseisvuse saavutamisele. Ja ma ei lahutaks seda ei ida, lääne ega muuks poliitikaks. Ühesõnaga, me peaksime ühiselt võtma seisukoha, kuidas oleks õige teha, et me tõesti sellel teel jõuaksime mõne sammu võrra jälle edasi. Ja

sellepärast ma teeksin ettepaneku homme hommikul, kui on vähegi võimalik ja te olete nõus, kiireloomuliste asjade raames võtta see küsimus arutusele.

Ma lisaksin ainult paar sõna hr. Telgmaa poolt esitatud projekti suhtes. Minu juures käis Saksa televisiooni grupp, kes tahtis teha saadet sellest, kui õnnelikud me oleme, et sealt saadetakse meile toidupakke. Ja ma ütlesin neile, et toidupakid küll ei ole meie jaoks probleem. Jutt võib olla tõesti medikamentidest, võib-olla abist lastele, mitmesugustest liikumisabivahenditest invaliididele ja üldse abist invaliididele. Ja juba hoopis tõsiselt võiks rääkida uutest tehnoloogiatest, mis aitaksid meid sellest ummikseisust välja viia, milles me majanduslikult praegu oleme. Nii et ma põhimõtteliselt toetaksin niisuguse dokumendi vastuvõtmist. Kas see on siis Ülemnõukogu dokument või teeme seda presiidiumi liinis – ükskõik millisel kujul, aga põhimõte on õige.

T. Made

Austatud eesistuja! Väga tervitav on, et me hakkame siin arutama välispoliitilisi küsimusi, kuid väliskomisjonil ei ole teada valitsuse seisukoht meie välispoliitika kohta. Me ei ole saanud valitsuselt mingeid teese, et me teaksime, mida konkreetselt kavatakse ette kanda. Seetõttu on meil kaunis suuri raskusi kaasettekande tegemisega. Pealegi väliskomisjon otsustas täna võtta oma istungitel arutusele kõigepealt just nimelt idapoliitika, kuna Liidu saadikute tänasel kohtumisel meie idapoliitika sai kõva kriitika osaliseks. Lausa öeldi välja, et seda nagu ei ole olemaski. Seetõttu on mul ettepanek, et me arutaksime seda küsimust neljapäeval. Ja enne seda paluksime valitsuselt mingeid teesid nende seisukohtade kohta või arvamuse, et väliskomisjon ei hakkaks oma arvamusega kordama valitsuse kontseptsiooni, vaid täiendaks seda.

M. Lauristin

Aitäh! Ka valitsus teeb ettepaneku kuulata ära neljapäeval. Ma usun, et selleks ajaks on ka teesid olemas. Ja idapoliitika arutelu jätk on ette pandud päevakorras eraldi punktina.

V. Jürjo

Mul on puhttehniline palve. Praegu on osa sõnavõtte eesti keeles väga halvasti kuuldavad, venekeelne tõlge kostab üle. Kas tehnikud ei saaks siin midagi ette võtta? Praegu ei kuule ei ühes ega teises keeles korralikult.

M. Lauristin

Tehnilist poolt palutakse korrigeerida venekeelse tõlke kõvadust. Härra Fjuk, palun.

I. Fjuk

Lugupeetud juhataja, lugupeetud kolleegid! Võib-olla ei teata, et 23. novembril võttis NSV Liidu Ülemnõukogu vastu dokumendi, millega reguleeriti välisabi jaotamist. Seda jaotab NSV Liidu föderatsiooninõukogu, mille töös Balti riigid ei osale. See on ka üks põhjus, miks Lansbergis praegu Kanadas ja Ühendriikides pöördub nende riikide ja ka teiste riikide poole abi saamiseks, sest põhjused selleks on rohkem kui tõsised. Neid artikleid on kuni 20. Ja mis puutub ravimitesse, siis paljudel patsientidel ei jää üle muud kui oodata surma. Ma tahaksingi enne taolise dokumendi tegemist kutsuda üles jõudma selgusele, millist abi ja mis valdkondades võiks Eesti vajada. See dokument peaks sisaldama seda seisu, kus me praegu oleme. Nimelt, et meie huvid on esindamata Nõukogude Liidu tasandil, kuhu meid vägivaldselt pannakse. Seetõttu ma teen ettepaneku seda dokumenti täna algaval istungjärgul veel mitte hääletamisele panna ja ka mitte päevakorda võtta, vaid ennekõike komisjonides tõsine töö ära teha ja loobuda taolisest emotsionaalsest kirjade arutamisest ja emotsionaalse dokumendi koostamisest. See ei ole eriti soliidne. Aitäh!

Juhataja

Aitäh! Teil on ettepanek härra Telgmaa ettepanekut mitte vastu võtta? Kui me jõuame hääletamiseni, siis me saame seda laadi otsustusi ka hääletamisega väljendada. Härra Lebedev, palun!

V. Lebedev

Lugupeetud eesistuja, austatud kolleegid! Ma olen nõus härra Rüütli esimese väitega, et on tarvis arutada, kuidas NSV Liidu rahvasaadikud peavad käituma, milline on kongressil nende platvorm. Teiseks, ma vaidleksin lugupeetud härra Rüütli vastu toiduküsimuses. Mul on olnud kohtumisi üliõpilaste ja pensionäridega, s.t. kõige vähem kaitstud inimestega. Eile õhtul tulin ma Tartust, kus mul oli jutuajamine mitmete Tartu ja Tallinna ülikooli tudengitega. Ma pean ütleva, et noored on väga nõutud. Neist vahendeist, mis valitsus on eraldanud, neil tõepoolest ei piisa normaalseks eluks, toidukski mitte. Seepärast leian ma, et pole mõistlik tõrjuda meile ulatatud abistavat kätt toiduabi näol, mida meile pakub Saksamaa. Meie inimesed ei ole sugugi nii rikkad ja nad ei toitu sugugi nii hästi, kuna hinnad on väga kõrged. Väikese sissetulekuga elanikkond on meil praegu kriitilises seisus. Tänan!

M. Lauristin

Aitäh! Mulle tundub, et me oleme juba asunud härra Telgmaa poolt tõstatatud probleemi sisulisele arutamisele. Aga ikka veel pole päevakord kinnitatud. Härra Allik, palun!

J. Allik

Lugupeetud proua juhataja, lugupeetud kolleegid. Ma just seda tahtsingi öelda. Reglemendikomisjon tegi reglemendi sätted ja me võtsime need koos vastu selleks, et päevakorra arutamisel ei hakkaks toimuma sisulist arutelu. Mitte ühelgi komisjonil, mitte ühelgi saadikugrupil, ka sõltumatutel demokraatidel, ega mitte ühelgi Ülemnõukogu saadikul ei ole praegu õigust esitada täiendavalt päevakorda ühtegi küsimust. On olemas protseduur kiireloomuliste küsimuste arutamiseks. Seda võib teha iga kell, aga erakordselt mittesoovitav on seda teha päevakorra arutamisel. Nii kui päevakorra arutamine läbi on, võib saadik esitada ettepaneku võtta kiireloomulised küsimused päevakorda ja seda tuleb siis kohe hakata arutama. Kui härra Telgmaa oleks tahtnud nii teha, siis me oleks pidanud hääletama. Praegune ettepanek ei ole reglemendipärane. Ja mis puutub härra Rüütli ettepanekusse, siis ma tahaks öelda ainult seda, et idapoliitika arutamine jäi meil pooleli. Selles 3-punktilises otsuseprojektis, milleni me jõudsime, käsitleb 2. punkt just nimelt seda küsimust, millest härra Rüütel täna rääkis. Nii et ilmselt oleks otstarbekas neid asju kuidagi ühendada.

N. Zahharov

Lugupeetud eesistuja, härrased parlamendiliikmed! Enne kui otsustada, kas arutada seda küsimust või mitte, on mul otsuse väike konkreetne küsimus nende abi osutamise kohta. See dokument ise on tõepoolest tõsine, selles märgitakse, et paljud riigid on pakkunud Eesti Vabariigile abi. Tahaksin enne hääletamist teada saada, millised riigid on valmis meile abi osutama ja kas nende hulka kuulub ka NSV Liit. Aitäh!

M. Lauristin

Härra Zahharov, tuletan veel kord meelde seda, mida ka härra Allik ütles. Me ei aruta praegu seda küsimust sisuliselt, vaid arutame päevakorda. Ja ma usun, et härra Telgmaa sai härra Alliku sõnavõtust ka juhised, kuidas toimida. Kui ta peab seda küsimust tõesti kiireloomuliseks, siis tuleb panna see päevakorda, kui on kogutud kõik vastavad eelinformatsioonid, millest siin praegu oli juttu. Lugupeetud saadikud, ma arvan, et me võime asuda otsust vastu võtma. Reglemendi kohaselt need küsimused, mis eelmine kord jäid arutamata ja kanduvad üle, ei vaja eraldi hääletamist. Me peame hääletama päevakorda

niiviisi, et lisaks ülekantud küsimustele veel lülitada päevakorda "Eesti Vabariigi Valitsuse välispoliitikast", siis "Tallinna Lenini Rajooni Rahvakohtu kohtuniku valimine", Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsus "Eesti Vabariigi territooriumil asuva NLKP vara kohta" projektist. Ja jätkata otsuseprojektiga "Abinõudest Eesti Vabariigi idapoliitika väljatöötamiseks". Ning kiireloomulised küsimused lülitame päevakorda siis, kui nad on aruteluks täiesti küpsed, s.t. samal istungil, kus me neid arutame. See puudutab ka härra Rüütli ettepanekut. Ta esitas selle arutamiseks homme, nii et me otsustame seda ka homme. Asume otsustama. Palun, kes on selle päevakorra poolt? Poolt on 62, vastu 4, erapooletuid 11. Päevakord on kinnitatud.

Juhataja

Lugupeetud Ülemnõukogu, päevakord on kinnitatud. Ma lihtsalt kindluse mõttes kordan mõned asjaolud üle. Nimelt on meil vaja võtta seisukoht Juhan Telgmaa tehtud päevakorratäienduse suhtes, mida sõltumatud demokraadid pakuvad meile kui kiireloomulist küsimust vastavalt §-le 15. Kui Ülemnõukogu aktsepteerib sõltumatute demokraatide täiendust, siis sellisel juhtumil on vaja ainult lihthälteenamust. Ettepanek on tehtud nõuetekohaselt, on esitatud kahes keeles. Panen hääletusele.

Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et lülitada täiendavalt päevakorda vastavalt reglemendi §-le 15 sõltumatute demokraatide ettepanek välisabist Eesti Vabariigile? Selle ettepaneku poolt on 45 saadikut, vastu 15, erapooletuid 18. On lülitatud täiendavalt päevakorda. Ja vastavalt §-le 15 asume seda ka kohe arutama.

Välisriikide toiduabist Eesti Vabariigile

Juhataja

Ettekandeks saab sõna Juhan Telgmaa.

J. Telgmaa

Lugupeetavad kolleegid, ma pean vabandama, et ei osanud reglemendi järgi toimida, aga tänu meie kogunud juhtkonnale saime sellest hädast üle. Ma vist juba kuritarvitasin oma sõnavõtuõigust, kui tegin ettepaneku see küsimus päevakorda võtta. Ega siin midagi ju enam

tähendada ei ole, põhimõtteliselt on kõik selge. Nähtavasti on kõik sellega nõus, et on natuke imelik ja meile alandav, kui hakatakse tõesti niisuguseid pakikesi või lihatükikesi saatma. Nii kaugel me siiski ei ole. Aga samal ajal juba sellele ettepanekule reageerimine näitas, et nii päris lihtsalt ja käigupealt seda võib-olla teha ei saa. Ja äkki oleks siis asja kiiruse ja lõpuleviimise huvides mõttekas mingisugune väike redaktsioonikomisjon teha, kes meie praeguse otsuseprojekti läbi vaataks ning meie ühist arvamust võib-olla paremini väljendaks ja siiski täie selgusega näitaks, ma jälle kasutan Lauri Vahtre sõna, et on vähe sellest, kui näiteks Saksamaa nende pakkidega oma südametunnistuse salapiinu leevendada püüab. Meil oleks rohkem kasu sellest, kui see Saksamaa aitaks selgeks teha, et Eestimaa ei ole ikkagi seesama, mis Nõukogude Liit, ning me vajame ja ootame tõepoolest abi, aga mitte sellist. Ma piirduksin sellega, kui seda võib ettekandeks nimetada.

Juhataja

Küsimused ettekandjale. Pavel Panfilov.

P. Panfilov

Lugupeetud eesistuja, lugupeetud ettekandja! Ja ikkagi tuleneb teie initsiatiiv selle küsimuse päevakorda lülitamisel n.-õ. riivatud rahvuslikust uhkusest. Või on teil konkreetseid arvestusi: kui palju on meil vaeseid, kui palju neid, kes kannatavad alatoitluse all, kui paljud meil vajavad seda abi? Kas tegu on emotsioonide või kaine arvestusega? Tänan!

J. Telgmaa

Võin vastata niimoodi, et alandatuse tunne on muidugi emotsioon. Mis arvestusi siin vaja on, me näeme, kuidas me sööme. Me näeme, mis meil poes on. Küsimus sellest, kuidas me oma elanikkonna riskirühmasid suudame selles olukorras kaitsta, on meil päevakorras olnud ju mitmete teiste küsimustega seoses. Ja minu arvates ei ole ka see 100%-line tõde, et kõik viimсени, mis siin saalis toimub, peab rajanema ratsionaalsel arvestusel. Ka rahvuslik uhkus on selline tunne, mida keegi ei saa mõõta ei protsentides ega muudes ühikutes. Ja loomulikult mängivad puudutatud rahvustunded ja rahvuslik uhkus oma rolli selles, et me niisuguse otsuseprojekti välja pakkusime.

S. Petinov

Lugupeetud juhataja, lugupeetud Juhan Telgmaa! Me vist selleks siin saalis olemegi, et mõelda eelkõige inimestele, kellele need pakid on määratud, mitte oma emotsioonidele. Mul

on kaks küsimust: öelge siiski, kas teil on teada, kes, missugustest ühendustest meile seda abi pakub. Sellega ma dubleerin Zahharovi küsimust. Teiseks, millist jaotussüsteemi kavandatakse (juhul, kui me vastu võtame)? Ja kolmandaks. Te räägite praegu, kuidas me elame täna, kuid kas te olete arvestanud ka seda, kuidas me edaspidi elame? Kui lihatoodangut vähendatakse isegi valitsuse prognooside kohaselt 36 tuhande tonni võrra ning vastavalt sellele langeb rahvatulu kahe aasta jooksul 1,6 korda. Kas te suudate neid protsesse prognoosida ja kuidas te homme seda rahvale selgitate, miks te keeldusite inimestele vajalikust abist?

J. Telgmaa

Ma tänan selle küsimuse eest. See on just küsimuste ring, mis selle abi juures rahutust tekitabki. Mis kujul seda abi antakse? Nii palju kui mina olen aru saanud, antakse seda naturaalsete toiduainetena või valmis toitadena. Sest näiteks Saksamaa kulutab selleks oma strateegilisi varusid, mida tal enam tarvis ei ole. Nii et ilmselt see tuleb natuuras. Meie kogemus näitab seda, et kui hästi me ka ei jagaks, ikka kõige viimastena saavad need, kellele kõige rohkem oleks vaja, need, keda me viletsateks ja vaesteks peame jne. Nüüd küsimus sellest, kuidas me homme elame. Kui me harjutame ennast sellega, et keegi tuleb meid alati välja päästma, siis me ainult konserveerime oma viletsust. Me peame ikka eelkõige oma jõu ja mõistuse mängu panema, et sellest olukorrast välja tulla. Ei usu mina, et tervet Nõukogude Liitu suudab ka terve maailm üle 3 aasta toita.

Juhataja

Suur tänu! Lugupeetud kolleegid! Ma vabandan mõningase pealetükkivuse pärast. Mulle on laekunud parandusettepanek täna otsust mitte vastu võtta, vaid kuulata ära ka sotsiaalhooldusministri proua Oviiri seisukoht. Samal ajal on kuvaril juba terve seltskond küsimuste esitajaid. Head kolleegid, meil saab olla ainult kaks seisukohta: kas võtta otsus vastu või mitte võtta. Kas meil on vaja nii palju aega kulutada? Ei ole. Samal ajal, lugupeetud kolleegid, reglement ei näe ette seda, et ma võiksin teha ettepaneku küsimuste esitamine katkestada. Siin on küsimus ainult meie oma teadlikkuses, soovis aega kokku hoida. Ma palun seda arvestada. Ja ärgem tarbetuid küsimusi esitagem. Nikolai Zahharov.

N. Zahharov

Lugupeetud juhataja, lugupeetud härra Telgmaa! Mind huvitab selline küsimus. Kas saadikurühma liikmed seda otsuseprojekti ette valmistades teadsid, et vabariigis on tuhandeid

inimesi, nn. kaitseministeeriumi pensionäre, kellel tänaseks pole sotsiaalhooldusministeeriumiga mingit tegemist ja keda Eesti Vabariik on keeldunud doteerimast. Ning nende pension on tunduvalt väiksem kui 100 rubla. Mida need inimesed peavad tegema?

J. Telgmaa

Mis puutub projekti, siis see valmis täna hommikul fraktsiooni koosolekul. Ja loomulikult ei tea me seejuures kõike. Nagu ma alguses vastasin, rajaneb selline otsus siiski suures osas emotsioonidel. Ja ei saa kõikidel juhtudel ja tingimusteta hukka mõista, et mõni asi ka emotsioonidel ja oma paremal äratundmisel rajaneb. Mis puutub nendesse relvajõudude veteranidesse, siis ma ei näe mingit takistust, miks Nõukogude Liit, kes neile pensioni maksab, ei võiks neile neid toidupakke kohale toimetada. Minu arust on lahendus olemas.

Ja ma ütleksin veel täienduseks, et ei ole sügavat mõtet minu käest praegu küsida, ma ei ole selles asjas targem kui mõni teine siin saalis. Ja küsimus on praegu kaunis must-valge, erilisi nüansse meil siin ei ole.

Juhataja

Head kolleegid, ma juhiksin teie tähelepanu sellele, et reglemendi järgi ma ei saa keelata küsimuste esitamist, kui ei ületataks limiiti, s.t. kahte küsimust. Ma väga paluksin, loobuge, kellel ei ole sisulist küsimust. Genik Israeljan.

G. Israeljan

Lugupeetud härra Telgmaa, on väga kahju, et te püüate muuta seda küsimust poliitiliseks. Te pole ühelegi mu kolleegide poolt esitatud küsimusele täpset vastust andnud. Mu kolleegid küsisid teilt, millised riigid on valmis meid abistama. Teie aga talitate vastupidiselt tuntud kõnekäänule "kingitud hobuse suhu ei vaadata". Ma mõtlen, et teie kui Eesti Vabariigi Ülemnõukogu saadik ei tohiks, keegi meist ei tohiks täna deklareerida: "Seda abi me ei vaja, andke meile teistsugust abi!" Ilmselt oleks võinud leida viisi, kuidas edastada neile riikidele, millist abi me neilt tahaksime saada. Teie kolleegid muide tegidki seda, kuid neid ei võetud kuulda. Kuna küsimustele ei ole vastatud, võtan ma oma küsimused maha.

J. Telgmaa

Massiteabevahendites on ju sellest juttu olnud, millised riigid on avaldanud valmisolekut anda toiduabi. Ma tean, et kindlasti on seda kavatsenud teha Saksa, Norra, Taani, juttu on olnud

Ameerikast ja ma ei tea, kellest veel. See on välisriikide ühisaktsioon. Kui suures Nõukogude Liidus on lausnalg, siis võib tulla ju täiesti ettearvamatuid sotsiaalseid plahvatusi. See toiduabi on suunatud selle summutamiseks. Sest see on pomm maailma all, ma saan aru nii. Aga Eesti ei ole see pomm maailma all, Eestis ei tule lausplahvatusi veel niipea. Ja miks ma selle küsimuse poliitilisena esitan? See on just nimelt poliitiline küsimus. Meil on vaja just poliitilist abi, aga mitte mingisuguseid toidupakikesi.

Juhataja

Suur tänu! Enne kui me jätkame, ma teen ettepaneku Ülemnõukogule. Minu palvet loobuda küsimustest ei ole te siiski pidanud millekski. Ma teen ettepaneku see küsimus välja jätta, katkestada. See õigus mul on olemas, seda enam, et Lehte Hainsalult on laekunud ettepanek, mille ma teile juba ette lugesin. Nii et ma panen hääletamisele selle küsimuse arutamise katkestamise. Selline õigus on juhatajal olemas reglemendi järgi ja motiiv seisneb selles, et Lehte Hainsalu, kes esindab sotsiaalkomisjoni, on teinud ettepaneku seda otsust mitte vastu võtta täna, vaid ka kuulata ära sotsiaalministri proua Oviiri seisukoht. Minu meelest on see küllaldane argument.

Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et katkestada selle päevakorraküsimuse arutelu ja tulla selle juurde tagasi veel käesoleval istungjärgul? Palun hääletada! Selle ettepaneku poolt on 50 saadikut, vastu 7, erapooletuid 6. Selle päevakorrapunkti arutamine on katkestatud.

Teised ettepanekud päevakorramuudatuse osas vastavalt paragrahvile 15 või 16, vajavad veel ettevalmistamist ja esitatakse hiljem istungjärgu töö käigus.

Eesti Vabariigi seaduse eelnõu "Eesti Vabariigi 1991. aasta riigieelarve kohta" esimese lugemise jätkamine

Juhataja

Jätkame päevakorraga: Eesti Vabariigi seaduse eelnõust "Eesti Vabariigi 1991. aasta riigieelarve kohta". See päevakorrapunkt on võetud arutusele vastavalt reglemendi §-le 16, mis eeldab seda, et läbirääkimised toimuvad juba esimesel lugemisel. Ma olen viidud kurssi, et esimesel lugemisel on ettekanne juba toimunud ja küsimused on esitatud. Nii et jätkuvad sõnavõttud. Avame läbirääkimised.

S. Petinov

Lugupeetud kolleegid! Vabariigi valitsus on esitanud väga tõsise ja põhjaliku dokumendi, mis sisaldab mitte üksnes 1991. aasta eelarve projekti, vaid ka küllalt mahukat analüüsi ning arvestusi üksikute ministeeriumide ja ametkondade lõikes. Üldiselt ei tundu Eesti Vabariigi eelarve analüüsimine vähemalt mulle sugugi mitte lihtsana. Arvamus loetu suhtes ei kujunenud mul kaugeltki üheseks. Arvatavasti ei tasu siin sõna võtta selleks, et esitatud dokumendi eest valitsust kiita või vastupidi – ainult kritiseerida. Objektiivselt on selge, et meie majanduse praeguses seisus on raske nõuda valitsuselt sügavalt läbimõeldud ning põhjendatud eelarvet, seda enam, et 1990. aasta eelarve täitmise kohta me pole aruannet saanud, seepärast pole meil kasvutempot millegagi võrrelda. Ent sellele vaatamata tahaksin ma teiega jagada mõningaid mõtteid. Kui rääkida statistikast, siis meil on olemas Eesti NSV Ministrite Nõukogu ametlik statistika 1988. aasta kohta, ning nende arvudega võrreldes võime me näha, kuidas me läheme 1991. aastasse ja kuhu me suuna võtame. Möödunud aastate kogemuste põhjal moodustas materiaalsete kulutuste osa ühiskonna kogutoodangust umbes 60%, s.t. et rahvatulu moodustas vastavalt 40%. Kui rääkida sellest, mis meid ootab, siis me puutume juba praegu kokku vabariiki saabuva toorme, kütuse, teiste ressursside paratamatu kallinemisega, aga samuti tarnete ebarütmilisuse ja katkemistega, nii et materiaalsete kulutuste osatähtsus ühiskondlikus kogutoodangus kasvab tunduvalt. Kui palju see kasvab, seda ei oska kahjuks ei meie ega ilmselt ka valitsus konstateerida. Samal ajal oleks seda vaja teha, vastasel korral võivad igasugused prognoosid osutuda puudulikeks ja nii võime sattuda olukorda, kus meil ei ole objektiivseid andmeid. Kuid üks asi on juba täiesti selge, ja ma tahaksin teie tähelepanu juhtida kahele arvule. Rahandusministeeriumi poolt esitatud eelarveprojekti on ette nähtud laekumised eelarvest sotsiaalfondi 2 mljr. 745 milj. 800 tuhande rubla ulatuses, mis moodustab ligikaudu 37% ühiskondlikust koguproduktist. Millest see räägib? Kui 1988. aasta tulemuste põhjal moodustas ühiskondlik koguprodukt (sisse- ning väljaveosaldot arvestades) 11 mljr. 558 milj. 800 tuhat rubla, siis 1991. aastaks planeeritakse selleks näitajaks 7 mljr. 425 milj. rubla. Nagu näete on ühiskondliku kogutoodangu osas planeeritud umbes 1,6-kordne mahajäämus. Seejuures pole raske märgata, et arv 7 mljr. 425 milj. on ka eelarves endas sees. Millest see räägib? Eesti Vabariigi eelarvesse planeeritakse kogu ühiskondlik koguprodukt, kusjuures mitte ainult ressursid, toodang, mida me teeme, vaid vastavalt ka kõik fondi moodustamise näitajad, sh. ka töötasufond. Teisisõnu, valitsus planeerib eelarvesse rahalises väljenduses kogu ühiskondliku kogutoodangu. See on pretsedenditu juhtum ja räägib tegelikult sellest, et eelarve mitte ainult ei ole tasakaalus, vaid on sisuliselt absoluutselt ebareaalne. Me peame tulude ja kulude poole viima vastavusse

selliselt, et nad kas või kuidagi vastaksid meie võimalikele kulutustele, mida eelarves pole absoluutselt märgata. Me peame juba praegu otsustama küsimuse, kus ja mille arvel vähendada eelarvelisi kulutusi. On täiesti selge (me võitlesime selle eest juba märtsis, kui korrigeerisime eelarvet), et me ei tohi kärpida kulutusi sotsiaalseteks vajadusteks, ent samal ajal on ka selge, et meie vabariigis kohutava kiirusega paisuvat administratiivset käsusüsteemi ikka edasi üleval pidada lihtsalt ei tohi. Ma võtsin huvi pärast kätte ning lugesin üle meie ametite ja teiste samalaadsete organisatsioonide nimistu. Neid on üle neljakümne. Üheski normaalses riigis pole nii rohkearvulist ja kõrgelt tasustatavat juhtimisaparaati! Neid on vaja koondada vähemalt poole võrra või veelgi enam. Ja sellega jääb vabaks suur hulk raha.

Nüüd eelarve kujundamise põhimõtetest. Te mäletate, kuidas kujundati IME-t, kui see kontseptsioon leidis heakskiitu vabariigis ning edaspidi ka Liidus. Me lähtusime tookord eeldusest, et eelarvet kujundatakse alt üles. Praegu formeeritakse eelarvet jällegi jääkpõhimõttel, s.t. ikka endiselt, vana skeemi järgi. Mulle tundub, et sellest põhimõttest tuleb lahti öelda juba sel aastal. Eelarvet peab kujundama rangelt alt üles, me oleme sellest ka alati rääkinud. Kui meie omavalitsused ei saa täisväärtuslikku eelarvet, ei saa raha, mida nad teenivad, siis mingist reaalsest lähenemisest eelarvevahendite efektiivsema kasutamise osas ei ole juttugi. Valitsusele tuleb jätta summad üksnes vabariikliku iseloomuga sihtprogrammide tarvis. Praegu aga valitsus monopoliseerib kõiki vabariigi käsutuses olevad summad, võtab täielikult enda käsutusse. Selles esimeses sõnavõtus tahtsin ma pöörata teie tähelepanu eelarve kujundamise põhimõtetele. Mulle tundub, et ei saa nõustuda riigieelarve kujundamise põhimõtete enestega. Me võime artiklite kaupa vaielda, mida suurendada, mida vähendada, ent administratiivse käsumajanduse süsteemist lahtisaamisele aitab see vähe kaasa. Eelarve peab ette nägema reaalselt omavalitsemist ning nende kontseptsioonide täitmist, mis me siin vastu võtnud oleme. Seepärast tahan veel kord juhtida teie tähelepanu sellele postulaadile. Ning ilmselt oleks tarvis seda arutada üksikasjalikumalt, et saaks kuulda selles küsimuses kolleegide arvamust. Täna tähelepanu eest!

T. Made

Austatud eesistuja, lugupeetud kolleegid! Esimesel pilgul ei peaks nagu olema eelarve koostajatele mingeid etteheiteid. Ülemnõukogule kinnitamiseks pakutud 1991. aasta eelarve struktuur on muutunud. Terve rida maksumaksjatele koormaks olnud asutusi on kas likvideeritud või peavad ise omadega välja tulema.

Peaaegu kõik need märkused, mis selle aasta suvel Ülemnõukogu kõnetoolist eelarve kohta tegin, oleks nagu arvesse võetud. Toiduainete tootjad on jäänud suures osas dotatsioonidest

ilma, hinnavahe lihale ja piimale on vähenenud umbes 5 korda, ETKVL saab kütte hinnavahe hüvitamiseks 350 tuhat, "Estimpexit" ei doteeri enam, ei impordi ega ekspordi küsimustes. Rahvamajanduse eelarveline finantseerimine on tunduvalt väiksem ja võtab meie maksumaksjatelt tuleval aastal kõigest 281,2 miljonit rubla. See iseenesest ei ole muidugi nii vähe. Minimaalpensioone on tõstetud 100 rublani.

Südant soojendab ka rahandusministri härra Milleri väide eelarve saatesõnades. Tsiteerin: "Eesti Vabariigi eelarve on üles ehitatud tulude ja kulude tasakaalus". Rahandusministeeriumi spetsialistidele võib anda andeks ka vallatused mõistetegega. Maksuseaduste arutamisel ehmatasid nad saadikuid "brutokasumiga", nüüd "kodumaise koguproduktiga". Heatahtlikult võib suhtuda ka brežnevlikku väitesse, mida ma tsiteerin: "Valmistatakse ette rida reforme rahanduse, kultuuri, tervishoiu jt. sotsiaalelu valdkondades, mis võimaldavad tunduvalt tõsta sotsiaalsfääri töötajate töötasu."

Kuid süüvides eelarvesse, püüdes mõista rahandusministeeriumi ja valitsuse kavalusi selle koostamisel, ehmatad, et kõik polegi kuld, mis hiilgab. Valitsuse taskutes viliseb tuul ja seda pole õnnestunud varjata. Omal ajal sai ennustatud, et uute maksuseaduste kasutuselevõtmine vähendab meie lugupeetud valitsuse eelarvelisi tulusid. Nüüd on eelarve koostajad seda vaikselt ja häbelikult ka ise tunnistanud.

Käesoleval aastal kogutakse eelarvesse plaanide kohaselt 1820,5 miljonit puurubla, nagu lugupeetud kolleeg Aksinin õigesti märkis. 1991. aastal aga arvatakse, et 750 maksuametnikku suudavad kokku korjata 1525,4 miljonit rubla, ehk 295,1 miljonit rubla vähem. Siin ongi peidus meie armastatud ja usina valitsuse esimene häda. Vean oma kuupalga peale kihla, et ka seda summat ei saa Maksuamet valitsuse jaoks laiali jagamiseks kätte. Nimelt on Edgar Savisaare valitsuse majanduspoliitika olnud selline, mis võtab tootjatelt, investeerijatelt ja tavalistelt riigikodanikelt ära tegevuse lusti. Pealegi ennustatakse, et 1991. aastal hakkab nappima toorainet, mis tähendab tootmise vähendamist. Kui väheneb tootmine, vähenevad ka tulud ja väheneb ka võimalus maksustada. Kui väheneb tootmine, vähenevad ka töötajate sissetulekud ja nende võimekus maksta nii tulu- kui käibemaksu. Lühidalt, seda pooltteist miljardit rubla eelarvesse ei tule.

Teine "Titanicut" uputav veealune kari on liidumaks. Selle kuluelemendi koha peal on 1991. aasta eelarves optimistlik ja innustav kriips. Vean teise kuupalga peale kihla, et kui Moskva seltsimehed vähegi tahavad, võtavad nad umbes 500 miljonit, nagu on ähvardatud, igal juhul meilt ära. Seda on väga lihtne teha. Arveldused Liidu ettevõtetega käivad Liidu Riigipanga või tema filiaalide kaudu. Eesti tahab ometi müüa Venemaale ja mujale. Tootjad tahavad oma kaupade eest raha saada, kuid võta näpust, Riigipank võtab arvetelt matti ja see raha ei jõua

meie tootjateni. See tähendab, et näiteks tooraine ostmiseks ei jätku raha. Oleme tagasi seal, et tootmine jääb tooraine puudusel toppama.

Eelarve kulude struktuur on kahtlemata muutunud. Kuid ma ootan suure põnevusega, kuidas valitsust seni väga jõuliselt toetanud sotsiaaldemokraadid selle eelarve vastuvõtmise poolt hääletavad. Normaalses ühiskonnas ei saaks nad seda sotsiaaldemokraatia põhiprintsiipide kohaselt mitte kuidagi teha. Edgar Savisaare valitsuse eelarve teeb liiga teadusele, kultuurile, haridusele ja tavalisele riigi kodanikule. Valitsus ei pea mõistuse ja hallide ajurakkude arendamist ja treenimist mitte millekski. Teadus on pandud näljadiessele, vastu vaatavad kõrged maksud ja hinnad. Tervise turgutamine jääb ilmselt inimeste endi poolt kogutud maarohtude ja kehakultuuri arendamine metsajooksu tasemele. Puudub töötute abiraha süsteem, aga töötuid saab järgmisel aastal olema tuhandeid. Samal ajal on kasvanud riigivalitsemise kulud koguni kolm korda.

Sotsiaaldemokraatidele ei peaks olema mokkamööda ka suhteliselt madalad kulutused sotsiaalhooldusele. Vaid 15,3% eelarve rahadest läheb selleks otstarbeks. Võtame pensionid. Praegu puudub raha pensionisüsteemi käivitamiseks, pensioniseadus pidavat küll olema, aga seda Ülemnõukogule ei esitata. Eelarves on vajaka umbes 150 milj. rbl., et maksta näiteks lubatud 100-rublaseid minimaalpensione. 1. jaanuarist 1991 tuleks 360 tuhande pensionäri igakuist summat suurendada 10–50 rbl. võrra, mis on keskmiselt küll 5 rbl. rohkem kui planeerib meie naaberriik Nõukogude Liit. Tema ettevõtmistega oleme aga endiselt tihedalt seotud ja arvatavasti peab valitsus Moskva tegutsemisel silma peal. Võtame nüüd selle eelarve vastu, siis tuleb valitsus ilmselt pensioniseadusega lagedale, mida saadikud aga raha puudusel vastu võtta ei saa. Ongi selge: valitsus on hea ja lahke ning hoolitseb pensionäride toimetuleku eest, aga need 105 "muidusööjat" siin saalis ei lase valitsusel korralikult tegutseda. Minu meelest ei saa sotsiaaldemokraadid mitte kuidagi seda eelarveprojekti seaduseks hääletada.

On ka loogikauperpall. Loodan, et keegi rahandusministeeriumi härradest teeb selle populaarses vormis ja mõistetavalt selgeks. Jutt on nimelt sotsiaalmaksu arvestamisest. Eelarvet uurides selgub, et valitsus annab sealt riigiasutustele raha sotsiaalmaksu tasumiseks ja käsib selle otsekohe sotsiaalfondi üle kanda. Miks siis, jumal hoidku, ei võiks seda otsekohe kanda eelarvest üle sotsiaalfondi, vaid peab vahendama. Kas ministeeriumide ja keskasutuste raamatupidajatel on tööd napilt? Ma ei kahtle, et selle operatsiooni sellise korraldamise elegantsus muidugi meile täitsa mõistetavalt selgeks tehakse.

Võib-olla ma eksin, kuid Edgar Savisaare valitsuse esimesest eelarvest vaatab häbematult vastu see juba tüütama hakkav valitsuse ja Eesti Panga vaheline intriig. Mõelda vaid, vabariigi

valitsuse valuutafondi moodustamiseks antakse Välismajandusametile 20 milj. rbl. Miks moodustatakse just valitsusele valuutafond ja miks teeb seda Välismajandusamet? Miks ei moodustata valuutafondi Eesti Vabariigile ja miks seda ei tee Eesti Pank? Küllap teadjad inimesed vastaksid sellele, et kahe härra vahel on teatud lahkkelid ja seetõttu peab kannatama mõistlik asjaajamine.

Eelarve lugemisel saab ka sügavaid elamusi. Mina näiteks sain selle välisministeeriumi kuluelemente analüüsides. Võiks öelda, et välisministeerium on puhkenud õitsele. Seal töötas mõni kuu tagasi 13 ametnikku, tuleval aastal saab olema aga 64 ametnikku ja diplomaati. Eesti Vabariigi välissuhtlemine areneb tormiliselt ja selleks on rahvast muidugi vaja. Hea, et kõigile ei planeerita järgmisel aastal õmmelda uut esindusriietust, nagu see käesoleval aastal oli, milleks eraldati eelarvest 5,4 tuhat rubla. Niisiis uued töötajad peavad esialgu ajama läbi oma teksaspükstega. Kuid diplomaatide ettevalmistamiseks on kahtlemata raha vaja ja seda tuleb eraldada ja selles suhtes ei ole mitte kellelgi mitte mingeid pretensioone, ma arvan. Nüüd küsin veel, milleks on vaja valitsuse fondi suurendada 75 miljonile? Ja kelle süü tõttu tekkis pangavõlg, et seda tuleb nüüd 106 miljoni ulatuses rahuldada? Kes on süüdlane? Ja siis veel, kas naftasaaduste hindadega manipuleerimine, nende hinna tõstmine asutustele, ettevõtetele ei tõsta asutuste ja ettevõtete toodangu omahinda ja kas see ei avalda mõju antud asutuste ja organisatsioonide ja ettevõtete kasumile, mille pealt hakatakse maksu võtma? Nüüd on siis paras aeg küsida, mida teha? Nii nagu härra Leimann väga õigesti ütles, et ärge kritiseerige, öelge, mida on tarvis teha. Kahtlemata on Edgar Savisaare valitsus koostanud eelarve oma võimaluste ja oskuste piiril. Meie laual on selle valitsuse kontseptsioon, mis mõne teise valitsuse puhul võiks olla täiesti teistsugune. Ei taha eelarve koostajatele küll oma arvamust peale suruda, kuid lühidalt siiski, mida oleksin teinud teisiti. Esiteks, koostaksin varieelarve juhuks kui liidumaksu ei õnnestu maksmata jätta ja Moskva vastav kokkulepe ära jääb. Muide, võinuks ju need liidumaksu asjad Moskva seltsimeestega kuidagimoodi kokku leppida ja teha neile selgeks meie ideoloogilised, poliitilised ja majanduslikud probleemid.

Teiseks, loobuksin eksperimentidest maksuseadustega ja ajaksin üleminekuperioodil asju vanaviisi edasi. Eelarvesse tuleks sellisel juhul pisut rohkem raha. Ja kujunenud situatsioonis loobuksin uuest ettevõtte tulumaksu korraldusest, jätaksin aktsiisi- ja sotsiaalmaksu kehtima ning paneksin käima kodanike korralekutsumiseks väga jõulise trahvide süsteemi. Näiteks, liikluskorralduse rikkujatele ja muidu huligaanidele, et saada eelarvesse raha juurde. Rendiksin ja müüksin rahvale maad ja privatiseeriksin operatiivselt seal, kus seda saab otsekohe teha. Näiteks kaubanduses, toitlustuses ja teeninduses.

Kolmandaks, ei suhtuks nii üleolevalt Ülemnõukogusse. Samal ajal kui tõstan valitsuse töötajate palkasid, mõtleksin ka Ülemnõukogu peale, sest inflatsioon sööb ära ka meie tulud. Sellepärast tõstaksin otsekohe 480 tuhande rubla võrra Ülemnõukogu neid halduskulusid, mis lähevad palkadeks ja sotsiaalmaksuks.

Neljandaks, viiksin otsekohe läbi reformi riigivalitsemise süsteemis ja hoiaksin sellega kokku umbes 42 miljonit rubla. Selle raha annaksin silmagi pilgutamata hariduse, tervishoiu, teaduse, kultuuri ja Eesti ajupotentsiaali arendamiseks. Valitsus on meile jutustanud (kui kasutada härra Otsasoni kõnepruuki), et riigiaparaati tõmmatakse koomale. Eelarvest vaatab aga vastu selle vaikne ja kaval laiendamine. Ühendaksin kultuuri- ja haridusministeeriumi, mis tähendab ülemuste vähendamist. Paneksin kokku sotsiaalhooldus-, sotsiaal- ja tervishoiuministeeriumi ja säästaksin jälle raha ametnike palkadelt. Paneksin põllumajandusministeeriumi kohustuste hulka tegelda teravilja küsimustega ja metsa asjadega, kuid raha põllumajandusministeeriumile juurde ei annaks, sest nad suudavad ka praeguste summadega täiendavaid ülesandeid täita. Selles olen ma sügavalt veendunud. Keskkonnaministeeriumi ülesannete hulka arvaksin maa- ja veeasjadega tegelemise, aga ka neile ei annaks raha juurde. Loobuksin ehitus- ja kaubandusministeeriumist ning kommunaal-, välismajandus- ja turismiametist. Seaksin kahtluse alla majandusministeeriumi olemasolu ning tööstus ja kaubandusasjad käivad ikka käsikäes. Pole vaja rahaga turgutada ka Välisühingute Assotsiatsiooni, kes peab olema mõistetavalt täiesti isemajandav. Kui ta seda ei suuda, siis tuleb laiali minna ja oma tore maja anda näiteks välisministeeriumile. Te küsite, mis saab vabanenud riigiametnikest. Kutsun neid meie ettevõtjate perre, et siis oma käte ja oskustega, oma näpuosavusega ja aktiivsusega turumajandusse minna. Nad on osanud meile toredasti rääkida, kuidas seda peab tegema. Mida rohkem on meil asjalikke töötajaid, seda rikkamaks meie ühiskond muutub. Seda rohkem on meil korjata eelarvesse maksude näol raha. Ja lõpetaksin kolleeg H. Valku parafraaseerides: ükskord saame mõistlikult ja tõeliselt tasakaalus eelarve niikuinii. Aitäh!

V. Lebedev

Lugupeetud kolleegid! Üldiselt võttes peetakse kogu maailmas sotsiaaldemokraatlikke parteisid tööliklassi parteideks, parteideks, kes kaitsevad vähese sissetulekuga elanikkonnakihte. Meil nimetab valitsus end samuti sotsiaaldemokraatlikuks, ent viimased valitsuse sammud ei sarnane sugugi sotsiaaldemokraatiaga. Ma toon ühe pisikese näite meie valitsuse kui "sotsiaaldemokraatliku" valitsuse tegevusest. Viimast sigarettide hinna tõstmist seletati toorme kallinemisega. Huvitav, kas tõesti on Bulgaarias olemas meie ettevõtted, kes

toodavad meie jaoks sigarette "BT"? Mulle on arusaamatu, mis siis need sigaretid kallinesid? Edasi, ma ei taha täna pikalt rääkida eelarvest, mille end sotsiaaldemokraatlikuks nimetav valitsus on esitanud. See on rahvavastane eelarve. Seda me hakkame arutama konkreetsete küsimuste kaupa eelarvemajanduskomisjonis, mida juhivad härra Veetõusme. Ma tahaksin ainult esitada ühe ettepaneku. Eestis on olemas Slaavi Kultuuri Selts. See selts eksisteerib 1989. aasta veebruarist. Põhimõtteliselt on ta oma tegevuse ulatuselt ja geograafialt muutunud Vene kultuuri ühiskondlikuks ministeeriumiks. Ta juhivad ja suunab Eestimaa venekeelse elanikkonna kultuuri arengut. Kuid seltsi juhatusel ning seltsil enesegi pole tänaseks katust pea kohal, selle seltsi tegevuse juhtimine toimub korteritest, kodutelefonidelt, inimesed kohtuvad kino "Kosmos" fuajees ja kohvikus "Moskva" või isegi lihtsalt tänaval. Ja üldse on Slaavi Kultuuri Seltsi olukord Eestis vägagi hale. Kui rääkida kõigi kultuuride proportsionaalsest arengust, siis leiab ma, et vabariigi valitsus peab nägema eelarves ette Slaavi Kultuuri Seltsi finantseerimist. Minu käes on Slaavi Kultuuri Seltsi poolt tulevaks aastaks kavandatud ürituste kulutuste eelarve. On ka üritusi, mis on seotud eesti kultuuri, eesti traditsioonide ja tavadega. Slaavi Kultuuri Selts taotleb kõigest 2,6 miljonit rubla. Uskuge, see on väga tagasihoidlik taotlus. Kui arvestada, et oma reservi valitsus suurendas 6 miljonilt 76-le miljonile, et valitsus kavatses veelgi suurendada juhtimisaparaadi kulusid, siis ehk tasuks nõustuda härra Tiit Madega, piirata valitsuse soovitud juhtimisaparaadile tehtavate kulutuste osas ning eraldada 2,6 miljonit Slaavi Kultuuri Seltsile Eestis.

Teie loal annan ma need ettepanekud üle eesistujale ning usun, et valitsus vaatab läbi Slaavi Kultuuri Seltsi finantseerimise küsimuse. Täna!

P. Jermoškin

Lugupeetud eesistuja, austatud saadikud! Võiks oma sõnavõttu alustada traditsioonilistest fraasidest, millistega on kombeks väljendada tänu selle projekti koostajatele, väljendada vaimustust nende töö suhtes, seepärast võtke seda traditsioonilise fraasina. Kuid ka päikesel on plekid, ja ma tahaksin need ära märkida.

Esiteks. Projektis pole ette nähtud mingeid makseid NSV Liidu eelarvesse, millel võivad olla üsna tõsised, võib-olla isegi etteaimamatud tagajärjed, mis võivad väljenduda nii automaatselt 700 miljoni rubla ülekandmisel Eestilt NSV Liidu Riigipangas vabariigi panusena liidueelarvesse. Kui ka vabariigi sotsiaal-majanduslikuks arenguks vajaliku valuuta vaegeraldamises. Viimane asjaolu võib pidurdada või siis hoopiski seisata juba alustatud ehitustööd, kus osalevad välismaalased, samuti mõjustada suhteid välismaaga.

Teiseks. Projekti positiivseks küljeks on täielik dotatsioonide puudumine. Ent sellistes valdkondades, nagu kommunaalteenused, veevarustus ja kanalisatsioon, on projektis nähtud ette lihtsalt teine finantseerimisallikas. Riigieelarve asemel on selleks nüüd maksumaksja tasku, kuna need teenused korteriüüri raames kallinevad. Nii absoluutse kui suhtelise elukalliduse kiire kasvutempo taustal võib selline uuendus osutada omamoodi süütenööriks, mis võib viia sotsiaalse plahvatuseni vabariigis, muide tunduvalt kiiremini kui meie naabrite juures.

Kolmandaks. Eelarve peamiseks negatiivseks küljeks on juhtimiskulude kasv 5 miljoni rubla võrra, põhiliselt uute riigiametite loomiseks ja nende töötajate palgataseme tunduvas tõstmiseks. Meenutagem näiteks, et majanduspiiri vastutavate isikute palk ületab rohkem kui kahekordselt vabariigi keskmise töötasu, ülalpidamiskulud kokku moodustasid aga 5 miljonit rbl.

Neljandaks. Kogu austuse juures siseministeeriumi funktsioonide vastu on siiski arusaamatu, miks korra kaitsmine vabariigis on ainult kaks korda odavam kui põllumajandusministeerium, kes teadupärast annab meile igapäevast leiba. Vastavalt – 54,1 milj. rbl. siseministeeriumile ja 105,8 milj. rbl. põllumajandusministeeriumile.

Viiendaks. Teatud hämmeldust tekitavad ka suhteliselt väiksemad subsiidiumid. Ökoloogilises ohus olevatele Kirde-Eesti linnadele ja maakondadele: Kohtla-Järvele – 15,19 milj. rbl., Narvale – 4,5 milj. rbl., Sillamäele – 1,5 ja Ida-Virumaale 0,6 milj. rbl. Samal ajal Tartu saab 41,4, Pärnu – 22,2 milj. rbl. Subsiidiumide diferentseerimine maakondade ja linnade kaupa peab arvestama mitte üksnes tahtmisi, vaid ka ökoloogilist kriisiseisu. Nii mulle tundub.

Kuuendaks. Loodav Riigikontroll läheb juba 1991. aastal maksma peaaegu 1 milj. rbl. (960 tuh. rbl.). Ilmselt tulnuks projektis ära näidata, et see kontrolliliik on odavam, võrreldes varemteguksenud rahvakontrolliga.

Seitsmendaks. Üleüldise elatustaseme languse tingimustes meenutab viiekordne kulutuste kasv diplomaatilisteks vastuvõttudeks ning protokolliteenistuseks pidu katku ajal.

Kaheksandaks. Juba tegutsev Riigivaraamet üsna arusaamatul põhjusel suurendab oma palgafondi 21,5 tuhandelt rublalt 290 tuhande rublani, s.o. 13,5 korda.

Üheksandaks. Vägagi "tulusaks" võib pidada 1992. aastast õppemaksu (200 rubla kuus) kehtestamist kutsekoolides ja keskeriõppeasutustes.

Kümnendaks. Ei ole päriselt õigustatud 44,3 tuh. rbl. eest ametiriietuse soetamine perekonnaseisuametile. Kuid vaatamata kõigile nimetatud puudustele on antud eelarveprojektile see positiivne tunnusjoon, et ta tervikuna ning täiel määral vastab meie

peaministri põhisuunale, mis on orienteeritud ükskõik millele, ainult mitte Eestimaa elanike elatustaseme tõstmisele. Tänan!

Juhataja

Enne, kui me jätkame sõnavõttudega, on mul üks teadaanne. Härra Rüütel palub täna kell 6 tuppä 105 presiidiumi liikmeid ja vanematekogu. Kõne alla tuleb Nõukogude Liidu saadikute osavõtt kongressi tööst. Jätkame sõnavõttudega. Ants Veetõusme.

A. Veetõusme

Lugupeetud esimees, juhatus ja kolleegid! Kõigepealt avaldan kahetsust, et majanduskomisjoni esimees peab mõne oma komisjoni liikmega suhtlema Ülemnõukogu tasemel. Kuid ma tahan härra Lebedevile siiski meelde tuletada, et majanduskomisjon on juba mitme nädala jooksul arutanud eelarvet ja me ei kavatse seda arutada siis, kui ta on Ülemnõukogus vastu võetud või tagasi lükatud. Ma ei tahaks siin praegu rääkida majanduskomisjoni seisukohtadest, sest need otsustab selleks määratud komisjoni liige. Tahaksin esitada paar mõtet neist kahtlustest, mis on eelarvega seotud. Kõigepealt sellest, millest siin härra Made küll juba rääkis, kuid ma tahaksin korrata, et me räägime väga palju eelarve kulude poolest, ehk teisiti öeldes sellest, kas keegi saab raha liiga vähe või keegi kulutab liiga palju. Kuid ausalt öeldes teeb mind palju mõtlikumaks eelarve tulude pool, sest selles on mitmeid artikleid, mille kohta me täna tegelikult ei oska öelda, kas me neid tulusid saame või ei saa.

Võtame kas või sellesama bensiini hinna vahe, mis on üle 170 miljoni rubla ja seega küllalt suur summa. Kuid tegelikult me ei tea, millised on järgmisel aastal vedelkütuse hinnad ja kas seda tuluartiklit eelarves üldse saab olema. Võib-olla tuleb teda näidata hoopis kulude poolel. Ilmselt tuleks Ülemnõukogus eelarve vastuvõtmisel teha ka otsus, et järgmise aasta algul, võib-olla juba märtsikuus tulla tagasi eelarve juurde. Võib-olla siis on midagi selgunud, aga praegune majandussituatsioon nii meil kui mujal on niivõrd halb, et me ei saa üheselt kindlad olla, et planeeritud tulud-kulud ka selleks jäävad.

Ja teine probleem, millest ma tahaksin rääkida, on see, et meie haridustöötajad, tervishoiutöötajad, terve sotsiaalsfäär on varmad praegu nõudma palgakõrgendust. Ja selle peale on ka mindud juba käesoleval aastal. Ma ütleksin, et see on tegelikult üks esimene samm hüperinflatsiooni seadustamisele Eestis. Sest kuigi palgad on tõusnud, ei ole ju tegelikult ei koolis, polikliinikus, haiglas midagi muutunud – ikka on suhtumine õpilasesse, haigesse samaks jäänud, ei ole paranenud töö kvaliteet ega ka efektiivsus. Meil on

reorganiseeritud küll tervishoidu, küll haridust, endistest haridusosakondade töötajatest on saanud nõunikud. Sinna läheb küllalt palju raha ja osa sellest rahast võiks anda õpetajatele. Ma ikkagi kordan, et need tulud, mis on praegu planeeritud, ei ole kindlad. Ja kui me nüüd otsime vahendeid õpetajate, arstide palkade tõstmiseks, siis võib see tähendada seda, et võttes sellel kuul otsuse vastu, peame kolme kuu pärast tõdema, et seda raha lihtsalt ei ole. Aga see oleks veelgi halvem, kui me petaksime ennast kolme kuu kaupa. Aitäh!

J. Allik

Lugupeetud härra juhataja, lugupeetud kolleegid! Mul oli laupäeval võimalus seda eelarve projekti arutada Viljandi maakonna volikogu eestseisuses ja maakonnavalitsuses. Minu suureks üllatuseks ei ole valitsus saatnud eelarve projekti maakondadesse.

Maakonna täitevkomitee esimees ja volikogu esimees hakkasid seda lugema nagu seiklusjuttu ning tegema väljakirjutusi. Mul oleks ettepanek määrata kindlaks, mis päeval järgmisel nädalal toimub teine lugemine, kohustada vabariigi valitsust saatma nii eelarve projekt kui ka teiseks lugemiseks tehtud redaktsioonilised parandused maavanematele ja linnapeadele, kutsuda need ametiisikud ja volikogu esimehed eelarveprojekti teise lugemise arutelule, andes neile soovi korral sõna Eesti Vabariigi Ülemnõukogus. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu! Jaak Allik ise kindlasti on väga hästi asjaga kursis, aga ma siiski värskendan teiste saadikute mälu reglemendi § 16 osas, mille järgi me antud päevakorrapunkti arutamegi. Teine lõige ütleb, et seaduseelnõu kiireloomulisel arutamisel toimub tema sisuline arutelu eelnõu esimesel lugemisel, parandusettepanekud eelnõu teksti kohta tuleb esitada kirjalikult 24 tunni jooksul pärast eelnõu esimese lugemise lõpetamist. See tähendab, et kõik tõsine ja kapitaalne, mis selle seaduseelnõuga toimub, peaks toimuma esimesel lugemisel. Nii et on ettepanek esimene lugemine täna katkestada. Ollakse nõus? Panen hääletamisele.

Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et täna katkestada? Ma võtan hääletamiselt maha. Anname saadikutele natuke aega.

Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et katkestada Eesti Vabariigi seaduse "Eesti Vabariigi 1991. aasta riigieelarve kohta" eelnõu esimene lugemine ja jätkata seda käesoleva istungjärgu kolmapäevasel päeval? Palun hääletada! Lihthäälteenamus.

Selle ettepaneku poolt on 62 saadikut, vastu ei ole keegi, erapooletuid on 4. Eelarve esimene lugemine on katkestatud.

Eesti Vabariigi Ülemnõukogu reglemendi täiendustest

Juhataja

Kas saalis on riigiminister? Lugupeetud Ülemnõukogu, on ettepanek asuda päevakorrapunkti juurde, mis puudutab Eesti Vabariigi Ülemnõukogu reglemendi täiendust. Ettekande teeb reglemendi töögrupi juht Jaak Allik, kaasettekanne on riigiministrilt.

J. Allik

Lugupeetud härra juhataja, lugupeetud Ülemnõukogu liikmed! Ma loodan, et kõik suudavad leida eelmise nädala esmaspäeval välja jagatud lehe, et me saaksime töötada. Ma juhiksin oma ettekandes tähelepanu sisulistele probleemidele, mida me peame otsustama ja hääletama. § 10 täienduse mõte on see, et avalikud hääletamised, s.o. meie põhiline töövorm, jäävad ka edasi avalikeks. Kuid tabloo ei sütti hääletamise ajal, vaid tabloo süttib siis, kui hääletamise aeg on läbi. Selle ettepaneku tegi meie komisjonile erinevatest fraktsioonidest saadikute seltskond (10 allkirja).

Edasi, §15 täiendus lahendaks selle ummikseisu, mis mõnikord võib ette tulla. See ei tundu küll siiski nii traagiline olevat, et teispäeviti valitsuse infotunni ajal kõik Ülemnõukogu saadikud tahaksid avaldustega esineda. Kuid kuna ühel istungil see infotund jäigi seetõttu pooleli, siis meie ettepanek on, et neid avaldusi saab esitada neil teispäevadel, kui ei ole infotundi. Aga sellel Ülemnõukogu istungil, kui on infotund, oleks neljapäeva hommikul võimalus esineda 5-minutiliste poliitiliste avaldustega.

Nüüd § 19 ja 20. Saadikutelt on tulnud väga mitmeid ettepanekuid, kuidas parandada infotunni kvaliteeti. Ja meie kontseptsioon lähtub sellest, et selgelt eristame Ülemnõukogu liikmete arupärimised ja infotunni. Ülemnõukogu liikmete arupärimisi § 19 alusel me käsitleksime kui tavalist päevakorrapunkti, tähendab arupärimise esitaja peaks esitama ka otsuse projekti. Ja selle päevakorda võtmine ja arutamine käib nii nagu ükskõik millise teise päevakorrapunkti puhul. Aga infotund oleks tõepoolest vastused küsimustele. Arupärimine võib käsitleda ainult seaduserikkumist või Ülemnõukogu otsuse täitmata jätmist või puudust Ülemnõukogu otsuse täitmisel. Aga küsida võib nagu jumal juhatab. Uue põhimõttena pakub reglemendikomisjon täiesti üksmeelselt välja, et infotunnis viibiks kohal kõik vabariigi valitsuse liikmed või nende asetäitjad. Nad istuksid loožis ja vastaksid küsimustele. Küsimuste esitamise kord on reglementeeritud üsna täpselt § 20 lõige 6. Ma ei hakka seda lahti rääkima, igaüks näeb ise. Me püüdsime seda niivõrd ära detailiseerida, et kõigil oleks

selge, millal ta saab küsimuse esitada. Kui esimesed küsimused on kõigil esitatud, siis võiks alles esitada teise küsimuse jne. Kusjuures on ka võimalus (seda soovitas eriti härra Kask), et küsimuse esitaja võiks kasutada seda kõnetooli. Tähendab, siit kõnetoolist algaks duell vastajatega loožis. Aga selle me jätsime võimaluseks, see ei ole reglementeeritud, võib küsida ka kohalt.

Üks ettepanek oli tulnud härra Madelt vanematekogu moodustamise korra muutmise kohta. Härra Made esitas pretensiooni, et vanematekogusse ei ole võimalik sattuda sõltumatutel saadikutel, s.o. neil saadikutel, kes ei kuulu ühtegi saadikurühma. Ja tegi ettepaneku, et vanematekogus peaksid olema ka nende erakondade esimehed või esindajad, kellel ei ole Ülemnõukogus 6 mandaati ja kes ei saa saadikurühma moodustada. Me arutasime seda asja nii ja teistpidi, oli ka teine ettepanek, et vanematekogu üldse mitte moodustada. Reglemendikomisjon jäi seisukohale seda paragrahvi mitte muuta ning käsitleda vanematekogu kui saadikurühmade esimeeste nõupidamist, mis aitab Ülemnõukogu töö jooksvaid küsimusi lahendada. Tal ei ole ju mingit otsustus- või poliitilist õigust, seetõttu me sellelaadset parandust ei tee.

Ja lõpuks tuli eelmise istungjärgu lõpul veel üks reglemendiparandus. Härra Kask ei ole praegu vabariigis, ma ei ole sellest ka härra Menšikoviga rääkinud, aga minu meelest on see küsimus, mida me võime täiskogul, kui täiskogu nõus on, otsustada ilma projektiita või vähemalt põhimõtet arutada. Nimelt, mitmed komisjonid on oma töös puutunud kokku raskustega kvoorumis osas, tähendab, saadikud ei osale komisjonide töös. Seetõttu on õiguskomisjon teinud ettepaneku muuta § 4 lõige 4 reglemendis järgmiselt: "Alatine komisjon on otsustusvõimeline, kui kohal on vähemalt 1/3 tema liikmetest, kuid mitte vähem kui kolm liiget." Isiklikult mina parandaksin oma vastutusel seda mõtet ja pakuksin välja järgmises sõnastuses. "Alatine komisjon on otsustusjõuline, kui reglemendiga sätestatud ajal toimival koosolekul on kohal vähemalt 1/3 tema liikmetest, kuid mitte vähem kui 3 liiget. Komisjoni erakorralistel koosolekutel on küsimuste otsustamiseks vajalik vähemalt poolte komisjoniliikmete kohalolek." Mõeldud on siis esmaspäeva, teisipäeva, kolmapäeva, kui on ette nähtud komisjoni tööaeg. Vastasel korral võib ju komisjoni esimees 2 inimest endale pühapäeval külla kutsuda ja öelda, et see on komisjoni koosolek.

Need ongi kõik need reglemendiparandused, mis me vahepeal oleme läbi töötanud ja mille suhtes meil kujunes konsensuslik seisukoht.

Juhataja

Suur tänu! On küsimus Tiit Madelt.

T. Made

Austatud eesistuja, lugupeetud kolleeg Allik! Ma küsiks in § 20 punkt 2 kohta, mille vastu mul põhimõtteliselt midagi ei ole. Kas see ei ole meie valitsuse suhtes lugupidamatuse avaldus, et neile kirjutatakse ette, kuidaspidi nad tooli peale peavad istuma, et nad mitte ida ja lääne suunas ei eksi. Et nad just ilmtingimata näoga saali poole peavad olema. Nagu nad ise seda ei suuda. Aitäh!

J. Allik

Mõte oli selles, et kõnepult säilitada küsijale. Et panna nad tõesti Ülemnõukogu ette istuma, mitte paremale ega pahemale, et me näeksime vähemalt kaks korda kuus oma valitsust näost näkku.

A. Maarand

Lugupeetud Ülemnõukogu esimees, lugupeetud juhataja ja ettekandja! Ma puudutaksin seda viimast ettepanekut, mis käis komisjonide töö parema korraldamise suhtes. Kas seal ei oleks vaja siiski ära sätestada, et nende kolme liikme seas peaks üks olema komisjoni esimees või aseesimees? Tänan!

J. Allik

Ma saan aru, et need on täiendavad ettepanekud.

Juhataja

Üks hetk, veel on küsimusi. Alar Maarend, vormistage kirjalikult parandusettepanekuna.

J. Allik

On need küsimused või sõnavõttud? Äkki on sõnavõttud?

Juhataja

Praegu on küsimused, ärgem ajagem segamini. Kalju Koha.

K. Koha

Lugupeetud juhatus, kolleegid, lugupeetud Allik! Mul oleks § 10 hääletamise korra kohta selline küsimus. Teatavasti salajast hääletamist kasutatakse põhiliselt personaalsete kinnitamiste juures. Te olete sätestanud siin ühesuguse kvoodi nii salajasele kui nimelisele

hääletamisele. Ja samas olete märkinud, et salajasel hääletusel on eesõigus nimelise ees. Milline oleks põhjendus?

J. Allik

Lugupeetud härra Koha! See on meie poolt vastuvõetud reglement, me oleme seda siin saalis hääletanud, seda ei ole muudetud. Ma ainult juhtisin tähelepanu, et §-is 10 on tulnud juurde viimane lause.

A. Tamm

Lugupeetud härra Allik! Minu küsimus tuleneb sellest üllatavast üksmeelest, millega komisjon leidis, et infotunnis peavad viibima kõik valitsuse liikmed. Kas praegusel probleemiderohkel ajal on vaja terve valitsus siia meie kõrvale istuma tuua ja seega lülitada nad välja nende igapäevastest tegemistest? Me ju esitame aegsasti valitsusele probleemide ringi, mida me teada tahame, ja sellest ka sõltub, kes peaksid siia tulema. Aitäh!

J. Allik

See mõte lähtus nimelt sellest, et anda võimalus suuliselt küsimusi esitada. Seni ongi infotunnil olnud need valitsuse liikmed, kellele on kirjalikult eelmisel nädalal küsimused esitatud. Meie täiustasime infotundi paljude ettepanekute põhjal, mis meile tulnud on, just selle mõttega, et saab küsida suuliselt. Aga oletame, et on küsimus haridusministrile, aga teda ei ole kohal. Siis küsida ei saa. Tähendab, siin on põhimõtte küsimus, millisena me tahame infotundi näha. Ma arvan, et Ülemnõukogu peaks selle lahendama hääletusel.

M. Lauristin

Mul on küsimus härra Allikule. Te olete jälginud meie praktilist tööd ja näete, kui palju meil keskmiselt võtab ühele isikule küsimuste esitamine aega. Kas te ei arva, et sellise valitsuse infotunni korralduse puhul (kui meil on üle 10, maksimaaljuhul ehk 20 inimest küsimustele vastamas ja saalis on keskmiselt 75 küsijat) me peaksime näiteks ühe istungjärku tervikuna pühendama valitsuse pressikonverentsile. Võib-olla isegi paar istungjärku, sest siis ehk saaksid võib-olla tõepoolest kõik küsijad küsitud ja kõik vastajad vastatud. Või on olemas mingisugune ligilähedane moodus, mis aitaks juhatajatel suruda seda protseduuri siiski ühe istungi raamidesse?

J. Allik

Kõigepealt on selleks aeg. Üle kahe tunni see kesta ei saa. Teiseks see, mida me siin pakume. Härra Kask, kes seda paremini teab kui mina, väitis, et see on maailma parlamentide tavaline praktika, nii et me siin mingit jalgratast ei leiuta. Nii toimub see Soomes, nii toimub Kanadas, seda ma nägin ise pealt. Aeg annab selles mõttes arutust, et kõiki asju ei maksa küsida. Ja minu meelest aitab saadiku endadistsipliin siin küsimusest üle saada. Me oleme küll sätestanud, et esitatakse üks küsimus korraga, algul peaministrile, siis teistele ministritele. Ühesõnaga, ma arvan, et see lõige on distsiplineeriva või pidurdava toimega. Ja muidugi tuleb ministrilt nõuda lühikesi ja korrektseid vastuseid, sellepärast et seni on olnud valitsuse infotunnid minu meelest kõige igavamaks ajaviitmise vormiks Ülemnõukogu senises töös. Ja kui me eristame arupärimised ja küsimused, siis on ka see oluline, sest paljud senised küsimused läksid arupärimiste alla ja neile on vaja põhjalikult vastata. Me pidasime silmas väga korrektseid küsimusi, millele saab vastata korrektselt.

Juhataja

Suur tänu, Jaak Allik! Meil küsimusi rohkem ei ole. Kaasettekandeks saab sõna Raivo Vare.

R. Vare

Lugupeetud härra spiiker, lugupeetud Ülemnõukogu! Kuivõrd see küsimus tuli päevakorda küllalt ootamatult, siis peab tunnistama, et spetsiaalset ettevalmistust selleks konkreetseks aruteluks ma ei jõudnud teha. Seetõttu kannaksin ette seisukoha, mis kujunes tutvumisel nende reglementitüendustega, millised olid välja pakutud ja härra Alliku poolt ette kantud. Need seisukohad on ühe paragrahvi osas ka kirjalikust fikseeritud ja edastatud Ülemnõukogu juhatusel. Mis puudutab parandusettepanekuid alatiste komisjonide, vanematekogu jne. töökorralduse kohta, siis leiame, et on tegemist Ülemnõukogu enda töökorraldusega ning valitsusel siin oma seisukohta öelda ei ole mingit vajadust. Rõõmu teeb see, et lõpuks ometi on üritatud seda teoreetiliselt ammu tuntud vahetegemist saadiku arupärimise ja muu küsimise või järelepärimise vahel välja tuua. Seetõttu leian (olen kunagi nende asjadega ka ise tegelnud), et § 19 pakutud kujul klappib teooriaga ja siin ei ole millegi üle vaielda.

Küll aga oleks mõned märkused § 20 suhtes. Loomulikult puudutab § 20 ka Eesti Panka. Ma ei tea, milline on Eesti Panga seisukoht. Võib-olla Eesti Panka pakutu rahuldab. Seetõttu kõik see, mis ma edaspidi siin väidan, peab paika eelkõige valitsuse poole pealt vaadates ja ei pruugi paika pidada Eesti Panga seisukohalt. Puhtloogiliselt arvan küll, et see võib sobida ka talle.

Ma tahaksin nõustuda mitmete küsijatega. Eelkõige pean silmas härra Tamme ja proua Lauristini, kes esitasid härra Allikule täpsustavaid küsimusi, mis tegelikult kajastasid ka meie arvamust, ja seda täiesti sõltumatult. Nimelt, kas siin ei kummita teatud oht vaatamata sellele, et me siin toetume maailma praktikale. Me väidame, et kogu selle korralduse n.-ö. võimalikud miinused tulevad välja põhimõttel "aeg annab arutust" ja asja paneb paika see, et ikkagi on olemas ilusad demokraatlikud eeskujud. Aga kas me oleme juba selles demokraatlikus maailmas? Oma poliitiliselt kultuurilt, näiteks? Väidetavasti paneb asja paika saadiku enesedistsipliin. Kas ka selles suhtes oleme juba nii kaugel? Ja samas kõlas ka ettekandja suust arvamus, et logorröa oht ei ole sugugi välistatud.

Kui aga tulla tagasi § 20 juurde, siis 1. lõike kohta ei ole midagi öelda. Lõige 2 sisust selgub, et infotunnist on kohustatud osa võtma kõik valitsuse liikmed, ka need, kellele eelnevalt küsimusi esitatud ei ole. Nii nagu härra Allik väitis, on siin üritatud seda põhimõtet laiendada ning anda õigus ja võimalus esitada suulisi täpsustavaid küsimusi. Nende esitamine peaks vaatamata järgnevale reglementeerimisele (mille juurde me tuleme veel tagasi) siiski kujunema küllaltki omapäraseks pressikonverentsiks. Sest nende täpsustavate küsimuste esitamise protseduur on tegelikult siiski reglementeerimata. Ja uskuge või ärge uskuge, aga te olete ka ise seda juba näinud, et täpsustavaid küsimusi on soovi korral võimalik esitada peaaegu lõpmatuseni. Ma tuleks tagasi lõige 2 juurde. Toetaks arvamust, et ei ole otstarbekas kõikide valitsuse liikmete kohalekutsumine n.-ö. igaks juhuks, sest on päris selge, et kogu valitsuse küsitlemine selle ajalimiidi piires, mis peaks ka nagu kõrvuti teiste faktoritega asja paika panema, on praktiliselt võimatu. Seetõttu on väga küsitavad ka täiendavate küsimuste esitamise võimalused. Põhiliselt taandub kõik sellele, kes vajutab kiiremini nupule, sest järjekord on määratletud avalduse esitamise järjekorraga. Eelise saavad siiski ainult osa saadikuid. Seejuures muidugi ei ole võimalik kõiki küsitleda. Eriti arvestades seda, et täpsustavaid küsimusi on võimalik piiramatult esitada.

Nüüd sama paragrahvi lõige 4 ütleb, et täpsustavaid küsimusi võivad esitada vastajale kõik Ülemnõukogu liikmed, kusjuures küsimuste esitamise arvu ei piirata. Arvestades jällegi infotunni ajalast piiratust, ei ole see praktiliselt teostatav, sest jutt ei ole ju mitte ainult ühest saadikust, kes täpsustavaid küsimusi esitab, vaid küsimusi ja küsijaid on täpselt nii palju, kui momendil sooviavaldajaid on. See võib sõltuda väga hetkekonjunktuurist ja kõigest muust, eriti arvestades seda, et kavandatud on otseülekanded. Me oleme juba näinud, kuidas need on mõjunud. Samuti pole ilmselt päris õige see, et me ei fikseeri täpselt vastuse ajalast kestvust. Selle nõude puudumine on ohtlik, sest niisamuti nagu võib eeldada, et saadikutel ei ole distsipliin kõrge, ei pruugi see kõrge olla ka valitsuse liikmetel. Samuti ei pruugi nad suuta

kinni pidada lühikesest ja selgest esitamislaadist, mis võimaldaks väga kiiresti vastata. Ja kui nüüd päris aus olla, siis tingimustes, kus on võimalikud miljonid täpsustavad küsimused, on isegi kasulik võimalikult kaua rääkida nii taktikalises mõttes kui ka sisuliselt. Selleks, et võimalikult paljudele küsimustele katsuda ära vastata ja võimalikult täielikult haarata probleemi, mitte ainult öelda põhipunktid, vaid kõik nüansid, sest muidu tuleb täpsustavaid küsimusi veel.

Mis puudutab sama paragrahvi lõiget 5, siis see reglementeerib, et peaminister võib küsimuse vastamiseks suunata kas ministrile või ministri asetäitjale. Ükskõik mis ka ei juhtuks eelnevate sätetega, aga mul oleks väga tungiv palve selle küsimuse reglementeerimisel lülitada nimekirja ka vastava ameti peadirektorid. Ma saan aru, see rikub muidugi jälle natukene seda põhimõtet, et istume siin näoga ida poole ja järjekorras. Ma saan sellest aru, sest ameteid on küllaltki palju. Kuid samas tänane seis ja riigivalitsemise korraldus iseenesest siiski on üles ehitatud selliselt, et ametite peadirektorid on täiesti ministri asetäitjatega võrdsed ja oma rida ajades on nad kõige kompetentsemad valitsuse esindajad absoluutselt kõikides kohtades. Oleks siiski otstarbekas lülitada nimistusse ka ametite peadirektorid.

Lõige 6 lubab Ülemnõukogu liikmetel piiramatult esitada küsimusi kõigile valitsuse liikmetele. Küll aga on määratletud järjekord esimese ringiga, teise ringiga ja kolmanda ringiga jne. Loomulikult ka see on infotunni ajalise piiratud tõttu elluviimiseks küllaltki kahtlane põhimõte. Otstarbekas oleks nimetatud probleem lahendada põhimõttel, et pärast infotunni kavast olevate küsimuste käsitlemise lõpetamist võib kohalolevatele valitsuse liikmetele või nende asetäitjatele täiendavaid küsimusi esitada. See on üks võimalik kompromisslahendus.

Lõige 6 juures juhiksin ma tähelepanu veel ühele asjale. Kui peaminister siin saalis viibib, siis on paratamatu ja poliitilise käitumise loogikast tulenevalt täiesti loomulik, et põhiline vastamise koorem peab langema peaministrile ja sel juhul on see peaministri täiendav pressikonverents parlamendile ja tema liikmetele. Ma saan aru, et seda nagu peetaksegi kõige rohkem silmas ja võib-olla see on ka arusaadav, küll aga arvan ma, et seda enam muutub küsitavaks ülejäänud valitsusliikmete ja nende asetäitjate roll, kes seda asja peavad siin tegevusetult jälgima. Ma pean juhtima teie tähelepanu ühele asjaolule. Maailma praktika nendes maades, kus sellist mudelit rakendatakse, põhineb valitsusliikmete staatuse ühitamisel parlamendiliikme staatusega, mis aga meie mudeliks küll veel ei ole. Seetõttu on siin ka oma tehnoloogiline moment juures, mida tasuks arvestada. See, et peaministrile langeb põhivastus, on näha ka sättest prioriteetsuse kohta. Ja jällegi on võimalus antud teemal esitada täpsustavaid küsimusi lõpmatuseni. Meie "kõrge" väitluskultuuri juures on täiesti mõeldav ka

üheainsa küsimusega jätkata kogu infotunni vältel. Ja ma ausalt öeldes ei näe praegu selles reglemendis mingit mehhanismi, mis võimaldaks näiteks härra spiikril seda protsessi katkestada, peale ainult n.-ö. sõnade pealelugemise, et "olgem konkreetsed, härrased". § 20 lõige 8 sätestab infotunni otseülekande Eesti Raadios ja ma juba mainisin ennist, et raadio- ja teleotseülekannete tingimustes meie eelnevaid kogemusi arvestades ja ka reglemendi n.-ö. miinuseid arvestades on siiski oht, et infotund ei suuda täita oma ülesandeid. Ta transformeerub rohkem enese rahvale näitamise ürituseks, tõhustades peaministri kui põhilise vastaja rolli.

Loomulikult ma paluksin seda küsimust veel tõsiselt kaaluda ja hääletamise teel hoobilt mitte otsustada. Oleks võib-olla siiski otstarbekas, et õiguskomisjon (kes ka mitmeid muid akte, näiteks presiidiumile esitatud seadusandluse muudatusi on asunud läbi vaatama) vaataks läbi ka selle reglemendimuudatuse. Ja püüaks koos valitsuse, koos fraktsioonide esindajatega välja töötada mudeli, mis ka valitsuse töökorraldust arvestades ja mõistlikke kompromisse taotledes võimaldaks infotundi efektiivsemalt rakendada nii, et sellega oleksite rahul teie ja et see infotund kannaks informatsiooni mitte ainult soovidest, vaid ka tegelikkusest. Ma tänan tähelepanu eest!

Juhataja

Suur tänu! Veel on mõned küsimused. Tiit Made.

T. Made

Austatud eesistuja, lugupeetud riigiminister! Kõigepealt ütlen teie kartuste peale lohutuseks seda, et küllap Ülemnõukogu suudab ise töökorralduse siin paika panna ja otsustada, mitu tundi, kuhu ja kellele selleks aega kulutame, nii et ärge sellepärast pead valutage. Aga nüüd mõned küsimused. Kas ma sain õigesti aru, et valitsus püüab Ülemnõukogule dikteerida tema töökorraldust? Seda esiteks. Teiseks. Teil oli etteheiteid Ülemnõukogu saadikute distsipliini osas, palun konkreetselt. Kolmandaks. Teil on ilmselt kahtlusi ministrite ja nende asetäitjate kompetentsuses, te tahate delegeerida küsimustele vastamise veel vana astme ametnikele. Minu arust ministrid ja nende asetäitjad peavad suutma küsimustele vastata. Ja kas ma sain teist õigesti aru, teie suu läbi jõudis meie saali peaministri kartus tulla meie ette küsimustele vastama. Aitäh!

R. Vare

Mul on heameel härra Made küsimustele vastata. See natuke nagu hakkabki juba selle kavandatava infotunni nägu võtma. Mis puudutab valitsuse soovi dikteerida Ülemnõukogu töökorraldust, siis härra Made teab sama hästi kui mina ja kõik siin saalis olijad, et parlament kui kõrgem seadusandja ja rahva tahte väljendaja on oma otsustes suveräänne. Need ettepanekud ja kahtlused, mis ma teiega jagasin, olid öeldud selleks, et tulemus oleks asjalikum. Kui aga parlament oma suveräänsuses ja kompetentsuses leiab, et on tegu ebakompetentsete ettepanekutega, siis loomulikult on see tema õigus ja meil ei ole mingit võimalust sellele vastu vaielda. Seda esiteks.

Mis puudutab saadikute distsipliini, siis ma pidasin silmas esimeste istungjärkude kogemusi, kus väga paljud asjad (ma tuletan meelde, et esimestel istungjärgudel ei olnud ma veel selles ametis) jätsid vägagi omapärase mulje, sest tõepoolest otseülekanne tingis teatud loomuliku soovi ennast näidata. Palun, ärge võtke seda kui rünnakut mõne konkreetse isiku pihta. See on loomulik, et otseülekannete puhul selline atmosfäär tekib, eriti kui on tegu näiteks poliitiliste oponentide võimalusega n.-ö. "näidata" ja oma seisukohti selgitada. Ma ei leia selles mitte midagi imelikku. Minu kahtlused olid seotud ainult ühe aspektiga, nimelt, kas seda tasub niimoodi reglemendis stimuleerida. Ma ei vaidle mitte sugugi ka otseülekande vastu, kaugel sellest, te võib-olla saite valesti aru. Üldsegi mitte. Küsimus on ainult selles, et vältida selle ürituse võimalikku ebaefektiivsust, olukorda, kus täpsustavate küsimuste rahe all ei jõutagi asja juurde sisuliselt. Sest vaadake, täna me ikkagi ei ole võimelised väga paljudel puhkudel (ma pean siin silmas kõiki parlamentaarses protsessis osalejaid) väga täpselt ja väga lühidalt formuleerima, mida üks normaalne parlamentaarne mudel ka ei eeldaks. Ja võib-olla sellepärast oleks otstarbekas siiski reglementeerida küsimuste esitamist just kas ajalises või järjekorralises või mingisuguses muus mõttes, mis ei jätaks võimalust seda lõpmatute täpsustavate küsimuste esitamise kaudu praktiliselt nulli viia. Arvestage ka seda, et praegu te võib-olla näete ainult ühte poolt, s.o. valitsust, kes meeletult ei taha teie küsimustele vastata ja püüab kõrvale hoida otsestest vastustest. Aga on võimalik ka teine variant, kus näiteks ükskõik kes võib esitada küsimusi ja seejärel täpsustavaid küsimusi täpselt nii kaua (praegune reglement võimaldab seda), et aeg oleks läbi. Mis siis juhtuma hakkab? Võib-olla ei oleks vaja oodata, kuni aeg annab arutust. Sellist asja võib kohe ette näha.

Mis nüüd puudutab kahtlusi ministrite, valitsusliikmete ja nende asetäitjate kompetentsuse suhtes, siis mina selliseid kahtlusi pole avaldanud. Kuid ma tuletaksin seejuures meelde (eriti härra Madele, kellel on väga asjalikke ja huvitavaid ettepanekuid valitsemise ümberkorraldamise suhtes), et meie praegune valitsuse korraldus on siiski selline, et ametid

on suhteliselt iseseisvad riikliku juhtimise üksused, mis on vastava ministri, mitte ministeeriumi valitsemisalas. Mistõttu kompetentsuse küsimus püstitub pisut teisiti kui lihtne summa teadmistest, faktoloogiast, mida aga nendele täpsustavatele küsimustele vastamiseks on kindlasti vaja vallata. Seetõttu jään oma arvamuse juurde, et selles kontekstis oleks ikkagi õigem ametite peadirektoreid kviteerida kui ministri asetäitjatega võrdseid ja oma tööloigus kõige suurema informatsiooni valdajaid. Kui aga seisukoht on selline, et informatsioon, mida hangitakse, ei olegi tähtis, tähtis on midagi muud, siis võib muidugi ka nii küsimuse püstitada, nagu see küsimus kõlas.

Nüüd mis puudutab väidet peaministri kartusest siia esinema tulla. Ma väga sügavalt kahtlen, et mina olen see õige mees, kelle käest selliseid küsimusi küsida. Kuid oma arvamust ma julgen siiski avaldada. Peaministri väitlussoovi arvestades ma ei julgeks küll sellist küsimust esitada, sellepärast, et tegelikult kõikide nende väitluste poliitiline resonants on tegelikult lõppkokkuvõttes küllaltki suur. Ja ma ei arva, et üks poliitikust peaminister peaks selliseid asju kartma. Seetõttu ma väidan veel kord, et eesmärk oli vaid üks: pakkuda lihtsalt mõtlemisainet, et ei toimuks paugupealt otsustamist (mida on ju teinekord ka juhtunud) ja et asi siiski seeditaks lõpuni läbi, arvestades kõiki neid momente. Kui neid ei peeta olulisteks, siis saab ka otsustada, ilma et siin üldse saaks rääkida mingist surveavaldusest.

Juhataja

Suur tänu, härra Vare! Meie reglement näeb ette, et küsimusele vastamiseks ei tohi kulutada üle 2 minuti. Valeri Kois.

V. Kois

Lugupeetud juhataja, lugupeetud härra minister! See küsimuste ja vastuste vorm asetab minu kui küsija kuidagi ebavõrdsesse olukorda võrreldes vastajaga. Küsija paistab vastajast alati kuidagi rumalamana. Sest seda on väga kerge selliselt välja mängida. Kahjuks näeb meie reglement praegu ette just sellist vormi, et saadik esitab mõne sekundi vältel küsimuse (pikemalt pole mõtet küsida, sest siis ei mäletata küsimust), seejärel vastab valitsuse esindaja (minister) küllalt pikalt, nii kaua kui tahab. Ka praegu pean ma teilt küsima ja ma püüan seda küsimust sõnastada. Öelge, kas teile ei tundu olevat õigem korraldada valitsuse ja parlamendi vaheline suhtlemine diskussioonilisel alusel? Et me oleksime teiega ühel pulgal. Ja kui teie või teie kolleeg ütleksite midagi valesti ehk moonutaksite fakti või vaikiksite midagi maha jne., et ma siis võiksin kohe diskussiooni korras vastu vaielda. Asi on selles, et kahjuks kuulavad meie ministrid väga harva saadikute märkusi. Ma küsingi teie arvamust selle kohta.

Juhataja

Valeri Kois, see on sõnavõtt, palun küsimus.

R. Vare

Sain aru, püüan vastamiseks ettenähtud aega kasutada ja väidan, et praegusel kujul esitatud reglemendiparandused ongi tegelikult ei midagi muud kui katse seadustada diskussiooni. Ma isegi väidaks, et seetõttu härra Koisil sisuliselt selleks küsimuseks praegu mingit vajadust ei olnudki, sest see reglemendiparanduste tekst ise eeldab, et peaks hakkama toimuma diskuteerimine sellesama infotunni sildi all. Nii et ma arvan, kui need reglemendiparandused sellisel kujul vastu võetakse, siis langeb see küsimus automaatselt ära. Vastus on: siis tekibki diskussiooniline alus, kusjuures eelis on sellel, kes jõuab enne.

Juhataja

Suur tänu, härra Vare! Meil rohkem küsimusi ei ole.

Lugupeetud Ülemnõukogu, me peaksime protseduuriliselt jätkama sõnavõttudega, kell on täpselt 6. Ma juhin tähelepanu sellele, et minule on laekunud seni ainult üks parandusettepanek, see on Alar Maarendilt. Kalju Koha ettepanek on juba reglemendi täiustamise kohta, selle ma saan anda komisjonile. Valitsuse poolt oli tehtud suuliselt hulk parandusettepanekuid. Härra Vare, palun hetkeks tähelepanu, ma paluksin kõik ettepanekud esitada kirjalikult. On olemas kirjalikult? Suur tänu! Me peame otsustama, kas me alustame läbirääkimisi või katkestame? Minul on ettepanek, lugupeetud Ülemnõukogu, katkestada selle küsimuse arutamine, kuna meie ametlik tööaeg saab läbi. Minu käsutuses oleks küll veel mõningad minutid, kuid härra Rüütel palub presiidiumil kokku tulla. Mul on ettepanek panna küsimus hääletamisele, kes on selle poolt, et katkestada ja jätkata veel sellel istungjärgul.

Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et katkestada antud päevakorrapunkti arutelu ja jätkata sellel istungjärgul? Palun hääletada! Lihthäälteenamus. Selle ettepaneku poolt on 62 saadikut, vastu ei ole keegi, erapooletuid on 4. Päevakorrapunkt on katkestatud. Mul on palve Jaak Allikule, et tema kui komisjoni esimees võtab parandusettepanekud oma kätte, ka need, mis on proua Lauristini käes. Ma juhin lugupeetud presiidiumi liikmete ja vanematekogu liikmete tähelepanu sellele, et nüüd kohe peale istungi lõppu me läheme tuppa 105. Homme plenaaristung kell 10.00.

Head õhtut!

EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU

25. ISTUNGJÄRK

TEINE ISTUNG

11. detsember 1990

Päevakorravälised avaldused

Juhataja (Ü. Nugis)

Asume töökohtadele, istungjärgu töö jätkub. Kontrollime kohalolekut. Kohal on 67 saadikut, puudub 38.

Lugupeetud Ülemnõukogu! Vastavalt meie reglemendi paragrahvile 15 on iga istungjärgu teise istungi alguses võimalus esineda igal saadikul päevakorraväliste teemadega 5 minuti jooksul. Palume kõnetooli Toomas Korgi.

T. Kork

Lugupeetud eesistujad, lugupeetud kolleegid! 21. septembril 1944. aastal toimus Virumaal Tamsalu ja Porkuni vahel, Loksa ja Sauevälja külades, Teise maailmasõja üks viimaseid lahinguid Mandri-Eestis. Saatus tahtis, et vastamisi olid sundkorras mobiliseeritud eestlased. Ühelt poolt Eesti Laskurkorpuse 249. laskurdiviis, teiselt piirikaitse rügement ning vabatahtlikud 20-ndast SS-diviisist.

249. laskurdiviis kaotas 69 vene mundris sõjameest, kolme vennashauda on maetud vähemalt 279 umbes niisama noort meest, kellel olid seljas Saksa mundrid. Möödunud aastal, lahingu 45. aastapäeval tähistati Saksa vägede koosseisus langenute ühishaud umbes kahe meetri kõrguste vaskristidega. Eestvõtjaks oli Väike-Maarja Muinsuskaitseelts. Leinatalituse käigus pandi teiste hulgas pärjad ka Rakvere rajooni täitevkomitee ja kompartei Rakvere rajoonikomitee poolt. Sama ürituse käigus mälestati Eesti Laskurkorpuses langenuid varem paigaldatud mälestuskivi juures metsalised nn. interliikujate seast, kelle esindajad viibivad ka siin saalis meie hulgas, nõretasid tookord vihast. Metsalised sellepärast, et tsiviliseeritud inimene ei pea sõda surnutega. Metsalised sellepärast, et tsiviliseeritud inimesele peaks selge olema, et üks asi on sõdurite hauad, teine asi, näiteks, mälestussamba püstitamine Hitlerile. Üks asi on suhtumine stalinismi, hoopis teine asi on aga suhtumine nendesse, kes sellesama

Stalini juhtimisel oma kohust täites langesid. Lihtsalt mõistmatu on, et tsiviliseeritud inimeste hulgast lasi ennast välja arvata maailma ühe võimsama relvajõu juht Dmitri Jazov, kes oma 28. novembri teeleesinemises andis korralduse haudade rüvetamiseks. Kohe leidis ka truusid korraldusetäitjaid, kes tegid seda kõrgelt organiseeritult. Kuidas muidu kvalifitseerida vähemalt üheksat praktiliselt üheaegset plahvatust Eestis ja Lätis. Üheksat plahvatust, millest vähemalt neljas kohas jäid maha Nõukogude armee relvastuses olevate detonaatorite jäänused. Üheksa haurüvetamist ajal, mil Saksamaal on käimas aktiivne tegevus Venemaa näljahädaliste abistamiseks. Üheksa barbaarsust, vaatamata sellele, et Nõukogude Liidu ja Saksamaa vahel on sõlmitud kokkulepe sõjaohvrite haudade korrastamiseks. Kokkulepe, mida Saksamaa pool väga hoolikalt täidab. Haurüvetused jätkuvad hoolimata sellest, et Nõukogude Liidu marssali Kulikovi (kes teatavasti oli Varssavi pakti vägede üks juhte) üsna hiljutine kohtumine Saksamaal härra Weberiga lõppes kinnitusega, et Nõukogude Liit asub nimetatud lepet täitma. Härra Weber on Volksbund Deutsche Kriegsgräber Fürsorge organisatsiooni juht. See organisatsioon tegeleb Saksa sõjaohvrite haudade korrastamisega ja korrashoidmisega. Nii Saksa sõjaväelaste kui sõdades langenud eraisikute ja Saksamaal hukkunud välismaalaste, sealhulgas venelaste haudadega. Organisatsioon loodi peale I Maailmasõda ja ta on asunud taastama saksa haudu ka Venemaal. Muuseas, ettepanek seda teha tuli Volgogradi (sõjaaegse Stalingradi) täitevkomiteelt. Kui sakslaste esindajad paar nädalat tagasi Eestis viibisid, said nad korraliku šoki, sest nii metsikut ümberkäimist matusepaikadega poldud nähtud. Häbi neile, kes me oleme Idast tulnud metsikustel sündida lasknud. 1991. aastal võtavad sakslased ette alustada Viljandi ja Tartu matusepaikade korrastamisega. Tsiviliseeritud maailma mõistes ei tähenda matusepaikade korrastamine samba panekut sajale või tuhandele või kümnele tuhandele mehele, vaid tähendab igale langenule plaati. Kui ei õnnestu kindlaks teha, kes selles hauas puhkab, jäädvustatakse ikkagi kõikide nimed ühisel tahvlil. Tsiviliseeritud maailmas on sõjasurnuaiad tähtajatud, see tähendab, seal ei toimu pealematmist või hauaplatside ümberjaotamist, nagu seda tsiviilsurnuaedades tehakse kas 50 aasta järel või mõnel muul puhul. Eelnevast tulenevalt teen kaks tungivat ettepanekut valitsusele. Esiteks, selgitada välja, kes tegeleb Eesti Vabariigis haurüvetamisega. Teiseks. Selgitada kiires korras välja, kes korraldab Eesti Vabariigi territooriumil provokatsioone sõbraliku naaberriigi vastu, sest teisiti ei oska nimetada 5. detsembril toimunut, perioodil, mil Saksamaa on seda riiki tõsiselt abistama hakanud. Eelnevast tulenevalt teen ettepaneku Eestist valitud Nõukogude Liidu kongressi saadikutele, eelkõige pean silmas kaitse- ja julgeolekukomitee liiget härra Vello Varet, välja selgitada, kas Dmitri Jazovi korraldus on ka Nõukogude Liidu valitsuse ja Kaitseministeeriumi seisukoht,

või on Jazov sattunud juhtkonnaga opositsiooni ning annab sellepärast riigile kahjutekitavaid korraldusi. Tänan tähelepanu eest!

T. Made

Austatud eesistujad, lugupeetud kolleegid! Lugupeetud ajakirjanikud ja külalised!

28. detsembril 1989. aastal võttis Eesti NSV Ülemnõukogu vastu maksukorralduse seaduse. Seal on kindlaks määratud kehtivad maksud, maksustamise objektid ja subjektid. Räägime käibemaksu kohta käivatest paragrahvidest. § 11 on öeldud: käibemaksu maksavad juriidilised isikud nende poolt müüdud kaupade, toodete, teenuste käibelt. Käibemaksu arvutatakse müüdud kauba müügihinnast, millest on maha avatud: 1) teiste juriidiliste ja üksikisikute poolt tehtud tööde ja osutatud teenuste maksumus, materiaalsed ja nendega võrdsustatud kulud, 2) amortisatsiooni eraldised ja sotsiaalmaks. Selle seaduse paragrahvi 11 määratakse ka, et ettevõtted maksavad käibemaksu müüdud kauba maksumuselt, millest on maha võetud loetletud kulutused. § 13 annab käibemaksu kogumise valitsuse pädevusse ja selle seaduse 4. peatükk kehtestab seaduse rikkujatele vastutamise korra.

Nüüd sellest, mida ma tahan teile öelda. 10. oktoobril 1990. aastal kinnitas Eesti Vabariigi Valitsus oma määrusega nr. 209 käibemaksuga maksustamise korra. Kui nüüd analüüsida neid kahte dokumenti, selgub, et valitsuse määrus ei vasta maksukorralduse seaduse sätetele. Valitsus on ületanud oma võimu piirid ning tal pole ka Ülemnõukogu suhtes olnud lugupidamist, et paluks meil vastavate paranduste sisseviimist maksukorralduse seadustesse. Paranduste tegemine seadusesse kuulub Ülemnõukogu, mitte valitsuse kompetentsi. Valitsuse määruses öeldakse: käibemaksu objektidele on lisatud ka kaupade import ja seda ei ole maksukorralduse seaduses ära märgitud. Impordi käibemaksuga maksustamisel ei ole midagi valesti, kuid valitsusel tarvisenuks viia baasseadusse Ülemnõukogu vahendusel vastav parandus sisse. Teiseks, kui seaduse § 11 kehtestab käibemaksu arvutamise põhimõtte: müüdud kauba maksumus miinus samas paragrahvis loetletud kulud, siis valitsuse määruses see ei kajastu. Määrus nr. 209 punkt 12 kehtestab käibemaksu määraks 6% ja selline kehtestamine on baasseadusega vastuolus.

Kolmandaks, maksukorralduse seadus kasutab põhimõtet müüdud kauba maksumus müügihinnast. See tähendab, et kaup peab kõigepealt olema maha müüdud ja siis alles ta maksustatakse käibemaksuga. Valitsus seda põhimõtet ei aktsepteeri. Valitsuse määrus nimetab käibe toimumise ajaks ka kauba lähetamist ostjale. Aga see kaup võib jääda lattu seisma ja mitte leida ostjat. See tähendab, et mitte tarbija, vaid tootja maksab käibemaksu. Ka see ettevõtmine on vastuolus maksuseaduse põhimõtetega. Eelöeldust lähtudes väidan, et

Eesti Vabariigi Valitsuse poolt kinnitatud käibemaksuga maksustamise kord on teadlikult seatud vastuollu baasseadusega ja sellega on valitsus oma volitusi ületanud ning Ülemnõukogu ignoreerinud. On kehtestatud kehtivale raamseadusele mittevastavad normatiivaktid.

Kuna maksukorralduse seaduses iseenesest ei ole öeldud, et valitsus ei pea selle seaduse rikkumise eest vastutust kandma, siis teen kompetentsetele organitele ettepaneku kutsuda valitsus seadusandlikus korras korrale.

Teen ka Ülemnõukogu Presiidiumile ettepaneku anda valitsusele korraldus viia otsekohe oma määrus nr. 209 vastavusse maksukorralduse seadusega. Aitäh!

H. Kostabi

Lugupeetud härra Ülemnõukogu juhataja, austatud kolleegid! Eile tähistati rahvusvahelist inimõiguste päeva. Kuna 1948. aasta 10. detsembril võeti Ühinenud Rahvaste Organisatsioonis vastu inimõiguste ülddeklaratsioon, oleme ka meie hakanud rääkima inimõigustest, eeskätt üksikisiku õigustest. Vähem aga kodanikkonna, etnose õigustest kasutada oma kultuuri, tunnistada oma usku, täita selle rituaale ning tarvitada emakeelt. Samuti õigust moodustada iseseisev riik, õigust vabaneda koloniaalikest ja okupatsioonist. Aastakümneid Nõukogude Liidus kestnud poliitilise, majanduslik ja füüsiline vägivald löid rahvaste Paabeli segaduse, mille sasipundart tuleb kahjuks nüüd meil kõigil hakata lahti harutama. Momendil on tekkinud jälle vabam võimalus soovijail oma isaisade maale tagasipöördumiseks, kuna suguvendade keskel tuntakse end ikka turvalisemana kui võõrsil. Kujukaks näiteks siin on ümberasujad sakslased ja juudid. Ka idanaabrid venelased, kes on samuti ilmalaande laiali paisatud, mõtlevad paljud oma põlistele asustusaladele ja endisesse kodukohta tagasi pöörduda, kui selleks vastavad tingimused luuakse. Samad mõtted mõlguvad meele ka paljudel Nõukogude Liidus elavatel eestlastel. Seepärast – üheks peabki Eesti välispoliitika suunaks lähitulevikus saama, nii nagu see oli iseseisva Eesti Vabariigi perioodilgi, ka nn. Venemaa eestlaste küsimus. Sellel probleemil on oma ajalugu. Vabadussõja lõpul jäi ligikaudu 190 tuhat eestlast Nõukogude Venemaale, Ukrainasse, Gruusiasse ja mujale. 1920. aasta Tartu rahulepingu 4. artikli järgi võisid Venemaa territooriumil elavad eesti soost isikud opteeruda Eestisse ühe aasta jooksul, alates ratifitseerimise päevast. Samasugune õigus tagati Eesti Vabariigi territooriumil elavaile mitte-eesti päritoluga isikuile Vene kodakondsusse astumiseks. Vastava palve esitanud 106 tuhandest isikust pääses Eestisse aga ainult 37,5 tuhat. Nõukogude Liitu jäänud eestlaste arvukust mõjutasid järgnevail aastakümnetel sundkollektiviseerimine ja 30-ndate aastate

massirepressioonid ning ka Teine maailmasõda. Aastatel 1940, 1941 ja 1949 lisandusid Venemaa eestlastele kümned tuhanded küüditatud ja vangistatud eestlased. Ja nii 1989. aasta rahvaloenduse järgi elas Vene Föderatsioonis 54 000, Ukrainas 4000, Gruusias 2200, Kasahhi territooriumil 2000 eestlast. Viimaste aastate Eesti iseseisvuse püüdluste hoogustumine on avaldanud mõju ka nn. Venemaa eestlaste rahvusliku eneseteadvuse taassünnile ja arengule ning nende organiseerumisele. Seda kinnitavad nii rahvuslike seltside tekkimine Moskvas ja Leningradis kui ka esimeste eestikeelsete koolide avamine Moskvas ja Riias ning eesti keele õpetamise alustamise püüded Baškiirias ja Lõuna-Siberis. Märkimisväärne osa on Venemaa eestlaste tegevuse elavdamisel olnud Liidueestlaste Seltsil, kelle senise tegevuse kogemus ja tihedad kontaktid ida asualal eestlastega juhivad meie tähelepanu vähemalt kolmele aspektile. Esiteks, kasvab nende idaeestlaste arv, kes soovivad tagasi pöörduda oma esiisade maale ja on astunud selleks ka energilisi samme. Teiseks, idas asuvate eesti vähemusgruppide kultuurilise teenindamise ja emakeelse hariduse saamise võimalused. Selle küsimuse lahendamiseks tuleks kasutada Eesti, Vene Föderatsiooni ja ka teiste riikidega sõlmitavaid kultuuri- ja hariduskonventsioone. Kolmandaks, tõsiselt tuleb suhtuda idaeestlaste kõlbelise ja eetilise kasvatuses seotud küsimustesse. Silmas pidades emakeelse usu taastamise soove Venemaal ja teistes idahajale eestlaste asupaikades. Iseseisvusaegse Eesti Vabariigi poliitika meil elavate vähemusrahvuste suhtes oli rahvusvaheliselt tunnustatud, kuid sealjuures ei unustatud ka oma rahva hajakildude huve. Nii näiteks Eesti-Läti koolikorraldus 1934. aastal määras kindlaks, et kumbki alla kirjutanud pool kohustub avama oma territooriumil teise osalise rahvuskeelse algkooli, kui 8–15-aastaste õpilaste arv, kes peavad käima koolis, on ühe omavalitsuse piirkonnas vähemalt 15 inimest jne. 1924. aastal loodi valitsuseväline Piirimaade Selts. Hiljem moodustati selle seltsi tegevuse edasiarendusena 8. detsembril 1938 Piirimaade Komitee, mille eesotsas oli peaminister. Nüüd majanduspiiri taha jäänud eestlaste probleemid on olnud arutlusel ka maaelukomisjoni juurde moodustatud Eestimaa äärealade ajutises komisjonis, mille tööst on osa võtnud nii Eesti Komitee kui ka Liidueestlaste Seltsi esindajad. Püüdkem siis ühiselt nendele probleemidele leida lahendus. Aitäh!

J. Liim

Austatud saadikud! Seda teemat juba puudutati. 5. detsembri öösel kõlasid Eestimaal plahvatused. Ja need kõlasid mitte ainult meil. Leedus oli purustusi ja lõhati ka mitmes kohas Lätis. See operatsioon oli kavandatud ja läbi viidud üheaegselt. Siin on tunda armee kätt. Kahtlemata on selle aktsiooni aluseks Nõukogude punavägede ülemjuhataja Jazovi eelnenud kõne. Selles kuulutati likvideerimist vajavateks kõik sotsialismi vaenlastele ja SS-lastele

püstitatud mälestusmärgid Baltikumis. Nõuti kohest korterite ja sissekirjutuste andmist Nõukogude ohvitseridele ja nende perekonnaliikmetele, siin viibivate punavägede mitternimetamist õige nimega jne. Vastasel juhul ... Unustatakse, kui ebanormaalses oludes elavad paljud põlised eestimaalased. Selliste järjest suurenevate nõudmiste korral ei ole olukorra paranemist lootagi. Tegelikult tuleb ilmselt tänada Euroopat, sealt pühitakse armeesodi minema meie ukse ette, tegelikult siiski mitte ukse ette, otse tuppa. Unustatakse, et ka Baltikum on Euroopa ja siin sees olev järjest suurenev Nõukogude armee isikkoosseis ja relvastus mitte kuidagi küll ei saa tagada Euroopa julgeolekut. Kõik need korterihõivamiste ja muud ähvardused, provokatsioonid on meile tuttavad juba 39-ndast, 40-ndate aastatest. Ring on täis ja läheme aga uuele keerule. Ja maailm hakkab abistama seda toidu- ja rahahädas olevat talupoegade ja tööliste riiki. Maailm annab süüa ja Nõukogude Liit täiendab aga usinalt oma tapariistade arsenalit. Jah. Toitu on vaja, kuna rahvas ei ole siiski veel õppinud tanke ja pommikesi nosima. Maailm ei suuda mõista, et pruugib sel riigil vaid oluliselt kärpida oma majanduskulutusi relvastusele ja ei ole enam toidupuudust. On olemas selline ütlus: taome mõõgad sahkadeks. Nõukogude Liidus käib see veidi teisiti: taome mõõgad labidateks. Oma rahva ja anastatud rahvuste vastu. Kui ei ole välisvaenlast, siis minnakse oma riigi inimeste vastu, peaasi, et saaks minna ja kindralite olemasolu õigustada. Nüüd siis mälestusmärkidest. Kautlas lõhati Kautla lahingute mälestusmärk ja viidi sealt ära veel üks memoriaali tahvel. Ma tahaksin teile öelda, Kautlas on lõhutud juba kolm korda. Seal on tarvitatud väga tugevajõulist lõhkeainet. Sellist lõhkeainet ja sütikuid on kasutusel ainult armee liinis, pealegi on selles töös näha absoluutselt professionaalset kätt. Sama võib öelda ka Porkuni ristide kohta. Meid süüdistati fašismis. Paraku see ei ole nii. Valed ratsa veereb jätkuvalt Göbelsi stiilis, mida suurem vale, seda paremini usutakse.

Nii sai sellise propagandavalguses Kautla talust Eestimaa linn. Üks talu muutus linnaks!? Asjaosalistest aga kord natside käsilased ja samas KGB kaastöölised. Porkunis on maetud eestlased, sundsõdurid, kes pidid II maailmasõjast osa võtma Saksa poolel. Nad on Eestimaa ohvrid ja ka Saksamaa sõdurid. Nende haudadele püstitati kaks vaskristi, mis nüüd on lõhatud. Rüvetatud on ohvrite hauad ja seega ka saksa sõdurite hauad. Kuidas aga näeb välja see vandalismiakt Nõukogude Liidu ja Saksamaa lepingu alusel, et austatakse, hoitakse vastaspoole sõdurite hauad. Ikkagi kestab see vihkamine. Ja siiski on Eestis olemas monument, mis on püstitatud SS-lastele haudadele. Matmispaiga kohale on rajatud Maarjamäe memoriaal. Meremeeste auks, kelle asemel maeti kirstud saepuru ja laastudega. Nendele SS-lastele hauaplatsidele on isiklikult lilli viinud ka värske Nobeli rahupreemia laureaat, Nõukogude Liidu president härra Gorbatšov. Ärgu siis lõhkujad jätku kahe silma vahele ka

Maarjamäed, nende formuleeringu järgi ainukest õiget lõhkumist väärivat monumenti. Miks ma nimetan lõhkujaks sõjaväge? On olemas pealtnägijate tähelepanekud. Loomulikult ei saa mainimata jätta ka kaasalõõnud aktiviste, suunajaid. Ja täna ma ei taha siin saalis kuulda ühegi kindrali vastuväiteid. Avaldan absoluutset protesti taoliste terroriaktide suhtes. Me peame välja ütleva oma arvamuse, kuna kõik võib edasi minna, sest vaenlaste, valgekaartlaste auks olevat püstitatud ka vabadussõja mälestusmärgid.

Detsembrikuu päevad kuni jõuludeni on advendipäevad. Kes nendel päevadel teevad kurja, saavad ristiusu järgi karmilt karistada. Ilmselt ainult Jumala karistusele saamegi loota, sest siiani on avastamata Kautla eelmise aasta lõhkujad. Kas neid nüüdseidki lõhkujaid suudetakse, tahetakse või lastakse avastada. Tänan!

K. Sergij

Lugupeetud eesistuja, austatud rahvasaadikud! Ma käisin kohtumas Rummu asulas. Seal olid koos Suure Isamaasõja veteranid, nad andsid minu kätte pöördumise nii Ülemnõukogu kui ka valitsuse poole. Kes aitab vaest endist sõjameest? "Meie, Eesti Vabariigis elavad Suurest Isamaasõjast osavõtnud, oleme läbi teinud sõja. Meie sõduriverega on niisutatud Nõukogudemaa ja kogu Euroopa. Meie veri on voolanud mitte jõgedena, vaid meredena. Teeninud NSV Liidu relvajõududes 7, 8, 9 aastat, me demobiliseerusime ning hakkasime taastama laostatud rahvamajandust. Paljud meist olid värvatud või töötasid vabatahtlikult Tallinna gaasijuhtme ehitusel, rajasid kaevandusi ja töötasid seal, osalesid vabrikute ning tehaste taastamises, elamuehituses, töötasid karjäärides. Pole töid, milles endine sõjamees poleks kaasa löönud. Töötasime koos eesti töömeestega nagu lihased vennad, jagasime leiba ja tubakat ning mingeid pretensioone eesti rahvale meil polnud, pole ega ole edaspidi. Meie seas on praegugi 15% eestlasi. Kõik nad on ühel nõul ja solidaarsed meiega. Meie ühise vere ja higiga on kastetud Eestimaa pind. Mis aga on juhtunud nüüd? Kõik me oleme kõrges eas, pensionil, meie keskmine iga on 71 aastat. Sõjas on kaotatud tervis. Meie jõuvarud on otsas ja nüüd pole kellelgi meid vaja. Eestist lahkumiseks ja uue elu alustamiseks (mida nähtavasti püüavad saavutada härrased Toompealt) pole meil enam ei jõudu ega ka raha. Ja nagu laulusõnagi ütleb "Vaenlane on maha põletanud kodutare ja koduküla, kuhu peab nüüd sõdur oma sammud seadma?" Me kuuleme raadios, televisioonis, loeme ajalehtedest Toompea härrastelt solvanguid, selliseid nagu "okupandid", "migrandid" jms. Meilt on võetud soodustused. Mõned Isamaasõjast osavõtnud töötavad veel, ent praegu käib ettevõtetes tööliste ja esmajoones pensionäride, sealhulgas ka Suurest Isamaasõjast osavõtnute koondamine. Vallandatakse ilma kahekuise vallandustoetuseta. Vastavalt fašismi üle

saavutatud võidu 45. aastapäeva auks vastu võetud üleliidulisele õigusaktile on ette nähtud Suurest Isamaasõjast osavõtnutele pensionilisa 17 rbl. 50 kop. kuus ja nende pensionide korrigeerimine 1990. aasta 1. oktoobrist. Härrased Toompealt seda kõike ei arvesta. K.a. 15. oktoobril me kuulutasime välja näljastreigi, nii et ei ole vajadust ametlikult deklareerida – see algas seoses hinnatõusuga. Aga kui juba nälgida, siis, nagu see praegu moes, peab midagi ka nõudma. Meil on kombeks kirjutada ning raadios ja TV-s rääkida, et Suurest Isamaasõjast osavõtjatest "pole kedagi kusagil ega kunagi unustatud". See käib surnute kohta, meid, elavaid, on valitsus unustanud. Alustanud 15. oktoobrist pealesunnitud näljastreiki, mille on põhjustanud Eesti Vabariigi Valitsus, nõuame meie, Harju rajooni Rummu asulas elavad Suurest Isamaasõjast osavõtnud: taastada Suurest Isamaasõjast osavõtnutele kõik Liidu õigusaktidega ettenähtud soodustused, 1. oktoobrist korrigeerida meie pensionid ning maksta välja pensionilisa 17 rbl. 50 kop. Kõik ülalnimetatu tuleb täita 1991. aasta 1. jaanuariks. Teeme Eesti Vabariigi Valitsusele ettepaneku mõelda järele, kaaluda tekkinud olukorras kõik läbi, selleks et vältida ettearvamatuid tagajärgi. Me kinnitame, et kui meie nõudmisi ei täideta, tuleme kõik nagu üks mees koos oma mõttekaaslastega Toompeale ja pigem langeme kui et lahkume oma nõudmiste täitmist saavutamata. See oleks teie poolt, härrased, parandamatu ajalooline viga. Meie kannatus on läbi." Vastu võetud Rummu asula Suurest Isamaasõjast osavõtnute koosolekul ühehäälselt 23.10.1990. aastal. Protokoll nr. 3. Allkirjad.

Täna tähelepanu eest!

Juhataja

Üks teadaanne vahepeal. Härra Sovetnikov palub meelde tuletada, et ärasõit Narva on kell 11 Lossi platsilt. Oli planeeritud, et sõidavad härrad Sovetnikov, Paju, Tamm ja ka Toome. Kas Toome on asjadega kursis, seda ma ei oska öelda. Ilmselt asjaosalised juba sõiduks valmistumas. Aitäh! Jätkame sõnavõttudega. Mart Laar.

M. Laar

Austatud härra spiiker, austatud Ülemnõukogu! Ma puudutaksin sedasama teemat, millest siin mitu kolleegi juba rääkinud on. Kuna ma ise tegelesin Saksa Sõjaväekalmistute Korrastamise Seltsi ametliku esinduse vastuvõtuga Eestis, siis tahaksin veel kord rõhutada seda meeldivat koostööd ja kokkulepet, mis saavutati Eesti poole ja Saksa Liitvabariiki antud küsimuses ametlikult esindava organisatsiooni vahel Eestis asuvate Saksa sõjaväekalmistute korrastamise suhtes. Me rääkisime pikemalt just Porkunist ja sellest, et me olime esimesed, kes taastasid saksa sõdurite hauaplatsi ja avasid seal mälestusmärgid – ristid. See leidis väga

sooja vastuvõttu ja väljendati veendumust, et on täiesti kindel, et need ristid jäävad püsima. Sest kokkulepe selliste mälestusmärkide taastamiseks on saavutatud mitte ainult Eestiga, vaid ka Nõukogude Liiduga ja Nõukogude armee esindajatega. Paraku tõestas elu siin konkreetselt Eestimaal siiski midagi muud ning seetõttu on kristlik-demokraatlikul fraktsioonil välja pakkuda konkreetne dokument, millega me teeksime ettepaneku Ülemnõukogu Presiidiumil pöörduda otseselt Saksamaa Liitvabariiki antud küsimuses esindava organisatsiooni poole. See kõlaks järgmiselt:

"Saksa Sõjaväekalmistute Korrastamise Seltsile.

Eesti Vabariigi Ülemnõukogu Presiidium peab oma kohuseks kahetsusega teatada, et 5. detsembri öösel k.a. õhiti ristid Porkuni lahinguväljal asuvatel II Maailmasõjas langenud Saksa sõjaväes võidelnud sõdurite haudadel. Sündmuskohal on leitud Nõukogude armee kasutuses olevate detonaatorite jäänused. Vastutus nimetatud barbaarse akti eest langeb eeskätt NSV Liidu marssalile Dmitri Jazovile, kes oma 28. novembri teleesinemises kutsus üles hävitama fašistlikke monumente. Eesti Vabariigi Ülemnõukogu Presiidium avaldab kahetsust Eestis asuvate saksa sõjaväekalmistute taasrüvetamise puhul. Selliste aktsioonide ärahoidmine osutub võimalikuks alles seejärel, kui Eesti on saavutanud kontrolli tema territooriumil endiselt paiknevate Nõukogude armee üksuste üle. Ometi loodame, et Saksa Sõjaväekalmistute Korrastamise Seltsi ja Eesti Muinsuskaitse Seltsi ja omavalitsuste vahel alanud koostöö jätkub selleks, et igal Eesti pinnal puhkaval sõduril oleks õigus viimsele puhkepaigale".

Ma pean selle dokumendi arutamist ja ka vastuvõtmist meile välispoliitiliselt erakordselt oluliseks, kuna nende haudade rüvetamine pole mitte üksnes meie sisepoliitiline, vaid kõige otsemas mõttes välispoliitiline probleem. Täna tähelepanu eest!

U. Anton

Lugupeetud kolleegid! Mind hämmastas eilne terav diskussioon toiduabi küsimustes. Ma ei tea, kui palju on meie hulgas neid saadikuid, kellel on isiklikke kogemusi Eesti külast peale suurt sõda, kuid põgus pilk saali näitab, et neid üle veerandi ei ole. Tuletame seda aega lühidalt meelde. Küla oli meestest tühi, kes langenud, kes võõrsil, kes vangis. Nii oli see ka minu vanemate talus, kust lühemat või pikemat aega oli ära kolm täiskasvanud meest, nendest üks jäädavalt. Sellele vaatamata ei olnud külas nälga. Toiduta ei jäänud ka linn. Veel enam, iga päev ujutati Eestimaa küla üle kotipoiste armeega. Ja vähemalt meie talust ei tulnud kellelgi tühja kõhuga ära minna. Kas me nüüd oleme halvemas olukorras? Usun, et ei ole. Parem on ikkagi oma must leib ja koorega kartul kui võõrsilt tulnud maiuspalad. Olukord

toiduga meil tõesti halveneb ja valitsuse abinõud ei ole alati olnud efektiivsed. Kuid valitsus siiski tegutseb, vähemalt nn. riskigruppide elatusmiinimumi kindlustamisel. Ka meil, lugupeetud saadikud, on võimalus käesoleval istungjärgul eelarve läbiarutamise ja vastuvõtmise käigus oluliselt parandada toitlustamise olukorda Eestimaal. Maaelukomisjon on teinud oma ettepanekud majanduskomisjonile ja need tulevad arutamisele. Kui sellest ei piisa, on veel ka teisi võimalusi. Näiteks, iga maapere võtab oma šefluse alla mõne linnapere jne. Muidugi tsiviliseeritud riigi jaoks on need äärmuslikud abinõud, kuid ma usun, et ka almuste vastuvõtmine ei ole kohane tsiviliseeritud riigi elanikele. Nii et meil on, mille üle mõelda, enne kui sirutame käe võõra leivapalukese järele. Meil on abi vaja hoopiski teistes valdkondades. Sellest oli siin eile mõne sõnaga juttu ja läheks praegu pikale seda arutama hakata. Leian, et eilne arutelu katkestamine oli põhjendatud, kuna küsimus ei olnud piisavalt ette valmistatud. Usun, et need seltsimehed, kellele see ülesandeks tehti, kaaluvad põhjalikult kõiki poolt ja vastu probleeme, enne kui asi tuleb uuesti täiskogus arutusele. Tänan tähelepanu eest!

S. Sovetnikov

Lugupeetud juhataja, austatud kolleegid! Mul on mõningaid märkusi meie istungjärgu läbiviimise kohta. 5.–6. detsembril, nõupidamisel NSV Liidu Ülemnõukogus ajasin ma pikalt juttu minu kolleegi Andris Pantelejeviga. Ta on Läti Vabariigi Ülemnõukogu inimõiguste ja rahvussuhete alatise komisjoni esimees. Ta mainis, et juba kolmandat nädalat töötab Läti Vabariigi parlament 5 päeva nädalas, kusjuures arutatakse ainult majandusküsimusi ja vabariigi eelarve projekti, kusjuures poliitilistele diskussioonidele on pandud veto. Mulle tundub, et me plenaaristungitel katastroofiliselt vähe töötame. Kõigest kümme tundi nädalas. Minu meelest me peaksime praegu töötama vähemalt 20 tundi nädalas, poliitilised diskussioonid aga (kuigi ka väga tähtsad) peaksid jääma istungjärguvälisele ajale, pärast kella kuut või pärast kella seitset õhtul. Me oleme kohustatud võtma vastu 1991. aasta eelarveprojekti. Tänan!

Juhataja

Kui Ülemnõukogu toetab kolleeg Sovetnikovi arvamust, siis palun see vastavalt vormistatuna esitada juhatusele, et me saaksime selle hääletamisele panna kui reglemendi muudatus või ajutine muudatus.

Tallinna Lenini Rajooni Rahvakohtu kohtuniku valimine

Juhataja

Jätkame päevakorraga. Lugupeetud Ülemnõukogu, meil on päevakorras Tallinna Lenini Rajooni Rahvakohtu kohtuniku valimine. Ettekandeks saab sõna Eesti Vabariigi justiitsminister härra Raidla.

J. Raidla

Lugupeetud juhataja, lugupeetud Ülemnõukogu saadikud! Justiitsministeerium esitab Ülemnõukogule ettepaneku valida Tallinna Lenini Rajooni Rahvakohtu kohtunikuks Malle Seppik. Malle Seppik omab pikaajalist juriidilise töö staaži, enam kui 13 aastat on töötanud ka kohtunikuna, omab kohtuniku töö kogemusi ja on näidanud kohtunikutöös ennast paremast küljest. Teen ettepaneku Malle Seppik valida Lenini rajooni kohtunikuks.

Juhataja

Suur tänu! Kas on ministrile küsimusi? Ei ole. Suur tänu, härra Raidla. Palume kõnetooli rahvakohtuniku kandidaadi. Lugupeetud Ülemnõukogu, kas meil on küsimusi rahvakohtuniku kandidaadile? Ei ole küsimusi. Suur tänu! Kas meil on valmis Ülemnõukogu otsuse projekt? Ma paluksin mulle tuua. Lugupeetud Ülemnõukogu, meil kõikidel peaks nüüd käes olema Ülemnõukogu otsuse projekt Malle Seppiku valimise kohta Tallinna Lenini Rajooni Rahvakohtu kohtunikuks.

Paneme hääletamisele. Hääletamine nagu ikka sellistel juhtumitel on salajane. Kohaloleku kontroll. Kohal on 69 saadikut, puudub 36.

Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et võtta vastu Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsus Malle Seppiku valimise kohta Tallinna Lenini Rajooni Rahvakohtu kohtunikuks? Palun hääletada!

Selle ettepaneku poolt on 53 saadikut, vastu 4, erapooletuid on 11. Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsus Malle Seppiku valimise kohta on vastu võetud.

Eesti Vabariigi seaduse eelnõu "Eesti Vabariigi 1991. aasta riigieelarve kohta" esimese lugemise jätkamine

Juhataja

Lugupeetud Ülemnõukogu! Me oleme juba kaks korda katkestanud Eesti Vabariigi 1991. aasta riigieelarve seaduseelnõu lugemise. Me arutame seda päevakorrapunkti vastavalt §-le 16 kiirendatud korras. Samas ma värskendan lugupeetud saadikute mälu, et riigieelarve võetakse vastu kolmandal lugemisel. Samal ajal ei tähenda kiireloomuline arutamine seda, et teine lugemine oleks lihtsustatud. Teisel lugemisel tuleb seaduseelnõu käsitleda nagu igal tavalisel teisel lugemisel. Ettekanded, küsimused, komisjonide seisukohad, läbirääkimised, lõppsõna. Mul on ka selline ettepanek lugupeetud saadikutele, et asjalikud ettepanekud, märkused oleks otstarbekam esitada ettekandjatele kirjalikult. Ja parandusettepanekud, mis ei ole töö käigus komisjonidega ja ettekandjatega kooskõlastatud, esitada kirjalikult vormistatuna mulle. On ka selline ettepanek, lugupeetud Ülemnõukogu, et me üritaksime täna 1991. aasta riigieelarve esimese lugemise lõpetada. Mul on kõigepealt küsimus rahandusminister härra Millerile, kas rahandusminister soovib esineda esimesena Ülemnõukogu ees või me jätkame läbirääkimisi? Suur tänu! Jaak Jõerüüt.

J. Jõerüüt

Härra eesistuja! Teie ettepanek tuleb praegu üllatusena, sellepärast et vastavalt juba möödunud nädalal ühiselt kinnitatud graafikule kohtub haridus-, teadus- ja kultuurikomisjon oma vastavate ministritega ja ka rahandusministriga alles täna, nii et täna kella 12-ks ei ole kuidagimoodi võimalik esitada komisjoni ja ministrite arutluse tulemusi, järelikult jääks vähemalt üks komisjon lugemisest samahästi kui välja, nii et paluks siiski planeerida esimese lugemise lõpetamine parem homsele päevale.

Sama puudutab ka ajakirjanduskomisjoni, kellega meil on ühine istung.

Juhataja

Loomulikult ei ole Ülemnõukogu juhataja pealetükkiv. Ma tegin oma ettepaneku, lähtudes ainult nendest kaalutlustest, et mitte midagi ei juhtu, kui esimesel lugemisel kõik komisjonid ei ole hõivatud maksimaalselt antud teemaga. Kõik see võib uuesti korduda sama mastaapselt ka teisel lugemisel. Silmas pidasin ma seda, et meil on jäänud jõulupuhkuseni peale käesoleva

istungjärgu veel üks istungjärk, ja nagu öeldud, eelarve võetakse vastu kolmandal lugemisel. On veel mõned asjaolud, mis on tõesti subjektiivsed, aga mida Ülemnõukogu võiks ka arvesse võtta. Kui asjaolud kujunevad selliseks, et Eestist valitud Nõukogude Liidu rahvasaadikud lähevad kongressile, siis lähevad ka kaks Ülemnõukogu juhatuse liiget. Sellega seoses oleks meiepoolne palve, et võimalikult suur koormus oleks käimasoleval istungjärgul juhatuse peal. Kuid Ülemnõukogu otsustab ja Jaak Jõerüüdi poolt tehtud märkused on tõesti seda väärt, et kaaluda, kas ikka täna lõpetada esimene lugemine või mitte. Jätkame läbirääkimistega.

H. Eller

Lugupeetud spiiker, lugupeetud kolleegid! Neli maakonda: Saare, Lääne, Pärnu ja Hiiumaa maakonnad pöördusid Eesti Vabariigi Valitsuse ja Ülemnõukogu Presiidiumi poole taotlusega kompenseerida 1991. aasta eelarve kaudu saartel elavatele inimestele ja ettevõtetele lisakulutused, mis on seotud kaupade veoga saartele. Ja palun valitsust ja Ülemnõukogu majanduskomisjoni leida 8,8 milj. rbl. nende kulutuste kompenseerimiseks, mis käivad maakondade eelarvete kaudu. Vastavad põhjendused on majanduskomisjonile esitatud. Tänan!

Juhataja

Suur tänu! Kui vastutav komisjon leiab võimaluse, et see küsimus võiks tulla lahendamisele töökorras, siis ei ole vaja parandusettepanekut minule esitada. Vastasel juhul see palve jääb jõusse. Tiit Made.

T. Made

Austatud eesistuja! Väliskomisjon ei ole ka valmis täna oma seisukohtadega välja tulema. Me saime aru niimoodi, et see päev on homme, seetõttu palun vabandust. Kui meil nüüd sel nädalal aega väheks jääb ja Liidu saadikud on järgmisel nädalal ära, siis on ettepanek reedel ka tööd teha. Aitäh!

Juhataja

Mul on palve, täna juba teist korda, et reglemendi muudatused, ka ajutised muudatused, palun esitada sellises vormis, et ma saaksin nad panna hääletamisele. Lugupeetud Ülemnõukogu, kas me katkestame eelarve esimese lugemise? Kalju Koha.

K. Koha

Lugupeetud juhataja, kallid kolleegid! Selle eelarve kiirendatud lugemise mõte oligi selles, et jõuda esimesel lugemisel sisuliste küsimuste lahendamiseni. Aga paistab, et praegu ei ole kõik saadikud ja komisjonid veel jõudnud põhjalikult asjaga tutvuda. Ja võib tekkida olukord, kus me ka teisel lugemisel kordame sisuliselt sama protsessi, mis esimesel lugemisel. Siis oleks õige esimene lugemine täna lõpetada, kuid peale lõpetamist 24 tunni jooksul vastavalt meie reglemendile esitada õiguskomisjonile kõik ettepanekud kirjalikult. Sest ettepanekute maht on küllaltki suur ja need tuleb läbi töötada, et tehniliselt oleks võimalik need teile tagasi anda kirjalikul kujul ja kahes keeles ja ka täna selle kohta vastav kaasettekanne teha, mille lugemisel me saaksime siis arutada juba põhimõttelisi küsimusi. Nii et me toetame esimese lugemise lõpetamist. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu! Ma väga vabandan, head kolleegid, kuid minul on jäänud niisugune mulje, võib-olla see on petlik mulje, et Ülemnõukogu peab esimest lugemist eelsoojenduseks ja on kõik oma teadmised, kogemused ja oskused broneerinud teiseks lugemiseks. Sellega on minu täiendav argument esitatud, selleks et täna esimene lugemine lõpetada. Kuid ma rõhutan veel kord, ma ei muutu pealetükkivaks. Kuidas me käitume? Kas katkestame või lõpetame esimese lugemise? Juhan Telgmaa.

J. Telgmaa

Aitäh! Lubage, lugupeetud kolleegid, ühineda esimese lugemise lõpetamise ettepanekuga, aga ma ei tea, mis selle kiirendatud korra suhtes reglement ette näeb. Küll oleks hea, kui härra Miller saaks teha kas või mingisuguse vahepealse kokkuvõtte nendest ettepanekutest, mis laekunud on (kui ta juba mõnda ettepanekut aktsepteerib), et me valmistaksime ennast ette ja ei hakkaks teisel lugemisel sisse murdma lahtisest uksest. Ja teist lugemist alustaks tõesti siis, kui majanduskomisjon on selle hirmsa ettepanekudemäe läbi töötanud ja juba kõikidele komisjonidele andnud ka omapoolsed seisukohad. Siis me saaksime viljakalt koostööd teha. Aitäh!

Juhataja

Kiirendatud protseduuriga teine lugemine ei erine praktiliselt üldse tavaliselt läbiviidava seaduseelnõude lugemise korrast. Erinevus on esimesel lugemisel. Ants Veetõusme.

A. Veetõusme

Ma tahaksin kõigile saadikutele juba ette ära öelda, et näiteks täna kell 16 hakkab majanduskomisjon läbi vaatama juba saabunud ettepanekuid ja homme vaadatakse ettepanekuid läbi komisjonide töötamise ajal. Vastavalt reglemendi §-le 16 lõige 2. Kui me praegu lõpetame, siis homme peaks samaks ajaks kõik komisjonid esitama oma ettepanekud eelarve suhtes. Siis me saaksime juba komisjonides läbi vaadata. Ja majanduskomisjoni istungitest osavõtt on vaba, nii et oleks hea, kui te tuleksite või saadaksite oma esindajad majanduskomisjoni. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu! Kas härra Miller sooviks tulla Ülemnõukogu ette? Palun sisse lülitada kõnetooli mikrofon.

R. Miller

Austatud Ülemnõukogu! Töö komisjonides on põhiliselt lõppenud. On jäänud veel täna lõuna paiku töö ajakirjandus- ja kultuurikomisjoniga ning samal ajal ka veel sotsiaalelu komisjonis küsimuse n.-ö. lõpetamine ja vormistamine. Ning seejärel kell 16 meil on ette nähtud töö majanduskomisjonis, et läbi arutada need küsimused ja ettepanekud, millised on seni komisjonidest majanduskomisjonile ja rahandusministeeriumile või õigemini valitsusele laekunud. Need ettepanekud, mis veel ei ole ette valmistatud, tuleks (nagu reglement nõuab) 24 tunni jooksul ette valmistada ja anda ära majanduskomisjonile. Ärakirjad paluks anda ka rahandusministeeriumile. Nii et minu ettepanek on lõpetada esimene lugemine, vaadata tehtud ettepanekud koos majanduskomisjoniga täna ja homme läbi ning pärast seda jätkata teist lugemist, kus me tuleme välja majanduskomisjoni seisukohtadega. Ja kui need ühtivad ka valitsuse seisukohtade ja ettepanekutega, siis tulla välja kas ühise seisukohaga või valitsus tuleb välja eriarvamusega.

Juhataja

Suur tänu! Katsume siis meelde jätta, et kui Ülemnõukogu peaks aktsepteerima esimese lugemise lõpetamist, siis parandusettepanekud tuleb esitada kirjalikult 24 tunni jooksul, s.t. et homme samaks ajaks peaks parandusettepanekud olema majanduskomisjonis. Ma panen hääletamisele 1991. aasta riigieelarve esimese lugemise lõpetamise. Kohaloleku kontroll. Kohal on 61 saadikut, puudub 44.

T. Made

Austatud eesistuja! See 24 tunni nõue seab meid natuke raskesse olukorda, kui me homset päeva silmas peame. Võib-olla oleks siiski parem esimene lugemine katkestada, et kõik saaksid oma ettepanekud majanduskomisjonile korralikult teha. Praegu kipub asi tormamiseks minema, kui me sellest 24 tunni nõudest kinni peame. Aitäh!

Juhataja

24 tunni nõudest tuleb kinni pidada, sest arutamine toimub vastavalt §-le 16. Kuid samas, lugupeetud Ülemnõukogu, peab muidugi teadma ka seda, et teist lugemist saame me läbi viia alles järgneval istungjärgul ja ka kolmas lugemine toimub järgneval istungjärgul. Kas selline koormuse jaotus on siis sobivam, et me esimese lugemisega veel praegu viivitame ning hakkame teise lugemise lõpetamisega tormama. Kui me teise lugemisega võime jääda ajahätta, siis tuleb meil võib-olla reglementi muuta selles osas, mis puudutab jõulupuhkusele minekut. Kuid Ülemnõukogu teab, mida tema teeb. On kaks ettepanekut: lõpetada esimene lugemine või katkestada. Kuidas me teeme? Kas paneme kõigepealt hääletamisele esimese lugemise lõpetamise ja siis katkestamise. On vaja lihthäälte enamust. Kui esimene ettepanek ei leia toetust, siis tuleb katkestamine. Kas Ülemnõukogu on nõus? Kas meil on vaja teha uut kohaloleku kontrolli? Ei ole vaja teha. Lihthäälteenamust. Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et lõpetada Eesti Vabariigi 1991. aasta riigieelarve esimene lugemine? Palun hääletada! Selle ettepaneku poolt on 36 saadikut, vastu 20, erapooletuid 7. Riigieelarve esimene lugemine on lõpetatud.

Lugupeetud Ülemnõukogu! Ma tahaksin pidada enne järgmise päevakorrapunkti juurde minekut dialoogi Lehte Hainsaluga. Kas sotsiaalkomisjonil on koos minister proua Oviiriga ette valmistatud oma otsuseprojekt? Lehte Hainsalu.

L. Sööt (Hainsalu)

Minister proua Oviir läks otsuseprojekti ette valmistama. Me tahame veel täna nõu pidada. Ma arvan, et homme oleks võimalik panna küsimus arutusele.

Eesti Vabariigi Ülemnõukogu reglemendi täiendustest

Juhataja

Ma peaksin väikse dialoogi ka Jaak Allikuga. Kas reglemendiga seonduv on meil nii küps, et me võime teda arutama hakata? Jaak Allik.

J. Allik

Lugupeetud härra juhataja, minu arvates on küll. Ma võin lõppsõna korras vastata härra Vare ja saadikute ettepanekutele ja öelda, milliseid me aktsepteerime, milliseid mitte. Ja konkreetselt võib küsimust ka hääletamisega lahendada.

Juhataja

Suur tänu! Just nii me teemegi. Palume kõnetooli Jaak Alliku.

J. Allik

Lugupeetud härra juhataja, lugupeetud kolleegid! Arutuse käigus laekusid reglemendi täiendamiseks kirjalikud ettepanekud riigiminister härra Varelt, kes neid enamikus ka kõnepuldist põhjendas, ja Ülemnõukogu liikmelt Alar Maarendilt. Mitmed neist olid minu arvates üsna asjalikud ja meie tulevast tööd parandavad. Mul oleks ettepanek aktsepteerida järgmisi ettepanekuid. Kõigepealt § 15 kolmandas reas on trükiviga. Mitte "neljanda istungjärgu", vaid "neljanda istungi". Nüüd aga parandused.

Nagu ma aru saan, on valitsuse üks põhilisi vastuväiteid kogu selle süsteemi käikuminemisel, et vabariigi valitsuse liikmetel ei ole küllaldaselt aega, et siin istuda ka sel juhul, kui neile küsimusi ei esitata. Minu meelest see vastuväide üldjuhul ei ole põhjendatud. Infotunnid toimuvad meil viie nädala jooksul kaks korda, tähendab, minister peaks viie nädala jooksul leidma 4 tundi aega. Igal ministril on üks kuni kolm asetäitjat ning see annab varieerimisvõimaluse. Nii et minu meelest ei ole see tõsiseltvõetav argument. Küll aga arvan, et võiks aktsepteerida sellist küsimuse asetust, et valitsuse esimehe aeg võib olla üsna täpselt planeeritud ja Ülemnõukogu liige Alar Maarend teeb ettepaneku § 20 lõikes 2 reglementeerida ära, et valitsuse esimees vastab küsimustele kella 10.30-st kuni kella 11.00-ni. Nii et ta teaks oma tööd planeerides, et kaks korda 5 nädala jooksul peaks ta pool tundi olema Ülemnõukogus. Või kui ta ei ole vabariigis, siis loomulikult tema ametlik esindaja. Ma

pakuksin § 20 lõige 2 sõnastuse selliselt: "Valitsuse ja Eesti Panga infotunnis on valitsuse liikmete ja Eesti Panga presidendi ja juhatuse esimehe kohad istungi juhatajast paremal näoga saali poole. Infotunnist võtavad osa kõik valitsuse liikmed, keda vajaduse korral asendavad nende asetäitjad. Valitsuse esimees või tema ametlik esindaja vastab küsimustele kella 10.30-st kuni 11.00-ni." Siis me oleme vist põhilise vastuväite osas jõudnud mingile kompromissile. Edasi § 20 lõige 5. Ma arvan, et härra Vare poolt toodud põhjendus, et lisaks ministritele ja nende asetäitjatele tuleks anda võimalus vastata ka riiklike ametite peadirektoritel, on põhjendatud. Sest tõepoolest, mitmedki ametid on ministri valdkonda viidud sisse mõnevõrra kunstlikult. Ja võib tõesti arvata, et riikliku ameti peadirektor on ministrist kompetentsem, eriti sellistele kiiretele ja suulistele küsimustele vastamisel. Ma teeks ettepaneku sõnastada see selliselt: "Valitsuse nimel vastab küsimustele peaminister või minister (ministri asetäitja või riikliku ameti peadirektor, kellele peaminister selle ülesandeks teeb)".

Nüüd § 20 lõige 6. Siin tekkis probleem sellest, kuidas see kõik võib venima hakata ja kuidas seda reglementeerida, et üks vastaja või küsija ei kuritarvitaks kõigi teiste vastajate-küsimuste aega. Minul on lg. 6 osas ettepanek jätta ära viimase lause viimane lõik. Lõpetada nii: "Pärast vastust pöördub juhataja küsija poole täpsustamisega, kas ta on vastusega rahul." Seda oleks vaja. Jätame ära "ja annab soovi korral võimaluse antud teemal täpsustavalt küsida". Sest siit võivad tõesti kuritarvitused tekkida. Küll aga jätaksime selle võimaluse sisse lg. 4 kirjalike küsimuste osas.

Kusjuures silmas peetakse ainult kirjaliku küsimuse teemat. Seal erilist laialivalgumist tulla ei saa. Ja erinevalt härra Varest ma jätaksin siiski sisse ka võimaluse kirjalikule küsimusele vastamisel küsida täpsustavalt edasi mitte ainult küsijal, vaid ka teistel Ülemnõukogu liikmetel. Selliseid hetki on meil siin saalis korduvalt olnud ja ilmselt vajadus selle järgi on. Aga ainult sellel teemal, mida kirjalik küsimus konkreetselt puudutas. Suuliste küsimuste puhul meil oleks ettepanek lõpetada eesistuja küsimusega: "Kas te olete rahul?". Ei ole rahul – ongi hinnang asjale, aga edasi enam diskussioon ei jätkuks. See lõikab ära võimaluse ekspluateerida ühte teemat. Samuti ma arvan, et oleks õige sätestada samasse lõikesse 6 ka selline mõte, et ühele küsimusele vastamiseks on ette nähtud aega mitte üle 3 minuti, see loob ka asjale rütmi ja distsiplineerib vastajaid. Ma sain aru, et proua Lauristin ja härra Vare rääkisid siin sellest, et äkki üks asi läheb kole pikaks ja teised küsida ei saa. Kui me reglementeerime lõikes 2 valitsuse esimehele antud konkreetse vastamise aja, siis tuleks ilmselt lõikest 6 välja jätta lause: "Prioriteetsuse teiste ees omavad peaministrile või tema ametlikule esindajale esitatud küsimused". Selle järgi siis vajadust enam ei ole.

Rohkem nende teile kirjalikult esitatud reglemendilõikude kohta parandusi ei ole. Kuulanud ära härra Vare sõnavõtu, tundub mulle isiklikult, et neid parandusi sisse viies võtaksime kõik hinnalise tema kriitilistest märkustest arvesse, kuid ei loobuks oma põhimõttelisest soovist sätestada võimalus 2 korda 5 nädala jooksul küsida kõigilt valitsuse liikmetelt seda, mida keegi meist peab vajalikuks. Kõik.

Juhataja

Suur tänu, Jaak Allik! Kas meil on ka neid parandusettepanekuid, mida ma pean panema hääletamisele, või on komisjon leidnud sobiva kompromissi ettepanekute esitajatega?

J. Allik

Härra Maarendi ettepanekut me arvestasime, härra Varet ei ole kohal. Mul ei ole olnud võimalust temaga kohtuda ja ma ei tea, kas teda rahuldab see või mitte või nõuab ta mõne oma ettepaneku hääletamist. Kategooriline oli härra Vare selles suhtes, et ei kantaks üle Eesti Raadios.

Juhataja

Suur tänu! Lugupeetud Ülemnõukogu, vabariigi valitsus omab seadusandliku initsiatiivi õigust ja tal on õigus teha parandusettepanekuid, kuid Ülemnõukogul on õigus otsustada nii nagu ta otsustab.

Suur tänu, Jaak Allik! Ma panen reglemendi muudatused hääletamisele. Nagu öeldud, minul kirjalikke parandusettepanekuid ei ole. Ignar Fjuk.

I. Fjuk

Lugupeetud juhataja! Härra Jaak Allik tõi sellesse teksti küllalt palju muudatusi, võib-olla oleks otstarbekas enne hääletamist need ka kirjalikult saadikutele esitada? Seda esiteks. Kui see ei ole võimalik, siis ma küsiksin Jaak Alliku käest. Üks moment jäi nagu tähelepanust kõrvale. Nimelt see moment, kas kõik valitsuse liikmed või nende asetäitjad on kohustatud infotunnist osa võtma ja kas nad peavad istuma seal juhatajast paremal pool näoga saali poole. Oli see nii?

J. Allik

Kõigepealt esimese küsimuse juurde, härra Fjukil on reglemendijärgselt täielik õigus nõuda, et oleks kirjalik tekst uuel kujul välja jagatud. Minu meelest ei ole need parandused nii

suured, et seda peaks tegema. Kui saadik nõuab, siis me peame katkestama ja seda trükkima. See jäi praegu sisse, et nad kõik oleksid kohal, istuvad seal loožis.

I. Fjuk

Seal on ju ainult 9 kohta, valitsusel on 20 liiget. Siin on juba vastuolu.

J. Allik

See on õigus. Siis tuleb neid ka teise looži istuma panna.

I. Fjuk

See on reserveeritud.

J. Allik

Kellele?

I. Fjuk

Härra esimehele.

J. Allik

Ta ehk lubab infotunnis ka ministritel seal olla. Ma unustasin ära, härra Nugis, et üks punkt on meil üldse paljundamata. Nimelt õiguskomisjoni ettepanek muuta kvoorumi koosseisu komisjonide istungil reglemendijärgsel tööajal. Kas nõutakse selle paljundamist või saab seda suuliselt ära otsustada, sest küsimus on ju tegelikult väga selge.

Juhataja

Suur tänu! Tõepoolest, asjaolud on nii, nagu Jaak Allik ütles. Kui saadik nõuab, siis tuleb meil katkestada. Kui me töökorras lepime kokku ja lepime suusõnalise informatsiooniga, siis ma panen hääletamisele. Mis puudutab loožide asetust, siis selles küsimuses on olemas oma tähendus, kuid ma usun, et seda on siiski võimalik lahendada töö korras isegi lisatoolide toomisega parempoolsesse looži, sest vasakpoolne on tõepoolest praeguse riigipea loož. Parempoolne on praeguse valitsuse loož. Kuid ma ütlen, see on juba tehniline küsimus. Ignar Fjuk.

I. Fjuk

Olen nüüd vastuse võlgu. Loomulikult ma ei nõua, et need parandused esitataks kirjalikult. Ma arvan, et kõik saadikud saavad sellega hakkama. Aga ka mina kasutan suulist, mitte aga kirjalikku võimalust (nii nagu ka meile pole esitatud kirjalikult) ja palun panna hääletamisele see moment, kas kõik valitsuse liikmed peavad olema infotunnis või ainult need, keda on palutud seoses teatud küsimustega, mille kohta võivad ettepanekud teha kas komisjoni esimehed või Ülemnõukogu juhataja. Ma arvan, pole otstarbekas kõiki valitsuse liikmeid siia kokku korjata, riik nõuab valitsemist ka meie istungite ajal.

Juhataja

Suur tänu! Lugupeetud Ignar Fjuk, mul oleks siiski omalt poolt palve see parandusettepanek esitada kirjalikult, et ma ei peaks fantaseerima. Me paneme selle enne hääletamisele, see on minu palve.

Reglemendi eelnõus on sätestatud, et valitus peab olema täies koosseisus, parandusettepanek Ignar Fjuki poolt seisneb selles, et ainult need valitsuse liikmed, kellele on esitatud kirjalikud küsimused või arupärimised. Jaak Allik.

J. Allik

Lugupeetud härra juhataja! Arvestades ka Ignar Fjuki parandust, mul oleks ettepanek hääletada paragrahvide kaupa.

Juhataja

See tähendab, et § 10 eraldi, § 15 eraldi, § 19 eraldi, § 20 eraldi? Jah. Aga kõigepealt ma paneksin 20. paragrahvi juurde jõudmisel eraldi hääletamisele Ignar Fjuki ettepaneku ja siis 20. paragrahv tervikuna. Reglemendikomisjoni esimehe ettepanek on hääletada paragrahvide kaupa, nii nad hääletamisele ka pannakse. Ignar Fjuki ettepanek puudutab § 20, nii et kõige esimesena § 20 juurde jõudes panen hääletusele Ignar Fjuki parandusettepaneku, siis § 20 tervikuna ja lõpuks reglemendi täiendus tervikuna. Kohaloleku kontroll. Kohal on 65 saadikut, puudub 40. Parandusettepanekud on lihthäälteenamusega, reglemendi muudatus tervikuna 53 häält.

Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et vastu võtta reglemendi täiendamise projekti § 10 sellisel kujul, nagu ta oli ette kantud Jaak Alliku poolt ja nagu ta teil on ka käes esitatud projektis? Palun hääletada! Selle ettepaneku poolt on 50 saadikut, vastu 1, erapooletuid 7. See täiendus on vastu võetud.

Lugupeetud Ülemnõukogu! Kes on selle poolt, et vastu võtta § 15 parandused nii, nagu nad olid ette kantud Jaak Alliku poolt? Palun hääletada! Selle ettepaneku poolt on 60 saadikut, vastu ja erapooletuid saadikuid ei ole. Parandus on vastu võetud.

Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et § 19 võtta vastu sellises redaktsioonis, nagu see oli ette kantud Jaak Alliku poolt? Palun hääletada. Selle ettepaneku poolt on 60 saadikut, vastu ja erapooletuid saadikuid ei ole. Parandus vastu võetud.

Ja nüüd § 20, Ignar Fjuki parandusettepanek. Ignar Fjuki parandusettepanek seisneb selles, et valitsuse infotunnist võtaksid osa ainult need valitsuse liikmed või nende poolt valitud isikud, kes on seotud esitatavate küsimustega või on palutud Ülemnõukogu juhataja poolt infotunnile. Lisatud on, et kui see ei lähe läbi, siis küsimust parempoolse looži osas ei saa hääletada, lisatoolid ei päästa. Valitsuses on 22 liiget, seal on 11 tooli. Sellisel juhtumil on tõepoolest võimalik ainult see variant, et Ülemnõukogu juhataja on valitsuse infotunniks nõus loovutama oma looži. Ma vabandan, Ülemnõukogu esimees härra Rüütel loovutab oma looži. Ja nüüd kõigepealt siis Ignar Fjuki parandusettepanek. Kordan veel üle: et valitsuse infotunnil viibiks ainult need valitsuse liikmed või nende poolt volitatud isikud, kes on seotud esitatavate küsimustega ja on palutud Ülemnõukogu juhataja poolt infotunnile. Jaak Allik.

J. Allik

Kui härra Fjuk lubab, ma täpsustaksin tema täiendust, et oleks arusaadav. Ilmselt peaks olema see tekst nii: kõik need valitsuse liikmed, kes on seotud eelnevalt esitatud kirjalike küsimustega. See on mõte, jah?

Juhataja

Ignar Fjuk on nõus. Ülemnõukogu on aru saanud, milles seisneb Ignar Fjuki parandusettepanek. Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on Ignar Fjuki parandusettepaneku poolt? Palun hääletada! Selle ettepaneku poolt on 34 saadikut, vastu 21 saadikut, erapooletuid on 9. Parandus on vastu võetud.

Lugupeetud Ülemnõukogu, nüüd 20. paragrahv tervikuna, arvesse võttes parandusettepanekut. Jaak Allik kandis ette, et Alar Maarendi parandusettepanek on arvesse võetud. Andrus Ristkok.

A. Ristkok

Lugupeetud juhataja! Ma väga vabandan, aga nende parandustega läheb asi natuke segasemaks, kõik ei ole nagu fikseeritud – seesama loožide küsimus näiteks. Kas see on ikka

täpselt fikseeritud tekstis, mida me pärast hääletame, et ei jää redaktsioonis kahe silma vahele. Ja Maarendi parandust me eraldi ei hääleta ...

Juhataja

Maarendi parandus on reglemendikomisjoni poolt vastu võetud.

A. Ristkok

Selge, aitäh!

Juhataja

Kas Ülemnõukogu saab aru, mida me paneme hääletamisele? Ülemnõukogu on aru saanud, mida me hääletusele paneme. Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et vastu võtta § 20 parandused selliselt, nagu nad olid ette kantud Jaak Alliku poolt ja arvesse võttes ka Ignar Fjuki ettepanekut? Palun hääletada! Selle ettepaneku poolt on 53 saadikut, vastu on 3, erapooletuid on 8. Ettepanek on vastu võetud.

Jaak Allik, mida me teeme selle parandusega, mis on õiguskomisjoniga koos tehtud ja aktsepteeritud? Kas ma loen selle ise ette või loed sina?

J. Allik

Ma kardan, et see on väga raskesti arusaadav. Lugupeetud kolleegid, see on printsiibi küsimus. Redaktsiooniliselt me saame seda ju veel täpsemalt sõnastada. Põhimõte oli selles, kui komisjonide koosolekud toimuvad reglemendis määratud aegadel (esmaspäeval, teisipäeval, kolmapäeval), siis on komisjon otsustusvõimeline, kui viibib kohal 1/3 komisjoni koosseisust, kuid vähemalt 3 inimest. Alar Maarendi parandus on sinna juurde veel, et kohal peab viibima kas komisjoni esimees või tema asetäitja. Kui aga komisjoni koosolekud on erakorralised, tähendab reglemendivälisel ajal, siis on komisjon otsustusvõimeline, kui kohal on pool komisjoni liikmetest. Siin ma palun mitte norida sõnastuse kallal, selle saame korda, aga põhimõte peaks olema kõigil selge, kas me vähendame komisjoni otsustusvõimelist kvoorumit või mitte, seda tuleks hääletada.

Juhataja

Kas Ülemnõukogu saab aru, mida me paneme hääletusele? Saab aru. Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle parandusettepaneku poolt, mille Jaak Allik praegu ette kandis? Palun hääletada! See on reglemendikomisjoni ja õiguskomisjoni ühine parandusettepanek.

Selle ettepaneku poolt on 42 saadikut, vastu 4 saadikut, erapooletuid 9. Parandusettepanek vastu võetud. Ja nüüd, lugupeetud Ülemnõukogu, tahan ma panna hääletamisele reglemendimuudatuse tervikuna. Jüri Kork, kas ma unustasin midagi?

J. Kork

Mul on üks küsimus. Kui me selle nüüd tervikuna vastu võtame, siis järgmine hääletamine võib toimuda kusagil 5 minuti pärast. Kas tehniliselt on võimalik tablo juba uue süsteemi järgi tööle panna? Kui me vastu võtame, peaks uus süsteem hakkama kohe funktsima. Kas see tehniliselt on võimalik?

Juhataja

Küsimus on väga õigeaegne. Kompetentsed ametnikud annavad meile teada, et tehniliselt ei ole seda probleemi võimalik 5 minuti jooksul lahendada. Arvatakse niimoodi, et see võib kõne alla tulla järgmisest istungjärgust.

J. Kork

Siis peaks selle kuidagi fikseerima.

Juhataja

Jah, me peaksime tõepoolest fikseerima. Jaak Allik, kas me ei paneks siia juurde veel täiendava klausli, et kehtima hakkab § 10 lõige 1 alates 26. istungjärgust. Kuidas me nüüd teeme, lugupeetud Ülemnõukogu, kas see ei võiks olla meie džentelmenlik tökokkulepe? Kõik on nõus sellega? Viime läbi ka kohaloleku kontrolli. Kohal on 70 saadikut, puudub 35. Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et võtta vastu reglemendi täiendused vastavalt meie poolt aktsepteeritud parandusettepanekutele? Palun hääletada. 53 häält on vaja. Selle ettepaneku poolt on 62 saadikut, vastu 1 saadik, erapooletuid on 4. Reglementi on täiendatud. Lugupeetud Ülemnõukogu! On esitatud protest Ülemnõukogu Presiidiumile. Kas protesti esitajad (haridus-kultuurikomisjon, ajakirjanduskomisjon, väliskomisjon) soovivad, et see protest oleks pandud lahendamisele presiidiumis või on õigus sellest eelnevalt Ülemnõukogu informeerida? Jaak Jõerüüt.

J. Jõerüüt

Härra juhataja! Kui te peate võimalikuks ja kui meil on praegu mõni minut aega, siis oleks muidugi meeldiv lahendada see siinsamas ära. Pealkirjastatud oli see presiidiumile selleks puhuks, kui me saalis ajaga kimpu jääme, nii et kui te peate võimalikuks, siis võib-olla kohe.

Juhataja

Praegu on veerand tundi veel aega ja väga tõsiselt ei saaks me võtta käsile ühtegi päevakorrajärgset küsimust. Võib-olla püüame tõesti Ülemnõukogu täiskoguga protesti kohta otsus vastu võtta. Ma siiski paluksin, et saadikud ei lahkuks saalist, mul on hulk teadaandeid ka tänase päeva järgneva töökorra kohta.

Lugupeetud Ülemnõukogu! Teadus-, haridus- ja kultuurikomisjon, ajakirjanduskomisjon ja väliskomisjon esimeeste ja esimehe asetäitja isikus on esitanud protesti. "Vastavalt reglemendi paragrahvile 16 lõige 2 pidi eelarve esimesel lugemisel toimuma sisuline arutelu. Hoolimata põhimõtteliselt kolme alatise komisjoni protestist otsustati panna esimese lugemise lõpetamine hääletusele. Leiame, et kolme alatise komisjoni arvamuse ignoreerimine ei vasta § 16 lg. 2 väljendatule. Protestime sellise menetluse vastu riigieelarve eelnõu arutluse juures." Palun Ülemnõukogul avaldada arvamust, sest meil on vaja eraldada üks põhimõtteline asjaolu: kas Ülemnõukogu juhatajal oli õigus panna hääletamisele või ei olnud õigus panna hääletamisele või ei olnud Ülemnõukogul õigus otsustada.

J. Jõerüüt

Härra juhataja, lugupeetud kolleegid! Me ei taha selle kolme komisjoni protestiga ajada asja teravaks, vaid vastupidi, me tahaksime, et juristid ja meie kõik, kes me seaduseandjad oleme, põhimõtteliselt tõlgendaksime ka iseenda käitumist väga täpselt. Mul on lihtsalt niisugune tunne, et saadikud ei süvenenud sellesse, mida § 16 lg. 2 tegelikult tähendab. Ma isiklikult ja me kõik saame väga hästi aru meie majanduskomisjoni raskustest. Kuid tegemist on siiski põhimõtteliselt keerulisevõitu küsimusega, et kui me iseenda käitumisega loome pretsedendi, mis on reglemendiga selgelt vastuolus, siis võivad need pretsedendid sageda. Muidugi ma paluksin, et reglemendi asjatundja, näiteks härra Allik või keegi õiguskomisjonist tõlgendaks seda situatsiooni oma vaatenurga läbi. Meie reglemendis on fikseeritud, et seaduseelnõu kiireloomulisel arutamisel toimub tema sisuline arutelu eelnõu esimesel lugemisel. Ja me kuidagi ei taha, et Ülemnõukogu oleks otsustanud, et kolm komisjoni ei kuulu sisulise arutelu juurde. Praegu tuleb see nii välja.

Juhataja

Lugupeetud Ülemnõukogu! Mina olen ka seletuse võlgu. Minu küsimus Ülemnõukogule: kas ma võin seda teha oma istekohalt või pean tulema saali?

Kiireloomuline seaduseelnõu arutelu oli tingitud sellest, et vastavalt reglemendile peaks esimese ja teise lugemise vahel olema normaalsel või loomulikult arutelul kahe nädalane vahe. Asjaolud on kõik teada, mis pärast see kaks nädalat tundus olevat liiast ja sellepärast Ülemnõukogu rakendas § 16 kiireloomulist varianti. Asjaolud, mis sellega kaasnevad, on toodud reglemendis päris täpselt ja tõepoolest esimesel lugemisel toimub sisuline arutelu, mis normaalsel seaduseelnõu arutelul ei oleks olnud võimalik. Esimesel lugemisel oleks pidanud olema ainult ettekannete kuulamine, komisjoni seisukoha ärakuulamine, küsimuste esitamine. Kuid mitte mingit muudatust ei ole seoses teise lugemisega. Teisel lugemisel toimub sisuline arutelu nii, nagu ta oleks olnud seaduseelnõu tavalise lugemise korral. Kiireloomulise lugemise korral teine ja kolmas lugemine saavad toimuda küll ühel istungjärgul, kuid esimene ja teine lugemine ei saa. Meil reglemendi järgi on jäänud veel enne jõulupuhkusele minekut üks istungjärg, mis tähendab seda, et esimene lugemine oleks tulnud kindlasti lõpetada sellel istungjärgul, et teise lugemise juurde minna järgneval istungjärgul, kuid teine lugemine on tavaliselt kõige kandvam, kõige sisukam ja kõige põhjalikum. Kui me oleks esimese lugemisega venitanud järgmise istungjärguni, siis oleks selge olnud, et me puhkusele minna poleks saanud. Kui me oleks esimese lugemise lõpetanud neljapäeva õhtuks näiteks, siis oleks olnud täielik oht selles, et ühe istungjärgu jooksul me ei oleks saanud teise ja kolmanda lugemisega ühele poole. On subjektiivsed asjaolud, mida ma ka nimetasin, mis seisnevad selles, et ilmselt mina ja proua Marju Lauristin peame järgmisest nädalast sõitma Moskvasse. Minu poolt pakutud ettepanek ei olnud pealetükkiv, samas ma rõhutasin seda. Kõik see, mis sisuliselt toimuma peab, saab sisuliselt toimuma. Müüd ma olen väga pikalt asja ära seletanud. Küsimus on selles, kas käituti otstarbekalt või mitte. Kas Ülemnõukogu juhatajal oli õigus panna hääletamisele või mitte. Ja edasi, kas Ülemnõukogul oli õigus otsustada või mitte. Tiit Made.

T. Made

Lugupeetud juhataja! Väliskomisjonil ei ole sinule mitte mingeid pretensiooni selle asja käsitlemise suhtes. Meie ühinemine teistega on tingitud dogmaatilistest asjaoludest. Me lähtusime oma komisjoni töö korraldamisel sellest informatsioonist, mis eile sai siin öeldud. Seepärast jääb meil nüüd aega napiks. Selle 24 tunniga, mis meile on antud (komisjoni istung homme kell 14.30), me lihtsalt ei jõua. Sellepärast me palusimegi, et oleks katkestatud

esimene lugemine. Sellega sisuliselt ju midagi ei muutu, kuid me täidame sel juhul reglemendi sätteid. Ja ühtlasi mul on heameel tõdeda, et see ettepanek, mis siin kunagi oli tehtud lugemiste korra muutmise kohta, leiab ikka rohkem ja rohkem tegelikult elus kinnitamist. Ilmselt tuleb meil tulevikus selle juurde tagasi tulla, kas on mõtet jagada esimeseks, teiseks ja kolmandaks lugemiseks või arutada seda niikaua, kui asi on selge. Aitäh!

J. Allik

Lugupeetud kolleegid! Siin on tegelikult kaks probleemi. Üks on esimese lugemise lõpetamise probleem ja teine on see probleem, mida kiireloomulise seaduseelnõu lugemise puhul teisel lugemisel võib teha.

Reglement sätestab seda, et esimese lugemise lõpetamist üldse ei panda hääletusele, et esimene lugemine lõpeb ära siis, kui on ettekandja ja kaasettekandja esinenud, küsimused vastatud ja ka läbirääkimised lõppenud, tähendab keegi enam sõna ei soovi võtta. Hääletusele pannakse asi ainult juhul, kui mõni komisjon teeb ettepaneku eelnõu tagasi lükata. Küll aga võib panna hääletusele esimese lugemise katkestamise, tähendab, kui tabloo on tühi, siis juhataja võib loota, et võib-olla homme, ülehomm soovib keegi sõna võtta, seda me peaksime hääletama. Vastasel korral, küsimuste lõppedes, lõpeb ka esimene lugemine ära.

Nüüd, mis puutub teise lugemisse, siis tõepoolest § 16 sätestab, et sisuline arutelu toimub esimesel lugemisel. Kuskil reglement ei keela sisulist arutelu teisel lugemisel, küll aga tänu sellele 24 tunni määrule ja teise lugemise põhjendusele § 11 lõige 5 on selge see, et teisel lugemisel ei või esitada enam täiendusi ja muudatusettepanekuid kogu teksti osas, vaid ainult selles osas, mida peale esimest lugemist, antud juhul siis majanduskomisjon ei ole aktsepteerinud. Nii et kõik muudatused ja täiendused eelarve osas peab tõesti tegema 24 tunni jooksul ja diskussioon edasi võib jätkuda muidugi vaid selles osas, mida ei ole aktsepteeritud. Mina saan sellest asjast nii aru. Aga oma põhimõttelised seisukohad eelarve suhtes võib muidugi välja öelda ka teisel lugemisel.

Juhataja

Suur tänu! Lugupeetud Ülemnõukogu, mis me teeme protestiga? Ma paluksin siiski ettepanekud teha hästi konkreetselt. Rein Veidemann.

R. Veidemann

Härra juhataja! Mul on ettepanek täna esimene lugemine siiski katkestada ja lõpetada see homme, kui meil seda lõpetamise aega fikseerida vaja on, sest niikuinii järgmisel istungjärgul

teisel lugemisel tuleme selle juurde, nagu te õigesti märkisite. Nii et sõltumata sellest, mis otsuse te teete või meile ette panete, teine lugemine jätkub igal juhul järgmisel istungjärgul, aga homme võib tõesti sellega seoses veel sõna võtta. Tänan!

Juhataja

Kas ettepanek seisneb selles, et me paneme hääletamisele esimese lugemise katkestamise?

Lugupeetud Ülemnõukogu! Eelmist otsust esimese lugemise lõpetamise kohta ei oleks pidanud vastu võtma üldse hääletamise teel. Esimene lugemine lõpeb siis, kui ta on läbi. Nii et hääletada saab siis ainult katkestamist.

Kohaloleku kontroll. Kohal on 69 saadikut, puudub 36. Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et katkestada Eesti Vabariigi 1991. aasta riigieelarve esimene lugemine? Palun hääletada! Lihthääaltenamus.

Selle ettepaneku poolt on 41 saadikut, vastu 8, erapooletuid on 15. Esimene lugemine on katkestatud.

Homme on plenaaristung algusega kell 16.00. Presiidium on täna kell 14.00. Head nägemist!

EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU

25. ISTUNGJÄRK

KOLMAS ISTUNG

12. detsember 1990

Eesti Vabariigi Ülemnõukogu pöördumine Eesti Vabariigi elanike, riigi- ja kohaliku võimu organite, kõigi demokraatlikult meelestatud kodanikeühenduste poole

Juhataja (Ü. Nugis)

Lugupeetud Ülemnõukogu, asugem töökohtadele! Kontrollime kohalolekut. Kohal on 76 saadikut, puudub 29. Enn Põldroos.

E. Põldroos

Härra juhataja, lugupeetud kolleegid! Liberaaldemokraatlik fraktsioon teeb ettepaneku võtta kiireloomulise küsimusena arutelule Eesti Vabariigi Ülemnõukogu pöördumine vabariigi

elanike, riigi- ja kohaliku võimu organite, kõigi demokraatlikult meelestatud kodanikeühenduste poole. Selle pöördumise tekst on teile kätte jagatud nii eesti kui vene keeles. Meile tundub, et seoses tugevneva survega ja vaenuliku õhkkonnaga ida poolt, seoses paljude meile vaenulike väljaastumistega, eriti eilse härra Rõžkovi väljaastumisega on taolise pöördumise vastuvõtmiseks viimane aeg. Tänan!

Juhataja

Vastavalt § 15-le eeldab see otsuse vastuvõtmist lihthäälteenamusega. Sergei Petinov.

S. Petinov

Austatud presiidium, lugupeetud juhataja, lugupeetud kolleegid! Oma esmaspäeval istungil pöördus meie fraktsioon, saadikurühm "Võrdsete õiguste eest" presiidiumi poole ettepanekuga vaagida võimalust arutada päevakorda lülitatud idapoliitika küsimuse kõrval ka Vene NFSV Ülemnõukogu Rahvuste Nõukogu pöördumist kõigi liiduvabariikide ülemnõukogude poole. Meie arvates võib just idapoliitika raames arutada ka seda meile adresseeritud teksti. Ma tahaksin saada ametlikku teavet, kas see dokument on arutusele võetud, sest see on vastavalt reglemendile ette valmistatud ning paljundatud.

Juhataja

Jah, ei ole mingit takistust selleks, et see dokument võiks kuuluda välispoliitika arutelu juurde.

Lugupeetud Ülemnõukogu! Liberaaldemokraadid on teinud ettepaneku, dokumendid on teile kätte jagatud. Meil on vaja otsustada, kas me lülitame päevakorda. Kas me teeme veel kohaoleku kontrolli? Kohaloleku kontroll. Kohal on 75 saadikut, puudub 30. Ühe oleme juba ära kaotanud.

Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et lülitada täiendavalt päevakorda vastavalt §-le 15 liberaaldemokraatliku fraktsiooni poolt esitatud Eesti Vabariigi Ülemnõukogu pöördumine? Palun hääletada! Lihthäälteenamus. Selle ettepaneku poolt on 47 saadikut, vastu 21, erapooletuid on 7. Päevakorda on täiendatud. Ettekande päevakorra teemal teeb Enn Põldroos.

E. Põldroos

Lugupeetud kolleegid! Ma teen lühidalt ja ei hakka kaua teie aega raiskama. Ma usun, et probleem on meil selge. Kõik, kes jälgivad ajakirjandust, kuulavad raadiot, on märganud

Moskva, Liidu keskvõimu poolt järjest tugevnevat vaenulikkust ja pinge üleskeeramist meie suhtes. Me teame ähvardusi sisaldavaid väljaastumisi nii riigipea poolt, kaitseministri poolt kui ka kõige värskema sündmusena riikliku julgeolekukomitee esimehe hr. Krjutškovi poolt eile.

Meil on raske anda täpset analüüsi, kui suur on tegelik oht, kui tõsiselt me võime karta Moskva-poolset jõuga vahelesegamisi. Asi on ilmselt selles, et Nõukogude Liidu poliitiline olukord on mitmeski määramatu ja seda üheselt analüüsida on võimatu. Anda täpsele analüüsile toetuvat hinnangut, mis meid ootab ees, on peaaegu võimatu. Me võime toetuda ainult nii-öelda eksperthinnangutele, millele paratamatult kaasnevad sõnad "mulle tundub nõnda" või "mulle tundub teisiti". Ja tõepoolest tundub mulle niiviisi, et kõige tõenäolisemalt midagi dramaatilist võib-olla ei juhtu, kuid samas me ei või välistada selliseid arengutendentse, mis viivad jõuga sekkumiseni Eesti asjadesse. Ja selleks peab meie ühiskond olema valmis. Selleks ongi mõeldud käesolev pöördumine. Me peame rahvale ütleva, et mis ka ei juhtuks, milline areng meid ees ka ei ootaks, mingil juhul ei ole meie tee lõppenud, ta jätkub. Me peame ütleva seda, et millised ka poleks tagasilöögid, nad võivad olla vaid ajutised. Ja me peame ütleva inimestele ka seda, et nad oleksid valmis. Selleks ongi mõeldud selle pöördumise üks olulisem lõik – viimane lõik. Selles me kutsume üles nii valitsusasutusi, kohalikku omavalitsust kui ka kõiki ühiskondlikke organisatsioone, kodanike ühendusi leidma võimalusi, et olla tegutsemisvõimelised ka kõige halvemate arenguvariantide puhul. Meil on raske öelda, millised on need halvemad arenguvariandid ja pole meie asi siinkohal arutada, milline peab olema see valmisolek ja milles see peab seisnema. Neid küsimusi tuleb ilmselt arutada konfidentsiaalses õhkkonnas, kui seda on meie kogu praegu siin. Nii et ma kutsun teid üles neid konkreetseid küsimusi siin praegu mitte puudutama. Täna!

Juhataja (M. Lauristin)

Aitäh! Ma näen, et on palju küsijaid. Härra Põldroos, palun, tulge tagasi! Nagu ma aru saan on praegu end registreerinud küsimuste esitajad. Palun, proua Kolossova.

M. Kolossova

Proua eesistuja, härra Põldroos! Mul on niisugune küsimus, et kas on õige öelda üldistatult Moskva, kui laua peal on ka üks teine pöördumine, mis tähendab hoopis teistsugust Moskvat? Võib-olla peaks meie pöördumise tekstis kuidagi selgemalt väljendama. Kas ma saan õigesti aru?

E. Põldroos

Proua Kolossova, teie saate täiesti õigesti aru. Pöördumise tekstis ei ole kasutatud sõna Moskva, siin on kasutatud Nõukogude Liit. Kui ma oma esinemises kasutasin sõna Moskva, siis oli see ilmselt väärtus, ma palun vabandust. See on vana harjumus kõike Liidu keskvõimuga seonduvat samastada Moskvaga. See aeg on tõesti möödas, ma olen teiega nõus.

Ü. Uluots

Härra Põldroos, kas teile ei tundu, et me devalveerime oma Ülemnõukogu sellega, et me võtame liberaalide initsiatiivil praktiliselt iga nädal vastu mingisuguse avalduse? See on esiteks. Teiseks, mind väga huvitab, milline on härra Rüütli arvamus selle pöördumise kohta. Ja enne kui ma seda teada ei saa, mina poolt hääletada ei saa.

E. Põldroos

Härra Rüütel ütleb oma arvamus ise, seda mina vastata ei saa. Mis puutub sellesse, kas ma arvan, et see devalveerib Ülemnõukogu, siis ma ei arva seda. Ja mis puudutab seda, et Ülemnõukogu iga nädal võtab vastu mingi liberaaldemokraatide dokumendi, siis kahjuks minu mälu nii hea ei ole, et ma suudaksin öelda, et neid on nii palju vastu võetud.

J. Kass

Lugupeetud juhataja, austatud ettekandja! Ma pean pöördumist tõesti vajalikuks, sest see päev võib tõesti kätte tulla. Kõige tõenäolisemalt on see päev 15. jaanuar, kui võib puhkeda sõda Iraagiga. Liit on alati kasutanud maailma kriisimomente, et kasutada jõudu väiksemate naaberriikide vastu. Kuid ma leian, et Ülemnõukogu peaks astuma veel ühe sammu. See samm on tehtud selleks, et määratleda, kuidas käituvad omavalitsused ja rahvas juhul, kui meie teovõime on takistatud. Kuid Ülemnõukogul endal ei ole garantiid selleks puhuks, kui tema teovõime on takistatud, kas me ei peaks tegema veel ühe dokumendi volitatud isikutele, kes hakkavad meie õigusi siis kaitsma ja nõudma välisareenil? Me peaksime tegema veel ühe sammu. Tänan!

E. Põldroos

Ma olen teiega täiesti nõus. Ilmselt see peab olema eraldi dokument. Ja ma arvan, et seda me peame arutama kinnisel istungil. Ja võib-olla ka ainult presiidiumi tasemel.

Milles väljendub praegu oht? Oht võib väljenduda mitmeti. Oht võib väljenduda presidendivõimuse, oht võib väljenduda Nõukogude Liidu ettearvamatus poliitilises arengus,

põhiliselt just selles. Me teame, kuivõrd ebastabiilne on sealne olukord praegu. Oht võib väljenduda presidendi ukaasina Liidu kaitsevõime kohta (mille teksti ma alles täna nägin), kus antakse prokuratuurile otsesed ülesanded sekkuda ja tegelda nende inimeste, kodanike ja ametiisikutega, kes vähendavad Liidu kaitsevõimet. Antud juhul on need inimesed, kes tegutsevad Eesti Vabariigi seaduste alusel. Võivad olla. Ohust räägib otseselt eilne härra Krjutškovi esinemine, kus tunnistatakse, et KGB peab hakkama tegelema kõigi nendega, kes lõhuvad Nõukogude Liidu ühtsust. See muide puudutab väga suurt osa siin saalis istujaid. Härra Lebedev naeratab rahulolevalt, sest teda see ei puuduta.

Juhataja (M. Lauristin)

Härra Lebedev, palun!

V. Lebedev

Lugupeetud eesistuja, austatud kolleegid! Minul on härra Põldroosile kolm üsna lühikest küsimust. Esimene küsimus. Te nimetasite presidendivõimu. Öelge, palun, kas presidendivõim on konstitutsiooniline abinõu või mitte?

E. Põldroos

Liidu presidendivõim ei vasta Eesti Vabariigi seadustele ja konstitutsioonile, nii palju kui meil konstitutsioonisätteid kehtib.

V. Lebedev

Tänan! Siiani pole ma näinud seadust selle kohta, et presidendivõimu loetakse ebakonstitutsiooniliseks. Kuid olgu peale. Teine küsimus: selles dokumendis, selles meie pöördumises esinevad kahjuks jälle minu arvates hirmsad terminid – "rahvus", "rahvuse õigus", kuigi kõigis rahvusvahelistes dokumentides juba ammu, aastat nelikümmend, on kasutusel sõna "rahvas". Kas see ei ole mitte omamoodi järjekordne kiilulöömine kahe kogukonna vahelistesse suhetesse?

E. Põldroos

Ma võin vastata. Ma ei ole küll rahvusvahelise õiguse spetsialist, kuid nii palju kui mina tean, siis ingliskeelsetes tekstides kasutatakse igal pool sõna "nation", mida on tõlgitud vene keelde kui sõna narod, aga mida võib täpselt samuti tõlkida eesti keelde kui sõna "rahvus". "Nation" on pigem sõna "rahvus" kui "rahvas" (narod).

V. Lebedev

Kahjuks ei rahulda mind ikkagi teie õiguslane kirjaoskus, liiatigi rahvusvahelises plaanis. Kolmas küsimus: kas viimane lõik ei ole mitte otsene üleskutse kodanikuallumatusele ja kodusõjale?

E. Põldroos

Mis puudutab kodusõda, siis selle kohta on selles pöördumises täiesti selgelt öeldud, et me välistame jõuga vastuhakkamise kui hukatusse viiva võitlusvormi. Mis puudutab kodanikuallumatust, siis selleks polegi vaja viimast lõiku, see on alt kolmandas lõigus isegi sõna-sõnalt välja öeldud: "Meie vastupanu teeks suurvõimu võimalikule omavolile on kodanikuallumatus ja juhendumine Eesti Vabariigi Ülemnõukogu poolt vastuvõetud aktidest".

V. Lebedev

Mida siis sel juhul kujutab endast "teovõime säilitamine"? Mida sotsiaaldemokraadid selle all mõtlevad?

E. Põldroos

See on küsimus, mida peab iga vastav organ ja iga organisatsioon ise lahendama.

Juhataja (M. Lauristin)

Aitäh! Härra Aksinin, palun!

N. Aksinin

Lugupeetud Marju Lauristin, lugupeetud Põldroos! Endise sõjaväelasena hindan ma seda pöördumist kui akti vabariigi kõrgendatud sõjalisse valmisolekusse viimisesse. Asi on selles, et ähvardamise korral on kõikjal maailmas olemas neli valmidusastet. Esimene neist on kõrgendatud lahinguvalmidus. Niisiis selleks, et mingi dokumendiga viia vabariik lahinguvalmidusse, peavad olema allikad, mis selleks provotseerivad, ja kõige peamine on nende tõesus. Teil on liialt amorfsed allikad: Moskva, Nõukogude Liit, Krjutškovi esinemine, Jazovi esinemine. Mina isiklikult ei leia neis sõna otseses mõttes mitte midagi sellist, mida saaks pidada ähvarduseks just nimelt Eestimaa, eesti rahva suhtes. Õelge, palun, kas me ei kutsu vabariigis esile paanikat? Kas me ei tekita asjatut segadust, mis te arvate? Tänan tähelepanu eest!

E. Põldroos

Ma kategooriliselt eitan termini "sõjaline valmisolek" kasutamine antud kontekstis. Sõjalise valmisolekuga pole siin kõige vähematki tegemist, seda on võimatu siit tekstist välja lugeda. Mis puudutab paanikat, siis see võib olla tõsine küsimus. Kuid ma olen ühes kindel, et kui tõesti juhtuvad tõsised, otsustavad sündmused ja meie ei ole rahvast selleks ette valmistanud, siis paanika, mis sel juhul tekib, võib olla tõeliselt hukutav, paanika, millest enam väljapääsu pole.

P. Jermoškin

Lugupeetud härra Põldroos, kas tänane situatsioon ei tuleta teile meelde kahte episoodi meie Ülemnõukogu tööst? Üks episood leidis aset kevad-suvel, kui kellelegi saadikuist tundus, et Tallinna linnas jalutab liiga palju sõjaväelasi ning miskipärast keerles linna kohal helikopter, mis, muide, kontrollis soojusvõrke. Ja seetõttu oli vaja võtta vastu kõlav poliitiline avaldus. Teine episood leidis aset meie Ülemnõukogus siis, kui Iraak tungis kallale Kuveidile ning me seoses sellega võtsime vastu avalduse. Muuseas, see avaldus oli samuti teie koostatud, mis lükkab ümber teie tänased sõnad selle kohta, et te ei ole rahvusvahelises poliitikas suur spetsialist. Tänan!

E. Põldroos

Ma olen alati hinnanud huumorit kõrgelt ja hindan seda ka praegu. Asi on selles, et Eesti Vabariik on üleminekuperioodis, s.t. ta on väljumas sellest seisundist, kus me oleme viimased 50 aastat olnud. See on rahvusvahelises praktikas tegelikult senitundmatu olukord. Kuid sellises olukorras on minu arvates agressiooni mõiste täiesti kasutatav.

Juhataja (M. Lauristin)

Aitäh! Kas härra Zahharovil on veel küsimusi?

N. Zahharov

Lugupeetud saadikud, eesistuja, härra Põldroos! Ma käsitlen seda pöördumist siiski kui katset ajada inimesed ärevile, tekitada neis hirmutunnet. Kuid mul on siin kaks küsimust, millistele tahaks saada konkreetseid vastused. Esimesel leheküljel deklareeritakse, et Nõukogude Liidu juhtkonna avaldust ja rakendatavaid meetmeid käsitleb Eesti Vabariik agressioonina. Lähtudes rahvusvahelisest õigusest pole minu arvates võimalik okupeeritud vabariigi vastu

agressiooniakti sooritada. Seepärast ma küsin: millal Ülemnõukogu tühistas oma otsuse selle kohta, et Eesti Vabariik okupeeriti? (Aplaus.)

(Hääled saalist.)

E. Põldroos

Täna püütakse kogu aeg leida analoogiaid probleemides, mis ei ole omavahel seostatavad. Ma arvan, et ka praegu on tegemist samasuguse küsimusega. Eesti on deklareerinud oma soovi katkestada oma suhted Nõukogude Liiduga, ma mõtlen poliitilisi alluvussuhteid, mitte majanduslikke suhteid. Samal ajal aga Narva ja rida teisi linnu Eestimaa territooriumil on Eestimaa lahutamatu osa ja seni ei ole veel keegi vaidlustanud seda küsimust. Nii et probleem on täiesti erinev. Ma ei taha siin praegu laskuda vaidlusse seoses Narva probleemiga. Ma olen täiesti veendunud, et neid küsimusi on võimalik lahendada läbirääkimiste teel Narva linna täitevkomiteega, Narva elanikkonnaga. Ja ma olen täiesti kindel, et täiesti rahulikult laua taha istudes me leiame probleemidele vastastikku sobiva lahenduse.

A. Paju

Austatud juhataja, lugupeetud härra Põldroos! Kas teie arvamuspidi see dokument on ettevalmistus homseks suureks küsimuseks Eesti valitsuse välispoliitikast? Teiseks. Kas teie arvamuspidi on see ähvarduste laviin määratud ainult Eestile, kas see ei peaks olema Balti Nõukogu küsimus? Ja kolmandaks – teie isiklik arvamus. Kas peategelase ja peaosalise rolli ühtejätmine ei too meile kindlat meelt rohkem kui niisugune asjade lahutamine? Aitäh!

E. Põldroos

Kas see on ettevalmistus homseks välispoliitika aruteluks? Härra Paju, ma ei ole välisministeeriumi töötaja ja sellele küsimusele ma mõtlen kõige vähem. Võiksin öelda, et selle dokumendi ettevalmistamist alustati siis, kui seda välispoliitilist küsimust ei olnud veel eriti plaanis. Lihtsalt olukorrad on niikaugale jõudnud, et meie fraktsiooni arvates osutus vajalikuks seda dokumenti arutada ja samal ajal sai küpseks ka vajadus arutada Eesti Vabariigi välispoliitikat. Võib-olla on siin tõesti seos, et nad said ühel ajal küpseks, võib-olla on tekkinud üldine vajadus. Selles mõttes vahest küll, mitte aga otsese sekkumise vajaduse mõttes.

Teine küsimus, mis puudutab Balti Nõukogu. Minu teada on analoogilise dokumendi vastu võtnud ka leedulased, Balti Nõukogu seda teinud ei ole, sest Balti riikide ühisistungil võeti vastu dokumendid, mis on mõnes suhtes lähedased. Siiski on siin tegemist säärase

probleemidega, mis puudutavad Eesti siseasju, meie välist valmisolekut. Ja sisemise valmisoleku küsimustega me peame tegelema siiski omas vabariigis ise, sellega ei saa tegelda Balti Nõukogu.

Kolmanda küsimuse mõttest ma päris hästi ei saanud aru. Võib-olla kordaksite. Ma ei tea, ma usun, et see peategelane ootab meilt teistsugust reaktsiooni.

Juhataja

Ma vahepeal värskendan saadikute mälu, et küsimuste esitamiseks on ühel saadikul ainult 2 minutit aega. Loodame, et nii on ka vastusega. Anatoli Novohatski.

A. Novohatski

Lugupeetud presiidium, lugupeetud härra Põldroos! Pean teile ütlema, et inglise keeles eksisteerivad kaks sõna, mis eristavad mõisteid "rahvus" ja "rahvas" – need on "nation" ja "people". Ning Ühinenud Rahvaste Organisatsiooni dokumentides tehakse nende sõnade tähenduste vahel selget vahet. Seda esiteks. Ühinenud Rahvaste organisatsiooni dokumentides puudub mõiste "rahvuse enesemääramisõigus", on olemas "rahva enesemääramisõigus". Seoses sellega on mul selline küsimus. Teie pöördumise neljandas lõigus on lause, et Ülemnõukogu jätab endale õiguse pöörduda sellise ohu korral abi saamiseks rahvusvaheliste organisatsioonide poole. Kuivõrd teie vaated ning pöördumise sisu ei vasta rahvusvaheliselt tunnustatud inimõigustele ja rahva enesemääramisõigusele, siis ma tahaksin täpsustada, milliste organisatsioonide poole te pöörduda kavatsete? Tänan!

E. Põldroos

Ma arvan, et see on täiesti selge, millised rahvusvahelised organisatsioonid maailmas taoliste asjadega tegelevad. Need on Ühinenud Rahvaste Organisatsioon ja Julgeolekunõukogu.

E. Tupp

Lugupeetud eesistuja, lugupeetud kolleegid! Ma püüan kasutada seda kahte minutit mitte päriselt küsimuse esitamiseks. Mul on kahju, et me raiskame aega, aga mulle paistab, et see ei ole päris asjatu. Kes jälgib armeed ajakirjandust, see võib lugeda sealt välja ühe fraasi, mis kõlab nii: "с вытекающими из этого последствиями" (sellest tulenevate tagajärgedega).

Ma ei saa seniajani aru, mis on selle taga. See on lahtiseletamatu termin. Edasi, riigikaitsekomisjonil on terve portsjon kirju, kus on otseseid ähvardusi. Me oleme jätnud need kirjad enda südametunnistuse peale, ei ole neid avalikustanud. Kirjades on ähvardatud jõudu

kasutada nii kohalike võimuorganite kui ka vabariiklike võimuorganite vastu. Ma leian, et asi on täiesti vajalik ja õigeaegne, me peame rahvast selle eest hoiatama, sest me ei saa ometi lähtuda sellest kuulsast ütlusest, mis oli ühes operetis, et "asi on suurepärane, kuid mitte lootusetu". Ja kui härra Aksinin arvab, et me tahame viia mingisse lahinguvalmidusse nr. 1 ja 2, siis ma ei tea, kuidas meie koduperenaisi peaks lahinguvalmidusse viima, kas harjavartega või kuidas?

S. Petinov

Lugupeetud juhataja, lugupeetud härra Põldroos! Ma tahaksin märkida, et teid tabanud küsimusterahke on esimeseks ja kindlaks tõendiks sellest, et dokument oma sisu poolest vajab tõsist viimistlemist. Terve rida küsimusi, millele te vastasite pehmelt öeldes mitte päris veenvalt, süvendavad veelgi seda muljet teie poolt ettevalmistatud dokumendist. Ma tahaksin teile kui dokumendi autorile ja liberaaldemokraatliku fraktsiooni liidriks teha ettepaneku: võib-olla vaadata läbi meie ettepanekud, mis me oleme presiidiumile esitanud, ning kasutada neid dokumendi viimistlemisel, ja et just liberaaldemokraatlik fraktsioon võtaks endale vastutuse projekti eest. Teen ettepaneku koostada otsus selliselt: esitada antud dokument Ülemnõukogu Presiidiumile ning avaldada see ajakirjanduses liberaaldemokraatide nimel. Tänan!

E. Põldroos

Seda otsustab Ülemnõukogu. Kui Ülemnõukogu seda pöördumist vastu ei võta, siis liberaaldemokraatlik fraktsioon pöördub partei juhatuse poole ja siis me otsustame, mida teha edasi.

A. Sirendi

Austatud spiiker ja ettekandja! Selles tekstis on ajakirjanduses avaldatud faktid ja meie poolt lisatud hinnangud, milles ma ei näe ei infot ega midagi uut. Kas me ei koorma rahvast asjatult selliste pöördumistega? Inimesed on selleks juba ammu valmis ja on oma valmisolekut juba meie valimise ajal teatanud. Nad teavad, et vabadus pole kunagi tulnud kuskil kätte ilma tagasilöökideta ja ilma raskusteta. Ja nüüd me pöördume nende poole selle teadaandmisega, et raskused on tõepoolest tulemas ja on käes. Kas selles ei ole tõepoolest mingisugune vastuolu? Tänan!

E. Põldroos

Kas see oli küsimus või arvamuseavaldus?

A. Sirendi

Küsimus on selles, kas selles on mingisugust infot rahvale teatada või kas on selles hinnangut, mida rahvas ei tea?

E. Põldroos

See info, mida meil on rahvale öelda, puudutab meie hoiakut antud küsimuses. Et mis ka ei juhtuks, meie ei loobu. Esiteks. Ja teiseks, ma pean siiski väga vajalikuks rahvale öelda, et on vaja olla valmis. Ja võib-olla pole seda tarvis ainult rahvale öelda, võib-olla on seda vaja öelda ka Nõukogude Liidu keskvõimudele.

V. Malkovski

Teie viimasest lausest "on vaja olla valmis" ilmselt järeldub, et peab juba mingil viisil valmistuma. Minu arusaamise järgi see pöördumine ongi sellise suunitlusega, et tõepoolest hakataks midagi tegema. Ma tean, et te väga hästi ja lühidalt vastate küsimustele, palun öelge, mida mina või teie kaasvõitleja peame homme tegema, olles selle pöördumise ära kuulanud? Ja teine, mõneti teist laadi küsimus, mis võib-olla on teile kuigivõrd ootamatu: kas see pöördumine ei tühistata Ülemnõukogu otsust liidulepingu kohta?

E. Põldroos

Mis puutub sellesse, mida härra Malkovski peab homme tegema juhul, kui me selle vastu võtame, seda ma tõesti ei tea. Mida pean mina tegema, seda ma võib-olla tean, aga mulle tundub, et need on juba säärased küsimused, mis ei kuulu kõnepuldist rääkimisele.

V. Malkovski

Aga pöördumine? See on ju pöördumine! Te palute neid tulla Toompead kaitsma või ... mida tegema? Ma ei kuulnud küsimusele vastust.

Juhataja

Ilmselt tuleb meil seda kajastada sõnavõttudes. Aitäh! Viktor Jermolajev. Ma vabandan, härra Põldroos.

E. Põldroos

Jah, teine küsimus oli seoses liidulepinguga. Võib-olla mul ei ole piisavalt analüütilist mõtlemisvõimet, ma ei suuda seost näha. Mida küsimuse esitaja eeldas?

V. Jermolajev

Ma palun ettekandjat mind vabandada, enne kui ma teile küsimuse esitan, palun ma vastata presiidiumil. Lugupeetud presiidium, kas me hakkame seda küsimust arutama?

Juhataja

Seda otsustab Ülemnõukogu. Kui Ülemnõukogu tahaks eelnevalt teada minu isiklikku seisukohta, siis mina ausalt öeldes läbirääkimisi ei avaks.

E. Põldroos

Seisukohad on selged, igaüks hääletab.

V. Jermolajev

Sellisel juhul on mul küsimus ettekandjale. Te ütlesite, et siiani pole olnud põhjust seda väga suureks ohuks pidada. Kas te ei leia, et see pöördumine võib rahva teatud osa hulgas kutsuda tõepoolest paanika esile, aga nagu me teame, mõjub paanika negatiivselt paljude inimeste teovõimele. Seda esiteks. Teiseks, kas on otstarbekas vastata omapoolse pöördumisega Venemaa parlamendi vastavale dokumendile, eriti selle lause peale, millega otseselt meie poole pöörduakse: "Vene NSV Ülemnõukogu Rahvuste Nõukogu pöördub teie poole üleskutsega: kasutada kogu oma mõju selleks, et rahvastevaheliste probleemide lahendust otsida mitte konfrontatsioonis, vaid mõlema poole huvide arvestamiseks. Kolleegid, me kutsume teid üles tihedamale koostööle Venemaa parlamendiga, selle kodade, komiteede, komisjonidega. Meie ühine kohus on ära hoida rahvastevahelist vaenu praeguste ja tulevaste põlvkondade vahel." Kas teie rühm ei leia, et kui me toetame seda pöördumist ja vastame sellele adekvaatselt, siis on meil kergem olukord lahendada ning mitte lubada rahvastevahelist vaenu. Tänan!

E. Põldroos

Mis puudutab ohu tegelikku suurust, siis võib-olla oleks teil isegi mõttekam see küsimus adresseerida teie saadikugrupi kaaslasele, härra Lebedevile, kes alles möödunud reedel või neljapäeval parteide ühisnõupidamisel tegi avalduse, et tankid on valmis üle Eestimaa rullima

nii, et nad ei märkagi, et nad Eestimaal on olnud. Ju on härra Lebedev informeeritud inimene ja oskab siis nendele küsimustele ka paremini vastata. Mis puudutab paanikat, sellest ma juba rääkisin. Jah, asi on tõsine. Mis puudutab Vene Parlamendi pöördumist, siis see on väga asjalik dokument, millesse me peame suhtuma täie tõsidusega. Kuid antud probleem ei ole mitte meie ja Vene parlamendi vaheline probleem, vaid on meie ja Nõukogude Liidu vaheline probleem.

H. Kostabi

Austatud juhataja, austatud kolleegid, lugupeetud ettekandja! Siin räägiti rahvusest ja rahvast, kuid jäi kõlama, et neid asju tõesti aetakse segamini ja natuke ka spekulieritakse. Teatavasti igal riigil on oma rahvas ja rahvas koosneb kodakondsusega kodanikest, kodakondsuseta kodanikest, võivad olla veel kaksikkodakondsusega kodanikud (mida ka nõukogude juristid nagu ei soovita) ja siis on välismaa kodakondsusega kodanikud. Meil need asjad on määratlemata, sellest siis selline spekulatsioon. Muidugi teevad poliitilisi otsuseid riigis ainult kodakondsusega kodanikud. Nii kaua kui meil kodanikkond on määratlemata, võiks segaduste vältimiseks võib-olla tõesti kasutada sõna "rahvas". Aitäh!

E. Põldroos

Põhimõtteliselt ma ei leia siin vajadust eriti vaielda, see võib olla nii või naa ja antud juhul ma isegi ei näe esitatud küsimuste taustal erilist vastuolu nende kahe termini vahel. Ma usun, et nad selle teksti problemaatikasse ei ulatu. Aga tegelikult võib siin ka täiesti olla rahvas, kuigi koostajad lähtusid ilmselt sellest, et kui tekivad väga tõsised konfliktid Eestimaa pinnal, siis eesti rahvusele võib see osutada traagiliseks ja saatuslikuks, vene rahvust see ei hävita, kui ka tõesti midagi juhtub. Aga kui arvatakse teisiti, siis ma ei pea siin eriti vajalikuks vaielda.

J. Liim

Täna! See otsus tuleb siiski vastu võtta. Vastasel juhul võimaliku eriolukorra saabudes on rahvas šokeeritud ja teovõimetu. Võib arvata, et kui tekib eriolukord, siis ei avanegi enam pöördumise võimalusi. Rahvas peab teadlik olema ohtudest, just nimelt siis ei teki paanikat. Kui me ei teadvusta rahvale võimalikku ohtu, siis jääme nende ees ilmselt süüdlasteks. Teen ettepaneku lõpetada sõnavõtt ja võtta vastu otsus. Iga mees näitab hääletamisega oma suhtumist, kuid mulle tundub, et ka seda pöördumist on vaja ilmselt vastu võtta nimeliselt. Täna!

Juhataja

Lugupeetud saadikud! Läbirääkimised ei ole alanud. Praegu on küsimused. Küsimused ettekandjale. Vladimir Lebedev.

V. Lebedev

Lugupeetud eesistuja, austatud kolleegid! Ma avaldan otsustavat protesti saadik Põldroosi väljamõeldiste vastu. Esiteks, ma pole kunagi olnud ega ole "Võrdsete õiguste eest" rühma, liiatigi kommunistliku fraktsiooni juht. Seda esiteks. Teiseks: neljapäeval, reedel ja laupäeval viibisin ma Narvas ja loomulikult ei saanud mingil moel osaleda parteikonverentsil, mis toimus reedel, ei saanud kuidagi seal esineda. Viibida üheaegselt kahes linnas on ebareaalne. Ja kolmandaks, ma pole kunagi lubanud tuua siia tanke. Seepärast, härra Põldroos, ma palun võtta oma sõnad tagasi ja vabandada minu ees. Tänan!

E. Põldroos

Ma ei oelnud, et te olete mingi grupi juht, ma ütlesin grupikaaslane. Kui ma selles eksisin, siis ma palun vabandust. Võib-olla ma eksisin nädalapäevaga, aga jutt oli "Mainoris" toimunud poliitiliste parteide kokkutulekust möödunud nädalal, ilmselt vist oli neljapäeval, võib-olla ma eksin kuupäevaga, võib-olla oli kolmapäeval. Hüva, vabandan ebatäpsuse pärast nädalapäeva nimetamisel. Aga seal te olite ja nõnda te ütlesite.

Juhataja

Lugupeetud kolleegid, teeme nii nagu korrektsus ette näeb. Lebedev esitab protesti kirjalikult sellele organile, kellele ta esitab, kas presiidiumile või Ülemnõukogule. Nikolai Aksinin, ma palun ainult küsimus.

N. Aksinin

Lugupeetud juhataja! Kas teile ei tundu, et seoses selle avaldusega me teeme kauplused tühjaks soolast, tikkudest ja kõigest, mis veel lettidel on. Kuidas te prognoosite neid sündmusi?

E. Põldroos

Ma kordan, et see mida te praegu ennustasite, on juba toimunud, letid on juba tühjad.

Juhataja

Suur tänu, Enn Põldroos! Ülemnõukogul rohkem küsimusi ei ole. Aitäh! Lugupeetud Ülemnõukogu, meil on olemas liberaaldemokraatide pöördumise projekt ja on ka alternatiivne otsuse projekt. Ma tutvustan seda Ülemnõukogule. Kõigepealt teen ettepaneku: Võib-olla Ülemnõukogu nõustub sellega, et me ei ava läbirääkimisi. On nõus? Kas me peame seda Ülemnõukogu otsusega kinnitama või on see džentelmenlik kokkulepe? Ma tutvustan teile alternatiivset otsuseprojekti ja loen selle ette vene keeles: Постановление Верховного Совета Эстонской Республики по обращению либерал-демократов. Предложить либерально-демократической фракции опубликовать текст своего обращения в средствах массовой информации республики от имени своей партии.

Võrdsete õiguste saadikurühma nimel esitab Pavel Panfilov sellise alternatiivse otsuseprojekti. Meil on aeg otsustada. Jüri Liim tegi ettepaneku viia läbi nimeline hääletamine. Üks hetk, me kuulame ära veel Volkovi seisukoha. Sergei Volkov.

S. Volkov

Ma palun "Koostöö" rühma nimel teha enne hääletamist vaheaeg.

Juhataja

Kui palju? Kas 5 minutist piisab? 10 minutit. Vaheaeg 10 minutit. Jätkame tööd 17.02.

V a h e a e g

Juhataja

Istungjärgu töö jätkub, palun asuda töökohtadele. Kohaloleku kontroll. Palun kiirustada, kohaloleku kontroll. Kohal on 74 saadikut, puudub 31. Kuulame ära fraktsioonide seisukohad. Ülo Uluots.

U. Uluots

Ma jätkan sealt, kus ma katkestasin, sest muidu spiiker ütles, et see on sõnavõtt, mitte küsimus. Meie fraktsiooni ettepanek on katkestada täna selle avalduse arutamine, kuni kuulatakse ära peaministri ettekanne välispoliitikast, mis oli meil päevakorras ette nähtud, samuti meie Ülemnõukogu esimehe informatsioon ja arvamus selle küsimuse kohta. Kui aga

spiiker paneb selle küsimuse hääletamisele, siis kogu meie fraktsioon kas hääletab vastu või jääb erapooletuks.

Juhataja

Suur tänu! Loomulikult paneme selle hääletamisele ja kõige esimesena, kuna see on protseduuri küsimus. Fraktsioonide seisukohad. Priidu Priks.

P. Priks

Härra juhataja! Ma teen sotsiaaldemokraatliku fraktsiooni poolt ettepaneku viia läbi salajane hääletamine, siis igäüks otsustab oma südametunnistuse järgi, kuidas ta hääletab ja kas ta üldse hääletab. Ja on siis ka kõrvalmõjudest vaba.

Juhataja

Kirjalikult. Sergei Volkov.

S. Volkov

Lugupeetud eesistuja! Ma muidugi ei tea saali reageeringut sõltumatute demokraatide ettepanekule. Kuid hinnates liberaaldemokraatide pöördumise sisemist loogikat, teen ettepaneku pärast hääletamist avaldada pöördumise tekst vabariiklikus ja liidulises ajakirjanduses.

Juhataja

See oli "Koostöö" saadikurühma ettepanek. Suur tänu! Nagu meie reglement ette näeb, tulevad kõigepealt protseduuriküsimused loogilises järjekorras, sest me kõik mõistame, et nimeline või salajase hääletamise läbiviimine on vajalik otsuse vastuvõtmisel. Kuid esimene protseduuriküsimus on, kas katkestada või mitte. Ma ootan ära, kuni ettepanekud laekuvad. Viime veel läbi kohaloleku kontrolli. Kohal on 72 saadikut, puudub 33.

Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on sõltumatute demokraatide ettepaneku poolt katkestada arutelu homseni kuni peaministri informatsiooni ärakuulamiseni välispoliitika kohta? Palun hääletada! Lihthäälteenus. Selle ettepaneku poolt on 43 saadikut, vastu 14, erapooletuid on 13. Arutelu katkestatakse homseni. Teised ettepanekud jäävad kõik jõusse ja nende kohta võtame vastu otsuse siis, kui jätkame seda päevakorrapunkti. Ma ei oska hästi reageerida, sest ma ei ole veel järgmist päevakorrapunkti välja kuulutanud ja ma ei tea, millest Pavel Jermoškin meile räägib.

P. Jermoškin

Lugupeetud eesistuja, austatud Ülemnõukogu! Ma arvan, et minu avaldus kuulub rohkem läbiarutatud päevakorrapunkti juurde. Lugupeetud Ülemnõukogu, ma tahan kogu meie Ülemnõukogu nimel vabandada majandusministeeriumi töötajate ees selle pärast, et me röövisime nende kallist tööaega. Tänan!

Juhataja

Suur tänu! Kuigi reglemendi seisukohalt lähtudes on kvaliteet kaheldav.

Lugupeetud Ülemnõukogu, ma teatan vahepeal juhatuse nimel, et presiidiumis on tõsiselt arutatud ettepanekut pikendada Ülemnõukogu tööpäevi ja tööaegu. Võimalik, et ka täna me sõandame sellise ettepaneku teha.

Eesti Vabariigi seaduse eelnõu "Eesti Vabariigi 1991. aasta riigieelarve kohta" esimese lugemise jätkamine

Juhataja

Jätkame eelarvega ja üritame täna esimest lugemist lõpetada. "1991. aasta riigieelarve eelnõu esimene lugemine". Alar Maarend.

A. Maarend

Lugupeetud juhataja, lugupeetud kolleegid! Lugesdes järgmise aasta eelarve projekti, tekivad küllaltki vastakad tunded. Mõistes seda määramatust, mis on seotud eelarve tulude poole tagamisega, kerkib üles küsimus, kuivõrd otstarbekalt on valitud meie praeguse majanduspoliitika põhisuund: mängida majanduslikku iseseisvust, kusjuures võitlus poliitilise iseseisvuse eest on soikunud. Järgmisel aastal võimegi olla olukorras, kus valitsuse poolt valitud majanduspoliitika võib viia riigieelarve tulude poole kokkukuivamisele. Tunnetades seda ohtu, on koostatud ka meile esitatud 1991. aasta eelarve projekt. Kõige kurvemaks teeb see, et tekkinud olukorras tahetakse tuua ohvriks eesti kultuur ja haridus, sealhulgas ka teadus. Küll aga ei kavatseta kokku hoida riigivalitsemiskulude pealt, millest rääkis paar päeva tagasi Tiit Made.

Loomulikult ei ole üliraske olukord meie riigieelarvega seotud ainult majanduskriisiga Eestis. Ennekõike on see seotud rahandusolukorraga NSV Liidus, rubla üha kiireneva inflatsiooni ning suureneva emissiooniga. Selline olukord lausa sunnib intensiivsemale tegevusele poliitilise iseseisvuse saavutamiseks, sest ainult siis on võimalik reformida raharinglust, teostada omandisuhete reformi. Praeguses olukorras aga on tõsiseid raskusi eelarve tuludepoole tagamisega. On mõistetav püüd koostada eelarvet, hoides kokku kõiges, kus vähegi võimalik.

Ülemnõukogu väliskomisjon arutas oma kahel istungil eelarve küsimusi ning otsustas esitada järgmised ettepanekud. Kuna väliskomisjonil ei ole piisavalt informatsiooni ning pole ka esitatud mingeid põhjendusi, miks on vaja järsult suurendada välisministeeriumi ametikohtade arvu üle kolme korra ehk 64 ametikohani, siis on ettepanev vähendada vastavaid kulutusi ning esitada põhjendused välisministeeriumi uue struktuuri kohta. Väliskomisjon toetab seisukohta, mis näeb ette Ülemnõukogu eelarveliste vahendite suurendamist, pidades ennekõike silmas komisjonide töö tegemist finantsvahenditega. Teeme ka ettepaneku rakendada üldlevinud põhimõtet ning vabastada Ülemnõukogu liikmed tulumaksust. Väliskomisjon peab vajalikuks saada täpsemat informatsiooni Eesti Instituudi ja Eesti Välisühingute Assotsiatsiooni finantseerimiseks riigieelarvest. Ja viimaseks. Väliskomisjon teeb ettepaneku eraldada valitsuse reservfondist 350 tuhat rubla ettevõttele "Eesti Näitused". Täna!

R. Veidemann

Austatud eesistuja, lugupeetud kolleegid! Kolleeg Tiit Made esitas oma kõnes arvamuse, et sotsiaaldemokraadid seda eelarveprojekti seaduseks ei hääleta ja tal oli õigus, kui ta just seda projekti silmas pidas, eeldades, et siia muudatusi ei tehta. Sotsiaaldemokraadina on mul hea meel kuulda, et ka Eesti ettevõtjad muretsevad selle üle, kas teadus, haridus, kultuur saavad ikka rahalise tagatise, mis võimaldaks meil täita ühiskonna elu- ja arenemisvõime säilitamise rolli. Eelarve suhtelisi proportsioone arvestades võiks nõudlikumgi sotsiaaldemokraat olla rahul. On ju varasema kulude struktuuriga võrreldes sotsiaalsfääri finantseerimine kasvanud 49,8%-lt 71,4%-le, mis tõendab vastavust valitsuse reformipoliitika peajoonele – üleminekule sotsiaalselt orienteeritud turumajandusele. Kuid kui üksiti võtta teadust, haridust, kultuuri, mille võimalused eksisteerida isetasuvuse põhimõttel on minimaalsed, siis näeme, et planeeritud summad ei võimalda püsida selle sfääri töötajatel inflatsioonispiraalil samal tasemel tootmissfääri töötajatega. Ja see nõuab nende palkade reguleerimist tasemele, millel 1991. aastal planeeritud 10%-line töötasude tõstmine omaks üldse mõtet. Härra Veetõusmel,

meie fraktsioonikaaslasel, on muidugi õigus, kui ta ütleb, et sotsiaalsfääri palgatõusuga seadustatakse tegelikult hüperinflatsioon ja et kuigi sealsed palgad on juba kord tõusnud, ei ole sellega kaasnenud töö kvaliteedi tõus ei haridussüsteemis, ei arstiabis ega teaduse tulemuslikkus. Ma võiksin temaga nõustuda, kui ma ei näeks selles põhjuse ja tagajärje äravahetamist. Aga asi ongi selles, et kultuuri- ja haridustöötajate palgad on siamaani väljendanud nõukogude ühiskonna erakordselt madalat, alavääristavat suhtumist nende eluvaldkondade esindajatesse. Kui me seda suhtumist jätkaksime edaspidi, siis pole meil ju tegelikult mingit moraalset õigust pidada end Eesti ühiskonna taastajaks, kus haridust on osatud alati väga kõrgelt hinnata. Kultuur, haridus, teadus on olnud ka kõige raskematel aegadel Eesti ühiskonna kooshoidjaks ja selleks tagatiseks, kus üldse meie vabadusmõtte tekkis ja ilmselt on ka selleks kindluseks, kuhu me tagasi peaksime minema, kui asjad taas kehvaks lähevad. See on üks meie eneseteostuse võimalus nii rahvana kui rahvusena.

Nüüd konkreetsemalt eelarve kõnesolevatest aspektidest. Meie arvutuste kohaselt nõuaks hariduse, kultuuri ja teaduse elementaarse tasakaalu säilitamine täiendavalt 102,5 miljonit rubla. Ja seejuures oleks välistatud ka haridusministeeriumi eelarvesse planeeritud 8 miljoniline kokkuhoid õppemaksu kehtestamise arvel, millega me absoluutselt ei saa nõustuda. Hariduse koha pealt tahaksime osutada veel sellele, et ei haridusministeeriumi eelarves ega ka riigieelarve teistes positsioonides ei ole arvestatud ühe meie lähimineviku olulisema seaduse ellurakendamiseks vajaminevaid vahendeid. Ma pean silmas keeleseadust. Eelarvesse pidanuks olema projekteeritud kulutused Keeleametile, samuti erikulutused eesti keele intensiivõppele ja kogu keeleseaduse rakendamisega seotule. Eestimaa venelastel on õigus olla rahulolematud eesti keele õpetusega. Me teame ka, kui palju probleeme on seoses keeleseadusega meil endil, eestlastel veel lahendamata. Ma pean silmas eestikeelseid viitasisi, avalikku keeletekasutamist ja nii edasi. Paar mõtet seoses sotsiaalfondi eelarvega. Eelarve struktuurimuutus sotsiaalfondi loomise näol väärib täit tunnustust. Muidugi oleks kiusatus esitada juba täna siin taotlus sotsiaalmaksu tõstmise kohta, et luua võimalused uue pensioniseaduse rakendamiseks. Ent jäägem siiski selle seaduse eelnõud ootama, et juba selle küsimuse juurde konkreetse kontekstis tagasi tulla. Millele aga tahaksin sotsiaalfondi eelarves tähelepanu osutada, on see, et planeeritud tööhõive ja ümberõppe summad 5 miljoni ulatuses on ilmselt ebapiisavad. Samuti garantiifond epideemiade puhuks. Leiame, et selle suurendamine võiks aset leida riigi reservfondi arvel. Kust aga leida summad selle üle 100 miljonilise defitsiidi katteks? Muidugi võiks hakata tegelema karmi ümberjaotamisega, kuid arvan, et see nõuaks meilt väga suurt ajakulu, sest mõistagi oleks siis õiglane ära kuulata ka nende subjektide kaitsekõned, kellelt me midagi kavatsime ära võtta. Ilmselt on aga need

kaitsekõnede põhjendused rahandusministeeriumile juba tehtud, kui vastavad ministeeriumid eelarve projektidega välja tulid. Meil on kaks ettepanekut, millest kumbki võiks kõne alla tulla. Kuidas siis praegusest olukorrast vähemalt ajutiselt välja tulla? Meil ei maksa ju ennast rahustada sellega, et see oleks mingisugune absoluutne pääsetee. Tegemist on ikkagi lõppkokkuvõttes enesepettusega, kuigi me teatud määral mingiks ajaks sotsiaalseid pingeid maandaksime. Esiteks teeme ettepaneku tõsta käibemaksu 1% võrra, teha siis valitsusele sellekohane ettepanek. Teine ettepanek on märksa mahukam. Peame silmas võimalust viia sisse Eesti riigi sisevõidulaen, tuleksime selle ettepaneku või projektiga tagasi 50-ndatesse aastatesse. Kusjuures, kui see ettepanek tuleks lähemalt kõne alla, siis tuleks seda ka põhjalikumalt arutada. Meie siin tehtav ettepanek seostuks selle laenu rakendamisega teatud sihtotstarbel, Eesti Haridusfondi loomiseks, kusjuures selle laenu teostamine peaks toimuma ettevõtetes ja töökohtadel otse, n.-õ. sotsiaalosakondade kaudu, mis välistab selle, et selle laenu võiks kuidagiviisi väärtpaberisse vahetada isikud, kes ei ole Eesti majandusega ega Eesti ühiskonnaga seotud. Ma kordan veel, kui see ettepanek leitakse sobilik olevat, siis võiksimme selle üle juba konkreetsemalt mõtteid vahetada.

Kuna ma juba kord puldis olen, siis on võimalus mind ära kuulata ka kui ajakirjanduskomisjoni esimeest. Ajakirjanduskomisjon arutas ajakirjanduse olukorda seoses kinnitamisele esitatud eelarvega. Sealt me näeme, et kultuuriministeeriumi eelarvesse on planeeritud 700-tuhandeline summa dotatsioonide maksmiseks kultuuriajakirjandusele. See hõlmab peamiselt kultuuriministeeriumi alluvuses oleva "Perioodika" väljaandeid. Me teame ka, et see dotatsioon ei ole kõik, mida tegelikult "Perioodika" taotles. See katab 2/3 nende dotatsioonivajadusest. Ajakirjanduskomisjon on oma kahel-kolmel istungil arutanud, et tegelikult vajaks Eesti ajakirjandus, tema levitamine toetust riigi arvelt märksa rohkem. Kogusummas on see summa 2,8 miljonit rubla. Põhjused, miks niisugune, mõnes mõttes absurdne olukord on tekkinud, seisnevad selles, et ajakirjanduse levitamine, ajakirjade, ajalehtede jõudmine lugejani on seotud väga suurte kulutustega. Laias laastus kulub 46–48% väljaande maksumusest levitamisele. Loomulikult satuvad väljaanded seetõttu niisugusesse seisusse, kus nad võivad pankrotistuda. Siiaamaani nad mingisugust kasumit ei anna, vaatamata sellele, et tiraažid on küllaltki kõrged. Me teame ka, milles on põhjus. Põhjus on selles, et "Ajakirjanduslevi" on siiaamaani monopoolses seisundis, nii nagu on monopoolses seisundis ka vabariigi sideministeerium, kellega "Ajakirjanduslevi" lepingu kaudu on seotud ja kellele ta tegelikult need kulutused maksab. Ajakirjanduskomisjon on seisukohal, et seda toetust makstaks vähemalt I kvartal. See tähendaks seda, et kultuuriministeeriumi vastavasse positsiooni, kus on praegu 700 tuhat, tuleks juurde kirjutada ligi 800 tuhat rubla, mis viiks

selle summa 1,5 miljonile. Sellega annaksime I kvartali jooksul pikendusaega kogu levisüsteemi ümberkorraldamiseks. Me oleme seda meelt, et seda tuleb tingimata teha. Ei saa jääda nii, et ajakirjandus, tema levitamine sõltuks ainult ühest monopoolses seisundis olevast organisatsioonist. Me annaksime siis lihtsalt aega.

Lugupeetud kolleegid! Olgu teile täienduseks öeldud veel seda, et iga demokraatlik riik toetab põhimõtteliselt oma eelarves ajakirjanduse levitamist. Ja loomulikult peaksime ka tulevikus selle juurde tagasi tulema, aga siis peaks see levitamise toetus juba jagunema nende üksikute organisatsioonide vahel, kes tegelevad ajakirjanduse levitamisega. Nimetatud ettepanekud me oleme esitanud rahandusministeeriumile ja ka majanduskomisjonile. Ja olgu see siin ka teie ette toodud. Täna teid!

J. Jõeriüt

Härra eesistuja ja lugupeetud kolleegid! Algatuseks ma tutvustan teile lühidalt seda kirjalikku dokumenti, mille haridus-, teadus- ja kultuurikomisjon läkitas täna pärast oma arutelusid eelarve- ja majanduskomisjonile. Ja hiljem ma kommenteerin seda.

Lühike kokkuvõte meie teravatest probleemidest on järgmine.

Teadusele on praegu planeeritud 43,6 milj. rbl. See tähendaks sisuliselt vähenemist piirini, mille puhul on kaetud napilt 50% teaduse vajadustest. Teaduste Akadeemia, Teadusfondi Nõukogu ja Teadlaste Liit rahuldavad esialgselt, s.t. projekti koostamise käigus planeerituga ehk 54,7 milj. rublaga. See on ümmarguselt 10 miljonit tõusu. Komisjon toetab seda taotlust.

Teiseks, haridus. Haridusele on praeguse projektiga võrreldes vaja juurde minimaalselt 68,4 miljonit rubla. See on mõeldud õpetajate palgatõusuks, andmed on saadud minister Loigult. Sellisel juhul ulatuksid õpetajate palgad 1. jaanuaril vähemalt vabariigi keskmiseni, ehkki ka see on häbematult vähe. Juurde lisame, et haridusministeeriumi lahtris tuleb miinus 8,4 miljonit vahetada pluss 8,4 miljoni vastu, sest selle arvu taga oli planeeritav õppemaksu kehtestamine ja stipendiumide vähendamine. Aga komisjon ei pea võimalikuks tasulise õppesüsteemi planeerimist eelarvesse, kuni ei ole kõrvale panna valmis krediidsüsteemi. Ja seda summat, 68,4 miljonit peame me minimaalseks.

Kolmandaks, kultuuriministeeriumi haldusalas olevate kultuuritöötajate minimaalne palgatõus nõuab juurde 23 miljonit rubla. Komisjon teeb selle ettepaneku. Ja me teame väga hästi, et ametiühingute arvutustel peaks see arv olema hoopis 46 miljonit, aga kommentaarid tulevad hiljem. Ja me oleme teadlikud, et kõigil puhkudel takistab komisjoni suuremate nõudmiste esitamist täna ainult vahendite nappus.

Me tegime ettepanekud lahendusteks ja soovitame majanduskomisjonil neid kombineerida. Need on: kärpida eelarves teedehitust, mitte remonti ja korrashoidu, vaid teedehitust – selleks on praegu ette nähtud 46 miljonit. Teiseks, kaaluda võimalust vähendada valitsuse reservfondi. Kolmandaks, arvestada, et tubakatoodete hinnatõusust ministri Milleri hinnangu järgi on praegu 40 miljonit rubla, seda tuleks kasutada. Neljandaks, me pooldame sissetoodavate autode registreerimismaksu tõstmist. Viiendaks, me arvame, et käibemaksu võiks tõsta vähemalt 1%. Ja me peame vajalikuks lisada, et kui peaks leitama võimalusi, siis tuleks õpetajate ja teiste kultuuritöötajate palka kohe veel tõsta. Sest mainitud palgatõus oleks praegu minimaalne nende sfääride jaoks. Ja me toetame juba avaldatud arvamust siit puldist, et järgmise aasta eelarve juurde tuleb korduvalt aasta jooksul tagasi tulla. Mõned kommentaarid teaduse kohta.

Teadlaste Liit, samuti ka Teadusfond ja Teaduste Akadeemia teatavad teile lühidalt (komisjon toetab kõiki nende arvamusi ja palun seda väga tõsiselt arvestada, kui me lõpuks otsustamiseni jõuame), et järgmisel aastal langevad ära enamik majanduslepinguid Eesti Vabariigi ja NSV Liidu tellijatega, mis moodustasid Eesti teadusasutuste üldfinantseerimises 1989. aastal näiteks üle 30%. Järgmisel aastal tuleks Teadusfondi kaudu finantseerimisele ametkondlikke haruinstituute, mille finantseerimine seni Eesti Vabariigi eelarves ei kajastunud. Ja selge on ka see, et jäävad kätte saamata üleliidulise alluvusega ettevõtete eraldised teadusuuringuteks. Lisaks teile informatsiooniks, et 1991. aastaks planeeritud kulutused teadusele on ainult 0,6% prognoositud rahvuslikust koguproduktist, aga isegi Euroopa vaesemates ja nõrgemalt arenenud teadusega riikides, nagu Kreeka ja Portugal, kulutatakse teadusele 0,7 kuni 0,8% rahvuslikust koguproduktist, Soomes 1,6%.

Kommentaaris haridusele ja kultuurile. Toompeale, nii meie komisjoni aadressil kui valitsuse aadressil kui Ülemnõukogu aadressil, on saabunud eesti koolidest kirju. Neil on üle 3000 õpetajate ja koolijuhtide allkirja. Need on rohkem kui 70-st koolist ja lisaks veel kümnekonnast muust väga tõsiselt võetavast organisatsioonist ja asutusest. Ja kirjade tuum on lühidalt: õpetajate palgad ja haridussüsteemi võimalik kokkukukkumine 1. jaanuarist alates. Neid ja ka muid nõudmisi on terve hulk, kuid osa puudutavad hariduse ümberkorraldamist ja otseselt haridusministeeriumi tegevussfääri. Meie räägime praegu konkreetselt eelarvest ja selle rahadest, kuid nendes kirjades korduvad märksõnad: suhtumine haridusse ja õpetajasse ning järjepidevuse katkemise oht. Muide täpselt needsamad põhimõtted kehtivad ka teaduse kohta. Te olete kõik haritud inimesed ja kujutate väga hästi ette, mis juhtub siis, kui Eesti haridustegevuses järjepidevus katkeb või katkeb järjepidevus Eesti teaduse koolkondades. Seda ei taasta me mitte kunagi ega mitte kuidagi.

Osa nendest pöördumistest on ajakirjanduse kaudu juba tuttavad, kuid ma tutvustan teid ühega nende paljude hulgast. See on adresseeritud otse Eesti Vabariigi Ülemnõukogule. See on lühike ja ma loen selle siiski ette, kui te sallite, et ma selle peale aega kulutan.

"Meid ajendab teie poole pöörduma mure Eesti hariduse pärast. Muidugi mõistame me Eesti praeguse poliitilise ja majandusliku olukorra keerukust ja teame, kui suur vastutuse koorem lasub inimestel, kes seda olukorda lahendada püüavad, kuid ükski hetkeraskus ei vähenda meie vastutust tulevaste põlvkondade ees. Kui me praegu kõigi raskuste kiuste ei suuda tagada niisugust hariduse taset, mis kasvataks meie rahvale uusi õpetatust, vaimsus ja kultuuri väärtustavaid eestimaalasi, on pingutused muudiski valdkondades väheviljakad. Oleme veendunud, et praegu haridusele tehtavad kulutused tasuvad tulevikus kuhjaga. Alustada tuleks õpetajaameti ausse tõstmisest, üldhariduskooli õpetajate ühiskondliku ja majandusliku seisundi parandamisest. Õpetaja palk peaks olema nii kõrge, et võimaldaks tal oma ametile pühenduda ja oma tööd südamega teha, aitaks pedagoogi elukutsel tagasi saada endist prestiiži. Me teeme ettepaneku kehtestada püsiv suhe kõrgkooli õppejõudude (teadlaste), õpetajate ja tööliste (teenistujate) keskmise palga vahel vastavalt 2 : 1, 5 : 1." Allkirjad: Tallinna Kunstiülikooli rektor professor Kangilaski, Tartu Ülikooli rektor professor Kärner, Tallinna Konservatooriumi rektor professor Laul, Eesti Põllumajandusakadeemia rektor professor Saveli, Tallinna Tehnikaülikooli rektor akadeemik Tamm, Vilde nim. Tallinna Pedagoogilise Instituudi rektor professor Virkus.

Meie komisjoni hoiak on selge ja väljendatud, teie saite selle teada. Meie ettepanekud on tehtud. Auväärt saadikud, kui me hakkame mõne aja pärast otsustama ühe või teise valiku kasuks – valida meil tuleb –, otsustate teie kõik tegelikult iseenda ja oma laste tuleviku üle. Ja meil on võimalik täna Eestis lühinägelikumaks või valele põhimõttele rajatud otsusega tekitada selliseid protsesse, et tuleviku Eesti muutub kas nii- või naasuguseks. Me võime natuke utreeritult muuta Eestit kas kaubitsevaks Eestiks, autohulluks Eestiks, nii mõnusaks Eestiks. Me võime veel mõne kombineeritud või puhtama variandi kasuks otsustada, aga ühtlasi peame me kõige selle juures otsustama, kui haritud ja kui kultuurseks Eestiks me muutume või jääme. Jah, on võimalik jätkata ka viimaste aastakümnete praktikast – tähendab tõrjuda mistahes ettekäändetega tagasi teadus-, haridus- ja kultuurisfääri ülimalt õigustatud arengusoovid. Mis juhtub: me jääksime nendel aladel endiselt virelema ehk teisiti öeldes jääksime me selles vallas sotsialistlikuks Eestiks. Palun mõelda enne otsuste langetamist niisuguste asjade üle. Isiklikult enda poolt tahan ma veel lisada, et täna kooliõpetaja olles ma võib-olla enne mõtleksin, kui läkitan nõudmise maksta mulle oma palka konverteerivas valuutas, sest see on kõigest hoolimata, inimlikust soovist hoolimata täna ebareaalne. Aga küll

hakkaksin ka mina 1. jaanuarist – kui minu minimaalseid nõudmisi ei rakendata – õpetajana streikima. See on minu isiklik arvamus.

Auväärt saadikud, majanduslik tõus järgneb alles hariduse ja teadusesse investeerimise järel. Seda on maailmas korduvalt järele proovitud, meil ei ole mõtet seda unustada või uusi jalgrattaid leiutada. Tänan tähelepanu eest!

Juhataja

Suur tänu, head kolleegid! Ma palun kõnetooli tulles ka kella vaadata, siin tuleb hakkama saada 7 minutiga. Tiit Made.

T. Made

Austatud eesistuja, lugupeetud kolleegid! Ma teen 19 konkreetset ettepanekut eelarve struktuuri ja põhimõtete muutmiseks.

1. Tõsta käibemaksu vähemalt 5% ja aktsepteerida põhimõtet, et käibemaksu võetakse müüdult kaupadelt.
2. Avada Eesti Näitusele sihtfinantseerimine 350 tuhande rubla suurus.
3. Suurendada Eesti Vabariigi Ülemnõukogu Presiidiumi halduskulusid 480 tuhande rubla võrra, millest sotsiaalmaks moodustab 80 tuhat.
4. Avada Eesti Pangale arve valuuta sundostmiseks, milleks eraldada Välismajandusameti arvelt 20 miljonit rubla.
5. Mitte nõustuda välisministeeriumi töötajate arvu suurendamisega 64 ametikohani. Määrata välisministeeriumile halduskulud 450 tuhande rubla ulatuses.
6. Mitte finantseerida Eesti Välisühingute Assotsiatsiooni, säästes sellega 133,8 tuhat rubla muuks otstarbeks.
7. Kaaluda võimalust turbabriketi, küttepuude ja kivisöe hinna vahe kompenseerimise kohalike võimuorganite, mitte ETKVL-i vahendusel.
8. Mitte nõustuda Eesti Vabariigi Valitsuse reservfondi suurendamisega 75 miljoni rublani, vaid teha ettepanek see kinnitada 50 miljoni rubla suurus.
9. Loobuda osavõtust Prudõ killustikutehase ja Kiriši-Pihkva naftatoru ehitamise finantseerimisest.
10. Soovitada valitsusel tema majanduspoliitikast tekkinud 150 miljoni rubla suuruse pangavõla kustutamiseks, pidada läbirääkimisi kompetentsete pankadega, et seda võlga oleks võimalik kustutada mitte 1–2, vaid 5 aastaga. Eesti maksumaksjate rahadest tuleks järgmiseks finantsaastaks eraldada selleks otstarbeks vaid 30 miljonit rubla.

11. Mitte peatada ajutiselt hüvituste väljamaksmist rehabiliteeritud isikutele, eraldada selleks otstarbeks raha, mis katab seni rahuldamata jäänud 2559 inimese taotlused.
12. Lõpetada ajutiselt tsiviilkaitse igasugune finantseerimine.
13. Paluda valitsuselt täpset nimekirja liidulise alluvusega ettevõtetest, milliste ületulekuks vabariiklikku alluvusse on kavatsetud kulutada 25 miljonit rubla.
14. Teha valitsusele ettepanek mitte lähtuda riigiametnike palkade arvestamisel põhimõttest, nagu oleks aastas 15 kuud, vaid nende põhipalku tõstes aktsepteerida 12-kuuline aasta.
15. Lõpetada alates 1. aprillist 1991 järgmiste keskasutuste finantseerimine: 1) ehitusministeerium, 2) materiaalsete ressursside ministeerium, 3) Kommunaalamet, 4) Turismiamet, 5) Teraviljaamet, 6) Välismajandusamet. See annab kokku umbes 1,8 miljonit rubla maksumaksjate rahade säästu. Siinkohal ei ole arvestatud Välismajandusametile eraldatud 20 miljonit rubla valuuta ostudeks, mis eelarve koostajate poolt on mingil salapärasel põhjusel pandud selle ametkonna arvele. Poola restauraatorite finantseerimise ülesanne panna tööstusministeeriumile.
16. Vähendada alates 1. aprillist 1991 kaubandusministeeriumi finantseerimist 300 tuhande ja majandusministeeriumi finantseerimist 800 tuhande rubla võrra.
17. Teha valitsusele ettepanek koostada eelarve lisana tabel, milles kajastuksid võimalused eelarve kulude säästmiseks 500 miljoni rubla võrra, juhuks kui tuleb tasuda liidumaksu.
18. Teha valitsusele ettepanek pakkuda Ülemnõukogule välja põhimõtted riigiasutuste sotsiaalmaksust vabastamiseks ja vastavate summade eelarvest otse sotsiaalfondi ülekandmiseks.
19. Nõuda valitsuselt enne eelarve teist lugemist arvutused, kuidas mõjutab naftasaaduste hindade tõstmine tootmisettevõtete ja teenindusasuuste kasumi kujunemist ning kui palju seetõttu vähenevad laekumised eelarvesse ettevõtte tulumaksu maksmise kaudu. Aitäh!

A. Paju

Lugupeetud juhataja, austatud kolleegid! Saades kätte need kaks dokumenti, on mul selline tunne, et see on tõsine proovikivi, kus me ise enda jaoks peame selgeks tegema, et poliitilise eufooria periood hakkab täiesti otsa saama. Või kuidas? Esimestel minutitel minule lubatud ajast kannaksin ma ette, milliste seisukohtadeni jõudis keskkonnakomisjon. Need seisukohad on tuttavad ka rahandusministrile härra Millerile, aga võib-olla oleks siiski vajalik kõigil neid teadvustada, sest tegemist on ikkagi põhimõtetega. Saadikutekorpused näitab nüüd esmakordselt peale suvist kerget treeningut oma kompetentsuse astet, enda sõnade sädelust, enda tõsidust mängult või tegelikult. Ja minu arvates jõuab kätte üks olulisem periood, kus kujunevad

parteid nopivad poliitilist profiiti sellega, et üldiselt pingestatud olukorras mängivad ühe või teise punkti endale välja. Kuid lõpuks me arvestame kõik seda, et see on praegu üks suur põhjatu toober ja me võime neid summasid ühest kohast teise panna, aga meil ei ole veel ju midagi päris kindlat. Keskkonnakomisjon, arvestades riigis tekkinud majanduslikku olukorda ja alles kehtestatud loodusvarade ja saastemaksu juurutamiseks vajaminevat aega, ei tõstatanud küsimust eelarve summade ümberjaotamisest, vaid vajadusest nende koondamiseks kujul, mis võimaldab näha riigi poolt keskkonnakaitsele suunatavaid kulutusi. Olin möödunud nädalal Lätis, kuid ma ei hakka siin tooma saali meie õrrituseks kas või niisugust summat, et Läti keskkonnakaitse komitee esimehel oli meile näidata eraldi real 7 miljonit rubla ainuüksi selleks, et likvideerida katastroofide tagajärgi. Keskkonnakomisjon on seisukohal, et riigieelarve materjalid koos nimetatud täiendusega ei peegelda objektiivselt riigi osa looduskaitsealase tegevuse korraldamisel. Sest selles puuduvad või on välja toomata alljärgnevate tegevuste või suundade finantseerimine.

Rahvusvaheliste lepingute ja kohustustega seotud abinõude rakendamine. Vabariiklike programmide finantseerimine. Looduskaitsealade ja rahvusparkide finantseerimine eraldi ridadel. Biosfääri kaitsmise finantseerimine eraldi real. Keskkonna seisundit jälgiva süsteemi arendamine, keskkonnakaitsealase välismajandusabi prioriteetsete summade väljaselgitamine, loodusvarade bilansid, reserv keskkonnaohtlike avariide likvideerimiseks, millest oli enne juttu. Ja materjal eelarvevälise keskkonnafondi kohta. Head kolleegid, vist mäletame, et pisut üle 2 aasta tagasi siinsamas saalis määratleti ära meie maa ökoloogiline seisund. Ja ma olen kindel, et selle 2 aasta jooksul ei ole see sugugi paranenud. Nüüd, kui me oleme teel iseseisvumisele ja kontakteerume naaberriikidega eriti läände, tahame me määratleda, milline on meie jõud kujunenud olukorra parandamiseks, milline on meie arusaam asjast. Vaatamata toodud puudustele ja arvestades võimalikke häireid riigieelarvete tulude formeerumisel, ebamäärasust loodusalade maksu ja saastemaksu juurutamisel, keskkonnakomisjon siiski ei nõua riigieelarve ja valitsuse ettekande materjalide ümbertegemist. Samal ajal pöörab keskkonnakomisjon Eesti Vabariigi Keskkonnaministeeriumi, Eesti Vabariigi Rahandusministeeriumi ja Eesti Vabariigi Majandusministeeriumi tähelepanu asjaolule, et komisjon jääb esitatud seisukohtade juurde järgnevatel aastatel eelarve koostamisel.

Kui nüüd võiks veel mõne mõtte öelda enda poolt, siis kuulates siin puldist väljaõeldut, saanud ise ka kirju mitmetest allikatest, on minul tekkinud vahel väga vastuolulisi ja segaseid mõtteid. Kohates sordiaretajate seas väga tuntud mehe Hans Kүүtsiga, kes on meile kinkinud mitmed odrasordid, ta äkki küsis: "Kas sa tead või mäletad Mihkel Pilli?" Ma ütlesin: "Olen kuulnud, see on meie nisu isa." Küsis minu käest, kust me toome omale selle nisu sisse,

millest me saia teeme? Kui palju me kulutame selleks raha? Kui palju oleks aga vaja raha, et sordiaretajad paari aastaga taaslooksids mitte selle suvinisu, mida nimetatakse praegu "kana nisuks", vaid selle suvinisu, millest saaks saia. Mitte luikvalget nagu Ukrainast toodud terast, vaid meie Eesti tingimustes kasvatatud nisust. Ja see ei ole utopia, see on reaalsus, sest soomlased saavad 90% omakasvatatud nisust ise endale lauapealset.

Teine mõte, kui jälgida siin praegu raha jaotust, siis me näeme, et assigneeringud tervishoiule suurenevad 51,2%. See on olnud läbi aegade võitlus tagajärjega. Peame me au sees või ei pea sporti, oma eluviisi, kus me ise enda eest hoolitseme, et me ei jääks töbiseks. Riiklik poliitika viib selleni, et taolise algse põhjuse likvideerimisele vähendame assigneeringuid. Ja üks paradoks. Olge head inimesed, head kolleegid, püüdke mulle selgeks teha. Meie selles nn. absurditeatris oleme jõudnud selliste paradoksideni, mille lahendus või selgeksmõtlemine võtab mõistuse. Me saime vangid streikima, et neil on kehva elada ja leidsime neile üsna mituteist miljonit olukorra parandamiseks. Järgmised, kes survestasid mutrid, olid tegelikult õpetajad. Minul siin midagi ei klapi. Tähendab, kui me hakkame seda liigendist lahtiolevat laevukest raputama niisuguse survega, siis ma kardan, me heitume põrmu. Ja me unustasime ära selle sündinud energia, kui me, käed pea kohal, viskasime näppu ja lõime uue folkloorisuuna. Kuid näpuviskamine on läinud, kollektiivne vaim on kadunud, ei leidu isegi enam neid, kes oleks valmis andma verd oma lihase venna või rahvuskaaslase jaoks, kui ta on hätta sattunud. Doonorlus on põlu all. Nii et selles seisundis, kuhu me praegu oleme jõudnud, on nõnda palju paradokse, et me ei saa neid siin selgeks räägitud, rääkimata tagamaadest. Meil on mõistust triiki, nagu ütleb härra Uluots, ja me ei jõua õigetele tulemustele. Milline oleks aga lõppkokkuvõttes see hoiak, mida peaksid tegema siin saalis olijad? Võib-olla on ääretult palju arve, mille tähendust me kõik ei mõistagi. Kuid head kolleegid, kas me ei peaks küsima lk. 78 selles raamatus toodud lause mõtte kohta, et "sõltuvalt üksikute eelarvete arvestuslikust tulubaasist ..." jne., jne. "20 maakonnale on eraldatud kokku 225,76 miljonit rubla". Aga meie ei tea mille jaoks. Või meie ei pea seda teadma, või on see liialt väike summa, mille peale peaks meie mõistus hakkama?

Ja lõpetuseks. Ma haaraks kinni kolleeg Veidemanni mõttest ja tooks alles eile Narvas kogetud mõtte. Me võtsime keeleseaduse vastu, kui palju me kujundasime ruumi ja tingimusi, et Eestimaa erinevates paikades olenevalt seal kujunenud tingimustest anda rakenduseks aega ühele või teisele seadusele. Ja nõnda heast tahtest me oleme äkki loonud tingimused, kus see hea tahe iseenesest hakkab ise enda vastu. Mis puutub aga ajakirjandusse, siis minu arvates "Eesti Ekspress" oma võidukäiguga Eestimaal ja selle "luigelennuga" näitas kätte võimalused ja need on ammendamatud. Kuid näitas ka kätte, kuidas sellel hingeliselt tühjaks kaabitud

maal võib tegelikult raha muutuda peamiseks ja kõik muu kaob jumal teab kuhu. Kas on kõik müüdav ja ostetav? Ma arvan, et see oleneb ka palju sellest, kui kainelt meie nendele arvudele siin läheneme. Aitäh tähelepanu eest!

Juhataja

Suur tänu! Priidu Priks.

P. Priks

Lugupeetud kolleegid! Tutvumisel riigieelarve projektiga ma pöörasin palju tähelepanu teaduse ja üldse hariduse osale. Miks? Ma ise olen teadusest päris kaugel. Alljärgnevalt ma selgitan, mis vaatenurga all mina seda asja nägin. Me oleme 50 aastat olnud ja oleme veel praegugi üks osa superriigist ning Eesti Vabariigi praegune tootmisstruktuur ei vasta iseseisva, arenenud väikeriigi nõuetele. Arenenud väikeriigi majandus peab olema mitmekülgne ja paindlik. Ainult teaduspotsiaali rakendamisele suunatud majandus saab olla mitmekülgne ja paindlik. Võrreldes põllumajanduse ja tööstusega on meie haridusel ja teadusel läinud ikkagi suhteliselt hästi. Aastate jooksul on kõrgkoolidesse ja Teaduste Akadeemia instituutidesse kogunenud märkimisväärne intellektuaalne potentsiaal, mille kasutamine Eesti Vabariigi huvides seisab tegelikult ees. Eesti kultuur ja teadus on üks vähemaid konkurentsivõimelisi valdkondi maailmaturul. Sõjaväemäärustikus isegi on kirjas, et toetada tuleb just seda rindelõiku, kus läbimurre on praktiliselt toimunud. Kokkuhoiupoliitika teaduse ja hariduse arvel on äärmiselt lühinägelik, sest meie ainuke lootus sellest raskest olukorrast välja tulla on olemasoleva, suhteliselt hästi arenenud hariduse ja teaduse ärakasutamine. Ei tohi unustada, et see on suuresti rahvuslik teadus, mille tähtsust eesti rahva eksistentsi ja arengu seisukohalt ei tohi mitte kuidagi alahinnata. Nii nagu Eesti talumees säilitas ka kõige suurema nälja ajal seemnevilja, nii tuleb ka meil säilitada Eesti haridus ja teadus, sest seda pärast taastada on väga kulukas ja võib-olla üldse võimatu.

Arvan, et teaduse finantseerimist tuleb 20% võrra suurendada, s.o. eraldada teadusele 57 miljonit rubla. Suunata märkimisväärne teaduslik potentsiaal koheselt Eesti Vabariigi ees seisvate eluliste probleemide lahendamisele. Kust seda raha saada? Põhimõtteliselt ma ühinen siin eelkõnelejate, härrade Jaak Jõerüüdi ja Rein Veidemanni ettepanekutega selle kohta. Tänan tähelepanu eest!

P. Grigorjev

Lugupeetud juhataja, lugupeetud härra minister, austatud kolleegid! Tahan alustada tänusõnadest härra Millerile tõsise ja hoolika lähenemise eest selle materjali ettevalmistamisel, ja olgugi et see pole veel Soome eelarve, kuid ka mitte enam need kolmeli lehte, mis me saime kooskõlastamiseks selleks aastaks. Meile on esitatud sündmuste arengu kaks varianti, kuid minu arvates on meelega unustatud kolmas – kui me kuulume pakutava liidulepingu majandusstruktuuri. Kolmanda tee analüüsimine näitaks, mida me kaotame ning mida leiame. Me peame mõistma, et täna oleme me puruvaene vabariik ja rohkem kui me toodame pole meil midagi kulutada. Loodusressursid pole teab missugused, põhivahendid on kulunud. Ainus, mida me veel omame, on kvalifitseeritud tööjõud ning ka intelligentsi potentsiaal. Kuid tingimuste tõttu, mis me neile loome, võime ka neist ilma jääda, siis on aga kriisi süvenemine möödapääsmatu. Tasub vaid vastu võtta üks-kaks destabiliseerivat seadust ning juhtiv intelligents ja parimad spetsialistid tööliklassi hulgast siirduvad kas läände või itta. Meie aga jääme üksnes loosungitega. Igaüks meist leiab meie eelarves puudusi valdkonnas, mida ta esindab, ja tal on õigus, kuid kui palju me lapitekke 105 saadiku peale ka ei kisuks, niikuinii kõiki kriisi tõmbetuule eest kinni katta ei õnnestu. Kahju, et valitsus ei esitanud meile pensioniseadust. Väga raskeks osutub eelarve vastuvõtmine, teadmata täpselt mil määral me oleme pensionäri kaitsnud. Tunnen siis jõulude ajal südametunnistuspiina, et tohutu hulk inimesi võtab uut aastat vastu ebakindluses. Kiires korras on tarvis hakata tegelema majandusprogrammidega ja me peame lõpuks kuulma Savisaare turumajandusele ülemineku kontseptsiooni. Komisjon teeb ettepaneku toetada esitatud eelarvet. Rahandusaasta töötab Eestimaa rahvale palju ebameeldivusi, ent me jätame endale õiguse nõuda valitsuselt eelarve kuluartiklite esitamist iga kvartali lõpus selleks, et niigi kõhnukesed finantsid tooksid kasu, mitte kahju rahva väikselegi osale. Tuleva aasta eelarvega tuleb samuti hakata tegelema mitte detsembri lõpus, vaid vähemasti juba juulikuus. Üksnes meie ühine, streikide ja miitinguteta töö võimaldab härra Milleril tuua eelarve materjalid istungitesaali valmiskujul, meil aga rahuldada oma valijate soovid, muidugi juhul, kui me enne oma ressursse sõjaväe, piirivalvevägede ning muu selletaolise – rikaste riikide võltshiilguse peale – ära ei kuluta. Tänan!

A. Tarand

Lugupeetud juhataja, lugupeetud Ülemnõukogu liikmed ja iseäranis klassivend Tiit Made, kellele ma pühendaksin oma sõnavõtu alguse, aga kahjuks ei ole teda saalis. Hoolimata sellest on mul faktiline täpsustus tema 19-st punktist ühe kohta. Nimelt on täna juba kahes sõnavõtus

ette heidetud välisministeeriumi paisumist kui meie majanduslike hädade ühte peapõhjust. Kui oma suhteliselt noore elu sisemaal veetnud Maarendile on see andestatav, siis Tiit Made võrdse õiguse juures olla kompetentne nii majanduses kui välismaa-asjades äratav selline lähenemine õrna kõhklust. Nimelt tema motiivide siiruse mõttes. Asi on selles, et meie juttudes meile tihti eeskujuks olevates rahumeelsetes naabermaades Soomes ja Rootsis on välisministeeriumide personal ühes 850, teises üle 1000 inimese. Ühekohase täpsusega ma ei saa neid nimetada, need on muide nendes riikides ka riiklikud saladused. Nii et suhtelises skaalas tähendaks see Eesti Vabariigi Välisministeeriumi suuruseks umbes 280 inimest. Ja kui me nüüd võtame arvesse meie infokanalite täielikult juhuslikku iseloomu, mis välismaaga suhetesse puutub, ja üleüldse meie infotehnika puudulikkust, oleks ilmselt samal tasemel tööks vaja tunduvalt rohkem inimesi kui 280. Nüüd tõstetakse terav probleem meie vaesusest 13 pealt 60 peale viimise puhul? Nii et see on üks faktiline täpsustus.

Ütleksin mõne sõna ka teaduse, kultuuri ja hariduse rahadest. Ma eile külastasin seda komisjoni ja üldiselt mulle tundub, et nendes asjades valitseb ka natuke niisugune asi, nagu ikka inimkonda iseloomustab, et kui keegi hästi ees laulab, siis on nii meeldiv sedasama laulu laulda. Mina tahaks nüüd natuke vale häält vahele teha. On täiesti kindel see, et pikkade aastakümnete jooksul on riikliku teadliku poliitikaga nii mõndagi teadusharu ja nii mõndagi haridusala Eestis sihilikult välja suretatud. Te teate ise ka kindlasti näiteid. Ja tõepoolest on vaja garanteerida meie hariduselu, meie teaduselu ja meie kui kultuurielu n.-ö. ületalvitumine. Kui me nad välja suretame, siis kõikidel neil oraatoritel on täiesti õigus selles, et nende taastamine ei ole küll võimatu, aga läheb tunduvalt raskemaks, ja eriti selles, et see läheb edaspidi palju kallimaks. Ma ei hakka laias mõttes kultuuri vajalikkust siin rohkem praegu põhjendama. Aga ma sooviksin tähelepanu juhtida siiski kahele asjaolule. Ja väljapoole seda saali. Kultuuri kitsamas, n.-ö. loomingulise intelligentsi osas, õpetajate osas ja teadlaste osas, peaks eeldatavasti olema tegemist intelligentsete inimestega. Kõik nad võiksid ka ise tulla selle medali teise poole peale, mida see praegu tähendab.

Täiesti põhjendatud ja õigustatud palganõudmised järgnevad üksteisele. Nii nagu juba Ants Veetõusme seda ka ütles, inflatsioonis teist teed ei ole. Grupp grupi järel tunneb ennast nõõgitult ja tuleb välja täiesti õigustatud palgatõstmise nõudmistega. Niipea kui ühel grupil kõnealustest palgad paranevad, läheb see medali teine pool otsekohe meelest ära. Viisakalt öeldes tähendab see töö paremat organiseerimist. Selle peale meie inimesed millegipärast tulla ei taha. Kas see on nüüd viie aastakümne kasvatus või lihtsalt mugavus. On siiski küllalt mõnus nii elada, nagu me oleme elanud, ja rihmapingutamist nagu keegi eriti teha ei taha. Ja siin ei aita minu meelest ei Ülemnõukogu ega kindralkuberner, vaid see on selle laia

haritlaskonna enda asi. Ühesõnaga, mingil määral on see kurb, aga me oleme harjunud igas kollektiivis, nagu neid nimetatakse, kõrgelt hindama seda vennaarmu: ma ei puutu sind, ära puutu mind. See on selle medali teise poole kõige kurvem järelalus meile kõigile, aga ilma selle hüppeta ei jõua me kuhugi.

Ja sama lai intelligentide või haritlaste kaader peab tegema nüüd kollektiivsete jõupingutustega eesti rahvale selgeks veel ühe asja. Tõepoolest, ma olen täiesti nende rahade lõikamise vastu ja ühinen nende nõudjatega, kes nii teadusele kui haridusele ja kultuurile praegu juurde nõuavad. Aga samal ajal tuleb rahvale väga laialt selgeks teha meie üldrahvalik, eesti rahvalik mentaliteet autodega vurada ja teha iga kolme kilomeetri järel uusi teid. Ühesõnaga see, mis eestlast on pikalt elus hoidnud, et ta saab üheski asjas Lääne mehe moodi käituda. Selline matkimine massilises skaalas uputab Eesti majanduse, seejuures lühiperspektiivis mitte vähem kui kümne aastaga, ega rohkem ei kulu. Ja selle uppumisega koos lähevad nii haridus, teadus kui kultuur. Nii et ilma sellise selgitustööta ja otsustava murranguta eestlaste mentaliteedis, just nimelt isiklike autode küsimuses ei muutu midagi. Ei ole loota, et selline iga-aastane rahade väljapressimine õnnestuks pikalt, nii et on vaja enesepettus selles asjas lihtsalt lõpetada. Täna ma ütleks lõpuks – nael kummi.

Juhataja

Suur tänu! Andrus Ristkok peaks nüüd kokku hoidma ühe minuti, vastasel juhtumil paneme tööpäeva pikendamise arutamisele.

A. Ristkok

Lugupeetud eesistuja, lugupeetud kolleegid! Ma püüan olla hästi ökonoomne. Ma tahaksin teie tähelepanu veel kord juhtida kriteeriumidele, mille silmaspidamine võiks meil aidata neid raskeid otsuseid eelarve kulude suhtes teha – lisada või maha võtta. Ma oletan, et ma sellega toetan mõneti ka eelkõnelejat härra Tarandit, riskides samuti saada mõneti kultuurivaenulikkude mainet. Aga me peame olema kained, sest me oleme ikkagi justkui teinud päris raske ja otsustava otsuse oma eesmärkide suhtes, kui me oleme seda teinud. Ja pangem siis tähele, et meie praegu küll ülesehitatava riigi funktsioon on tõepoolest suuresti muutunud ja sellega ka nende eluvaldkondade korralduse funktsioon, mida me praegu finantseerime. Nad peavad tõepoolest oma sisestruktuuri muutma ja otsustavalt. Meil ei ole vaja neid sellistena nagu enne. Aga paraku on eelarve üks väheseid instrumente, mille kaudu meie riiklikul tasemel saame mõjutada neid valdkondi kiirendama oma sisestruktuuride reformi. Ja selleks, et neid otsuseid nüüd pisutki järjekindlamaks teha, ma esitaksin sellised kriteeriumid, mida silmas

pidada. Kui me tõesti oma eesmärgiks oleme seadnud üles ehitada selline riik, mis on humanistlik, on suunatud riigi sotsiaalsele ja majanduslikule arengule, arvestab põlisrahvuse kultuuri ja looduse huve, siis sellise riigi funktsioonideks on paratamatult oma elanike, rahvuste, kes selle riigi territooriumil elavad, riigi enese kui sotsiaalse süsteemi, oma looduse ja kultuurikeskkonna säilimine, normaalne elu ja toimimine ning areng – need kolm asja. Paraku me praegu ehitame riiki üles, me alles tekitame seda. Seetõttu säilimise juurde tuleks nimetada ka veel selle riigi tekitamine. See teeb terve rea täiendavaid kulutusi, mida meil kunagi pole tulnud teha ega tule teha ka hiljem, vaid tuleb teha just nimelt praegu. Need on kulutused, mis üldse otsustavad meie saatuse edaspidi. Kardetavasti me ei anna ikka endale täielikult aru, meil pole vist ka piisavalt informatsiooni, et otsustada, milline siis on meie praegune ressursiline seisukord. Mina arvan, et tunduvalt halvem kui me oletame. Küsimus on praegu ikkagi eksistentsiaalne. See on: esmalt on vaja kindlustada meie rahvuskillu ja elu säilimine sellel maalapil siin, seejärel me saame muretseda elu normaalse toimimise eest, et me oleksime võrreldavad mingil määral lääneriikidega (paraku me kulutame praegu liiga palju energiat selle peale) ja alles siis me saame rääkida arengust, kõrgemale tasemele jõudmisest, edasiminekest. Säilimine on esmane ülesanne. Ja kui me peame silmas säilimist, siis ma ei ole kindel, et meil on vaja säilitada praegust teadust sellises struktuuris, ka praegust hariduselu korraldust sellisena kui praegu, kultuuri korraldust sellisena nagu praegu. Ja oma iseenesliku inertsit tõttu need valdkonnad ise ei kipu kiiresti reformima omaenda korraldust, kui see neile ka vajalik on. Meie eelarve kärbetega paratamatult sunnime neid selleks. See võib-olla on kohati valuline, aga eeldusel, et meil on vaja elujõulist kultuuri, elujõulist teadust, siis elujõud pressib ennast alati läbi, see elab üle ka raske aja ja võib-olla ka mõnede vähemal määral korvamatute ohvrite hinnaga see jagu murrab raskest ajast läbi ja elab üle kitsikuse ka siis, kui ei jätku finantseerimiseks raha. Ma oletan tõesti, et tippu kuuluvad kunstnikud, dirigendid, teadlased – nad leiavad omale sponsorid, finantseerijad kas või välismaalt, aga nad ei hääbu, nende anne ei lähe kaotsi. Meil on juba praegu välismaal rohkem arvestatavaid eesti teadlasi kui siin. Nad on elanud ja annavad ka praegu oma panuse Eestile. See kontingent elab üle ja seetõttu kultuur ei hääbu. Kui me aga suuname kogu meie energia tippu hoidmisele, unustame ära aga baasi, mis taastoodab tippu, siis me tõesti hävitame oma arengueeldused. Ja seetõttu me peaksime praegu tähelepanu just ümber suunama selle baasi alalhoidmisele, tuues võib-olla ohvriks mõned tipud, mis aga taastuvad siis, kui baas säilib. Seetõttu ma kordan veel, kriteeriumideks peaksid olema meie uue riigi funktsioonid: tagada territooriumi, organisatsiooni kui terviku, rahvuse, teiste siin-elavate rahvuste, looduse

ja kultuuri säilimine, esiteks. Teiseks, ühiskonna normaalne toimimine ja inimväärne elu. Ja kolmandaks, areng. Aitäh! Pidagem neid silmas!

Juhataja

Suur tänu! Minu käsutuses, head kolleegid, on paar minutit. Rohkem sõnavõttusoove ei ole. Kas loeme esimese lugemise lõppenuks? Kuidas Ülemnõukogu tunneb, kas on jõudu ja jaksu täna veel tööd teha? Kas paneme asja kaalumisele? Kalju Koha.

K. Koha

Lugupeetud juhatus, kolleegid! Mina igal juhul isiklikult toetan küll meie tööaja reglemendi muutmist seoses eelarve aruteluga. Kuid ma tahtsin sõna võtta sellel puhul, kui me täna otsustame, et esimene lugemine on lõppenud, või on niisugune palve, puhtbürookratlik ja -tehniline, et kõik saadikud, kellel on oma mõtted ja nad ei ole neid avalikult välja öelnud, ja ka komisjonid (9 on neist juba oma arvamused esitanud) esitaksid oma arvamused meie komisjonile, eelarve-majanduskomisjonile, et me saaksime oma tööd paremini teha. See on lihtsalt palve. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu! Kõik on juba reglementi nii hästi tundma õppinud, et teavad, kuidas käituda peale esimest lugemist. 24 tundi on aega selleks, et oma ettepanekud komisjonile esitada. Lugupeetud Ülemnõukogu, kas me võime panna otsustamisele sellise küsimuse, et võtame veel ühe päevakorrapunkti ja viime selle lõpuni? Ma pean ütleva piinlikkustundega, et ma olen juba paar korda olnud sunnitud paar vabariigi ministrit ära saatma sellepärast, et nende küsimus ei jõua ette. Võib-olla me riskiksime arutada kaht asja. Kas me üritaksime vähemasti alustada "Maareformi läbiviimise ja maaseaduse aluste" esimest lugemist? Juhan Telgmaa oleks meil siin olemas käepärast võtta. Asume otsustama.

Ma juhin teie tähelepanu sellele, head kolleegid, tööaja pikendamiseks on vaja kvalifitseeritud häälteenamust, kaks korda rohkem poolt kui vastu.

Lugupeetud Ülemnõukogu! Kes on selle poolt, et pikendada tänase istungi ametlikku tööaega 7. päevakorraküsimuse arutamiseks? Palun hääletada! Seitsmes on "Maareformi läbiviimise ja maaseaduse aluste kohta" esimene lugemine.

Teeme ennem kohaloleku kontrolli. Kohaoleku kontroll. Kohal on 58 saadikut, puudub 47. See ei saa tõele vastata. Teeme uuesti. Uus kohaloleku kontroll. Kohal on 63 saadikut, puudub 42.

Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et pikendada täna ametlikku tööaega 7. päevakorrapunkti arutamise lõpuni? Palun hääletada! Selle ettepaneku poolt on 40 saadikut, vastu 14, erapooletuid on 8. Ettepanek vastu võetud.

Ma informeerin Ülemnõukogu sellest, et arvestades valitsuse tegevust välisriikide toiduabi küsimuses ning minister Oviiri informatsiooni, et asjad on selgunud ja liiguvad soovitud suunas, palub J. Telgmaa enda poolt esitatud otsuse eelnõu "Välisriikide toiduabist Eesti Vabariigile" päevakorrast maha võtta. Majanduskomisjonile annan teada, et praegu kokkulepitud komisjoni istungi aeg ilmselt jõusse ei jää, nii et Ants Veetõusme teeb vajalikud parandused, kui veel täna midagi toimub.

Läheme päevakorra juurde. Vladimir Lebedev.

V. Lebedev

Ma pöördun liberaaldemokraadi Enn Põldroosi poole suure palvega: järgmine kord ei maksa esitada tooreid, ettevalmistamata küsimusi, mille tõttu näiteks mina seisan dilemma ees, kas olla istungil või minna töötama eelarve-majanduskomisjoni. Ei tohi ju esitada selliseid küsimusi päevakorda, me kaotasime selle peale hulga aega. Tänan!

Juhataja

Suur tänu! Samas ma juhin tähelepanu, et päevakorraliste küsimuste arutamine toimub ainult teisipäeviti.

Eesti Vabariigi seaduse "Maareformi läbiviimise ja maaseaduse aluste kohta" eelnõu ning "Eestimaa Talupidajate Keskliidu Volikogu ja Maa-Keskerakonna põhiseisukohad maareformi küsimustes" projekti arutelu

Juhataja

Jätkame päevakorraga. Eesti Vabariigi seaduse "Maareformi läbiviimise ja maaseaduse aluste kohta" eelnõu ning "Eestimaa Talupidajate Keskliidu Volikogu ja Maa-Keskerakonna põhiseisukohad maareformi küsimuses". Selle seaduseelnõu esimesel lugemisel teeb ettekande maaelukomisjoni esimees Juhan Telgmaa.

J. Telgmaa

Lugupeetud kolleegid! Algatuseks lubage juhtida teie tähelepanu kahele trükiveale, mis on eelnõus ja vajavad parandamist. Esimene trükiviga on kohe esimese kolmandiku lõpus – p. 2-s on sõna "käsitavad", peab olema "käsitlevad". Ja teine trükiviga on teise lehekülje lõpus teksti viimases reas, see on "endised kasutajad", peab olema "senised kasutajad". Ja nüüd asja juurde. Jutt tuleb lühike. Maareform on see, mida maarahvas väga ootab. Selle taga seisab maaelu lagunemise peatamine ja kindlusetunde tagasiandmine maainimesele. Maareformi läbiviimine vajab uut maaseadust, õieti maareform kujutabki endast uue maaseaduse elluviimist. Praegu meie laudadel olev eelnõu märgib maha maaseaduse koostamise põhimõtted. Otsus maareformi alustest piiritleb maaseaduse mängumaa. Nagu näete on need piirid väga laiad, konkreetne maaseadus võib neid mõnes punktis aga vägagi kokku suruda, seepärast tuleb tänast dokumenti käsitleda kui põhimõtteliste võimaluste kogumit ja ei enam. Asjade loogiline käik oleks eeldanud maareformi aluste tuginemist üldistele omandireformi alustele. Neid aga vastav komisjon tähtajaliselt välja töötada pole suutnud, sest asja tõsidus ja keerukus on meie erimeelsuste juures osutunud ületamatult suureks. Siiski on maaelukomisjon seisukohal, et Ülemnõukogu töö korraldamatuse ja kooskõlastamatuse tõttu ei tohi maarahva asjade ajamine Ülemnõukogus ometi venida. Nii näemegi võimalust tegelda maareformi alustega ka eraldi, nagu me ka eelmise istungjärgu päevakorra arutamisel kokku leppisime. Ja sõltub meist siin saalis, kas me vormistame kõnesoleva otsuse terviklikuks koostisosaks üldises omandireformis, nagu ta meil laudadele jagatud on. Siinjuures juhime Ülemnõukogu tähelepanu sellele, et nii tööd korraldada, nagu on välja tulnud omandi- ja maareformi komisjoniga, on siiski lubamatu. Omandireformi aluste puudumine pidurdab väga laia seadusloome valdkonda ja pole mõtet siinolijatele selgitada, milliseid nimelt. Ja teeks ettepaneku kaaluda selle komisjoni laialisaatmist ja uue moodustamist kontaktivõimelistest, koostööaltidest, eksperte austavatest isikutest. Komisjoni töö eesmärgiks olgu nagu praegugi nende põhimõtteliste poliitiliste otsuste formuleerimine, mis oleksid lähteandmeteks valitsusele töö jätkamiseks omandireformi aluste seaduseelnõu koostamisel juba professionaalsete, vastavale valdkonnale spetsialiseerunud juristide poolt. Mis puutub maareformi aluste eelnõusse, siis avaldan siin maaelukomisjoni nimel täna sisuka koostöö eest eelnõuvariante esitanud Eestimaa Talupidajate Keskliidule, Eesti Maa-Keskerakonnale ja Heldur Petersonile ja veel täname eksperte Vilma Keldrit, Paul Varulit, Mati Tamme, Rein Tiivelit, Liia Hännit. See olekski siis nagu ettekanne.

Juhataja

Suur tänu! Millised on küsimused ettekandjale? Suur tänu, Juhan Telgmaa, kõik on selge, küsimusi ei ole. Kaasettekandega esineb Ülemnõukogu ees Aldo Tamm.

A. Tamm

Lugupeetud eesistuja, head kolleegid! Nii nagu eelkõneleja oma ettekandes rääkis, on omandireform meie käsitluses takerdunud ja seetõttu ka maareformi seaduseelnõu või maareformi aluste seaduseelnõu, mis teie ees seisab, peaks olema esimeses kahes punktis redigeeritud. Kuna ma ei tea, kas me saame omandireformis lähisaegadel täit selgust. Ja samas me ei tohiks maareformi arutelu enam pidurdada. Seega peaks olema selline põhimõte, et pidada vajalikuks lähtuda omandi- ja maareformis vajalike seaduste väljatöötamisel ja maareformi teostamisel järgmistest põhimõtetest. Jah, tõesti peab nõustuma, et igasugune reformimine toob kaasa teatud administratiivse surve, ka kõne all olev maareform kujutab endast maakasutussuhete ja maakasutusvormide muutmist. Seejuures ei saa ega tohigi seda tõlgendada kui olemasolevate suhete järsku ja mõtlematut lõhkumist. Üleminek vanadelt suhetelt uutele peab kulgema inimeste erinevaid huve arvestades. Just tasakaalu seisukohast olidki koostatud teile varem esitatud Taluliidu ja EMKe põhiseisukohad. Edasise arengu ja võimalike tendentside suhtes võivad meil olla kindlasti eriarvamused. Kuna ümberkorralduste paratamatu protsess on alanud, siis on meie kohus tagada protsessi kulgemise optimaalsus. Kõikides teile esitatud projektides on püütud tasakaalustada kaks põhilist seisukohta. Need on õigluse taastamine endistele maaharijatele, omanikele ja samas kaitsemehhanism tänastele maaharijatele, kõikide külainimeste õiguste ja tööhõive kindlustamine. Siin ei ole olemas ühest, veel vähem äärmuslikku lahendit. Viimasel ajal on meil palju räägitud taludest, talumeestest ja sellega isegi liiale mindud. Tihtipeale räägivad need, kes on võib-olla asjast kaugemal ja on eufoorias. Peab ütleva, et vastuolud on ka talupidajas endas. Üks osa temast on endine maaomanik, praegune talu taastaja ja võib-olla isegi paralleelselt praeguse majandi töötaja.

Nagu näete, nii nagu vastuolud ja seosed ei pruugi lähtuda ühest isikust, nii ei ole ka need probleemid laiemas plaanis kunstlikult lahtikärastatavad. Seetõttu on maaelukomisjon koos mitmete ekspertidega jõudnud konsensusele teile esitatud otsuse projekti osas. Maareformi lähtealuseid vaadeldi kontekstis omandit käsitlevate seadusandlike aktidega. Ja ma juba rääkisin, et sellest ka tänase materjali puudused. Samas olen veendunud, et peale esimest lugemist tuleb veel mitmeid põhimõtteid täpsustada, eesmärgiga anda konkreetset suunised maareformi koostajatele ja maareformi organisatsiooniliseks tagamiseks. Sest senine Maa-

amet ei ole suutnud maareformi ettevalmistamist organisatsiooniliselt tagada. Niinimetatud normistiku väljatöötamiseks peavad olema otsusesse sisse võetud ja laiemalt lahti räägitud sellised märksõnad nagu "pärijate ring", "piirangud maaga äritsemise ärahoidmiseks". Maa tagastamisel peab kindlasti olema maaharimise nõue ja müügiõiguse peatamine teatud ajavahemikuks, on see siis 5 või 10 aastat või seal vahel olev periood, millist me õigeks peame. Maade taludele ja majanditele rentimise alused – kui keegi ei tahagi n.-ö. päristalu, vaid tahab renditalu. Kuidas renditakse maad ühistutele, teistele majanditele, kuidas on riigimajandite puhul antud olukord? Seisukoht talude vanade võlgade osas. Sest osa inimesi tõesti tunnetab lihtsalt maa väärtust ja läheb maad kinni panema. Ta ei tea, et tal tuleb samas vanad võlad tasuda. Maavalduste rahalise kompenseerimise kriteeriumid, aeg ja ulatus. Arvatavasti saab see toimuma sedavõrd-kuivõrd. Aga meil on vaja siin ajamastaap sisse tuua. Vastuvõetav dokument peab olema selge ja ühemõtteline ning aitama mitte ainult seaduse tegijaid, vaid ka kõiki maaga vahetult seotud inimesi.

Ja tahan teile öelda, et iga viivitus on vesi minnalaskmise meeleolu süvenemisele. Viimased nädalad näitavad seda järjest rohkem. Alles neil päevil olin Tudulinna kandis. Toon teile näiteks ühe sellise drastilise olukorra. 1956. aastal on ehitatud majavalldus, seal on kõrvalhooned, peetakse 2 lüpsilehma, noorveiseid, sead on laudas. Aga seda 4 hektarit, mis on selle maja ümbruses, nõuab endine peremees järeleandmatult tagasi. Ta ei tunnista mitte mingisugust ümberkruntimise võimalust. Nii kaua kui meie ei ütle oma seisukohta, on sellised käärimised külas võimalikud. Ei äärmuslik radikaalsus ega ka toimuva suhtes silmaklappide kasutamine ja sellest tulenev venitamistaktika pikenda talumajandusele üleminekut ajaliselt. Küll aga tekitavad kaose, kus kannatavad inimesed, nende senine elurütm paisatakse järsult uppi. Suure kahtluse alla satub inimeste tööhõivega kindlustamine, laiali tassitakse materiaalsed ressursid. Seega ka talupidaja jääb ilma teda teenindavast masinamehest, põllumajandussaaduste võimalikust kohapealsest töötlejast jne. Head kolleegid, on viimane aeg võtta endale vastutus otsuse langetamisel. Aeg ei oota. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu, Aldo Tamm! Kohe selgitame, kas Jaak Allik ka esitab küsimuse? Ei esita. Aitäh, Aldo Tamm, ei esita. Mul on andmeid, et kaasettekandega sooviks esineda Heldur Peterson.

H. Peterson

Lugupeetud kolleegid! See oli suvel, enne puhkusele minekut, kui meil oli käsil nii tähtis küsimus nagu maareform. Suvepuhkusele mineku tuhinas ei olnud ka võimalik nii tähtsat

küsimust lahendada ilma, et me oleksime võtnud vastu üldpoliitilise otsuse 1940. aasta natsionaliseerimiste suhtes. Ei ole ju omandi- ja sellest tulenev maaküsimus nii kerged ega tavalised küsimused, mida me siin iga päev lahendame. Nende küsimuste lahendamisest sõltub Eestimaa ja eesti rahva saatus aastakümneteks kui mitte enamaks.

Maareformi läbiviimiseks tuleb meil vastata järgmistele küsimustele. I grupp nendest oleks: mis on selle eesmärk, milleks üldse maareform läbi viiakse. Kas selleks, et 1) hüvitada möödunud aegadega Eesti rahvale tehtud ülekohus, 2) tuua Eesti rahvamajandus välja kriisiseisust ja luua talle arenguvõimalused või 3) püüda ühendada nii esimene kui teine eesmärk.

Kui oleme määratlenud eesmärgi, võime määratleda taktika ja vahendid, kuidas seda saavutada.

Määratletud eesmärki ei saavutata enam poliitiliste deklaratsioonidega ja nende vastuvõtmise aeg on meil möödas. Rahvas ootab meilt konkreetseid tegusid. Ülemnõukogu peab andma lahendid põhimõttelistes küsimustes. Vastasel juhul ei liigu maareform edasi ja pole koostatav ka maaseadus ega teised sellest tulenevad õiguslikud aktid. Kuid niisugustel puhkudel me täna siin ja ka maareformi üldiste aluste arutamisel ei tohi praegu laskuda üksikküsimustesse ja meil tuleks vastata järgmistele põhimõttelistele küsimustele. 1) Millise momendi seisuga tähistada 1940. aasta deklaratsioon. Kui tunnistada deklaratsioon õigustühiseks vastuvõtmise hetkest alates, on kogu maareform oma olemuselt suunatud minevikku. Selline formuleering on küll poliitiliselt n.-ö. efektssem, kuid praktiliselt siiski teostamatu ja sisuliselt me hakkame sellega rahvast petma. Niisuguste tagajärgedega võib küll tühistada ühte või teist riigiõiguslikku akti, nii nagu iga järgnev parlament võib tühistada teise otsuseid, kuid see ei taasta endist olukorda ega ei too kaasa muudatusi tegelikus elus. 2) Deklaratsiooni õigustühiseks tunnistamine vastuvõtmise hetkest, see tähendab kõige selle kõrvaldamist, mis on toimunud 1940. aastast alates kuni käesoleva ajani, ja selle tunnistamist õigustühiseks. See tähendab, seadusvastaseks. Me peame arvestama (hüvitama) küll tehtud ülekohut, kuid samas peame hakkama looma uut maaseaduse süsteemi. 3) Kolmas võimalus on tühistada 1940. aasta deklaratsioon uue maaseaduse vastuvõtmisega. Sellest oli meil ka komisjonis juttu. Ma ei tahaks siin seda välja pakkuda kui ainuvõimalikku ning lahendaksime kokkuvõttes selle küsimuse omandi ülddeklaratsiooni otsusega. Komisjonis oli mul seisukoht, et 1940. aasta seisuga me tühistaks samadel alustel, sama juriidilise mõttekonstruktsiooniga, nii nagu me teeme seda üldise omandireformi puhul tervikuna. Kuid mul on tunne, et jõulupuhkusele minnes me ei suuda Eesti rahvale selgelt ja üheselt välja öelda oma seisukohta omandi küsimuses. Ning võib-olla peame veel komisjonis nõu, et vähemalt meie, maamehed,

saaksime selle küsimuse sel aastal ära lõpetada ja lepime kokku ka selle 1940. aasta suhtes. Hüvitades tehtud ülekohut, mida meie riik ja ühiskond võib ja peab alati võimaluste piires tegema, peab leidma sellise tee, mis ei vii majanduslikku tupikusse.

Teiselt poolt ei ole tarvis karta, et tühistades uue maaseaduse vastuvõtmisega 1940. aasta deklaratsiooni, viiks see suurmajandite maakasutuse tühistamisele ja likvideerimisele. See ei tähenda ka eraomandist loobumist, vaid annab Ülemnõukogule vabamad käed otsustamiseks majanduslikult edasiviivate variantide valikul.

On võimalikud variandid, et eraomandi õigus taastatakse koheselt, ja variandid, et see lükatakse teatud ajaks edasi. Või seotakse see maa elupõlise kasutuse ja pärandamisõigusega või rendisüsteemiga. Sellisel juhul on üleminek uutele tootmis- ja omandireformidele sujuvam ja toimub järk-järgult.

II. Meil tuleb anda vastus küsimusele, kas maa üleminek eraomandisse toimub tasuta, nii nagu seda tehti Vene Föderatsioonis, kus Vene NFSV rahvakongress seda otsustas. Venemaal on teisiti, seal on vaba maad küllalt ja võib-olla ka kolhoosnikul pole raha või tahtmist maad osta. Meil võiks teha pikaajalise väljaostu vormis nendele, kellel maa on välja ostmata. Pooldaksin seda, sest ei saa midagi anda omandisse tasuta, kui selle eest ei ole makstud.

III. Tuleb anda põhimõtteline lahend, kuidas tagada praeguste suurte tootmiskomplekside terviklikkus ja nende edasine kasutamine ning ühendamine koos maaga. Sellega seoses ongi sisse viidud kinnisvara instituut.

IV. Tuleb anda vastus küsimusele, kas maa tagastatakse tingimusteta igale endisele omanikule või on Ülemnõukogul otstarbekam seda edaspidi maareformi läbiviimisel teatud tingimustel piirata. Samas pole otstarbekas hakata neid tingimusi kehtestama praegu. Samuti tuleks vastata küsimusele, millal asendada maa tagastamine rahalise kompensatsiooniga. Maa erineb teistest tootmisvahenditest selle poolest, et ta on alles ja seda on võimalik asendada teise maaga. Sellest tuleks ka lähtuda maareformi läbiviimisel. Kui kõikide tagastamisele mittekuuluvate maade eest tasuda kompensatsiooni, siis see oleks 1924. aasta hindadega võrdne 80 tonni kullaga. See on siis aasta 1924, aga me teame, mitu korda on kulda rohkem toodetud selle aja jooksul ja kui palju on maa läinud kallimaks.

V. Me peaksime otsustama ja vastama küsimusele, kas maa eraomand võib vabalt liikuda tsiviilkaibes. See tähendab, et seda võib osta, müüa, pärandada, kinkida. Nii nagu see on iseloomulik igale omandile, meie mõistes eraomandile. Või peaks siin kehtestama teatud piirangud. Ei ole mõtet teha niisugust konstruktsiooni, nagu tegi Vene Föderatsioon, et andis maa kohe omandisse, kuid 10 aastat ei luba seda müüa, et ei tekiks segasel ajal äritsemist. Kuid maailma praktikas seda kuskil pool ei kasutata. Sellisel juhul ei oleks ka mõtet olnud

teda omandisse anda. Kunagi ei piirata maamüüja õigusi, vaid piiratakse ostja õigusi. See tähendab seda, et maad ei saa osta igäüks, vaid ostja peab vastama teatud tingimustele.

Kui me oleme kõikidele nendele küsimustele vastanud, siis ma usun, et me oleme saanud ühele poole.

Ajapuudusel ei taha hakata siin rääkima 21. novembril s.a. vastu võetud Läti Vabariigi sellekohasest otsusest, kus nad jagasid oma maareformi põllumajanduses kahte ossa. Tegelikult ei ole lätlaste otsus maareform, vaid see on taluseaduse edasiarendamine ja käsitleb ainult põllumajanduslike maade maakorraldust. Teiste riikide eeskuju pole küll kohustuslik, kuid teatud analoogid Baltimaades on olemas.

Teile on välja jagatud maaelukomisjoni projekt. Kokkuleppel esitatakse just need punktid, kõige tähtsamad seisukohad, mida me peaksime hääletamise teel vastu võtma ning me saame maaseaduse alused kinnitada. Maaelukomisjoni otsuseprojekt esitati teile ülemöödunud nädalal ning ma ei tea, kas see on momendil kõikidel käepärast.

Juhataja

Suur tänu, Heldur Peterson! Kas Enn Leisson esitab küsimuse? Enn Leisson.

E. Leisson

Lugupeetud härra juhataja, lugupeetud esineja! 15 minutit ma kuulasin seda sõnavõttu ja mitte tuhkagi aru ei saanud. Te loetlete kõiki neid asju, mida me peame otsustama, esitate 4–5 varianti, kuidas selles asjas käituda. Kas siis maaelukomisjonil, maasaadikutel ei ole siis kindlat seisukohta selles suhtes, et nüüd ajakirjanik Veidemann või teine ajakirjanik Leisson või kunstnik Põldroos peaksid hakkama seda asja otsustama. Oleks tahtnud ikka kuulata teie argumenteeritud seisukohta ja me võtame siis otsuse selles suhtes, on ta piisavalt argumenteeritud. Aga praegu kõik need küsimused – võiks nii teha, võiks naa teha, võiks tegemata jätta, võiks teha Venemaa või Läti moodi. Mis me peame siis nüüd asjast üldse arvama? Tänan!

H. Peterson

Lugupeetud rahvasaadik Enn Leisson! Ma ei tahtnud teile korrata seda, mis esitatud must valgel. Meie seisukohad on formuleeritud üheselt ja paberi peal esitatud otsuseprojektina ja ma ainult just juhtisin teie kui mittepõllumajandusnimestele tähelepanu, missugusest vaatevinklist me peame nii valitsuse maareformi lähteseisukohti (3 varianti) kui ka parteide seisukohti vaatama, mida me peame otsustamisel oluliseks. Just sellest oligi jutt, aga see, mis

on meie komisjoni seisukoht, see on trükitult teile esitatud. Ma lihtsalt ei tahtnud hakata seda kordama. Lugesin ettekannet natuke aeglasemalt, et venekeelne tõlge saaks järele. Ma ei taha ei E. Leissonile ega E. Põldroosile peale sundida, kuidas nad peavad otsustama, aga minu kohus on põllumajandusspetsialistina selgitada ühe kui teise küsimuse tagamaad või varjukülgi.

Juhataja

Suur tänu! Ülemnõukogul Heldur Petersonile rohkem küsimusi ei ole. Aitäh! Avame läbirääkimised. Jaak Allik.

J. Allik

Lugupeetud härra spiiker! Ma tahaksin just juhtida tähelepanu sellele, et tegemist on vormistatud dokumendiga: Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsus. Järelikult meil ei ole vaja mingeid mitmeid lugemisi, selle võib võtta vastu. Kui praegu ei ole enam 53 inimest saalis, siis mul on ettepanek asja arutamine katkestada ja otsus vastu võtta, et saaks edasi. Aga ma väga vabandan, mul on üks küsimus härra Telgmaale, kuna ma enne ei tutvunud põhjalikult selle tekstiga. Lihtsalt, et kõik oleks selge, mis kirjas on. Paragrahv 2 punkt 1 on sulgudes "ja muudel õigusjärglastel". Tähendab, tagastatakse endiste omanike pärijatele või muudele õigusjärglastele. Keda on selle all mõeldud, et aru saaks.

J. Telgmaa

Nagu oli juttu, see paber, mida me siin otsuseks nimetame, piiritleb maaseaduse mänguruumi. Seesama maaseadus peab just määratlema ka sellesama isikute ringi, kellest juttu on.

Juhataja

Suur tänu! Kas Aldo Tamm oskab paremini vastata?

A. Tamm

Ma ei ütleks, et paremini, ma ütleksin vaid siia juurde, et kui üks pärijate ring, ütleme, esimene pärijate ring asub välisriikides ja omab seal kodakondsust, siis võib tulla järgmine pärijate ring siin Eestimaal ja taotleda nende maavalduste endale üleandmist. See oli arvatavasti see küsimus, mida härra Allik küsis. Aga ma tahaksin ka juhust kasutada ja öelda, et kuigi tegemist on otsusega, ei ole see siiski nii kergekäeliselt võetav otsus. Ja nagu ma oma lühiettekandes ütlesin, vajavad mitmed märksõnad siiski mitmekordset läbivaatamist ja need

paragrahvid, mis teile esitatud materjal on, vajavad kindlasti teatud täpsustamist. Seetõttu ma paluksin antud materjaliga mitte kiirustada. Me oleme alustanud selle materjali läbitöötamist ja pole mõtet seda jooksujalu homme kohe vastu võtta, nii nagu me tegime suvevaheajale minnes, kus tunni aja jooksul lahendasime nagu ära maareformi küsimused, võtsime vastu otsuse, mis meile mitte midagi ei andnud. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu! Ma annan ka omapoolse selgituse, mis seisneb selles, et ma ju pakkusin ta välja kui seaduseelnõu esimese lugemise, omamata sellel ajal käes otsuse eelnõud. Tegemist on tõesti otsusega. Nüüd on lood sellised, et kõige mõistlikum on praegu küll võtta Jaak Alliku nõu kuulda ja katkestada selle teema arutamine. Kuid kuulame ära veel Heldur Petersoni.

H. Peterson

Lugupeetav juhataja ja kolleegid! Mis Aldo Tamm ütles, oli õige, aga siin on võimalus, et pärib veel kolmas, s.o. riik, kui kedagi teist ei ole, ka tema on pärija. See otsus oli mõeldud ühe osana üldisest omandireformi otsusest. Seal oleks põllumajandus ja maa olnud ühe osana. Aga kuna see ei tulnud tagantjärele, siis on ta nüüd üksikuna meie ees. Ja suvel, kui me läksime suvepuhkusele, ei olnud meil millelegi muule tugineda, kui Eesti Vabariigi omandiseadusele maaküsimuses. Ja sellepärast oli see punkt niimoodi formuleeritud. Nüüd oleks ettepanek selline, et me praegu siiski seda vastu ei võta ja kuulaksime homme sõnavõtte, kui selleks avaneb võimalus.

Juhataja

Ma isiklikult küll väga kahtlen. Homme on päevakord väga koormatud. Kuid täna on võimalus avada läbirääkimised. Võib-olla tuleb teisi ettepanekuid. Kas Ülemnõukogu soovib pidada läbirääkimisi selle otsuse eelnõu üle või ta arvab, et on mõistlik praegu katkestada selle teema arutamine? Katkestame? Jüri Reinson.

J. Reinson

Lugupeetud Ülemnõukogu juhataja! Kui me edaspidi läbirääkimisi ei pea, siis ma palun seda siiski teha täna.

Juhataja

Katkestada? Sain ma õieti aru, Jüri Reinson, jah? Ma oletan, et ei ole sõnasoovijaid. Ei ole.

Kohaloleku kontroll. Kohal on 56 saadikut, puudub 49. Ülemnõukogu on veel otsustusvõimeline.

Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et katkestada maareformiga seonduva otsuse eelnõu arutelu ja jätkata seda järgneval istungjärgul? Ma palun hääletada! Homme päevakord on koormatud, homme ei tule kõne alla. Praegu ei saa mingeid sõnavõtte, praegu me hakkame hääletama. Käib hääletamine, miks ei tule vastav tabel ette? Selle ettepaneku poolt on 50 saadikut, vastu on 2, erapooletuid on 4. Arutelu katkestatakse.

Head kolleegid, mul on mõned teadaanded. Ma siiski selgitan oma tegevuse motiive. Meil on jäänud homseks väga tähtsad päevakorrapunktid, mis on juba ettekandjatega kokku lepitud. Ja praegu ei ole reaalselt ette näha, et me nii tähtsat küsimust, mida me täna katkestasime, saaksime homme viljakalt nende kõrval või nende vahel arutada. Kuid see muidugi ei tähenda seda, et soodsal võimalusel me ei võiks homme oma seisukohta revideerida. Ülemnõukogul see õigus on. Aga kui me oleksime täna otsustanud, et jätkame käesoleval istungjärgul, siis me oleks kohustatud seda tegema. Ma kardan, see oleks ajanud me plaanid sassi.

Plenaaristung algab homme nagu ikka kell 10.00. Palun valmistada ette oma vaimu selleks, et Ülemnõukogu juhatusel on jultumust teha teile homme ettepanek veel ka reedel läbi viia plenaaristung. Head õhtut!

EESTI VABARIIGI ÜLEMNÕUKOGU XII KOOSSEISU

25. ISTUNGJÄRK

NELJAS ISTUNG

13. detsember 1990

Juhataja (Ü. Nugis)

Asugem töökohtadele, istungjärgu töö jätkub. Kontrollime kohalolekut. Kohal on 65 saadikut, puudub 40.

Head kolleegid! Mitte etteheitaks, aga konstateerimiseks olen sunnitud teatama, et me ei ole töötanud kuigi viljakalt. Ilmselt on selleks olemas ka objektiivseid põhjusi, kuid fakt jääb faktiks. Juhatus on seda küsimust kaalunud ja sõandab teha ettepaneku, et Ülemnõukogu nõustuks töötama ka homme. Mul on andmeid, et saadikud võib-olla ei toeta seda ettepanekut üksmeelselt, kuid ma väga palun asja kaaluda. Selle ettepaneku juurde me tuleme käesoleva

istungi lõpuks. Täna on planeeritud välispoliitika küsimused. Peaminister koos õukonnaga saabub kell 12. Kuni sinnamaani on meil vaja arutada majandusküsimusi ja kommunistide vara.

Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsuse "Eesti Vabariigi territooriumil asuva NLKP vara kohta" projektist

Juhataja

Lugupeetud Ülemnõukogu! 10. päevakorrapunkt: Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsus Eesti Vabariigi territooriumil asuva NLKP vara kohta. Ettekande teeb valitsuskomisjoni esimees härra Ellamaa.

A. Ellamaa

Täites Ülemnõukogu Presiidiumi otsust ja vabariigi valitsuse määrust käesoleva aasta oktoobrist uuris valitsuskomisjon Eestimaa Kommunistliku Partei varade praegust kasutamist Eesti Vabariigi territooriumil. Kohe algul olgu öeldud, et EKP ei ole Eestis registreeritud iseseisva poliitilise parteina. Töö käigus kontrolliti kinnisvarasse tehtud investeeringuid, püüdes saada selgust riigi osalemisest EKP kasutuses olevate hoonete ehitamisel. Kuulati ära EKP esimese sekretäri härra Sillari seletused EKP ja NLKP omandiõiguslikest vahekordadest. Ning arvestades kujunenud ajaloolist tausta tehti ka SKP esimesele sekretärile ettepanek kaaluda EKP varade üleandmist kohalike haldusorganite bilanssi. See ettepanek ei leidnud EKP esindajate poolt aktsepteerimist, kuivõrd selgus, et kuigi formaalselt haldab EKP varasid EKP Keskkomitee ja tema Asjadevalitsus, on tegelikult tegemist NLKP varadega. Viimastel aastatel on toimunud nihked EKP liikmete arvamises ning selle tulemusena on osutunud võimalikuks välja üürida rida seni EKP käsutuses olnud hooneid ja asutusi mitmesugustele asutustele ja organisatsioonidele. Kusjuures reeglina on EKP enda ruumivajadus olnud küllalt tagasihoidlik. Maakonna- ja linnavalitsused on teinud ettepaneku anda need hooned nende haldusesse. Valitsuskomisjonil osutus võimatuks tuua detailset selgust kõigi ehituste ja varanduste soetamisel tehtud kulutuste osas, eriti riigi investeeringute osas nendesse kulutustesse. Mõnevõrra detailsemalt õnnestus analüüsida EKP trükikoja ja kirjastuse tekke-

ja kujunemismehhanisme ning kultuurikeskus "Sakala", nn. uue ja vana Poliitharidusmaja tekkemehhanisme. Seejuures selgus näiteks, et EKP trükikotta oli riik mahutanud umbes 15% tema algväärtusest, kuid järgneva 18 aasta jooksul ei olnud saanud sellest mahutatud 15%-st põrmugi kasumit. Ja see kasum on kõik läinud Eesti Vabariigi territooriumilt NLKP kassasse. Kui me aga arvestame, et aastatel 1972–1989 oli kasum 2,9 milj. rublast 5,8 milj. rublani, siis osutub, et praegusest bilansilisest maksumusest EKP trükikoja puhul on suur osa riigi raha. Valitsuskomisjon, arvestades praegust ühiskondlik-poliitilist situatsiooni, ei pidanud otstarbekaks soovitada Ülemnõukogule võtta vastu otsust, et NLKP vara võõrandataks, vaid otsustas pöörduda teie poole, lugupeetud saadikud, ettepanekuga, et NLKP Keskkomitee poole pöördutaks ettepanekuga NLKP siin oleva vara üleandmiseks Eesti riigile.

Samuti tegi valitsuskomisjon ettepaneku, et edaspidiste majanduslike suhete otsustamisel võetakse aluseks ka varade soetamisel tehtud investeeringute ulatust ning saamata jäänud tulu. Mis puutub aga EKP Teaduskeskuse arhiivi, siis arvestades seda, et EKP on viimase poole sajandi jooksul võtnud vastu riiklikku tähtsust omavaid otsuseid koos valitsusega, teeb valitsus ettepaneku Ülemnõukogule, et ta oma otsusega loeks EKP Teaduskeskuse arhiivi kui meie riigi vaimse varanduse Eesti riigi omandiks ja annaks selle üle Eesti Riigiarhiivi alluvusse.

Juhataja

Suur tänu! Ettekandjale on küsimusi. Vladimir Lebedev.

V. Lebedev

Lugupeetud eesistuja, austatud kolleegid! Nagu ma ettekandja sõnumist aru sain, ei tee valitsuskomisjon Ülemnõukogule ettepanekut võtta vastu otsust vara võõrandamise kohta. Kas ma mõistsin õigesti? See on esimene küsimus.

Teine küsimus: Kas komisjon on hinnanud riikliku ja partei omandi osa selles varas? Veel küsimus teile kui ettekandjale, kuidas te üldse suhtute omaniku õiguse mõistesse? On see mõiste püha, nagu ta on seda demokraatlikes, tsiviliseeritud maades? Tänan!

A. Ellamaa

Nagu ma juba ütlesin, me püüdsime saada selgust riigi osast ja partei osast investeeringutes ja peab ütleva, et see osutus küllalt raskeks. Ja ainult mõnede aktuaalsemate ehituste puhul oli see ka võimalik. Sellesama trükikoja osaski. Praegusel hetkel on näiteks trükikoja väärtus kasvanud kuskil 20 miljoni rublani ning 20 viimase aasta jooksul on jäänud saamata kasum

sellelt 15 protsendilt, mis on investeeritud. Mis puutub omandisse, siis omand on kahtlemata püha ja sellepärast me siin arutamegi seda.

T. Mets

Härta ettekandja! Mul ei ole teile küll küsimust, aga ma lihtsalt kommentaari korras lisaksin, et EKP-sse on kuulunud palju tuhandeid kaasmaalasi, kes tänaseks on katkestanud oma suhted selle parteiga. Kuid olen kohanud küllaltki palju endisi parteilasi, kes on maksnud kokku liikmemaksu üle 4 tuhande rubla ja sellega korjanud kokku väga suured summad. Ja ma pean partei varade riigistamist täiesti õigustatuks juriidiliseks sammuks ja toetan täielikult teie ettepanekut.

A. Ellamaa

Ma julgen väita, et osalemine ühe või teise partei töös ja sealjuures liikmemaksu maksmine on lõppkokkuvõttes iga üksikisiku enda asi. Ja kui ta on selle ohvri toonud, siis ma ei näe põhjust, miks peab selle eest vastutama kogu riik.

H. Eller

Lugupeetud spiiker, lugupeetud ettekandja! Mul on kaks küsimust. Milline on teie arvates see summa saamata jäänud tulude osas? Kas see on väga suur ja märkimisväärne praegusest EKP vara kogumaksumusest? See on esimene küsimus. Ja kas valitsusel on ka programmis edaspidi jätkata sama poliitikat teiste ühiskondlike organisatsioonide vara riigistamisel, nagu ametiühingud, jahimeeste seltsid, spordiorganisatsioonid? Ja kas teie komisjon hindas ka Eesti Vabariigi Sisekaitse ülema otsust nr. 610-sk 4. juulist 1940. aastal EKP legaliseerimise kohta, kui te tulite järeldusele, et see ei ole õiguspärane otsus?

A. Ellamaa

Ma hakkan võib-olla tagantpoolt pihta. Praegusel hetkel on meie valitsuskomisjoni ülesandeks olnud tegelda EKP ja NLKP varadega. Teiste ühiskondlike organisatsioonide vara ei kuulu minu arvates antud hetkel käsitlemisele. Teiseks, nagu kinnitavad asjatundjad-juristid, on ühiskondlike organisatsioonide vara ja selle võõrandamine eelkõige siiski seadusandja küsimus, mitte täidesaatva võimu küsimus. Mis puutub saamata osasse, siis me peaks jagama kogu selle kinnisvara kahte lehte. Ühelt poolt see osa, mis nõuab eelkõige eksploatatsioonikulusid, ja teiselt poolt see, mis annab tulusid. Ja tulusid andva poolena me näeme praegu siiski ainult kirjastust. Ning selle kirjastuse ja trükikoja saamata jäänud tulu on

vähemalt 12–15 miljonit rubla, see tähendab kindlalt üle poole praeguse bilansilise maksumuse.

S. Sovetnikov

Lugupeetud ettekandja, mul on küsimus esimese punkti kohta. Kas on saavutatud konsensus EKP juhtkonnaga, Keskkomiteega meie otsuseprojekti esimese punkti sõnastuse osas? Mulle meeldib teise punkti korrektsus: ... pöörduda NLKP Keskkomitee poole ettepanekuga ... jne.

Ent mulle ei meeldi sõnad "kogu NLKP vara". Sest võib öelda otse, et NLKP Keskkomitee vastab üheselt eitavalt sellisele küsimuse asetusele. Ning küsimus seoses sellega, mis saab siis, kui NLKP KK peaks äkki tõepoolest nõustuma ja kogu EKP vara Eesti Vabariigi omandusse üle andma. Mis olukorras on siis Eestimaa Kommunistlik Partei, kas ta peab siis põranda alla minema ning hakkama jälle, käsi pikalt, valitsuselt ruume paluma? Tänan!

A. Ellamaa

Valitsuse ja valitsuskomisjoni ettepanekul ongi just selline formuleering esitatud, et alustada dialoogi NLKP varade teemadel, mitte ühemõtteliselt öelda, et see on riigi oma või vastupidi. Ma kujutan ette, et sellise diskussiooni käigus ka selgub, kes neid varasid edaspidi kasutama hakkab, nii riik kui ka EKP jne.

A. Labassov

Lugupeetud eesistuja, austatud kolleegid, lugupeetud ettekandja! Olen teiega täiesti ühel nõul, et partei vara osas peaks ilmselt selgusele jõudma. Kommunistina võin öelda, et võõrast pole mulle vaja, kuid ega oma ära anda ka nagu ei tahaks. Seepärast ma ei hakkagi diskuteerima. Antud hetkel on mulle selge, et midagi pole eriti selge peale selle, et kirjastuses on meil selge osa Eesti Vabariigi Valitsuse vara – 15 protsenti algkapitalist. Seepärast lähenen ma sellele küsimusele puhtteoreetiliselt. Kui rea aastate jooksul ühel asutajaist on 15% põhikapitalist, siis pole see kaugeltki kontrollpakk. Nagu te mõistate, ei saanud ta paigutatud kapitali pealt dividende, mis muide oleks teoreetiliselt võimalik. Mis te arvate, kas ühisvarast lahku luua saab ainult vastava finantsosa eraldamise teel, nagu see üldiselt tavaks on? Või on ka võimalus jagada konkreetset vara, isegi kui seda vara, näiteks trükimasinat, mis oma kogumaksumuselt vastab teie rahalisele panusele, ei saa n.-ö. kaenlasse haarata. See oleks ausalt öeldes maailma majanduspraktikas pretsedenditu samm. Ma mõistan, et pretsedente võib luua, kuid kuidas teie arvates hindaksid seda äritegelased, kes neid asju jagavad? Tänan tähelepanu eest!

A. Ellamaa

Jaa, küsimus on väga õige. On selge ka see, et ainuüksi rahaga, ilma varata ei ole midagi peale hakata ei ühel ega teisel poolel. Sellepärast on valitsuskomisjon teinud ettepaneku võtta arvesse EKP Keskkomitee ettepanekut asuda edaspidi selle vara valdamisel majanduslike osade suhetesse. See on täiesti loomulik, arvestades nii riigi poolt NLKP varade soetamisel tehtud investeeringuid kui ka tehtud investeeringutest riigi poolt saamatajäänud tulusid. Võib-olla minu käes ei ole kõige viimast otsuseprojekti. Igal juhul viimasel Ülemnõukogu Presiidiumi istungil jäi see projekt sellisena kõlama.

Juhataja

Lugupeetud saadikud, me arutame seda projekti.

A. Ellamaa

Teise punkti viimased neli rida määratlevad minu arvates küllalt täpselt seda positsiooni, et me arvestame nii ühe kui teise poole huvisid antud hetkel, sealhulgas ka investeeringuid ja tulusid, saamata jäänud tulusid jne. Teise punkti viimased neli rida vähemalt eesti keeles võiks küll seda väljendada.

N. Aksinin

Kas see kõik ei hakka mitte sarnanema operetiga "Pulmad Malinovkas". Mäletate, seal oli: "Saabas jalast, võim on muutunud!" Kas on eetiline võõrast vara jagada, ja kas te eraldate mulle selle, mis ma alates 1969. aastast olen EKP kassasse liikmemaksudena maksnud? Kas te pärast vara võõrandamist tagastate mulle selle raha?

A. Ellamaa

Lugupeetud härra Aksinin, praegusel juhul ei ole arutusel mitte ühe või teise parteiliikme parteimaksud, osa ja saamata jäänud osa, tema edaspidine saatus. Ma kujutan ette, et siin on tegemist juba parteisisese probleemiga, kuidas partei suhtleb oma liikmetega ja kuidas tema oma vara jaotab ühes või teises või kolmandas situatsioonis. Sest sisuliselt on küsimus, mis saab nende inimeste varast, kes parteist vabatahtlikult lahkusid. Nii et see on üks küsimuste ring, kuid praegu väljaspool seda, mida meie arutame.

E. Leisson

Lugupeetud härra juhataja, lugupeetud minister! Kuidas teile niisugune arutus tundub? Seda on juhtunud mitmes maailma riigis ja see on ka üks esimesi nõukogude võimu dekreete 1918. aasta jaanuarist, kui kirik lahutati riigist, kõik kiriku varad riigistati ja anti tasuta kiriku kasutada, kusjuures maaomand, ettevõtted, trükikojad ei kuulunud üleandmisele kirikule usukultusteenistuse läbiviimiseks. Kas ei oleks ka praegusel juhul õige niimoodi teha, sest sisuliselt ei olnud selle partei ideoloogia mitte mingil moel erinev religioonist. Lahutada partei riigist, mis konstitutsiooni 6. paragrahvi näol on juba justkui teostunud. See oleks nagu loogiline jätk. Ka kõik teised parteid saavad kindlasti mingit vara omama kui meil kunagi see parteiseadus tuleb. Kuid antud juhul on minu meelest tegemist siiski riigi varaga, sest liikmemaksudest peeti üleval parteiaparaati ja sealt jäi ka palju puudu. Aitäh!

A. Ellamaa

Kahtlemata on niisugune mõttekäik täiesti vastuvõetav ja mõeldav. Kuid kas see mõttekäik leiab aktsepteerimist, see on teie otsustada, lugupeetud Ülemnõukogu.

V. Kuznetsov

Lugupeetud eesistuja, austatud kolleegid, lugupeetud minister! Kas te ei saaks, lugupeetud minister, prognoosida situatsiooni juhul, kui EKP Keskkomitee keeldub valitsuse palvet rahuldama ning kogu oma vara üleandmist. Millised võivad olla tagajärjed? Tänan!

A. Ellamaa

Ma usun, et kõigepealt tuleb astuda esimene samm ja kui see samm tõesti võimatuks ei osutu, siis näha ette teist sammu, tulla tagasi siia samasse saali ja edasi arutada.

Juhataja

Suur tänu! Nikolai Aksinini teine küsimus.

N. Aksinin

Lugupeetud ettekandja! Homme toimub EKP XXI kongress, kas te olete sellest teadlik? Jah? Kuigi teie muie tekitab siin saalis väga hea tuju, pole ma teie vastusega siiski rahul. Kui see on partei asi, siis miks te panete ette sekkuda tema asjadesse? Ja teiseks: sellel, kes on parteist välja astunud, ilmselt pole pretensioone sinna makstud liikmemaksude osas. Kui te juba

sellega tegelete, siis öelge oma prognoos, kas mulle makstakse välja minu poolt kulutatud raha või mitte? Aga üldse pole praegu sellest lihtsalt vaja rääkida.

A. Ellamaa

Ja ikkagi, härra Aksinin, olen ma sunnitud veel kord kinnitama, et partei liikmemaksud, partei aparaaadi ja tema liikmete suhted edaspidises partei varanduse muutumise olukorras on ikkagi parteisisene probleem. Mitte valitsuskomisjoni, valitsuse või isegi Ülemnõukogu probleem praegusel hetkel. Sest praegusel hetkel me lahendame küsimust, kuidas Eesti Ülemnõukogu, Eesti valitsus ja NLKP oma omandisse või siin asuvasse omandisse suhtuvad.

Juhataja

Suur tänu, härra Ellamaa! Praegu ei ole Ülemnõukogul rohkem küsimusi. Ma vabandan, et ma ühe päevakorrapunkti vahel käsitlen sellega mitte päriselt seonduvat teemat, kuid ma usun, et see võib kasuks tulla.

Saadikud on mures homse tööpäeva suhtes. Tahavad teada, millised küsimused võiksid kõne alla tulla, teevad muid ettepanekuid. Kõik oleneb sellest, kuidas me täna töötame. Kui me täna töötame väga viljakalt, siis peame istungi lõpus nõu, kas on otstarbekas homse tööpäeva organiseerida. Nii et tehkem sellest järeldused. Ma vabandan. Avame läbirääkimised. Jaak Allik.

J. Allik

Lugupeetud kolleegid, austatud härra juhataja! Ma tahan kõigepealt öelda, et ma põhimõtteliselt olen nõus härra Ellamaa poolt juhitud komisjoni enamiku järeldustega ja igasuguse kaksipidi mõistmise ärahoidmiseks tahan täiesti selgelt öelda oma isikliku seisukoha Eesti Vabariigi territooriumil asuva NLKP vara saatuse kohta. Ma olen arvamusel ja olen seda ka ajakirjanduses väljendanud, et Eesti territooriumil asuv NLKP vara tuleb põhiosas üle anda Eesti rahvale kasutamiseks haridus- ja kultuurisfääri materiaalse baasi parandamiseks. Teatud osa sellest aga tuleks võtta Eesti poliitiliste parteide ühisvaldusse mitmeparteilise süsteemi materiaalse baasi väljaarendamiseks Eestis.

Kuid teine probleem on, kuidas seda kõige otstarbekamalt teha. Ma arvan, et eesmärgi osas enamiku selles saalis viibijatega meil põhimõttelist lahkeli ei ole. Selles suunas on ka esimesi samme juba astunud. Arvestades fakti, et vara omanikuks juriidiliselt on NLKP (vara valdaja aga EKP), on Eesti mõnes maakonnalinnas need hooned läinud tõesti haridus- ja kultuuriasutuste kätte. Mõnes kohas aga ka maakonnaavalitsuse pinna laiendamiseks. Ja siit

algavad ka mõned probleemid. Tallinnas on "Sakala" õppekeskuse vana hoone läinud Vanalinnastuudio ja Humanitaarinstituudi kätte. Tähendab, tendents sinnapoole on võetud. Raskusi siin aga tekib. Ma tahan öelda seda, et ma olen põhimõtteliselt selle vara riigistamise vastu just sellepärast (seda ei ole küll praegu keegi üles tõstnud), et siis võib juhtuda, et nende hoonetega, mis võiksid haridusele ja kultuurile kasu tuua, toimub kas bürokraatiapinna laiendamine või üüritakse nad välja ühisettevõtetele, kooperatiividele jne. Ühesõnaga, nende hoonete edaspidine saatus peaks edaspidi olema rahva kõige laiema avalikkuse kontrolli all. Nüüd aga konkreetselt. Kuna vara on NLKP oma, siis on NLKP (nagu olete märganud) asunud oma vara mitmeski piirkonnas relvajõu abil kaitsma. Eestis on, jumal tänatud, toimitud seni mõlemapoolselt väga mõistlikult, ühtegi taolist pretsedenti ei ole, ja ma arvan, et me peaksime tegutsema edasi selles suunas, et selliseid pretsedente ei tuleks. Ilmselt tekib lähima pooleteise kuu jooksul kaks organisatsiooni, kes võib-olla tabavad ennast pidada NLKP õigusjärglasteks. Homme toimub siis see mitteseaduspärane EKP kongress, mida ei ole kokku kutsunud EKP Keskkomitee pleenum, ja jaanuari lõpus toimub EKP Keskkomitee pleenumi poolt kokkukutsutav kongress. Praegune moment on selles suhtes kõige segasem. Minu meelest järgmine etapp peaks olema selline, et need organisatsioonid, kes ennast NLKP õigusjärglaseks peavad, asuvad ise läbirääkimistesse NLKP Keskkomiteega, et saavutada varade üleandmine Eestis tegutsevatele organisatsioonidele. See probleem on üleliiduline, see on päevakorras Armeenias, on päevakorras Gruusias, on päevakorras ka mitmes teises liiduvabariigis. See tuleb nii või teisiti lahendada. Kui vara on üle antud EKP-le, siis edasi see munitsipaalomandisse või otsesuunitlusega kultuuri- ja haridusasutustele anda on juriidiliselt juba lihtne.

Konkreetselt selle meile esitatud otsuse puhul tahaksin juhtida tähelepanu kahele üsna ohtlikule momendile. Juba poolteist kuud on töötanud Eesti Komitee ja EKP Keskkomitee ühine komitee, kes uurib parteiarhiivi materjalide kasutamist. Sinna kuuluvad meie Ülemnõukogust lisaks minule veel Mart Laar ja Jüri Rätsep. Me oleme jõudnud ühisele arvamusele, et praegu on selle arhiivi kasutamine avatud kõigile uurijaile, kes seda soovivad. Oleme seal töötanud poolteist kuud üsna edukalt ning oleme leidnud ka üsna head mõistmist arhiivi juhtkonna poolt, kes ei tee mingeid takistusi selleks tööks. Ohtlik pretsedent on selles, et niipea, kui Läti ja Leedu võtsid ette taolised sammud selle arhiivi riigistamiseks, kaotasid nad selle arhiivi – ei Leedus ega Lätis ei võimaldata uurijatele juurdepääsu arhiivile, seda kaitsevad dessantväed. Loomulikult võidakse seda teha igal hetkel ka Eestis, kui antakse vägedele vastav korraldus, kuid ma arvan, et ajendeid selleks ei maksaks meil anda. Seetõttu meie komisjoni seisukoht (seda jagab ka arhiivi juhtkond) on selline, et arhiivi haldamise

küsimus lahendatakse Eesti arhiiviseaduse vastuvõtmisega. Selle projekt on valmis. Tekstiga on arhiivi ajaloolased tutvunud. See annab kõigile Eesti arhiividele ühesuguse tegutsemis- ja sissepääsukorra. Seetõttu mul oleks küll ettepanek hoiduda selle esimese punkti vastuvõtmisest. Praegu selle järgi vajadust ei ole, aga selle tulemus võib olla just vastupidine sellele, mis siin kirjas on, nimelt selle arhiivi kinnipanek uurijatele. Ja siis ei saa ka kontrollida, kas sealt midagi läheb ära või ei lähe. Praegu on meil mulje, et sealt midagi ei kao. See mulje on jäänud selle pooleteise kuu jooksul, mis me seal oleme töötanud.

Teisest punktist oli siin juba juttu. Ma näen siin ka väga ohtlikku pretsedenti selles sõnas "saamata jäänud tulud", mis ei kuulu üldse partei probleemidesse. Kui riik võib nõuda sisse saamata jäänud tulud, siis võib ju seda teha pretsedendi korras iga eraisik riigilt. Kuhu see võib viia, mis see võib kaasa tuua riigile, kui küsimuses on mitte ainult vabrikud, vaid ka lehmad ja nende mitme põlvkonna jooksul sündimata jäänud vasikad, seda vist kujutab iga saadik ise ette. Nii et ma isiklikult väga kahtleksin otsuse nendes momentides. Jääb üle Eesti Vabariigi Valitsuse pöördumine NLKP Keskkomitee poole. Minu arvates seda võib Eesti Vabariigi Valitsus teha ka ilma Ülemnõukogu loata. Ühesõnaga, mulle tundub, et otsus sellisel kujul ei lahenda probleemi, ei anna ka mingit selgust, mis siis nendest varadest saab. Momendil ei ole selle küsimuse lõplik lahendamine, nagu härra Ellamaa väga õieti märkis, ka poliitiliselt kõige otstarbekohasem. Nii et mul on Ülemnõukogule konkreetne ettepanek võtta vastu järgmine otsus. "Katkestada päevakorrapunkti "Eesti Vabariigi territooriumil asuva NLKP vara kohta" arutamine Eesti Vabariigi Ülemnõukogus kuni 1. märtsini 1991. aastal, tehes ettepaneku end NLKP Eesti territoriaalorganisatsiooni õigusjärglasteks lugevate organisatsioonide juhtidele teatada Eesti Vabariigi Ülemnõukogule oma seisukohad NLKP vara edasise kasutamise osas Eestis." Miks 1. märts? Kuna EKP kongress on määratud jaanuari lõpule, siis on meil organisatsioonidel või nende juhtidel üks kuu aega läbirääkimisteks Moskvaga. Ma pean silmas seda, et meile kantakse ette nende läbirääkimiste tulemused, mida on siis Moskvast öeldud, milline on see vara õiguslik seisund 1. märtsiks. Ja siis on ilmselt ka paras aeg võtta vastu mingid põhimõttelised otsused siin Ülemnõukogus. Oma kõne lõpuks ma ühtlasi palun kolleege nii palju usaldada mind, usaldada neid saadikuid, kes siin EKP-d esindavad, et kui tekib vajadus võtta kiiresti Ülemnõukogu poolt radikaalsed meetmed selles küsimuses, siis me teid koheselt informeerime. Sest ma rõhutan, eesmärgi erinevust selle küsimuse lahendamisel ei ole. Aitäh!

Juhataja

Lugupeetud Ülemnõukogu, ma teen ettepaneku läbirääkimised lõpetada. Kohaloleku kontroll. Kohal on 64 saadikut, puudub 41.

Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et lõpetada läbirääkimised NLKP varade jagamise teemal? Palun hääletada! Lihthääaltenamus. Palume sisse lülitada hääletamise tabel. Selle ettepaneku poolt on 52 saadikut, vastu ei ole keegi, erapooletuid on 4. Läbirääkimised on lõpetatud.

Head kolleegid, meil on olemas otsuse projekt. Ei ole ühtegi parandusettepanekut, kuid on Jaak Alliku poolt tehtud protseduuriline ettepanek, mille ma panen ka hääletamisele. Ma loen selle veel ette. "Katkestada päevakorrapunkti "Eesti Vabariigi territooriumil asuva NLKP vara kohta" arutamine Eesti Vabariigi Ülemnõukogus kuni 1. märtsini 1991, tehes ettepaneku end NLKP Eesti territoriaalorganisatsiooni õigusjärglaseks lugevate organisatsioonide juhtidele teatada Eesti Vabariigi Ülemnõukogule oma seisukohad NLKP vara edasise kasutamise osas Eestis." Ma panen selle hääletamisele. Kas Ülemnõukogu saab aru ettepaneku sisust? Saab aru. Mul on niisugune tunne, et oleme kohustatud tegema veel ühe kohaloleku kontrolli. Kohaloleku kontroll. Kohal on 68 saadikut, puudub 37.

Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on Jaak Alliku ettepaneku poolt? Palun hääletada! Selle ettepaneku poolt on 54 saadikut, vastu 5, erapooletuid on 5. Ja ongi Jaak Alliku ettepanek vastu võetud.

Eesti Vabariigi seaduse "Riiklike teenindus-, kaubandus- ja tootlustusettevõtete erastamise lähtealused" eelnõu ja Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsuse "Eesti Vabariigi seaduse "Riiklike teenindus-, kaubandus- ja tootlustusettevõtete erastamise lähtealused" kehtestamise kohta" projekti teise lugemise jätkamine

Juhataja

Lugupeetud Ülemnõukogu, jätkame päevakorraga. 8. päevakorrapunkt: Eesti Vabariigi seaduse "Riiklike teenindus-, kaubandus- ja tootlustusettevõtete erastamise lähtealused" eelnõu ja Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsuse "Eesti Vabariigi seaduse "Riiklike teenindus-, kaubandus- ja tootlustusettevõtete erastamise lähtealused" kehtestamise kohta". Te kõik mäletate ja ka päevakorras on kirja pandud, et teine lugemine katkestati. Töö korras

meil on kokku lepitud, et tänase ettekande teeb majandusministri asetäitja Erik Terk ja kaasettekande riigivaraameti peadirektor Ardo Kamratov. Palume kõnetooli Erik Terk.

E. Terk

Lugupeetud Ülemnõukogu juhataja, lugupeetud saadikud! See, et teenindus ja temale lähedased harud, nagu ühiskondlik toitlustamine ja kaubandus, on läinud privatiseerimisele esimeses järjekorras praktiliselt kõikides turumajandusele liikuvates maades, on objektiivne fakt. Mõnel maal nimetatakse seda privatiseerimist isegi eelprivatiseerimiseks. Seda on mõnes mõttes kergem läbi viia, annab kogemusi ja aitab välja selgitada ja luua privatiseerimisele kui tervikule vajaliku infrastruktuuri. See, kas ühiskond suudab väikeprivatiseerimise osas oma arusaamasid ühtlustada ja seda küllalt kiiresti ja efektiivselt läbi viia, on teatud mõttes küpsuse tunnus turumajandusse liikumisel.

Käesolev seaduseelnõu ja sellega kaasnev Ülemnõukogu otsuse projekt on koostatud selliselt, et väikeprivatiseerimine oleks käivitav sellisel viisil, et vajadusel jätkata diskussiooni mitmetes muudes privatiseerimisega seotud või privatiseerimist puudutavates küsimustes. Viimaste all ei pea ma silmas mitte ainult küllalt keerulisi tagastamise ja kompenseerimisega seotud küsimusi, vaid ka küsimusi privatiseerimise kui terviku ajastatusest, sellest, millisel etapil peaksid olema millised privatiseerimise mahud, kuidas seostada raharinglusega, kuidas müüa suuremaid objekte jne. Teie käes olevad projektid on koostatud selliselt, et me praktiliselt ei lõika ära mingeid põhimõttelisi variante nende küsimuste diskuteerimisel seoses privatiseerimisega teistes majandusharudes ja suuremate objektide privatiseerimisega.

Valitsuse töögrupil on valminud ja läbi vaieldud mitte ainult teie käes olevad dokumendid, vaid ka pakett konkreetsemaid dokumente privatiseerimise korra kohta, läbiviimise protseduuri kohta, mitmed variandid objektide hindamise metoodika kohta jne. Nii et praktiliselt selle seaduse ja otsuse vastuvõtmisega oleks võimalik suhteliselt ruttu alustada väikeprivatiseerimise reaalsel käivitamist.

Nüüd mõningad küsimused, mis on põhjustanud diskussioone, ka lugupeetud Ülemnõukogu liikmete seas. Kõigepealt küsimus kohaliku omavalitsuse rollist privatiseerimisel. See projekt on oma valmimise ja täiustamise käigus saanud juurde päris palju täiendavaid punkte, mis laiendavad kohaliku omavalitsuse volitusi. Praktiliselt on ette nähtud see väikeprivatiseerimine viia läbi Riigivaraameti poolt koostöös kohaliku omavalitsusega, kusjuures kohalikule omavalitsusele on antud äärmiselt oluline õigus. Nimelt õigus kehtestada leping, mille alusel privatiseeritav objekt hakkab lähiaastatel, peale erakätesse minekut, tööle. Me lähtume sellest, et see ongi kohaliku omavalitsuse põhiline huvi ja kui ta kehtestab need

mängureeglid, mis teda rahuldavad ja need teenindusobjektid hakkavad nende järgi funktsioneerima, siis peaks kohaliku omavalitsuse põhiline eesmärk sellega olema saavutatud. Vahel on püütud väita, et kõige olulisem on see, kes müüb ja kes otsustab ka, kellele müüa, millise hinnaga müüa. Meie arvates see on nii väikeprivatiseerimise ja privatiseerimise puhul tervikuna valesti püstitatud küsimus. Me oleme püüdnud luua olukorra, kus mitte kusagil, ei kohaliku omavalitsuse tasandil ega riigi tasandil ei oleks seda inimest, kes võib teha subjektiivse otsuse selle kohta, et see objekt tuleb müüa sellele inimesele või selle hinnaga, sest mulle tundub, et täiesti sõltumata sellest, millisel tasandil selline isik asuks, alati kaasneks selle otsuse vastuvõtmisega potentsiaalne korruptsioonivõimalus. Täiesti sõltumatult sellest, kas see oleks Riigivaraamet, omavalitsus või keegi kusagil mujal.

Selle asemel on püütud pakkuda välja suhteliselt automaatselt toimuvad protseduurid, mille alusel müüakse, kusjuures põhiprotseduur on oksjon. Ja lisaks võimalusele määratleda müüdava objekti edasise sihtotstarbelise kasutamise režiimi on kohalikule omavalitsusele antud võimalus ka määrata, kas objekt läheb müügile oma ettevõtte töötajatele või ei lähe. Ja kui peetakse otstarbekaks mitte müüa konkursi põhimõttel, mitte oksjoni põhimõttel, vaid projektide konkursi põhimõttel, siis see otsus tehakse meie projekti järgi nimelt kohaliku omavalitsuse ettepanekul.

Ning järgmine oluline küsimus puudutab seda, kuhu laekub raha. Ma kasutaksin võimalust veel kord rõhutada, et antud juhul ei ole küsimus mitte selles, kas see raha satuks valitsuse käsutusse või satub see raha Eesti Panga käsutusse ja antud küsimus ei ole absoluutselt seotud sellega, kas Eesti Panga eesotsas on näiteks härra Otsason või ta ei ole seal. Küsimus on hoopis teine. Küsimus seisneb selles, et meie projekti järgi on privatiseerimisest laekunud tulu kasutamise määrajaks Ülemnõukogu. Me eeldame, et Ülemnõukogul on küllaldaselt kompetentsust, et määratleda, millisteks arengueesmärkideks seda tulu kasutada. Keegi ei eita, et Eesti raha sisseviimine, raharingluse stabiliseerimine on loomulikult üks põhilisi arengueesmärke. Ja meie projekt ei lõika ära võimalusi privatiseerimisest laekunud tulu sinna suunata. Aga kuna me praegu ei tea, millal tuleb Eesti raha, ja meil on ka mitmeid teisi arengueesmärke (nii regionaalpoliitilisi kui majanduse ümberstruktureerimise eesmärke), siis me selle projektiga jätaks hea meelega küsimuse lahendamise Ülemnõukogu hooleks. Me oleme viinud läbi ka mõningaid avaliku arvamuse küsitlusi ja selgub, et ka avalik arvamus väga tugevalt toetab seda, et alustada privatiseerimist. Ja alustada privatiseerimist eelkõige nendest nimetatud harudest ja viia privatiseerimist läbi müügi korras, kusjuures avalik arvamus peab väga oluliseks, et takistataks piltlikult öeldes, "mustade meeste" või "mustade rahade" pääsu privatiseerimisprotsessi. Meie dokumentatsioonis on võimaluse piires püütud

luua selliseid mehhanisme, et seda takistada. Viimane küsimus, millel ma lühidalt tahaksin peatuda, seisneb privatiseerimissubjektis – inimeses, kes selle seadusandluse paketi järgi võiks privatiseeritavat vara osta. Meie dokumentatsioonis ei ole see seotud kodakondsusega, kusjuures ma jätaksin praegu kõrvale küsimuse sellest, kas põhimõtteliselt on privatiseerimist vaja seostada kodakondsusega või ei ole vaja. Sest selle probleemi üle võib vaielda kaunisti palju, aga antud juhul ei ole see oluline, kuna me ju ei tea seda, milline saab olema Eesti Vabariigi kodakondsus. Seetõttu on meie projektis valitud põhialuseks mitte mõiste "kodakondsus" aga mõiste "paiksus". Ja on sisse viidud paiksustsensus, kusjuures see paiksustsensus on teatud määral ka põhjendatav sotsioloogiliste uuringutega, kusjuures ma isegi mõtlen sotsioloogilisi uuringuid mitte Eestis, vaid sotsioloogilisi uuringuid Venemaal. Nimelt Novosibirski sotsioloogid akadeemik Zaslavskajaga eesotsas on tuvastanud, et umbes 10 aastaga tekib inimestel selline sotsiaalpsühholoogiline paiksus. Nad hakkavad ennast tajuma selle territooriumi elanikena, selle territooriumiga seotud inimestena. Nendel tekib teatud sotsiaalpsühholoogiline vastutus selle elukeskkonna eest. Nii et mulle tundub, et nimelt selle tõttu siis selline paiksustsensus (ma kasutan seda ülekantud tähenduses). Selle ajaline pikkus on nende uuringutega ka kooskõlas. Täna tähelepanu eest! Võimalik, et Riigivaraameti juhataja härra Ardo Kamratov tahab teha omapoolseid märkusi, kui selleks on võimalus. Ma hea meelega vastaksin küsimustele. Sõltuvalt sellest, kes on mingi aspekti või punktiga rohkem kursis, ja kuna selle teksti enamike paragrahvide autor on Ardo Kamratov, siis me jagaksime küsimusi omavahel, nii et vastaks üks või teine.

Juhataja

Me kohe kontrollime, kummal on õigus vastata Kaido Kama küsimusele.

K. Kama

Austatud härra juhataja! Mul on protseduuriline küsimus. Minu teada Ülemnõukogu katkestas selle päevakorrapunkti seniks, kuni härra Junti poolt juhitud omandireformi komisjon oma töö lõpetab ja Ülemnõukogu langetab üldpoliitilise otsuse omandireformi kohta. Kõigepealt küsin, kas ma mäletan seda asja õieti? Ja kui mäletan õieti, siis kelle pädevuses oli seda Ülemnõukogu otsust muuta?

Juhataja

Päris kindlasti ma mäletan seda, et selle teema arutelu ei toimunud minu juhtimisel. Ilmselt toimus see kolleeg Viktor Andrejevi juhtimisel. Nii et me saame siin kohe täpselt kuulda,

kuidas lood olid. Kuid päevakorda on see pandud, nagu te näete, ja üks Ülemnõukogu ütleb oma seisukoha. Ma võin öelda seda, et presiidium seda teemat küll arutas juba ja presiidiumis vähemasti töö korras avati, et tuleb ikkagi seda teemat arutada enne maareformi otsuse vastuvõtmist. Kuid saame kohe selgust. Viktor Andrejev, kas tookord, kui see teema katkestati, oli nii rangelt ultimatiivselt paika pandud, et seda enne arutada ei tohi, kui maareform ja omandireform on klaariks tehtud?

Teine lugemine katkestati tõepoolest nendel põhjustel, mida ütles välja Kaido Kama. Presiidiumis asja arutamisel oldi siiski arvamusel, et Ülemnõukogule teha ettepanek seda teemat arutada eelnevalt vähemasti esimese etapi osas veel enne omandireformi vastuvõtmist. Nüüd on Ülemnõukogul õigus otsustada kas jätkame või katkestame. Kalju Koha.

K. Koha

Lugupeetud juhatus, kolleegid! Ma tuletan meelde seda päeva. Mul oli isiklikult au selles teise lugemise ettekandes osaleda. Ja majanduskomisjoni nimel palusin ma katkestada teine lugemine seniks, kuni me oleme omandireformi aluste seaduse vastu võtnud, ja seda põhjendusel, et me peame määratlema ära põhialused, millest me lähtume, et me ei kordaks seniseid vigu, mis me oleme teinud enne. Ja selle klausliga see lugemine ka katkestati. Asi ei olnud mitte ultimatiivne, vaid lihtsalt põhimõttel, et paneme alused paika. Ja see otsus lähtus ka Ülemnõukogu Presiidiumi otsusest (ma ei mäleta kuupäeva, septembris), kus põhjendus oli ju selline, et need küsimused läbi vaadata koos omandireformi aluste põhimõtete aruteluga. Nii et see katkestus oli sellega seotud. Ja ma isiklikult olen seisukohal, et selle seaduse vastuvõtmine on võimalik ainult juhul, kui me oleme aluste seadusega ühele poole saanud. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu! Kas järgnevad sõnavõtjad protseduuri osas kinnitavad seda või on ka teisi arvamusi? Me võime katkestada. Andrus Ristkok.

A. Ristkok

Lugupeetud juhataja ja kolleegid! Ma olen just vastupidisel arvamusel. Pangem tähele, et meil siin saalis lähevad tegelikkus ja ideaalid järjest sagedamini vastuollu. Me kipume üha kergemeelsemalt katkestama küsimusi, mis tegelikult nõuavad väga kiiret lahendamist. Ja ka praegu me oleme sellise probleemi ees. Me ei suuda omandireformi asja otsustada nii ruttu kui vaja. Elu aga voolab omasoodu, spekulatsioon, korrupsioon, hangeldamine süveneb ja

valitsus on relvitu. Nagu ettekandja siin rääkis, hõlmab see väikeerastamine siiski enamasti omandust või vara, mis on soetatud pärast sõjaaega ja mis ei puutu omandireformi tugiosa. Pealegi ei ole see oma mahult nii suur, et me võiks sellega Eesti rahva rikkusele korvamatut kahju tekitada. Aga me saaksime päris olulise õppetunni, et pärast seda omandireformi paremini tüürida. Mina soovitaks küll sellega siiski edasi tegelda. Aitäh!

Juhataja

Ma annan vahepeal teada ka valitsusepoolse seisukoha. Antud seaduseelnõu ei puuduta objekte, mille puhul võib tekkida endistele omanikele tagastamise küsimus. Nii et sisulist seost Junti juhtimisel ettevalmistatava dokumendiga ei ole. Kaido Kama.

K. Kama

Ma tahan lihtsalt täpsustada, et ma praegu oma repliigiga ei väljendanud isiklikku suhtumist sellesse, kas seda lugemist jätkata või mitte. Lihtsalt protseduuriliselt peaks ikkagi Ülemnõukogu, kui ta on ühe otsuse teinud, ka ise oma otsuse muutma, mitte et selle otsuse muudab keegi teine.

Juhataja

Kas Heldur Peterson tahab toetada või ümber lükata?

H. Peterson

Lugupeetav juhataja ja kolleegid! Ma tahaksin just toetada kahte viimati kõnelnud kolleegi. Meil oli ka presiidiumis juttu ja me peame ikkagi alustama seda väikeprivatiseerimist. Ja see ei puuduta just seda 1940. aastat ja enne seda olnud varasid, milles me praegu ei suuda kokkuleppele jõuda. Teeme selle väiksemagi osa ära ja teeme alguse lahti. Paneksime hääletusele, et tühistada see eelmine otsus, et me saaksime edasi lugeda.

Juhataja

Suur tänu! Ma panen selle hääletamisele. Jüri Reinson.

J. Reinson

Lugupeetud juhataja! Ma panin oma nime sinna kirja lihtsalt eeldusel, et me ikka arutame seda seaduseelnõu, ja ma tahtsin küsida.

Juhataja

Ettekandjalt? Kohe see võimalus tuleb. Enne Ülemnõukogu võtab seisukoha, kas me ikka jätkame lugemist ja oleme valmis muutma oma eelmist otsust või mitte. Kohaloleku kontroll. Kohal on 58 saadikut, puudub 47. Poole tunniga on 10 saadikut kadunud. Ma panen küsimuse Ülemnõukogu ette hääletamisele selliselt: kes on selle poolt, et jätkata 8. päevakorrapunktis toodud teema arutamist? Ma ei kommenteeri pikemalt, kuidas oli esimesel istungil, kui otsustati katkestada. Kõik said probleemist aru. Ülemnõukogul on selge. Lugupeetav Ülemnõukogu, kes on 8. päevakorrapunkti arutelu jätkamise poolt? Palun hääletada! Selle ettepaneku poolt on 45 saadikut, vastu on 3, erapooletuid 2. Teine lugemine jätkub.

Palun uuesti kõnetooli ettekandja, Jüri Reinson esitab küsimuse. Vaatame, kumb ettekandjatest peab ennast kompetentsemaks. Jüri Reinson.

J. Reinson

Lugupeetud Ülemnõukogu istungi juhataja, lugupeetud ettekandja! Pärast esimest lugemist tehtud parandust ei ole me saanud trükitud puhast projekti, sellepärast on mul küsimus. Kas praegu arutatavas projektis § 3 p. 4 kõlab ikka veel selliselt: "Riigivaraamet tellib erinevatelt ekspertidelt erastatava vara hinnakalkulatsioonid"? Ja mul on teine küsimus ka, kui te selle ära vastate.

A. Kamratov

Minu andmetel ei ole pärast eelmist lugemist siia projekti tehtud ühtegi parandust ja eelmise lugemise käigus ei tehtud ka ühtegi parandust, mida oleks vaja olnud sisse viia, kuid mul on olemas § 3 p. 4 viimane variant, mis oli eelmisel lugemisel sellises redaktsioonis: "Erastatava vara alghinna määrab Riigivaraamet erinevatelt ekspertidelt tellitud hinnakalkulatsioonide alusel".

J. Reinson

Aitäh! Ja teine küsimus. Jutt oli kohaliku omavalitsuse rollist, lepingu sõlmimisest, eriti teenindusettevõtete erastamisel, et need ettevõtted jääksid kohalikku elanikkonda teenindama. Ma küsiksin siin, kuidas on kindlustatud see lepingu täitmise vastutuse pool.

E. Terk

See, mis toimub juhul, kui üks lepingupooltest lepingus olevaid tingimusi ei täida, peab olema sätestatud lepingus. Lepinguga, kõlab vastus. Sanktsioonid peavad olema lepingus, kusjuures sanktsioonid võivad ulatuda kuni selle objekti tagasivõtmiseni.

Juhataja

Suur tänu! Vastus rahuldab Jüri Reinsoni. Sergei Sovetnikov.

S. Sovetnikov

Lugupeetud ettekandja, mul on küsimus paragrahv 3 punkti 1 kohta. Kas ma mõistsin õigesti, et just esimesel etapil omavad privatiseerimise õigust isikud, kes on Eestis elanud vähemalt 25 aastat, ent kodakondsusseaduse vastuvõtmise hetkest see õigus saab olema kõigil Eesti Vabariigi kodanikel? See oleks esimene küsimus. Sama paragrahvi punktis 4 hämmastab mind järgmine moment: "... eesõigus asustamata elamute ja korterite privatiseerimisel on ...". Kustkohast meil vabariigis need asustamata elamud ja korterid korraga tekkisid? Tänan!

E. Terk

Kahjuks te loete vale seaduseelnõu. Need küsimused, mis te praegu esitasite, puudutavad elamute erastamise seaduseelnõu ja seda me praegu ei aruta. Väikeprivatiseerimise seaduseelnõus mingist 25 aastast juttu ei ole, seal on nõutav vähemalt 10 aastat elamist. Te lugesite vale teksti, teise seaduse teksti.

Juhataja

Meil on planeeritud ka seda seaduseelnõu täna arutada, kuid praegu tõepoolest on teine päevakorrapunkt. Johannes Kass.

J. Kass

Lugupeetud ettekandja! Te kasutasite korruptsiooni võimaluste juures lauset "mustad mehed ja mustad rahad". Mida te selle all mõtlesite? See oleks küsimus. Aga veel on praeguses projektis paragrahv 2, kus on räägitud erastatava objekti üleandmisest. Kellele ja kuidas – need tasandid ei ole ära määratud, kõik on väga võrdsed, kas tulevad seda objekti valdama praegused töötajad või uued saajad. Kui praegustele töötajatele ei ole eeliseid antud, siis mina näen siin võimalust, et tulevad mängu need mustad jõud, nimelt ametnikud saavad omanikeks

ja loomulikult nad püüavad palgata täiesti uusi inimesi, endale kuulekaid, kuna endine kollektiiv on ühtne, üksteist tundev ja võib hakata vastu. Aitäh!

E. Terk

Ma pidasin silmas maffiat, eelkõige neid mustasid rahasid, mis võivad tulla teiselt poolt Narva jõge. Meie paketus on siin ette nähtud need tingimused, mis puudutavad eelisostu õigust, võimalikku eelisostu õigust oma töötajatele ja kohalikele elanikele. Samuti vara sihtotstarbelise kasutamise piirang. Need on sellised piirangud, mis peaksid tunduvalt vähendama maffia rahade sissetuleku võimalust.

A. Kamratov

Ma lihtsalt arendan Erik Tergi vastust natukene edasi. Ma siit puldist olen juba öelnud, et kohalik omavalitsus võib erastatava ettevõtte töötajatele taotleda eelisõigust selle varade omandamiseks. Ja miks on siis omavalitsuse pädevuses niisuguse ettepaneku tegemise võimalus. Küsimus on selles, et kuna kohaliku omavalitsuse seaduse järgi kohalik omavalitsus peab korraldama teenindussfääri tegevust kohtadel, siis sellise hoovaga tekib võimalus just stimuleerida ja mõjutada neid ettevõtteid, et omanikud oleksid ikkagi just need, kes hästi on töötanud. Nii et selline võimalus on olemas. Ja nagu näitab praegu protsessi ettevalmistamise töö, siis ka seda võimalust ilmselt kasutatakse küllaltki massiliselt.

E. Terk

Kui võib, siis veel väike repliik. Analoogiline seaduseelnõu oli näiteks Tšehhoslovakkia parlamendis ja seal oli pakutud niimoodi, et igal juhul tuleb anda sama kollektiivi töötajatele eelisostu õigus. Tšehhoslovakkia parlament hääletas selle variandi maha, leidis, et see oleks nende inimeste diskrimineerimine, kes on ka ettevõtlikud ja ei ole parasjagu selle ettevõtte töötajad. Meie pakkusime siin välja enda arvates paindlikuma variandi, mis peaks jätma lahti võimaluse, et kui seda vajalikuks peetakse, siis nii tehakse, aga seda ei tule ilmtingimata igal juhul teha.

A. Labassov

Lugupeetud eesistuja, lugupeetud ettekandjad, austatud kolleegid! Mul on ettekandjatele kolm küsimust. Me ju räägime praegu väikeste teenindus-, kaubandus- jne. ettevõtete erastamist. Eelmises küsimuses, mis puudutas NLKP vara, me ei saanud täit selgust, kes siis oli selle omandi, mis on praegu NLKP valduses, esmaseks omandisubjektiks. Olen veendunud, et

paljude praegu kõne all olevate objektide esmaseks omandisubjektiks olid hoopiski teised omanikud, mitte aga riik. Need võisid olla ettevõtted, omavalitsused. Sest et kuulus bilansist bilanssi ülekandmise meetod toimis meie mandunud majanduses täie jõuga. Seetõttu on mul väga suur kahtlus: kas ikka tõepoolest kuulus riigile kõik see, mis me kavatseme praegu uljalt maha müüa? See tähendab, kas olid need tõepoolest riiklikud omandiobjektid, vabariigi omand, või kuulus antud omand hoopis teistele subjektidele? Ma palun teid vastata mulle, kas on siin omandisubjektid selgelt eristatud või kavatseme me jällegi võõra varaga kaubelda? Tänan!

E. Terk

On oluline, et oleks eristatud ühelt poolt eraomand ja eraomandi omanikud ja teiselt poolt riiklik omand tervikuna. Tähendab antud seaduseelnõu ei puuduta neid objekte, mille puhul on tegemist endiste eraomanike varadega. Mis puutub sellesse, kas see objekt on ehitatud ühest ja teisest allikast tulnud kapitaalmahutuste baasil, siis me ei pea seda antud juhul oluliseks kriteeriumiks sellepärast, et majanduspoliitiline suund on kogu selle sfääri privatiseerimine. Tähendab selles sfääris olev riiklik omand (teenindus, ühiskondlik toitlustamine, kaubandus) tuleb viia erakätesse.

A. Kamratov

Täienduseks niipalju, et kodanlikus Eestis antud teenindamissfääri objektid olid praktiliselt sajaprotsendiliselt eraomand, kuid siin tuleb seda asja vaadata kahtepidi. Eraomandis olid ka tol perioodil põhiliselt just nende objektide sisseseade, kuid ruume renditi. Näiteks tuntud "Kultuse" kohvik, praegu kohvik "Moskva", eraomandis oli kohviku sisustus, kuid ruumid olid renditud. Nüüd mis puutub praegusesse aega, siis ma julgen öelda, et 40-ndatel aastatel käigus olnud eraomanike seadmed on 100%-liselt, 99%-liselt amortiseerunud või likvideeritud, kadunud (võib-olla on üksikuid villatööstuse mõningad seadmed, mis siis on pärit eelmisest sajandist). Ja väikeprivatiseerimise puhul me räägime ikkagi jälle sellest, et nõukogude ajal tekkinud või ostetud seadmed me privatiseerime, kuid massiliselt lähevad tööruumid ikkagi praegu rendile uutele omanikele.

K. Sergij

Öelge palun, kas on koostatud erastamisele kuuluvate objektide nimekirjad? Kui palju neid on, milline on esialgne maksumus?

A. Kamratov

Statistika andmetel on kaubanduslike põhifondide maksumus praegu meie vabariigis 300 miljonit rubla. Ma ütlen neid numbreid praegu peast. Lepime kokku, need on suurusjärgus. Kusjuures siis 30 miljonit rubla sellest on liidulise alluvusega ettevõtete kaubanduslike põhifonde. Teeninduse põhifonde nimetada orienteeruvalt julgeksin 100 miljonit rubla, nii et kokku siis (toitlustus, kaubandus ja teenindus) on meil tegemist põhifondidega kuskil 400 miljonit rubla. Nüüd meie hakkame ju privatiseerima mitte massilise kampaania korras, vaid teatud perioodi jooksul ja objekte ühekaupa. Ja praeguste hinnangute kohaselt keskmiste kaupluste ja väiketeenindusobjektide sisustus, mis tuleb privatiseerimisele, kõigub keskmiselt kuskil 20 tuhande rubla piires. See on siis see väärtus, mida me keskmiselt hakkame praegu privatiseerima. Ja privatiseerimine hakkab toimuma ikka üksikute allüksuste kaupa, suuremates teenindusettevõtetes tuleb seda muidugi ka ette, kuid siin siis kasutatakse aktsiaseltsi vorme.

E. Terk

Ma juhiksin tähelepanu sellele, et jutt on praegu finantsilisest väärtusest. Privatiseerimisel toimub uuesti hindamine sellepärast, et bilansiline väärtus ei saa olla aluseks, aluseks saab olla ikkagi see potentsiaalne tulu, mille tulevane omanik võiks selle kaudu saada, nii et need summad võivad erineda nendest finantsilise maksumuse numbritest.

N. Zolin

Lugupeetud eesistuja, lugupeetud ettekandja! Vastavalt paragrahv 2-le, peab erastamises osaleda soovija olema Eestis elanud 10 aastat ning olema vähemalt 18 aastat vana. Kas teile ei tundu, et siin peaks veel ka tuludeklaratsioon olema. Mis tulud võivad olla näiteks 18-aastaselt noormehel ja kuidas ta saab osta?

E. Terk

Kahjuks ei ole seaduse tekstis võimalik esitada kõiki privatiseerimise korraldamise aspekte. Mis puudutab tulude deklareerimist, siis tulude deklareerimise vajadus on fikseeritud valitsuse poolt vastuvõetavas privatiseerimise korras, kusjuures see deklareerimine kindlasti tuleb, 18-aastaselt võivad olla ka tulud, näiteks võib tal olla pärandatud vara, mida ta saab 16-aastaseks saades hakata ise kasutama.

A. Paju

Austatud juhataja, lugupeetud ettekandja! Minul on küsimus paragrahv 3 lõik 4 kohta. Ma ei saa aru, võib-olla on küsimus naiivne, ma vabandan ette. Siin on kirjas, et erastatava vara alghinna määrab Riigivaraamet erinevatelt ekspertidelt esitatud hinnakalkulatsiooni alusel. Kes aga selle ekspertiisi kinni maksab, kas Riigivaraamet või see, kes saab pärast omanikuks?

E. Terk

Meie poolt konstrueeritud põhimõtete järgi peaks hinnakalkulatsioonide kulutused kinni maksma riik siis erastamisest laekuvate tulude arvel. Ja nii nagu te näete, on antud seaduse tekstis vabariigi valitsusele ja Eesti Pangale tehtud ülesandeks välja töötada need kriteeriumid, kuidas erastamisest laekuvaid summasid hakatakse kasutama, üks osa neid summasid peaks minema siis Riigivaraametile selliste kulutuste tegemiseks.

K. Kama

Mul on küsimus otsustava osa esimese punkti kohta, selle teises lauses on öeldud, et Eesti Vabariigi Valitsusel tagada nimetatud seaduse rakendamine vastavuses omandireformi põhimõtetega Eesti Vabariigis. Kas on olemas mingisugused omandireformi põhimõtted, millele vastavalt siis valitsus peab käituma?

E. Terk

Me eeldame, et need põhimõtted võetakse vastu sellesama dokumendiga, mille lugemist on nüüd siin mitmel korral üritatud. Ainult ma rõhutaksin veel kord – haakumine selle dokumendiga on äärmiselt kauge sellepärast, et meie selles seaduses ei puuduta tagastamisele kuuluvaid varasid. Teine dokument, mis sisaldab omandireformi põhimõtteid, on valitsuse poolt esitatud privatiseerimise kontseptsioon, mis on antud Ülemnõukogule üle. Aga siiralt öeldes, ma ei näe siin võimalusi vastuolude tekkimiseks, juhul kui omandireformi aluste dokument tuleb enam-vähem selles ulatuses ja nendest põhimõtetest lähtuv, nagu ta praegu lugemisel olnud on.

S. Petinov

Lugupeetud ettekandjad, te olete teadlikud, et ühel või teisel juhul on meil üsna populaarseks saanud piirtsensuste kehtestamine. Valimisõiguse tsensus on täna 5 aastat, korterite kohta käivas seaduseelnõus on see 25 aastat, teie projektis aga 10 aastat. Üldiselt pole ma tänase päevani ära tabanud ega ka selget vastust saanud, millest on ühed või teised tsensused

põhjustatud? Konkreetselt nendest tähtaegadest: miks teie eelnõus figureerib 10, mitte aga 25 ega 5 jne. aastat?

E. Terk

Väikeprivatiseerimine on teatud mõttes privatiseerimine soodustingimustel. Mis mõttes soodustingimustel? Selles mõttes soodustingimustel, et müük oksjonil või muul viisil on piiratud kontingendiga. Tähendab, me ei lase sisse massiliselt väliskapitali jne. Ja kohalikel omavalitsustel on õigus anda selliseid näiteks oma kollektiivi töötajatele. See tähendab seda, et lõppkokkuvõttes võivad nad selle vara saada kätte mingil määral odavamalt kui sel juhul, kui kogu maailm võiks konkureerida nende objektide pärast, piltlikult öeldes. Nii et meie arvates on see paiksuse nõue põhjendatav sellega, et inimene oleks need eelised teeninud välja Eestimaal töötades ja siin rahvuslikku rikkust luues.

J. Põld

Härra Terk, kui ma teie ettekandest õigesti aru sain, siis te soovitasite väikeerastamisest laekuvate summade kasutamise põhimõtted ja korra jätta Ülemnõukogu pädevusse, aga otsustava osa 5. punkt teeb vabariigi valitsusele ja Eesti Pangale ülesandeks esitada sellekohased ettepanekud juba 1. detsembriks Ülemnõukogu Presiidiumile. Kas teil on need põhimõtted ja kord välja töötatud, sest 1. detsember on möödas. Meil on küll otsuse vastuvõtmine veninud, aga sellele vaatamata peaks nagu põhimõtted välja töötatud olema. Aitäh!

E. Terk

Küsimuse lõpus märkisite seda kurba fakti, et see 1. detsember on ammu möödas. Vahepeal olid meil siin isegi teised tähtajad. See dokument tuli ju Ülemnõukogusse arutamiseks septembrikuu alguses. Mis puudutab selle vastuolu võimalikkust, siis ma julgeksin öelda, et siin seda vastuolu ei ole, sellepärast et Eesti Pangale ja valitsusele on antud ülesandeks välja töötada kord ja põhimõtted. Mõningatele põhimõtetele on vastuste käigus ka viidatud, kuid nad ei ole veel Eesti Pangaga läbi arutatud ja seetõttu ei ole käesoleval hetkel veel võimalik neid siin saalis esitada. Kuid lõplikult otsustab summade kasutamise ikkagi Ülemnõukogu. Ülemnõukogule töötatakse välja need kriteeriumid, tehakse ettepanekud, kuid Ülemnõukogu otsustab, kuidas neid summasid hakatakse kasutama.

A. Kamratov

Teiste sõnadega, me palume Ülemnõukogu, et ta praegusest olukorrast lähtudes kehtestaks enam-vähem normaalselt vastuvõetava tähtaja ja me püüame selle tähtaja jooksul need asjad kooskõlastada ja esitada. Tähtaeg on lihtsalt vananenud.

Juhataja

Suur tänu! Sergei Petinovi teine küsimus.

S. Petinov

Lugupeetud ettekandja! Ma pean vabandama, kuna vastus mind ei rahuldanud. Ma esitasin täiesti konkreetse küsimuse, palusin selgitada, millega on põhjendatud just nimelt 10 aastat. Tsensus kui selline on mulle arusaadav, Kuid mis põhjustas just 10-aastase tsensuse? On need mingid arvestuslikud näitajad? Ma palusin vastust just sellele küsimusele. Kuna ma seda ei saanud, siis olen sunnitud esitama kohe teise küsimuse. Öelge palun, kas teie prognooside kohaselt ei too omandiõigusest ilmajätmine endaga kaasa (aga erastamine hõlmab mitte üksnes teenindussfääri, vaid puudutab ka muid valdkondi) suure hulga töötajate äravoolu, kes ühel või teisel põhjusel pole siin nii kaua elanud. Need on kaks küsimust, millele ma tahan vastust. Tänan!

E. Terk

Ma kordaksin oma sõnavõttus toodud argumentatsiooni, kus ma viitasin nõukogude sotsioloogide uuringutele, mille tulemusel paiksustunnetus inimesel ja sellest lähtuv käitumine tekib umbes 10 aasta jooksul (akadeemik Zaslavskaja uuringud). Mis puutub sellesse, kas see tsensus laieneb ka suurprivatiseerimisele, siis ma arvan, et sellele on praegu vara vastata sellepärast, et vahepeal peaks edasi arenema kogu meie seadusandlus, kaasa arvatud kodakondsusega seotud küsimused jne. Võimalik, et laieneb, võimalik, et ei laiene, sellele me praegu ei vasta. Praegu käib jutt ainult väikeprivatiseerimisest.

A. Kamratov

Ma võib-olla täiendan niipalju, et omanikuks olemine ja töötamine on tegelikult kaks ise asja. Ja ma ei usu, et head spetsialistid, kes töötavad praegu teenindamisetevõtetes, lastakse siis töölt lahti. Nad jäävad edasi töötama, saavad edasi palka, kuid neil kaob tegelikult ära see omaniku vastutus. Ja ma ei usu, et teeninduses saaks omanikele planeerida mingisugused tohutu suuri dividende ja kasumeid.

A. Novohatski

Lugupeetud presiidium, austatud ettekandjad! Kui ma ei eksi, siis tuleb naistel riikliku pensioni saamiseks töötada praegu 20 aastat. Teie poolt pakutud 10-aastane tsensus on praktiliselt pool inimese töövõimelisest elust, ning rääkida, et see inimene pole meie ühiskonnale mingeid materiaalseid väärtusi loonud, on nende inimeste suhtes lihtsalt taktitundetu. Seda esiteks. Minu küsimus on järgmine: mis te arvate, kas need inimesed, kes selle tsensuse pärast ei saa omandiõigust, hakkavad paremini töötama, kas nad on moraalselt rahul ja hingeliselt tasakaalus ning kas see soodustab sotsiaalset rahu meie vabariigis? Ma lihtsalt ei mõista teie mõtteviisi. Tuleb ju igale inimesele jätta kas või minimaalne lootus. Kui me ei saa anda inimesele, kellel jääb 10-aastasest tsensusest vajaka, kätte omandiõigusi täies mahus, nagu me ülejäänutele anname, siis vähemalt seda me peame neile andma. Tänan!

A. Kamratov

Ma ei ole kunagi väitnud, et inimene, kes on töötanud näiteks 8 aastat, aga mitte 10, ei ole loonud mingeid väärtusi. Ma lihtsalt väidan seda, et see väärtuste hulk, mis ta on loonud, on väiksem kui sellel inimesel, kes on töötanud üle 10 aasta. Sellest lähtudes on see piir tõmmatud. Küsimus 10-aastasest tsensusest ei ole tõlgendatav niimoodi, et see 10 aastat on ja jääb. Kõigepealt me ei müü maha kogu Eesti riiklikku omandit 1–2 aastaga, see on protsess, mis tõenäoliselt kestab 5 aastat ja rohkem. Nii et igal juhul on inimestel, kel praegu ei ole 10-aastane paiksus täis, võimalik peale seda, kui see on täis saanud, lülituda ostmisesse. Ja täiesti kindlalt võib garanteerida, et selleks ajaks ei ole Eestimaal kõik varad maha müüdnud. Ja lõppude lõpuks on küsimus tsensusest mitte ainult majanduslik, vaid ka poliitiline küsimus. Ja ma lihtsalt eeldan, et see on Ülemnõukogu pädevuses, Ülemnõukogu otsustab selle. Ma juhin teie tähelepanu ainult sellele, et igasugune katse seda tsensust viia allapoole 10 aastat avaliku arvamuse küsitluste järgi kohtab Eesti elanikkonna äärmiselt tugevat protesti, kui rääkida asja poliitilisest poolest. Tähendab me peame leidma kompromissi. Ja minu arvates see 10 aastat on enam-vähem võimalik kompromissi viia.

A. Ristkok

Lugupeetud projekti autorid! § 1 lg. 2 tekitab mus arusaamatust ja mõnel kolleegil veel. Seal on öeldud, et erastatavate objektide nimekirjad koostab Eesti Vabariigi Riigivaraamet objektide asukohajärgse esmatasandi kohaliku omavalitsuse volikogu ja ministriumide-keskasutuste ettepanekul. Mida selle esmatasandi kohaliku omavalitsuse volikogu all mõeldakse? See on ju seaduse järgi ainult valla, alevi ja rajooni alluvusega linna volikogu.

Kuhu jäävad maakonnad, vabariikliku alluvusega linnad ja teised omavalitsuse organid?

E. Terk

Ma vastan sellele. Tegelikult ma olen vist juba siin saalis analoogselt küsimusele vastanud. Me oleme konstrueerinud siin hetkeseisust lähtuva mudeli. See tähendab seda, et esimesel tasandil volikogud praegu töötavad, täidesaatvad organid esimesel tasandil veel ei tööta või on ääretult väikesed. Kuid suurem teeninduspiirkonnaga objektide puhul (ja need on teeninduse puhul ikkagi enamlevinumad objektid) esitab selle ettepaneku või taotluse just teine tasand. Ja siin teisel tasandil on siis ettepaneku tegemise õigus täidesaatval organil ja alles siin tekib see loogiline vahe. Miks esimesel tasandil volikogu ja teisel tasandil täidesaatev organ? Ma ütlesin niimoodi, et esimesel tasandil me oleks tahtnud ka kirjutada sisse "täidesaatvad organid". Kuid lihtsalt sel põhjusel nad siin ei ole, et nad ei tööta veel.

Juhataja

Suur tänu! Sergei Sovetnikovi teine küsimus.

S. Sovetnikov

Lugupeetud ettekandja! Minul on küsimus § 7 kohta: riigivarade privatiseerimisest laekuvate summade kasutamine. Kas teile ei tundu, et oleks otstarbekas ära määrata protsent privatiseerimisest saadavatest summadest, mis kantakse üle otse maakondade ja linnade omavalitsustele, selleks, et nad oleksid huvitatud selle seaduse elluviimisest.

A. Kamratov

Sellist varianti on arutatud ja siin on üks põhiline vastuväide. Kui me nii teeksime, siis me käivitaksime sellise mehhanismi, et need, kes on rikkad, saaksid veel rikkamaks ja need, kes on vaesed, jääksid suhteliselt veel vaesemaks. Nendel territooriumidel, kus on rohkem selliseid objekte, mida müüa, laekub rohkem raha kohalikku eelarvesse, seal, kus on ääremaad ja teenindus-, toitlustus- jne. objekte vähem, seal on vähem müüa. Ja see regionaalpoliitiliselt taunimisväärne vahe suureneb, kui me niimoodi teeme. Meie arvates on siin paindlikum lahend see, kui Ülemnõukogule jääb võimalus suunata osa nendest summadest regionaalpoliitilistel eesmärkidel kasutamiseks. Sel juhul kaasneks sellega ääremaade järeleaitamine. Nii et see on nagu põhiargument teie idee vastu, kuigi loomulikult on teie ideel ka teatud positiivne sisu olemas.

E. Terk

On tehtud konkreetne analüüs statistika tulemuste põhjal. Näiteks üks niisugune üksik fakt. Nimelt on Kirde-Eesti praegu oma tööstus- ja põllumajanduspotentsiaalilt vabariigi maakondade ja linnade ja regioonide pingereas esimesel kohal. Samal ajal teenindamissfääri asutuste arvukuse pingereas on Kirde-Eesti viimastel kohtadel.

Juhataja

Suur tänu, lugupeetud ettekandja! Ülemnõukogul rohkem küsimusi ei ole. Mul on küsimus ainult härra Kamratovile, kas on veel soov kaasettekandega esineda? Ei soovi, aitäh.

Lugupeetud Ülemnõukogu, peame nõu, kas Ülemnõukogu on valmis seadust vastu võtma teisel lugemisel või on vara veel? Avame läbirääkimised. Kaido Kama.

K. Kama

Austatud Ülemnõukogu! Ma ei ole päris nõus ettekandjate väitega, et antud probleem üldse ei puuduta omandiõiguse taastamist või ta on sellest eraldi seisev. Kuna omandiõiguse taastamine ei saa hõlmata ainult 40-nda aasta kujul säilinud objekte, kuivõrd selliseid üldse on olemas. Tolleaegne omand on osaliselt hävinud, osaliselt praeguseks muundunud ja meil on ikkagi veel lahendamata poliitiline otsus, kas me tagastame ainult säilinud elamuid, maad või me hakkame kompenseerima ka hävinud omandit jm. taolist. Samal ajal on ilmselt tõepoolest selge, et seda nn. väikeprivatiseerimist enam rohkem pidurdada ei saa, kuigi me ikkagi pean praegu ebasobivaks hakata tegelema ühe osa probleemiga enne, kui tervikuga pole asjad selged. Aga igal juhul ma väga tungivalt palun selles otsustavas osas "Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsus" jätta välja punktid 2 ja 3, mis lubavad privatiseerida ka ettevõtteid bilansilise väärtusega üle poole miljoni rubla. Asi on nimelt selles, et nii nagu siin juba räägiti nendest mustadest meestest ja mustadest rahadest, meil ei ole praegu olemas mitte mingit mehhanismi, et takistada selle musta raha sissetulekut ja selle musta raha kasutamist päriksostmisel. Me oleme igasuguseid asju proovinud, mõtleme kas või ostukaartide peale ja muude asjade peale. Leidub piisavalt variisikuid, nii nende hulgas, kes on 50 aastat Eestis elanud, kui ka nende hulgas, kes antud asutuses töötavad. Nii et mul on konkreetne ettepanek lülitada otsustavast osast välja punktid 2 ja 3.

Juhataja

Suur tänu, Kaido Kama! Ma palun parandusettepanekud kirjalikult. Läbirääkimised jätkuvad. Andrus Ristkok.

A. Ristkok

Lugupeetud kolleegid! Ma teeksin ettepaneku sõnastada § 1 lõige 2 järgmiselt. "Erastatavate objektide nimekirjad koostab Eesti Vabariigi Riigivaraamet objektide asukoha omavalitsusorganite ning Eesti Vabariigi ministriumide ja riiklike ametite ettepanekul." See oleks igal juhul täpsem, sest praegu isegi haldusreformi aluste või omandi aluste seaduste järgi külanõukogud ei ole veel omavalitsusüksused.

Juhataja

Suur tänu! Palun ka kirjalikult. Läbirääkimised jätkuvad. Kas lõpetame läbirääkimised? Kohaloleku kontroll. Kohal on 68 saadikut, puudub 37.

Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et lõpetada läbirääkimised päevakorrapunkti teemal? Palun hääletada! Läbirääkimiste lõpetamise poolt on 50 saadikut, 1 on vastu, erapooletuid on 11. Läbirääkimised lõpetatud.

Lugupeetud Ülemnõukogu, minule on laekunud kaks parandusettepanekut. Üks käib seaduseelnõu kohta, teine otsuse eelnõu kohta. Kas ettekandjad soovivad lõppsõna?

E. Terk

Oma lõppsõnas ma võib-olla natuke kommenteerin Kaido Kama poolt tehtud ettepanekut. Nimelt, kui te seda seaduse vastuvõtmise otsust täpsemalt loete, siis siin on konstrueeritud selline mehhanism, et valitsusel on õigus teha ettepanekuid kahe grupi ettevõtete osas. Ühesõnaga need teenindusettevõtted, mille maksumus on üle poole miljoni rubla, ja ka mõningad üksikud tööstusettevõtted (sõltumata nende maksumusest), mille lülitamine nimekirja on vajalik erandkorras. Punkt 3 annab Ülemnõukogule võimaluse erandkorras otsustada igal konkreetsel juhul, nii et valitsusel automaatselt siin mingisugust õigust privatiseerimise ringi laiendamiseks ei tule. Kuid miks siis ikkagi üle poole miljoni maksumusega teenindusobjekt? Me jääme siin hätta, kas või tootmiskoondisega "Autoteenindus", kus ka Järve hooldejaama põhifondide maksumus on ligi 2 milj. rbl. Tekib tõesti probleem, et need objektid, mida oleks vaja hädasti detsentraliseerida, sealhulgas ka privatiseerida, lükkuvad edasi teatud perioodiks. Nii et ma ütlen teile veel kord, et sisuliselt valitsusel mingisugust õigust nendest punktidest ei kaasne. Põhimõtteliselt peab igat ettevõtet eraldi läbi arutama Ülemnõukogu eelarve-majanduskomisjoni ettepanekutest tulenevalt. Tänan!

Juhataja

Peale kohaloleku kontrolli võtame kõigepealt kaalumisele seaduseelnõu parandusettepaneku, siis rakendusotsuse oma. Kohaloleku kontroll. Kohal on 69 saadikut, puudub 36.

Lugupeetud Ülemnõukogu! Kõigepealt Andrus Ristkoki parandusettepanek. Võtke ette seaduseelnõu. Andrus Ristkok teeb ettepaneku § 1 lõige 2 sõnastada järgmiselt: "Erastatavate objektide nimekirjad koostab Eesti Vabariigi Riigivaraamet objektide asukoha omavalitsusorganite ning Eesti Vabariigi ministriumide ja riiklike ametite ettepanekul." Erinevus on selge, Ülemnõukogu saab aru, mida me paneme hääletamisele. Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on Andrus Ristkoki parandusettepaneku poolt? Palun hääletada! Lihthäälteenamus. Selle ettepaneku poolt on 46 saadikut, vastu 3, erapooletuid on 10. Andrus Ristkoki ettepanek vastu võetud.

Võtke ette otsuse eelnõu. Kaido Kama teeb ettepaneku otsusest välja jätta punktid 2 ja 3. Ülemnõukogu saab aru, mida me paneme hääletamisele. Kas on vaja viia läbi veel kohaloleku kontrolli? Keegi vist ei lahkunud vahepeal? Ei ole vaja.

Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on Kaido Kama parandusettepaneku poolt? Palun hääletada! Lihthäälteenamus. Kaido Kama parandusettepaneku poolt on 9 saadikut, vastu 26, erapooletuid on 21. See ettepanek ei leidnud toetust.

Lugupeetud Ülemnõukogu, nüüd seaduseelnõu tervikuna. 53 häält, otsus samuti 53 häält. Me ei kontrolli kohalolekut, kõik on muutuseta.

Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et võtta vastu Eesti Vabariigi seadus "Riiklike teenindus-, kaubandus- ja toitlustusettevõtete erastamise kohta"? Palun hääletada, 53 häält. Selle ettepaneku poolt on 52 saadikut, vastu 9, erapooletuid 6. Seadus jääb vastu võtmata. Otsust pole mõtet hääletamisele panna.

A. Veetõusme

Lugupeetud juhataja, lugupeetud Ülemnõukogu! Me vist ei lõpetanud teist lugemist, mul on ettepanek panna seaduseelnõu kolmandale lugemisele.

Juhataja

Ei, nüüd ma ei saanud aru.

Lugupeetud Ülemnõukogu, et kõik ikka saate aru, millega on tegemist? Teise lugemise lõpetamine ilma seaduse vastuvõtmiseta oleks tulnud siis, kui oleks kolmanda lugemise nõue olnud. Kolmanda lugemise nõuet ju keegi ei esitanud. Vello Pohla.

V. Pohla

Lugupeetud juhataja, lugupeetud kolleegid! See on küllalt tähtis otsus, mida me hääletasime ja mind paneb imestama, et kui me iga natukese aja tagant tegime kohaloleku kontrolli, siis just vahetult enne selle kõige tähtsama otsuse hääletamist seda ei teinud. Nii et ma teen ettepaneku uuesti teha kohaloleku kontrolli, alles siis on asi täiesti korrektne.

Juhataja

Lugupeetud Ülemnõukogu, me oleme teinud sellel istungil 6–7 kohaloleku kontrolli, vahetult enne seda ma värskendasin teie mälu ja ütlesin, et saalis muudatusi ei ole. Kui see on protest, siis ma teen uue kohaloleku kontrolli ja panen uuesti hääletamisele.

V. Pohla

Jah, see on protest.

Juhataja

Palun vormistada protestina. Kui selle kaudu mõne saadiku meelsus muutub, siis palun väga. Lugupeetud Ülemnõukogu, te olete täna kõik olnud tunnistajaks, kui palju täna kella on antud. Ants Veetõusme.

A. Veetõusme

Lugupeetud juhataja! Ma ühinen Vello Pohla protestiga. Tõepoolest, väikeste asjade puhul me teeme kohaloleku kontrolli, enne seda hääletust ei teinud. Ja kui protest võetakse vastu, siis ma palun enne hääletamist majanduskomisjoni jaoks vaheaega.

Juhataja

Loomulikult võetakse protest vastu, kuid üks Ülemnõukogu ise mõtleb, kui kaunisti ta praegu käitub. (Hääled saalist.)

Protest on vastu võetud ja ma juhin tähelepanu, et tulevikus ei tule enam ühtegi pöördumist kõne alla, teeme igal väiksemal puhul kohaloleku kontrolli. Ja nüüd kannan ma selle eest hoolt, et need andmed, kui palju saadikud ikkagi tööst osa võtavad, saavad avaldatud Eesti Vabariigi üldsuse ees. Kohaloleku kontroll. Kohal on 71 saadikut, puudub 34. Panen seaduseelnõu uuesti hääletamisele. Kes nõudis vaheaega? Majanduskomisjon nõudis vaheaega. 10 minutit? (Hääled saalist.)

Üks hetk. Lugupeetud Ülemnõukogu, komisjonil on õigus vaheaega paluda, seda keelata ei saa. Võib-olla me teeme hoopis niimoodi, et me ühendame selle vaheaja reglemendijärgse vaheajaga ja tuleme 5 minutit varem tööle. Enne seda on teadaanne. Kalju Koha.

K. Koha

Lugupeetud juhatus, kallid kolleegid! Reglemendi järgi on ettepanekuteks aega 24 tundi. Täna kell 6 saab eelarve ettepanekuteks aeg täis. Olge nii kenad, ärge oodake 24 tundi, andke majanduskomisjonile oma kirjalikud ettepanekud varem, et me saaksime tööd paremini korraldada. Olge nii head. Aitäh!

Juhataja

Vaheaeg. Töö jätkub 12.15.

V a h e a e g

Juhataja

Kohaloleku kontroll. Kohal on 74 saadikut, puudub 31. Ants Veetõusme.

A. Veetõusme

Lugupeetud juhataja, lugupeetud saadikud! Majanduskomisjon ei nõua kolmandat lugemist. Aitäh!

Juhataja

Ei nõua kolmandat lugemist? Keegi teine ka ei nõua? Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et vastu võtta Eesti Vabariigi seadus "Riiklike teenindus-, kaubandus- ja toitlustusettevõtete erastamise kohta"? Palun hääletada! 53 häält. Selle ettepaneku poolt on 54 saadikut, vastu 7, erapooletuid 9, seadus vastu võetud. Volkov. Sergei Volkov.

S. Volkov

Lugupeetud juhataja, austatud kolleegid! Ma ei ole demokraatia vastu, ma olen ebaausa mängu vastu. On väga inetu, kui tähtsate küsimuste lahendamisel hääletatakse puuduvate saadikute eest. Konkreetselt, minust 2 rida eespool asuv koht on tühi, kuid tablool on süttinud kiri "poolt". Ma ei tea, kas protest on vajalik. Meil kõigil on oma vaated erastamisele – mul

on lihtsalt kahju, et minu naine ei või omada kohvipoodi, olen sellepärast vastu. Ent on ebaeetiline tähtsate küsimuste otsustamisel hääletada puudujate eest. Tänan!

Juhataja

Kui on tegemist niisuguse asjaoluga, siis loomulikult tuleb see fikseerida. Vladimir Lebedev.

V. Lebedev

Lugupeetud eesistuja, austatud kolleegid! Nagu ma aru sain, on see seesama koht, mis on teist, Mai Kolossova, paremal. Vabandage mind, ma tahan öelda, et väga tihti just sellistel hääletamistel, kui jääb ühest-kahest häälest puudu, toimuvad selle koha ümber mingid anomaalsed nähud: kord ei tööta pult, siis jällegi hääletatakse tühjalt kohalt. Seal on mingi "Bermuda kolmnurk". Võib-olla paluda spetsialiste kontrollida, milles selle koha saladus seisneb? Ning lugupeetud Mai Kolossovaga juhtub millegipärast selliseid asju korduvalt. Tänan!

T. Made

Austatud eesistuja, lugupeetud kolleegid! Mul on ettepanek tühistada eelmine hääletamine ja korrata seda. Aitäh!

Juhataja

Ilmselt me peame seda tegema, lugupeetud Ülemnõukogu. Eelmise hääletamisevooru tulemused tühistatakse. Kohaloleku kontroll. Olgem nüüd korrektsed. Kas pult ei tööta? Tühistame praegu kohaloleku kontrolli. Kas kõik on veendunud selles, et nende puldid töötavad? Kolleegid, ärgem kompromiteerigem nüüd iseennast, jäägem saadikuteks. Kohaloleku kontroll. Kohal on 73 saadikut, puudub 32. Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et võtta vastu Eesti Vabariigi seadus "Riiklike teenindus-, kaubandus- ja toitlustusettevõtete erastamise kohta"? Palun hääletada! Enn Põldroosi kohalolek palun fikseerida. Selle ettepaneku poolt on 53 saadikut, vastu 12, erapooletuid 6. Seadus on vastu võetud.

Lugupeetud Ülemnõukogu, läheme rakendusotsuse juurde. Ja ma juhin teie tähelepanu sellele, et see on üks hääletusvoor, mille ees me ei tee kohaloleku kontrolli. Reglement ütleb, et iga hääletusvooru ees tehakse kohaloleku kontroll.

Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et võtta vastu Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsus Eesti Vabariigi seaduse "Riiklike teenindus-, kaubandus- ja toitlustusettevõtete

erastamise kohta kehtestamisest ja rakendamisest"? Palun hääletada! 53 häält. Selle otsuse vastuvõtmise poolt on 53 saadikut, vastu 12, erapooletuid 6. Otsus vastu võetud.

Eesti Vabariigi Valitsuse välispoliitikast 1990. aasta maist detsembrini

Juhataja

Lugupeetud Ülemnõukogu, jätkame päevakorraga. Meil on päevakorras kaks punkti, mis puudutavad välispoliitikat, kuivõrd ka idapoliitika kuulub sinna valdkonda. Võimalik, et ettekandjad nõustuvad ühendama need kaks punkti. Või kui mitte, siis arutame eraldi. Alustame Eesti Vabariigi Valitsuse välispoliitikast 1990. aasta maist detsembrini. Ettekandja valitsuse esimees Edgar Savisaar.

E. Savisaar

Lugupeetud Ülemnõukogu esimees, Ülemnõukogu juhataja, head kolleegid! Palusin seda ettekannet selleks, et pidada teiega aru välispoliitika üle selles laadis, mida me oleme teinud 90-ndal aastal ja mida me peaksime ette võtma.

Viimasel ajal on välispoliitika küsimused sageli olnud arutlusel nii Ülemnõukogu saalis kui ka avalikkuses. Tunda on teatud tähiste vahetust, vajadust täpsustada strateegiat ning aru saada sellest, kuhu me 90-ndal aastal oma välispoliitikas õieti jõudnud oleme. Aeg niisuguseks arupidamiseks on sobiv, kuna selle aastaga on paljud asjad selgemaks saanud. Selgemaks on saanud ka Eesti sisepoliitiliste jõudude suhtumine ja reaalsed võimalused välispoliitikaks. Kes millistele jõududele väljaspool Eestit toetub, kes toetavad teatud jõududele Läänes, kes Idas. Oli aeg, millal ühiskonda püüti toita lootustega Läänele. See oli läänevekslite väljaandmise aeg, need vekslid jäid lunastamata ja enam neist eriti ei räägita. Nüüd jaotatakse idaveksleid ja püütakse meile sisendada, et kui Moskvaga hästi läbi saame, küll siis saavad ka meie asjad aetud. Ometigi ei ole Moskva selle aasta jooksul näidanud milleski üles head tahet ning on selge, et läbirääkimispartnerina tunnustab ta meid alles siis, kui tal muud üle ei jää. Tõepoolest, teatud järeleandmiste eest on Moskva valmis mõningaid küsimusi lahendama. Ka vastutuleku korras, aga need oleksid detailid. Mitte põhimõttelised küsimused, kus me lahendust tegelikult vajame. Veel kord tahaksin meelde tuletada

lugupeetud poliitikutele, et ammu see oli, kui Eestimaad toideti lõputute juttudega sellest, kuidas meid Läänest toetatakse. Nüüd korduvad sama lõputud jutud, aga seekord sellest, kuidas me Idast sõltuvad oleme. Paraku ei baseeru ei üks ega teine vaatekoht olukorra põhjalikul analüüsil. Nii nagu toetus Läänest, nii ka sõltuvus Idast ei ole absoluutne. Sõltume Idast niivõrd, kuivõrd. Keegi ei saa eitada, et see sõltuvus tegelikult ju väheneb. Ja pöörduda praegu tagasi tihedate suhete teele Moskva keskvõimuga olukorras, kus see keskvõim ei kontrolli enam paljusid asju, ei ole kaugelenägelik poliitika. Konkreetne näide teile on 1990. aasta teravilja olukord. Realiteet on selline, et Liidu keskvõim kontrollib ainult seda osa viljast, mis välismaalt sisse ostetakse, mitte aga seda, mis Nõukogude Liidus on kasvatatud, kusjuures loogika on siin selline, et mida ahtamad on Moskva keskvõimu võimalused, seda kõrgem, seda kallim on temaga tehtava koostöö hind, seda rohkem meilt nõutakse järeleandmiste eest üksikküsimustes. Arusaamine sellest, et ei Idas ega Läänes oota meid kerged võidud, on osadel poliitikutel ja poliitikahuvilistel tekitanud nii-öelda üksiolemise sündroomi, mis väljendub hädaldamises, et keegi meid ei toeta, kellelegi ei ole meil lootat.

Paraku mõistetakse rahvusvahelist toetust meil veel üldse üsna primitiivselt ja täiesti mustvalge aktina. Toetus ei ole alati mitte see, et midagi tehakse, vaid ka näiteks see, kui jäetakse tegemata midagi olulist, mis meile kahju võib tuua. Mulle näib, et praegu ei tohiks ülemääraselt rõhutada idapoliitika prioriteeti ja väita pateetiliselt, et meie iseseisvuse võti on ainult Moskvast. Võime sattuda olukorda, kus peame poole aasta pärast taas tunnistama, et inimesi on väärt orienteeritud. Kui lagunemisprotsessid Liidu majanduses süvenevad ja Lääs kaotab lootuse teda päästa, kui areenile tuleb Saksa Liitvabariik, kellele meenuvad Deutsche Ostseeprovinzen Russlands, kui USA vajab pärast Pärsia lahe kompromissi uue diplomaatilist aktsiooni jne., siis see tähendab seda, et kuue kuu pärast on kogu meid ümbritsev situatsioon samavõrd muutunud, nagu ta oli 6 kuud tagasi võrreldes praegusega.

Üleüldse meil on aeg üle saada sellest välispoliitilisest kõikumisest kord Lääne, kord Ida suunas, ja lõpetada vaidlemised selle üle, kumb on prioriteetne. Aeg on lõpuks öelda, et me ei aja mitte idapoliitikat ega läänepoliitikat, vaid ajame oma poliitikat. See, kui keegi ajab maailmas poliitikat, see on kõigile arusaadav. See näitab, et rahvas on huvid selgelt teadvustanud. Sündmused Idas võivad areneda mitme eri skeemi järgi. Praegu on näha, et püütakse tugineda tsentraliseeritud mehhanismidele, püütakse kasvatada riigi sõjakust kuni presidendivõimuni välja, aga see programm ei saa olla pikaajaline, sõltumata sellest, kui kaugemale minnakse. Nõukogude Liidu majanduse võime efektiivselt käsutada Lääne krediite, ükskõik kui palju neid ka tuleb, on üliväike. Ka käiku liidulepinguga hindame olupoliitiliseks, strateegiliseks käiguks. Sellega püütakse näidata, et on olemas riik ja et see riik ja tema võim

on usaldusväärne, krediteerimise garant. Aga isegi kui enamus liiduvabariike liidulepingule või mõnele sellega võrdväärsele dokumendile alla kirjutab, ega selle allkirjaga Liitu ikkagi koos ei hoia, kui osalistel puuduvad selleks sisemised ja vabatahtlikud motiivid.

Nii ma arvangi, et situatsioon muutub praegu dünaamiliselt ja et aasta pärast on ta oluliselt muutunud ning kõik saavad selle aja jooksul järjekordse õppetunni. Lääs saab õppetunni, et ei tule krediteerida riike, millised ei ole demokraatlikud ning on jõuga kokku pandud. Meie saame õppetunni, kui peame kolmandat korda oma kurssi muutma, aga ma kardan, et paljud ei võta meid siis enam tõsiselt. Ilmselt peaksid juristid ja poliitikud vastama ka küsimusele, kas ei vii lähenemine Moskvaga, milleks ma üha sagedamini kuulen üleskutseid, meid Ülemnõukogu aprilli- ja juulikuiste otsuste revideerimisele. Me oleme väga mugavaks muutnud selle mõiste "üleminekuperiood". Kuna see mõiste on jäänud selgelt määratlemata, siis lubab see kõike ja seda võidaksegi käsitleda nii, kuidas keegi soovib. Temaga võidakse põhjendada vanade struktuuride säilitamist, seadusandlikku segadust jne.

8. mai seadus Eesti sümboolikast ütleb, et Eesti on iseseisev ja sõltumatu vabariik. Lubage küsida, kas meie iseseisvus suureneb või väheneb, kui me võtame omaks Nõukogude Liidu poolt esitatud majanduslikud nõudmised, seadusandluse baasi eelarve ja muu sellise suhtes. Kutsutakse üles tasuma Liidu eelarvesse, kooskõlastama seadusandlust, näiteks maksuseaduste osas. Aga 16. mail mäletatavasti võttis Ülemnõukogu vastu otsuse, et Eesti Vabariik ei kooskõlasta oma seadusandlust Liidu seadusandlusega. Üldiselt, kui keegi tõepoolest praegu tahab anda see asi käiku, siis tuleb otsustada seadusandliku võimu tasandil, mitte küsida valitsuselt, miks pole eelarves ikkagi arvestatud liidumaksuga jne.

Arvan, et ma mõistan neid inimesi, kes praegu taotlevad lähenemist Moskva keskvoimuga. Soovitakse tõsta oma osakaalu Eesti poliitikas ja lähtutakse eeldusest, et kui parlament pöördub totaalselt näoga Ida suunas, küll siis leitakse jälle ka need inimesed, kes Idas on vastuvõetavamad. Aga igaüks, kes teeb selles vallas ettepanekuid, peaks igakord lisama ka juurde analüüsi, kuivõrd ollakse kooskõlas Ülemnõukogu otsusega 30. märtsist Eesti riiklikust staatusest ja sellele järgnevate dokumentidega.

Lugupeetud rahvasaadikud! Valitsuse välispoliitika alused formuleeriti 1990. aasta maikuus parlamendis arutusel olnud valitsusprogrammis ja valitsusprogrammi välispoliitiline osa ei tekitanud saadikute hulgas erilisi küsitavusi ega vastuväiteid. Välispoliitika prioriteetidena määratleti Balti ühtsuse tugevdamine, kusjuures rõhutati, et Balti, vabandust, Eesti iseseisvumist peetakse saavutatavaks vaid kõiki Balti riike haarava ühtse protsessi raames. Valitsusprogrammis peeti oluliseks stabiilsete heanaaberlike suhete kujundamist Nõukogude Liiduga, vastastikuste konfliktsituatsioonide mahavõtmist, suhteid Liiduga nimetati

välispoliitika nurgakiviks, peeti oluliseks osalemist rahvusvahelises poliitilises elus ning selle kaudu avaliku arvamuse, ajakirjanduse, parlamentide ja valitsuste mõjutamist Eesti riiklike huvidele vastavas suunas. Paljuski oli välispoliitika strateegia formuleeritud juba Eesti Vabariigi Ülemnõukogu varasemate otsustega ja valitsuse ülesandeks jäi neid vaid lahti mõtestada ning selle toimetehhanism leida. Prioriteetideks said restitutsioon iseseisvuslābirāākimiste kaudu üleminekuperioodi vāltel, osavōtt Helsingi protsessist ja kaks pluss neli lepingu ettevalmistamisest Saksamaal. Lisaksime loetelule ka tōō Euroopa Ūhenduses, Strasbourgī konverentsi, vaatlejastaatuse taotlemise Pōhjamaade Nōukogus, kusjuures eesmārgiks seati Eesti Vabariigi faktilise iseseisvuse taaskehtestamine vastavalt Tartu rahulepingule.

Aja kokkuhoiu mōttes ja silmas pidades, et Ūlemnōukogu esimees ning minister Lippmaa on sellel kōsimusel korduvalt peatunud, ei kāsitleks ma praegu pikemalt meie katseid astuda iseseisvumislābirāākimistesse Moskva keskvōimuga. Need katsed nāitasid, et otserūnnakud lōppevad ebaōnnestumisega ning et me saavutame edu lābirāākimistel oluliselt tugevama partneriga siis, kui viimasel on selleks tungiv sisepoliitiline vōi vālispoliitiline vajadus. Aprilli- ja maikuud valitsuse vālispoliitilises tegevuses nimetaksin ma Balti sisemise konsolideerumise perioodiks. See tugines vajadusele tugevdada meie potentsiaali vastukaaluks Moskva pūūdele ajada asju iga Balti riigiga omaette, neid omavahel eristada, isegi vastandada. Kahtlemata tähendab 8 miljoni elanikuga rajoon enam kui 1,5 miljonilise rahvaarvuga vabariik. Teiseks pōhjuseks, miks tāhelepanu keskendus Baltikumile, oli Leedu iseseisvuse vāljakuulutamine, temavastane blokaad ja vajadus selgelt vāljenduva Balti solidaarsuse järele sellises olukorras. Seoses sellega juba 12. aprillil, mōni pāev pārast seda, kui alustati ka valitsuse moodustamist, kirjutati samal ajal alla Balti turu kokkulepe. Jārgmisel pāeval vahetati esindajaid Leedu Vabariigiga. Valitsuse istungil oli pidevalt kōsimus majanduslike lepingukohustuste taitmisest Leedu suhtes jne. Balti turu moodustamisest mōōdunud kuude jooksul on rajatud esmased tingimused kolme Balti riigi vaheliseks majandusintegratsiooniks. Pōhilistes tōōsuundades on loodud kontaktid ja lepitud kokku omavahelises tōōjaotuses. Vōib ōelda, et kaardistatud on majanduskoostōō maastik. Tōōtab Balti koostōōnōukogu. Riia sessioon oli novembris. Tōōtab tema alaline komisjon, mis on moodustatud Riias ja kus tōōtab pidevalt ka kolm inimest Eestist. See komisjon tōōtab alates novembrikuust. Esimeste ūlesannete hulgas oli tal informatsioonivahetuse organiseerimine majandusreformi kohta ja energiahindade kooskōlastamine jne. Sellele jārgnesid kevadel sammud Ūlemnōukogu tasandil. 12. mail taastati Tallinnas 1934. aastast pārinev Balti riikide ūhtsuse ja koostōōleping, loodi Balti riikide Nōukogu ūlemnōukogude esimeeste juhtimisel.

Sellega asetati koostööprotsessid majanduses ning poliitika kooskõlastamine riikide vahel täiesti uuele alusele ning see on andnud ka häid tulemusi. Ma arvan, et iseseisvumisprotsessid Baltikumis möödunud poole aasta jooksul ei oleks toimunud kaugeltki nii stabiilselt kui Balti ühtsusesse oleks kellelgi õnnestunud lüüa lõhe. Teist perioodi, mai lõpust kuni oktoobrikuuni võiks nimetada ajaks, mil Eesti lülitus rahvusvahelisse diplomaatiasse. Ja see hakkas andma maailmapoliitikas teatud tulemusi. Kui varem oldi meie suhtes passiivsed, lihtsalt deklareeriti, et me ei tunnusta 1940-ndat aastat ja kõik, siis nüüd hakkas riikide ametlik välispoliitika meile reageerima. Ja mulle tundub, et selle alguseks võib pidada 28. mail Stockholmis toimunud kohtumist Rootsi peaministri Ingvar Garlssoniga ning samal ajal maailmapressis täpselt ajastatud kolme välisministri deklaratsiooni seoses USA-s toimuva USA – Nõukogude Liidu tippkohtumisega. Deklaratsioonis rõhutati, et Nõukogude Liidu presidendil ei ole tippkohtumisel volitusi esindada kolme Balti vabariiki ning et nad ei saa tunnustada mingeid Balti riike puudutavaid kohustusi või tingimusi, mis võivad tuleneda tippkohtumisel sõlmitavatest kokkulepetest. USA Riigidepartemang oli teatavasti sunnitud sellele deklaratsioonile reageerima ja arvatavasti avaldas see teatud mõju ka tippkohtumisel. Algas vaieldamatu protsess riikluse tunnustamise suunas, mis väljendub nii kokkulepetes, mis on sõlmitud Taaniga, Sloveeniaga, 17. detsembril sõlmitakse Ungariga. See protsess peegeldub isiklikes kontaktides valitsusjuhtidega Taanis, Rootsis, Hollandis, USA-s jne. See protsess peegeldub informatsioonikeskuste loomises. Taanis Kopenhaagenis avatakse informatsioonikeskus 20. detsembril. Kokkulepped nende avamiseks on veel mitmel pool. Ja see protsess põhineb sellel, et Balti faktorit hakati juba mõnevõrra vaatama Nõukogude Liidust eraldi.

Tekkisid eeldused Balti kriisi rahvusvahelise iseloomu tunnustamiseks. Et asi nii kaugemale läks, selleks andsid võimaluse MRP salaprotokollide tühistamine ja demokraatlikud valimised kolmes Balti riigis käesoleva aasta kevadel. Eesti aktsepteerimiseks maailmapoliitikas sellel perioodil tegid olulist tööd väliseestlased, eriti maikuus loodud Majandussõprade Klubi, kuhu on koondunud enamus arvestatavatest väliseesti biznesmenidest, samuti ka Eesti Komitee ja sellega seotud ringkonnad, aga ka Eesti Vabariigi esindajad välismaal, eriti ma pean silmas härra Ernst Jaaksonit, meie pikema staažiga diplomaati USA-s. Selle perioodi kulminatsiooniks olid ÜRO Peaassamblee ja Pariisi konverents, kus enam kui 10 riiki, sealhulgas suurriikidest tõstaksin eraldi esile Suurbritanniat, pidasid vajalikuks ametlikult tõstatada Balti küsimust. Kui silmas pidada, et Nõukogude Liit ilmselt tegi oma diplomaatias kõik mis võimalik, et seda küsimust üldse üles ei tõstetaks, siis saavutati siin olulist edu. Nõukogude Liit ei suutnud lahendada küsimust kulissidetagusel meetodil, n.-ö. diplomaatilisi

kanaleid mööda, ta oli sunnitud käituma ultimatiivselt ja mõningate ekspertide hinnangute järgi alandas sellega teisi riike.

Sellega, mis toimus Pariisi konverentsil, Nõukogude Liit rohkem kaotas kui võitis. Ta on püüdnud Balti kriisi, Balti probleemi summutada, nüüd ta hoopis teravdas seda. Ta on püüdnud näidata oma valmisolekut lahendada Balti küsimust demokraatlikul teel, rahulikult teel, nüüd näitas ta, et on jäik ja puudub kompromissivalmidus, vähemalt antud küsimuses. Kui rääkida suhetest Nõukogude Liiduga, siis me oleme esiteks lähtunud vajadusest lahendada üleskerkivad või venima jäänud konfliktküsimused. Ma pean siin silmas tervet kompleksi küsimusi. Eraldi tooksin välja käesoleva aasta liidumaksu küsimused, millede suhtes saavutati positiivne lahendus rahandusministeeriumiga, miilitsapolgu Taga-Kaukaasiast tagasitoomise küsimus, mis oli meie valitsuse üks esimesi probleeme jne. Teine eesmärk oli hoida kontakte ja arendada sidemeid naaberpiirkondadega. Te teate nii neid suhteid ja kokkuleppeid, mis on Pihkva oblastiga, kui ka ja eriti 16. septembri lepingut Leningradiga, mis kahtlemata aitas kaasa Kirde-Eesti olukorra stabiilsena hoidmisel.

Kolmandaks tooksin välja edukad läbirääkimised Nõukogude Liidu Sideministeeriumiga, mis võimaldasid 1. augustil tollaegse siseministri Vadim Bagatiniga allkirjutatud lepingu tulemusena tuua siseministeerium Eesti alluvusse, anda Eestile üle siinsed miilitsa õppeasutused, luua normaalne lepinguline situatsioon, mis on kasulik mõlemale poolele. Samal perioodil algasid läbirääkimised Nõukogude Liidu Riikliku Julgeolekukomiteega julgeolekuorganite staatuse ja kompetentsi üle üleminekuperioodil Eestis. Aga need on hakanud venima, sõjaväe juhtkonnaga läbirääkimissuhetesse astuda ei ole seni õnnestunud. Algusest peale võttis valitsus kursi tihedatele majanduslikele otsesidemetele Ida suunas. Hiljuti toimunud visiidid Gruusiasse ja Ukrainasse ei olnud ju mingiks erandiks. Ma toon näiteks vaid ühe ajavahemiku (augusti lõpp – septembri algus), mil Eesti Vabariigi Valitsuse volitatud ministritest ja Ülemnõukogu saadikutest koosnevad delegatsioonid külastasid mitmeid Liidu piirkondi. Nii näiteks augusti lõpus viibis delegatsioon eesotsas materiaalsete ressursside ministri Aleksander Sikkaliga Valgevenes, kus koos valitsuse aseesimehe härra Kostikoviga kirjutati alla majanduskoostöö arendamise protokollile, kooskõlastati omavahelise lepingu tekst. Ukrainas kohtuti varustuskomitee esimene Mintšenkoga, alla kirjutati kahe ametkonna koostöökokkulepetele tootmistehnilise iseloomuga toodangu tarnete kohta. Teine delegatsioon, mida juhtis põllumajandusminister Lind, viibis 6.–7. septembril Moldovas, kus arutati kahe riigi vahelise põllumajandusliku koostöö, ka kaubavahetuse korraldamise võimalusi. Kolmas delegatsioon eesotsas kaubandusminister Ants Laosega

viibis 4.–5. septembril Armeenias, kus kohtuti sealsete valitsustegelastega. Neljas delegatsioon sotsiaalhooldusminister Oviiri juhtimisel oli Aserbaidžaanis jne.

Võib-olla lisame siia Kesk-Aasia liiduvabariigid, kus 6.–10. septembrini eesotsas energetika ja tööstusenergeetika ministri Tamme ja sotsiaalministri Kudoga viibis delegatsioon, kes kohtus Kasahhi presidendi Nasarbajevi, Usbeki presidendi Bragimovi, Kirgiisi peaministri Tšamogolovi, Tadžiki peaministri Hajojeviga jt. Jõuti mitmete vastastikku huvi pakkuvate koostöövaldkondadeni, alates puuvilla töötlemise ühisfirmade rajamise küsimusest Usbekistanis, selle ekspordi arendamisest Eesti kaudu jne. Ma võiksin niisuguseid näiteid tuua veel palju. Need viitavad sellele, et koostöösidemed, horisontaalsidemed valitsuste vahel, horisontaalsidemed ida poole on olnud valitsuse tähelepanu orbiidis kogu tegutsemise aja. Niisugustele kahepoolsetele visiitidele ja kohtumistele järgnesid kolm vooru konsultatsioone. Esimesed konsultatsioonid augustis, teised septembris, kusjuures teistele konsultatsioonidele tulid juurde esindajad ka Taga-Kaukaasiast ja Kesk-Aasiast ja kolmandad nüüd detsembris. Kui esimesel nõupidamisel piirduti üldise avaldusega selle kohta, missugused on majandusliku ja poliitilise suveräniteedi omavahelised seosed, siis teisel nõupidamisel peeti vajalikuks moodustada konsultatiivkomitee vabariikidevaheliseks otsesuhtlemiseks, täpsemalt Nõukogude Liidu vabariikide ja Balti riikide koostöö arendamiseks. Kolmandal nõupidamisel lisaks vastuvõetud protokollidele täpsustati ka konsultatiivkomitee enese sisemine töökorraldus. Nüüd on sellesse haaratud 11 delegatsiooni 9-st vabariigist pluss kahest linnast. Ning on otsustatud, et konsultatiivkomitee pidevalt tegutsev büroo asub Tallinnas. Milline oleks selle konsultatiivkomitee arendav idee, arendamise tähendus Eestile? Kõigepealt me oleme rääkinud oma uus-Hansa rollist, me oleme püüdnud täita seda ideed praktilise sisuga ja see on äratanud huvi. Loodud on organisatsiooniline struktuur, mille kaudu saab riiklikul tasandil arendada horisontaalsidemeid, kusjuures see on vertikaalist sõltumatu struktuur vertikaalsuhetes. Edasi selle kaudu me valmistame pinda ette normaalseteks suheteks tulevikus, me töötame tuleviku peale. Meil on eesmärk – iseseisvus, lahkumine Liidust, aga mitte tüliga, et kui ka keskvdõim seda väga püüab, ei õnnestuks meist idapoolle ikkagi müüri ehitada. Mida ma loen aga kõige tähtsamaks, on see, et liidulepingu kõrvale on esitatud teine idee regiooni tulevikust. Püütud on leida niisugune idee, kuidas kõigepealt viia majanduslik integratsioon uuele tasandile, ja teiseks, mis on veel olulisem, teha seda nii, et oleks koosõla suveräänsusdeklaratsiooniga. Me oleme sellise majandusliku integratsiooni poolt nagu Euroopas. Aga oleme ka poliitilise suveräänsuse poolt nagu Euroopas. Kui me võrdleme neid kahte ideed – liiduleping ja ühisturg, siis liiduleping tähendab seda, et kohustuslikult on vaja delegerida teatud funktsioonid keskusele. Ühisturg samal ajal tähendab seda, et igaüks

taastab riiklust sellisel kujul, nagu peab õigeks. Kes peab õigeks föderatsiooni kujul, kes peab õigeks konföderatsioonina, kes peab õigeks iseseisva riiklusena. Aga samal ajal lepitakse kokku neis küsimustes ja neis valdkondades, mis vastavad rahvuslikele huvidele ja kõigi osapoolte ühishuvidele. Teiste sõnadega, ühisturu kaudu otsitakse seda, mis ühendab. Liidulepingu kaudu otsitakse seda, mida ära võtta, mida keskvoimule tsentraliseerida. Ma loen väga oluliseks ka seda, et need delegatsioonid, kes on praegu ühinenud Konsultatiivkomiteesse, on selgelt väljendanud üksteisele konkreetset toetust ka niisugustes küsimustes, nagu seda oli "Integraali" küsimus Eestis. Ja mulle tundub, et see oli ka üks põhjus, miks Moskva oli sunnitud otsima teisi teid ja miks "Integraal" niisugusel kujul, nagu ta Lev Voronini poolt alla kirjutati, tööle ei hakanudki. Detsembri konsultatsioonidega seoses tootsin välja veel kaks momenti. Kõigepealt detsembri konsultatsioonid (3. voor) toimusid kvalitatiivselt uuel tasandil. Jutt ei olnud ainult horisontaalsidemetest, nagu eelmistel kordadel, vaid jutt oli kooperasiionist Ida ja Lääne baasil. See oli eesmärgiks, miks olid kohal esindajad Taanist, miks olid kohal esindajad 5-st Kesk-Euroopa riigist. Ja selline kooperasiion Ida ja Lääne baasil loob ka osavõtjatele motiivid. Seda ütlesid ka need osavõtjad, kes olid kolmandatel konsultatsioonidel esmakordselt, nagu näiteks Kasahhi NSV esindajad. Ja teine moment, mida ma tootsin välja kolmandate konsultatsioonide eripärana. Esialgu neid omavahelisi konsultatsioone meie idapartnerite poolt käsitleti kui sisepoliitika küsimust. Nüüd on meievahelistes suhetes, kogu idapoliitikas, kui seda niimoodi nimetada, hakanud ilmema rahvusvahelise poliitika teatud jooni. See tähendab, et arvestades suveräänsusdeklaratsioone, arvestades igäühe taotlusi olla rahvusvahelise õiguse subjektiks, me ei räägi idapoliitikast enam kui sisepoliitikast või me ei olegi seda rääkinud, meie partnerid ei räägi enam kui sisepoliitikast, vaid hakkavad rääkima kui teatud mõttes rahvusvahelisest poliitikast.

Nüüd lähiaja põhiülesanded, millega valitsus praegu tegeleb ja mis meie arvates peaksid olema meile esmatähtsad. Kõigepealt võrreldes sellega, mis oli kolmveerand aastat tagasi, on maailm meie suhtes oluliselt diferentseerunud. Kuidas me nägime maailma veel käesoleval kevadel? Siis oli maailm väga lihtne. Oli olemas Baltikum, oli olemas kaks superriiki: Nõukogude Liit ja USA ja oli olemas muu maailm. Nüüd selles nn. muus maailmas on selgelt eraldunud grupp meid toetavaid riike. Ja kolmandate konsultatsioonide järel olid eraldi koos Balti riikide valitsuste juhid, kes arutasid ettepanekut kutsuda järgmise aasta kevadel kokku ühes Skandinaavia riigis nende riikide valitsuste esindajate nõupidamine, kus meid toetatakse. Eesmärk on olla Baltikumi ja Liidu keskvoimu vahendaja, kuna tegu on rahvusvahelise probleemiga.

Teiste sõnadega, väljuda sellest primitiivsest mudelist, et küll meid siis tunnustatakse, kui me ise oleme ära klaaritud oma suhted Moskvaga. See oleks sääse ja elevandi klaarimine ja seetõttu see mudel ei leia poolehoidu. Sisuliselt oleks jutt vahenduskonverentsi kokkukutsumisest. Selline konverents peaks olema vastuvõetav ka Nõukogude Liidule. Võib-olla mitte täna, aga teatud aja pärast kindlasti. Selline konverents annab mitmepoolse küsimuse asetuse. Praegu on tegu kahepoolsete suhetega: Nõukogude Liidu keskvõim, Baltikum. Sellega meil on võimalik muuta Balti probleem rahvusvaheliseks, Euroopa probleemiks, II Maailmasõja võitjate ja kaotajate ühisprobleemiks. Me ei pääse sellisest konverentsist mööda ka seetõttu, et on vajalikud rahvusvahelised garantiid. Arvestades ajaloolist kogemust ei piisa meie iseseisvumiseks Nõukogude Liidu ja Baltikumi lepingust. Pealegi on tänapäeva Euroopa tava selline, et kõik taolised küsimused lahendatakse ikkagi mitmepoolset. Niisiis ma rõhutaksin, et juba praegu on positiivse tegurina tekkinud aktiivsed erimeelsused Balti küsimuses. Ja kui see protsess niimoodi jätkub, siis sellega muutub sisuline ja aktiivne toetus II Maailmasõja tagajärgede likvideerimiseks enamiku riikide jaoks sisepoliitiliseks küsimuseks. Ma arvan, et see kohtumine, mis järgmise aasta algul on kavas korraldada ühes Skandinaavia riigis, oleks ettevalmistav töökohtumine, mitte väga kõrgel tasemel, aga ikkagi valitsuste esindajate tasemel, kus pakutakse välja mõningaid variante, mis aitaksid Nõukogude Liitu lahendada Balti probleemi. Nagu näitab selle idee suhtes pinna sondeerimine mitmetes riikides, on suhtumine heasoovlik. Muidugi on võimalik, et konservatiivsed jõud Nõukogude Liidus püüavad hakata tõestama sellise konverentsi mittevajalikkust, püüavad hoida protsessi ikka endiselt kahepoolsena ja selleks teha järjekordselt nägu, et räägitakse ju läbi. See oleks meie esimene tööülesanne lähiaegadel. Teiseks, laialdaselt on vaja tõstatada küsimus inimõigustest ja rahvusõigustest Eestis. Me peame vajalikuks rahvusvahelise alaliselt tegutseva missiooni pidevat siinolekut. Käivad läbirääkimised selle moodustamiseks mitmete prominentsete rahvusvaheliste organisatsioonide baasil. Kavas on pöörduda ka Amnesty Internationali ja URO inimõiguste komitee poole. Läbitöötamist ja rahvusvahelist hinnangut vajavad probleemid inimõigustest ja riikluse taastamisest annekteeritud territooriumil. Inimõiguste ja rahvusõiguste vahekorra, inimõiguste ja kodanikuõiguste küsimused jne. Me anname sellele komisjonile, sellele missioonile maksimaalselt tegevusvõimalusi, loome abiteenistuse. Väljund peaks olema ettekanne maailma avalikkusele ja vastavatele organisatsioonidele. Liiga palju moonutatakse praegu tegelikku olukorda selles valdkonnas. Aetakse segamini inimõigused ja kodanikuõigused. Ühest küljest tunnustatakse Eesti õigust omariikluse taastamisele, aga samal ajal aetakse segamini Eesti Vabariigi kodanikkond kõigi Nõukogude Liidu kodanikega, kes

elavad Eesti Vabariigi territooriumil. Siin tuleb kasuks ka see arveraamat, mida on juba parasjagu peetud ja ilmselt vajab see kõik veel 1991. aastal I ja II kvartalis rahvusvahelist hinnangut. Meie kolmas põhiülesanne oleks konsultatiivkomitee edasise hea käekäigu tagamine. Tuleb tunnistada, et praegu on paljuski tegu hapra ja ebakindla struktuuriga. Kusjuures edasine sõltub oluliselt sellest, kuidas kulgeb vabariikide suveräniteedi ja keskvõimu omavaheline poliitiline rebimine, selle protsessi kajastus. Tallinna konsultatsioonidel räägivad vabariigid omavahel, Moskvast räägivad nad keskvõimu vahendusel. Konsultatsioonidel, konsultatiivkohtumistel on hakanud üha selgemalt teadvustuma vabariikide sisulised huvid. Seni üheks põhiliseks puuduseks oli see, et need horisontaallempepingud, mida viimastel kuudel, viimase aasta jooksul on vabariigid ja erinevad piirkonnad püüdnud omavahel sõlmida, on olnud ilma katteta, need on jäänud paberile. Nüüd konsultatsioonide käigus me oleme hakanud looma organisatsiooni, oleme hakanud looma infrastruktuuri horisontaallempepingute täitmiseks. Kui me näiteks võtsime viimasel kohtumisel ette küsimuse arbitraažist, kuidas lahendada vaidlusküsimusi omavaheliste lepingute puhul, kui me võtsime ette küsimuse hindadest, omavaheliste kokkulepete puhul tollist jne, siis oli see nimelt selleks, et lahendada konkreetseid küsimusi, kuidas ellu viia neid horisontaallempepinguid, mida praegu sõlmitakse ja millel kahtlemata on tulevik. Edasi, me leppisime kokku, et mitte kõigi nende küsimuste läbitöötamine ei koondunud Tallinnasse. Vene Föderatsiooni delegatsioon oli nõus olema eestvedaja hindade küsimuse läbitöötamisel, Leedu delegatsioon oli nõus olema eestvedaja tolliküsimuste läbitöötamisel ja Kiiev deklareeris, et ta on nõus olema arbitriks omavahelistes lepingutes, s.t. arbitraaž vabariikide vahelistes suhetes koonduks Kiievisse, sugugi mitte kõik ei koondunud Tallinnasse. See näitabki, et nendel asjadel on pöördumatuse hõng juures. Kahtlemata läheb aasta või poolteist kõigi nende Baltikumist tulnud ideedega, kuni nad aktsepteeritakse, omaks võetakse. Ikka on läinud aasta kuni kaks. Ja nii ka praegu, meil on alles esimesed kuud. Mulle näib, et ka Ida osapooled käsitlevad Tallinna protsessi mitte kui taktikalist protsessi, mitte lihtsalt kui vastumängu keskvõimule, vaid asi on palju sügavam, tegu on ikkagi strateegilise poliitilise suundumusega. Ja osapoolte valmisolek nendeks kohtumisteks näitab, et ka nemad mõistavad seda oma poliitika ühe olulisema suunana. Muidugi me peame tunnistama, et erinevatel osalejatel Tallinna kohtumistel on olnud eri eesmärgid, miks nad osalevad konsultatsioonidel, mida nad tahavad nende konsultatsioonide kaudu saavutada. Aga neid eesmärgi on õnnestunud suhteliselt hästi ühitada. Ja kui me räägime meie eesmärkidest lähiaegadel konsultatiivkomitee suhtes, siis eesmärk on viia majanduslik integratsioon kvalitatiivselt uuele tasandile, sest et tsentraalse keskvõimu kaudu majandussidemete organiseerimine on kallid, on kohmakas ja ei vasta

turumajanduse nõuetele. Eesmärk on aidata kujundada süsteem üleminekuks turule. Sest eri piirkondadel on selleks väga erinevad eeldused. See tähendab, et erinevad piirkonnad võivad ühtesid või teisi muutusi läbi viia ühes või teises ulatuses ja järjekorras, mis lähtub nende praktilistest majanduslikest ja poliitilistest võimalustest. On selge, et praegu tekivad eri piirkondade vahel erinevused finantseerimisel, hinnasüsteemis jne. Ja need erinevused on üleminekul vältimatud. See vajab ju infrastruktuuri ja vajab uut koostöömehhanismi. See tähendab, et meie eesmärk ei ole see, et meil oleksid ühtsed hinnad, et me neid kooskõlastame, vaid me loome niisugust mehhanismi, mis võimaldab töötada erinevatel piirkondadel erinevate hindade, erinevate maksude, erinevate subsidiumide tingimustes. Sellistes omavahelistes kokkulepetes on paratamatult olemas nii majanduslikud elemendid kui ka poliitilised elemendid, mis toetavad majandust. Võib ju vaielda selle üle, on see majandus või on see poliitika, kui Eesti ja Ukraina vahelises lepingus tunnustatakse Eesti õigust majanduspiiri kontrollida, kui kehtestatakse lepinguliste arvelduste uus kord, lepatakse kokku see kehtestada, kui üks osapool läheb üle rahvuslikule valuutale. Me võime vaielda, kas see on majanduslik või poliitiline element, kui Gruusia ja Eesti kokkuleppes on seatud siht pangandussüsteemi üleviimiseks otsesuhetele, te ju teate, et panganduse alal me kardame tagasilööki kõige enam. Kui lepingus on seatud siht toetada üksteist, ka juhul, kui ühele osapoolle saavad osaks majanduslikud sanktsioonid kolmandate poolt jne.

Lugupeetud rahvasaadikud! Ma ei rääkinud praegu traditsioonilistest välispoliitilistest ülesannetest, püüdsin keskenduda mõningatele vaidlusalustele küsimustele ja sõlmprobleemidele. On mõistetav, et kõige selle juures peab olema meil koht ka rahvusvaheliste lepingute ratifitseerimiseks. Selle kaudu integreerumiseks Euroopa protsessi. Teatavasti esitas valitsus juba juunikuus Ülemnõukogule ratifitseerimiseks esimesed rahvusvahelised lepingud. Kahjuks ei ole tänaseni nende ratifitseerimiseni veel jõutud. Ma pean väga õigeks tähelepanu sellele, et näidata Baltikumi suhtumist tuumarelvastusse. Võin teile ette kanda, et ka kolme Balti vabariigi juhid võtsid selle kohta vastu omapoolse avalduse ja pöördusid 12 Nõukogude Liidu vabariigi peaministrite poole, kus nad tegid ettepaneku, et nad ühineksid Balti riikide valitsusjuhtide avaldustega. Me loodame vastuseid saada jaanuari keskpaigaks.

Ma ei jõua praegu käsitleda küsimusi informatsioonikeskustest, meie kohaloleku laiendamisest Põhjamaade Nõukogus, koostöö laienemisest ÜRO-le (ma näen siin suurt võimalust koostööks Ukraina ja Valgevenemaaga), küsimust teiste riikide kohaloleku laiendamisest siin. Ja lõpuks välisministeeriumi, keda varasemal perioodil on sageli hinnatud kui viisade bürood, selle kujundamist efektiivselt töötavaks poliitiliseks institutsiooniks.

Täna teid tähelepanu eest! Need olid praeguse poliitika põhiküsimused, mida ma tahtsin teiega jagada. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu! Tundub, et Ülemnõukogul on palju küsimusi. Pavel Panfilov.

P. Panfilov

Lugupeetud juhataja, lugupeetud peaminister! On üldiselt teada, et tänapäeva poliitika peab põhinema kontaktidele ja kompromisside otsingule. Õelge palun, kas teie idee liidulepingu asendamisest liiduturuga on teie viimane kaart paindlikkuse ja kompromisside otsinguil?

E. Savisaar

Esiteks ma arvan, et mitte ükski neist läbirääkimistest, mida oleme pidanud, mitte ükski neist lepingutest, kokkulepetest, protokollidest, mis on sõlmitud, ei oleks võimalik olnud mõlemapoolsete või mitmesuguste kompromissideta. Ma arvan, et just nimelt nende konsultatsioonide käigus oleme me näidanud piisavalt paindlikkust ja ka ise õppinud. Härra Panfilov, ei ole viimane kaart.

S. Petinov

Lugupeetud eesistuja, austatud valitsusjuht! Ma tahaksin esitada teile kaks küsimust. Esimene küsimus johtub sellest, et teie poolt esitatud küllalt tõsisel ettekandel ei kõlanud ühtegi arvu, mis näitaks valitsuse välispoliitika resultatiivsust. Tahaksin teilt kuulda kas või mõndagi arvu. Võiks vahest nimetada, kui palju läheb maksma välispoliitika nüüd, mil me oleme seda aktiveerinud. Ma pean silmas eelkõige meie Läände suunatud välispoliitikat. Võimaluse korral võiks võrrelda sellega, mis see meile varem maksis ja millised on konkreetsed nihked, ma pean silmas, mida see on meile andnud vastastikku kasulike tehingute näol? Kui võib, siis paluks jällegi arvudes, mida me oleme võitnud? Teine küsimus on järgmine: ma pole kordagi kuulnud peaministrit rääkimas (täna esinemises samuti mitte) meie vabariigis kujunevatest siseprobleemidest. Veelgi enam, ma märkasin endiselt püüdu siluda praegu vabariigis reaalselt eksisteerivaid vastuolusid. Kuidas seda hinnata, kas kui juhust või kui teie arusaamist tänastest probleemidest või kui soovi mitte märgata ilmseid sisemisi vastuolusid vabariigis, mis võivad oluliselt mõjutada sündmuste arengut tervikuna? Täna!

E. Savisaar

Härra Petinov nähtavasti ei pannud tähele ettekande teemat. See ettekanne oli pühendatud välispoliitikale. Ma heameelega käsitlen sisepoliitikat eraldi ja töotan selle kallal, aga ma arvan, et kui ma oleksin selle nimetuse all hakanud rääkima sisepoliitikast, siis oleks lugupeetud spiiker mind üsna varsti katkestanud.

Teine moment: mida toob ja palju maksma läheb. Ma ei rääkinud välismajanduspoliitikast, ma rääkisin välispoliitikast ja välispoliitikat arvudes väljendada on võrdlemisi keeruline. Aga ma toon välismajandusest teile ainult kaks näidet. Investeeringud Eesti välismajanduses võrduvad praegu juba selle summaga, mille ulatuses meie ettevõtted toodavad ja ekspordivad kaupa. See näitab, et välisfirmade huvi Eesti vastu on endiselt suur. Teine moment on tuntud tõsiasi, et ühissetevõtete arenemise protsess on Eestis kulgenud õige tormiliselt. Mõlemas nimetatud momendis on oma seesmisel vastuolud, ma ei taha sugugi neid ühetähenduslikult hinnata, aga nende puhul on tegu konkreetsete arvudega.

Ja lõpuks ma tahaksin veel täpsustada ühte momenti seoses härra Panfilovi küsimusega. Nimelt ta esitas küsimuse, et kas ma vastandan ühisturu liidulepingule. Ei, ma ei vastanda, ma olen enam-vähem veendunud, et kui asjad arenevad oma normaalset rada, siis kuskil poolteist-kahe aasta pärast liidulepingu küsimus tunnistatakse olupoliitiliseks ja ma arvan, et Liit jõuab ise selle ühisturuni, nii nagu ta on mitmete teiste asjadeni jõudnud. Selles mõttes ma ei vastanda, ma näen siin lihtsalt teist strateegilist arenguliini.

A. Novohatski

Austatud presiidium, lugupeetud kolleegid, lugupeetud peaminister! Minul on selline küsimus. Viimase kahe nädala jooksul oleme siin saalis korduvalt kuulnud informatsiooni sellest, et meie ettevõtetes on tekkimas väga raske olukord toormega varustamisel 1991. aastaks. Te rääkisite täna, et valitsuse idapoliitika ja kontaktide tulemusena on sõlmitud rida majanduskokkuleppeid ka selles suhtes. Ma isegi ütlesin, et võib-olla just selliste sõnavõtude tõttu on meie vabariiklik press viimasel ajal tulvil "fanfaarimeeleoludest", et sõlmitakse kokkuleppeid, arendatakse otsesidemeid ja kõik läheb väga hästi. Ent ma tunnen tänast tegelikku olukorda "Maratis" ja teistes ettevõtetes ja olen kaugel sellistest optimistlikest hinnangutest. Seoses sellega tahaksin küsida teilt järgmist. Siiani olen ma kõiki neid valitsuse poolt sõlmitud kokkuleppeid hinnanud kui töö esimest etappi. Ma eeldasin, et need kokkulepped ei sisalda täna veel konkreetseid arvusid. Võtame näiteks Kasahhiga sõlmitud kokkuleppe – et mitu tonni puuvilla, mis tähtjaks ja mis hinnaga või siis kaubavahetuse

korras tarnitakse sel aastal vabariiki. Nagu ma mõistan, on see veel ees. Kas tänastest kokkulepetest rääkides saan ma õigesti aru või ma eksin milleski?

E. Savisaar

Jah, te eksite. Näiteks Ukrainaga sõlmitud lepingule lisaks, mille kinnitasid peaministrid, on veel kolm täiendavat dokumenti, mida nimetatakse protokollideks ja mis kirjutati alla ministrite poolt. Need näiteks käsitlevad konkreetselt Ukraina-poolseid tarneid, ostu-müüki mõlemalt poolt, käsitlevad kaubandusesinduse avamist Kiievisse. Samamoodi toimus Gruusiaga. Samamoodi on meil kavas toimida ka Valgevenega, ma loodan, et see leping on lähiaegadel allakirjutatav. Samasugused lisad on ette valmistatud Venemaa puhul.

Nüüd teine probleem. Sellest etapist me oleme möödas, kus olid ainult juriidilised põhimõtted ja ei olnud konkreetseid arve juures, kuigi ma arvan, et tulevikus valitsuste tasemel selliseid konkreetseid protokolle ei tehta, aga praegusel turumajandusele üleminekuperioodil, kus paratamatult seda administratiivset juhtimist ka säilib, on see küll vajalik, ma usun. Ma lisaks juurde veel teise momendi Liidu tasemel. Mäletate, ma kandsin teile ette peale 10. novembril sellest kohtumisest, mis oli Liidu peaministri Rõžkovi juures, kus kolm Balti riiki pakkusid välja, et 1991. aastaks sõlmida ostu-müügileping, kaubavahetusleping. Siis ei olnud see vastuvõetav. Nüüd mõni päev tagasi pakkus Liit omalt poolt välja lepinguprojekti, kus terve rida punkte vastab sellele, mis tookord 10. novembril meie poolt oli välja pakutud ja nad on vastu võetud. Mõnede küsimustega me ei saa muidugi nõus olla, praegu me pakume Liidule omapoolset varianti, töötame selle kallal, ilmselt täna või homme läheb see Moskvasse. Teiste sõnadega ka selles asjas on samm edasi tehtud. Ja miks see mul praegu meelde tuli, nimelt sellepärast, et ka Liidu poolt pakutud variandis on sees nimelt importtarnete kindlustamise küsimus Liidu keskorganite vahendusel, kui see nüüd niimoodi ikka ellu läheb.

V. Lebedev

Lugupeetud eesistuja, lugupeetud peaminister! Ma kasutan sama värvikaid väljendeid kui teiegi: mind järjekordselt hämmastab peaministri võime teha halva mängu juures head nägu, nagu inglise klubis on kombeks öelda. Minul kahjuks pole ei aega ega soovi vaidlustada väga paljusid peaministri järeldusi, ma tahaksin vaid esitada kaks küsimust. Lugupeetud härra peaminister, et kuidas seostada teie avaldust, et idapoliitikas on tarvis vältida riidu Nõukogude Liiduga, teie valitsuse otsusega liiduliste ettevõtete ülevõtmise kohta? Muide, ma tahan siin lisada, et "Integral" on küllalt võimas organisatsioon ja arvan, et Eesti rahva huvides on teha "Integraliga" koostööd, mitte sõdida temaga, eriti arvestades, et "Integralil"

on väga tihedad sidemed vahetult ettevõtetega, mitte aga valitsuste tasemel. Ma ei usu, et valitsuste tase meile majanduslikke garantiisid annaks. Kuidas hinnata teie avaldust valitsuse tasemel? See on esimene küsimus ja teine on isiklik küsimus. Kas härra peaminister kavatses sõita Moskvasse rahvasaadikute kongressile või ei? Tänan!

E. Savisaar

Ega meie ei saagi päris ühesel arvamusel olla, meil on erinevad maailmavaatelised seisukohad, eks ole? Kuid see ei peaks sugugi takistama meie koostööd paljudes nii eesti kui vene rahvale olulistes küsimustes. Teine moment, nagu te ütlesite, on üle võtta liiduettevõtted. Kas see on nüüd Baltikumi-sisene protsess või Eesti-sisene? See protsess on ju praegu haaranud kogu Liidu, mitte ainult endised liiduvabariigid, see on haaranud ka Venemaa, see on tingitud vajadusest kontrollida oma majandust. Majandus ei ole seni olnud ei valitsuse kontrolli all ega Ülemnõukogu kontrolli all. Teie peaksite sellest liidutehaste ülevõtmisest olema huvitatud esmajärjekorras. Liidu rahvasaadikute kongressile ma sõita ei kavatses.

Juhataja

Suur tänu! Head kolleegid, ma tuletan teile meelde, et esitatud küsimus ja vastus peavad mahtuma kahe minuti piiridesse. Palun küsimused formuleerida lühemalt. Jaak Allik.

J. Allik

Härra peaminister! Lubage teile esitada kolm küsimust. Kõigepealt, miks te pole kaheksa kuu jooksul leidnud võimalust kohtuda president Gorbatšoviga, kas see on teie teadlik poliitika? Ja kaks küsimust, mis otse lähtuvad teie ettekande tekstist. Te ütlesite, et me kevadel nägime maailma väga lihtsalt: Baltikum, kaks superriiki ja muu maailm. Nüüd oleme aru saanud, et maailmas on palju erinevaid riike, millest osa meid toetavad. Kes on see meie, kes maailma enne nii nägi ja nüüd on maailma enda jaoks avastanud? Ja kolmandaks, te ütlesite, et mõistate inimesi, kes nõuavad teistsugust poliitikat Moskva suhtes. Nad tahavad tõsta oma osakaalu poliitikas, sest neid võib siis vaja minna. Ühesõnaga te taandasite eesti rahvale oluliste poliitiliste ja majanduslike probleemide lahendamise isikute võimuambitsioonidele. Mis te arvate väitest, et isikud, kes ei taha teistsugust poliitikat Moskva suhtes, tahavad säilitada osakaalu poliitikas, sest neid võib siis vähem vaja minna. Minu arvates on need väited võrdselt argumenteeritavad ja seepärast ka võrdselt absurdsed.

E. Savisaar

Iga võrdselt argumenteeritav väide ei saa olla võrdselt absurdne. Teiseks, ma olen Gorbatšoviga kohtunud selle kaheksa kuu jooksul. Kolmandaks, ma siiski väidan, et avalik arvamus aasta algul ei eristanud oluliselt, ei toonud eraldi välja Baltikumi ja kahe superrriigi kõrval ülejäänud riike või vähemalt need riigid ei näidanud seda oma tegevusega. See oli kõik ülejäänud muu maailm oma suhtumises.

V. Kuznetsov

Lugupeetud eesistuja, lugupeetud peaminister! Öelge palun, kas te ei arva, et on ehk juba aeg lülitada oma energia välispoliitikalt ja üldse poliitilistelt motiividelt ümber vabariigi majandusprobleemide lahendamisele? Ning kas pole tulnud aeg esitada Ülemnõukogule samalaadne aruanne sisemise olukorra kohta vabariigis? Ja milles te näete praegu kollektiivide ees seisvate probleemide lahendust? Pole ju kedagi, kes viimastel päevadel ei avaldaks nõrdimust valitsuse poliitika üle, eriti hinnakujunduse vallas. Kuidas küll need vaesemad ots-otsaga kokku tulevad! Tänan!

E. Savisaar

Ma arvan, et lugupeetud rahvasaadik on minust valesti aru saanud. Ma pean tunnistama, et ma olen välispoliitikast võrdlemisi kaugel olnud, seni on mul aega ja jõudu olnud sellega tegelda episoodiliselt ja ma alles tahan hakata sellega tegelema. Mis puutub sisepoliitikasse ja majanduspoliitikasse, siis kahtlemata need vajavad samuti tähelepanu. Ma arvan, et need ongi seni minu põhitähelepanu ära võtnud.

P. Priks

Härra peaminister, kas ei hakka meie idapoliitikat mõjutama järsku meie Ida-Virumaa poliitika? Milles on asi? Kui siiani tihti tuldi n.-ö. vastu impeeriumimeelsetele jõududele Ida-Virumaal ja vabariigimeelsed inimesed seal lihtsalt kannatasid kõik ära, siis nüüd on nende kannatus praktiliselt katkemas. Mina ei imestaks, kui mõnel päeval näiteks jäetakse mõni linn ilma leiva või piimata või veel ilma milleta. Neid hoiatusi on olnud juba. Nõutakse Ida-Virumaa linnade varustamist Venemaa normide järgi, kuna nad tahavad Venemaa moodi elada. Kuidas siis selgitada sellist asja ja neid põhjusi? Aitäh!

E. Savisaar

Peale viimast käiku Kohtla-Järvele ja Narva ma palusin jagada saadikutele laiali koopiad nendest kirjadest, mis näiteks Kohtla-Järvel anti üle valitsuse liikmetele. Nüüd ma kuulsin, et need on jäänud stoppama, aga seda tehakse kohe järgmisel nädalal. Ma arvan, et saadikutel on väga kasulik samuti neid kirju lugeda. Need on eestlaste kirjad, kes kirjutavad sellest, kuidas neid diskrimineeritakse, kiusatakse taga ja peetakse teise sordi inimesteks Ida-Virumaal. See on ülitõsine probleem. Ma olen härra Priksiga täiesti nõus. Aga see on nii põhimõtteline küsimus, et see nõuab poliitilist otsust. Ja ma arvan, et alustada tulebki selle probleemi teadvustamisest, selleks ma need kirjad tahaksingi teile laiali jagada. Nüüd on vahepeal küsimus härra Madelt, kuidas arenevad Eesti Vabariigi Valitsuse suhted dalai-laamaga ja muhamediriikidega? Need suhted on märksa tagasihoidlikumad või episoodilisemad või, õigemini, neid sisuliselt ei olegi, aga nad tegelikult peaksid olema, arvestades muhamediriikide kasvavat kaalu tänapäeva maailmas. Nii et ma võtan seda kui kriitikat ja võtan selle omaks.

N. Aksinin

Lugupeetud ministrite nõukogu esimees! Te andsite oma valitsuse välispoliitilisest tegevusest ulatusliku ülevaate. Mul on kolm küsimust. Esimene: mis staadiumis on leping Vene Föderatsiooniga? Teine: millal võiks toimuda allakirjutamine? Ja kolmas: kas olete selle poolt, et allakirjutamise juures viibiksid rühma "Võrdsete õiguste eest" saadikud või olete selle vastu? Tänan tähelepanu eest!

E. Savisaar

Kes kuulas raadiost Vene delegatsiooni juhi härra Volhovikovi intervjuud kolmandatel konsultatsioonidel, teab: ta toonitas seal veel kord, et tõepoolest mingeid vaidlusküsimusi ei ole. Majandusleping Eesti ja Venemaa vahel on kooskõlastatud kõigis punktides juba hulk aega tagasi. Nüüd aga seati üles niisugune põhimõte, et majandusleping ei kirjutata alla enne, vaid kirjutatakse alla üheaegselt poliitilise lepinguga. Kuna poliitilise lepinguga on olnud probleeme, siis seetõttu oleme pidanud ootama ka majanduslepinguga. Kui Vene Föderatsiooni delegatsioon oli siin, siis me juhtisime tähelepanu sellele, et majanduslepingute puudumise tõttu on mõnevõrra raskendatud Venemaa ja Eesti ettevõtete otsesidemed. Me palusime see piirang maha võtta ja siiski kirjutada majandusleping alla iseseisvalt. Ja kui me poliitilise lepinguni mingil põhjusel praegu veel ei jõua, siis kas või enne poliitilist lepingut alla kirjutada. Kuigi ma ise peaksin tõesti loogiliseks koos alla kirjutada. Vene Föderatsiooni

inimesed delegatsiooni tasemel olid sellega nõus, nad pidid selle kooskõlastama oma juhtkonnaga. Mul praegu veel vastust ei ole. Majanduslepingu allakirjutamise juurde olen ma meelsasti valmis kutsuma terve saadikutekorpuse ja terve valitsuse koosseisu.

E. Põldroos

Lugupeetud härra peaminister! Kuivõrd peate te arvestamist väärivaks ohtu, et Nõukogude Liit võib kasutada meie suhtes jõudu? See on üks küsimus, ja teine küsimus, õigemini selle küsimuse teine pool oleks selline. Eile esitas liberaaldemokraatlik fraktsioon Ülemnõukogule pöördumise projekti, kus sellele ohule viidatakse. Arutelu jäi pooleli, kuna peeti vajalikuks küsida ka peaministri arvamust. Ja nüüd ma küsiksin, kuivõrd te leiate, et see pöördumise tekst on kooskõlas valitsuse poliitilise nägemusega?

E. Savisaar

Minu arvates Nõukogude Liidu poliitika üks eripära 70 ja rohkema aasta jooksul ongi see, et ta on olnud võrdlemisi etteaimamatu ja ettearvamatu. Sageli ei ole selles olnud seda loogikat, mida peetakse enesestmõistetavaks Euroopa-maade poliitikas. Sageli on järgnenud kiired täispöörded. Ja seetõttu ma ütleksin niimoodi, et nõukogude poliitikas, ka meie suhtes, on alati kõik võimalik. Aga ma arvan, et mingisugused jõuvõtted ei annaks neid tulemusi, mida nende abil loodetakse saada. Protsess on muutunud pöördumatuks. Mis puudutab liberaaldemokraatide avaldusse, siis ma lugesin selle esimest varianti ja nüüd ka sirvisin. Kui me arutasime seda lugupeetud Ülemnõukogu esimehe nõukogus, olin mina sellega nõus. Ma arvan, et oleks suur viga, kui me püüaksime rahvale luua praegu niisugust kujutelma, et kõik on hästi ja midagi ei juhtu ja kõik läheb normaalselt rada mööda edasi. Küll aga tegin ma ettepaneku, et seda võiks redaktsiooniliselt tasakaalustada.

S. Sovetnikov

Lugupeetud härra Savisaar! Teie ettekandest mina sain aru, et teie olete päris rahul välisministeeriumi tööga. Aga kuidas te hindate välisministrite tööd? Kas edaspidi jätkavad tööd mõlemad meie ministrid või meie peame määrama neile abiks põhja- ja lõunamaade ministrid. Tänan!

E. Savisaar

Ei, ma ei ütleks, et ma olen rahul. Ma arvan, et reserve on palju. Ma ei ole iseenda tööga rahul, miks ma siis teiste tööga peaks rahul olema. Ma ei arva, et me peaksime lõuna- ja

põhjamaade ministreid määrama, ka täna ma kutsusin üles lääne- ja idapoliitikas rääkima Eesti poliitikast ja tingimata varem või hiljem valitsus vajab rekonstrueerimist. Aga samal ajal minu arvates nii idasuhete minister kui välisminister on mõlemad osalised selles, et me oleme oma välispoliitikas (ükskõik mis suunas seda võtta, ja nad on vedanud neid suundi) ikka selgelt edasi liikunud.

P. Grigorjev

Lugupeetud juhataja, lugupeetud peaminister! Me kõik teame, et tulevaks aastaks on planeeritud elektrienergia tootmise järsk langus, see aga on ekspordist (olugi et Itta) saadava tulu üks allikaid. Millega valitsus korvab elektrienergia tootmise defitsiidi ja kuidas me suudame tagada meie elektrijaamade töövõime, kui elektrienergiapäätügist saadav tulu väheneb veelgi? Tänan!

E. Savisaar

Ma siiski peaksin problemaatiliseks seda väidet, et meil järgmiseks aastaks on planeeritud elektrienergia tootmise järsk langus. Me võime seda eraldi töökorras veel täpsustada, aga ma ei arva, et see on nii.

Juhataja

Kolleegid, jutt käib praegu veel ikka valitsuse välispoliitikast. Vello Pihla.

V. Pihla

Lugupeetud juhataja, lugupeetud peaminister! Oma ettekande algul te jaotasite meie välispoliitika kahe pooluse vahel: lääs ja ida. Ida all te mõtlesite ainult Moskva keskvoimu. Järgnevalt te esitasite väga veenvalt valitsustevahelise majandusliku koostöö horisontaaltasemel Ida ühisturu kujundamisel. Milline on teie seisukoht koostööst laguneva impeeriumi demokraatlike jõududega poliitilisel tasemel? Kas meie idapoliitikas pole mitte kaks põhisuundumust või tegevusobjekti: demokraatlikele jõududele ja Moskva keskvoimule? Viimase vastu võitleme niihästi meie Baltikumis kui ka nimetatud demokraatlikud jõud idas.

E. Savisaar

Kui meist ida poole jääv riik ei demokratiseeru, siis jääb meile alati Damoklese mõök pea kohale rippuma. See tähendab seda, et meile on tegelikult eluküsimus aidata kaasa demokratiseerimisprotsessidele, aidata kaasa demokraatlikele jõududele. Aga ma tõesti jätsin

praegu selle teema mõnevõrra kõrvale, ma ei hakanud käsitlema sidemeid regioonidevahelise saadikute grupiga või ütleme Ukraina RUH-iga jne., sest ma käsitlesin valitsustevahelisi vahekordi. Need suhted demokraatlike jõududega, mida ma isiklikult väga toetan, peaksid minu ettekujutust mööda toimuma rohkem meie poliitiliste jõudude tasandil.

Juhataja

Suur tänu! Kolleegid, ma väga vabandan, kuid mul on palve: lepime kokku, et viimase küsimuse esitab Andrejev. Meil on täna veel sõnavõtudki ära kuulamata. Ants Paju.

A. Paju

Austatud juhataja, lugupeetud peaminister! Teie analüüsist jäi minule kõlama paar määratlust, mille tähendusest ma ei saanud lõpuni nagu aru. Esiteks, millele tuginedes te järeldate, et Eestis on olukord stabiilne? Teiseks. 28. mai kohtumisel Stockholmis ja sellega paralleelselt kolme välisministri avaldus teie sõnutsi arvatavasti avaldas mõju tippkohtumisele. Millist mõju ta avaldas, mis te arvate? Ja kolmas. Tänapäev teie analüütiline ülevaade Ülemnõukogule andis meile selge pildi. Mis te arvate, kui adekvaatset ülevaadet omab sellest rahvas? Aitäh!

E. Savisaar

Ma arvan, et rahvas omab ülevaadet just nende inimeste tasandil, kes on poliitikast huvitatud, ja kes jälgivad poliitilisi päevasündmusi televisioonis, ajakirjanduses ja mujal, sest üldiselt 90% sellest, mida ma rääkisin, on ju meil kõik täielikult avalik olnud ka varem, ainult ma proovisin seda täna seostada ja üldistada. Võib-olla sellest üldistusest on seni puudu olnud, need faktid on tulnud igaüks omaette, üksikult. Nüüd Kirde-Eesti stabiilsusest. Ma arvan, et seni on Eestis olukord olnud tõepoolest stabiilne võrreldes mõningate jõudude püüdega seda stabiilsust rikkuda. Esiteks – majanduses ei ole toimunud selliseid suuri väljaastumisi, streike, nagu nad veel aasta tagasi toimusid, teiseks – poliitikas alternatiivsed võimuorganid reaalselt tööle ei ole hakanud, ebastabiilsuse kõige rängemaks või tõsisemaks teguriks praegu, mille suhtes Ülemnõukogu või valitsus varem või hiljem peavad seisukoha võtma, on see, et Kohtla-Järve ja Narva volikogude tasemel siiski kaugelki kõik vabariigis vastu võetud otsused ja seadused ei kuulu täitmisele. See on praegu ebastabiilsuse põhimine tegur, aga samal ajal ma nimetasin rida tegureid, kus on püütud saavutada ebastabiilsust, aga seda ei ole kätte saadud.

Kolmas moment, kuidas avaldas mõju tippkohtumisele. Ma olen veendunud, et seda riigidepartemangu avaldust vastuseks meie välisministrite deklaratsioonile ei oleks olnud, ma olen veendunud, et sellised asjad tippkohtumise ajal kooskõlastatakse. Seda pidasin silmas.

P. Jermoškin

Lugupeetud härra peaminister! Mis te arvate, kas maksab teil säilitada kahte saadikumandaati – NSV Liidu Ülemnõukogu ja Eesti Vabariigi parlamendi oma? Tegelikult te nende töös ei osale. Asi on selles, et Eesti Vabariigi parlamendis näeme me teid üsna harva mitte üksnes saadikuna, vaid ka kui peaministrit, kuigi teiste riikide praktika näitab vastupidist: võtta või endist peaministrit Margaret Thatcherit, kes, olles Suurbritannia peaminister, osales küllalt regulaarselt ja aktiivselt inglise parlamendi töös. Tänan!

E. Savisaar

Te olete ise püüdnud viimase kolmveerand aasta või poole aasta jooksul selgeks teha, et saadikutööd ei tehta kaugeltki ainult nende mõningate tundide jooksul, mil kogunetakse siia parlamendi saali. Saadikutöö vormid on ääretult mitmekesised. Ei, ärme ütleme "ääretud", ütleme, et on palju erinevaid vorme.

Juhataja

Suur tänu! Loodame, et kokkulepe jääb jõusse, viimane küsimus Viktor Andrejevilt.

V. Andrejev

Lugupeetud valitsuse esimees! Oma esinemises te väga põhjalikult peatusite sellel, mis on Eesti Vabariigi Välisministeeriumi aktivas. Kas te ei täpsustaks, mis on selle ministeeriumi aktivas Eesti Vabariigi riikliku sõltumatuse tegeliku rahvusvahelise tunnustuse saavutamisel? Teine küsimus: kas te ei arva, et keeldudes kategooriliselt seoses liidulepinguga midagi kuulmastki, kaotab Eesti Vabariigi Valitsus kallist aega ning vabariigile välisinvesteeringute saamise võimaluse. Tänan!

E. Savisaar

Ma ei mõista, kuidas see seondub välisinvesteeringutega?

V. Andrejev

Hästi, ma võtan teise küsimuse maha. Palun vastake mu esimesele küsimusele.

E. Savisaar

Välisministeeriumi passiivis on muidugi see, et ta oleks võinud olla aktiivsem ja me oleksime võinud kiiremini edasi liikuda kui praegu. Aga ma pean ütlema, et see on enamiku ministeeriumide ja ka valitsusjuhi passiivis.

Juhataja

Suur tänu, Edgar Savisaar, meil küsimusi rohkem ei ole.

Lugupeetud Ülemnõukogu! Enne kui me avame läbirääkimised, katsume veel täpsustada, kas ollakse nõus, et kaks päevakorrapunkti ühendatakse. Ma saan aru peaministri sõnavõtust, õigemini küsimusele vastusest, et täna on siiski jutt välispoliitikast. Selle hulka käib ka idapoliitika ja ma oletan, et valitsusel ei ole selle vastu midagi, kui nad oleksid ühe päevakorrapunkti all. Kas sõltumatud demokraadid on nõus, ootaks nendepoolset vastust. Edgar Savisaar.

E. Savisaar

Lugupeetud spiiker, kolleegid! Loomulikult ma olen sellega nõus, et ühe päevakorrapunkti all, aga siis ma paluks ka arutluse käigus sõna selles küsimuses.

Juhataja

Selge. Kuidas on lood sõltumatute demokraatidega? Minu meelest, lugupeetud Ülemnõukogu, asi on olulise tähtsusega sellepärast, et kui me neid küsimusi ei ühendaks, me peaksime praegu olemasolevate projektdokumentide põhjal lihtsalt teadmiseks võtma välispoliitika 1990. aasta maist kuni septembrini. Idapoliitika kohta aga meil on juba teema alustatud ja selle kohta on olemas projektdokument. Minu meelest saaksime need asjad edukalt kokku panna. Mina toetan seda ettepanekut kuulutada praegu viieks minutiks vaheaeg ja me võidaksime lõpptulemusena aega. Kas ollakse nõus? Vaheaeg 5 minutit, ma palun mitte hilineda.

V a h e a e g

Juhataja

Palun asuda töökohtadele! Kohaloleku kontroll. Lugupeetud saadikud, me peame tegema uue kohaloleku kontrolli, sest Ülemnõukogu ei olnud otsustusvõimeline. Kohaloleku kontroll, kohal on 60 saadikut, puudub 45. Ülo Uluots.

Ü. Uluots

Me oleme nõus ühitama need kaks küsimust ühe päevakorrapunkti alla, kuid asi peab lõppema meie ettepaneku hääletamisega.

Juhataja

Suur tänu! Lugupeetud kolleegid, meil on neli sõnavõtusoovi. Minu käsutuses on veel veerand tundi peale kella kahte. Kas mõni sõnavõtjatest loobuks?

T. Made

Austatud eesistuja, lugupeetud härra peaminister, kallid kolleegid ja ajakirjanikud! Me oleme oodanud tänast mõttevahetust välispoliitika küsimustes väga kaua ja pikisilmi. Seetõttu ei saanud ma mitte kuidagi jätta üleskutset järgimata ja oma arvamusi välispoliitika kohta ütlemata.

Paar päeva tagasi lubas valitsus anda tänaste esinemiste teesid. Need ei ole laekunud. Seetõttu ei saa väliskomisjon oma seisukohaga välja tulla. Saime alles hetk tagasi kuulda valitsuse kontseptsiooni. Väliskomisjon ei ole seda arutanud. Need kolm nime tablool on küll väliskomisjoni liikmete nimed, kuid nad ei räägi komisjoni nimel, vaid ütlevad oma arvamusi. Ütleksin sissejuhatuseks, et kuulates suure huviga peaminister Edgar Savisaare aruannet valitsuse välistegevuse kohta viimase 6–7 kuu jooksul, jäi mulje, et valitsus, nii nagu kogu meie ühiskond, otsib alles välispoliitilise tegevuse kontseptsiooni. Peetakse omavahel nõu, kombatakse nii Ida kui Lääne poliitikuid arvamuse saamiseks, mismoodi Eesti Vabariigi koht peaks tulevases maailmapoliitikas välja nägema. Arutades täna välispoliitikat, ei saanud peaminister tõesti mööda minna ka sisepoliitika küsimustest. Loomulikult on meie välispoliitika peamiselt idapoliitika. Selle analüüs domineeris minu arvates ka peaministri kõnes. Oli väga huvitav kuulda ja püüda mõista meie valitsuse välispoliitilist mõttelaadi. Peaministri kõne kaudu sai see meile täna selgemaks. Kuid kõige suuremaks pettumuseks oligi, et kontseptsioon välispoliitiliseks tegevuseks on veel toores. See ei olnud kontseptsioon, mida esitati, vaid aruanne tegevuse kohta. Või nagu minu istumiskaaslane seal viiendas reas,

lugupeetud Toomas Kork ütles: kanti ette välispoliitika süsteemitu sebumine. Kas see nüüd nii on või ei ole, seda võis igaüks teist ise otsustada.

Nüüd kannaksin teile ette mõned mõtted selle kohta, kuidas mina kujutan ette, missugune peaks olema Eesti Vabariigi välispoliitiline kontseptsioon. See on nägemus, mille esitamist Ülemnõukogu saadikutele ma oleksin oodanud valitsusjuhilt. Muide, alguses tundus mulle mõneti imelik, miks meie välispoliitilist kontseptsiooni kannab ette just peaminister, aga mitte välisminister. Kuid kõne ära kuulates oli kõik oma kohal ja selge. Sellepärast, et valitsuse silmade läbi domineerib välispoliitika kujundamisel just nimelt idapoliitika ja meie oma sisepoliitiline olukord. Ma ei taha sellega öelda, et oleksime saanud täna juhendid ja konkreetse õpetuse, kuidas välispoliitikas antud hetkel orienteeruda, mismoodi talitada ühes või teises olukorras, või et meil oleks selge valitsuse tegevusprogramm. Puudus üleskutse, et oleme otsustanud toimida nii ja teie, rahvasaadikud, kui tahate valitsust toetada, siis võtke need põhimõtted endale tegevusjuhendiks.

Missugune peaks siis olema ühe iseseisvusele pürgiva riigi välispoliitiline kontseptsioon? Seda ei saa kahtlemata jagada ei idapoliitikaks ega läänepoliitikaks. Idapoliitika ja läänepoliitika on üks osa välispoliitilisest kontseptsioonist. Meil on oma konkreetne eesmärk, mille poole me liigume. Selle nimel teeme poliitikat igal pool maailmas. Kuid kahjuks domineerib tõesti nimetatud kaks konkreetset poliitilist liini. Mida ma oleksin oodanud? Ma oleksin oodanud eelkõige valitsuse seisukohta, välisministeeriumi seisukohta suhtumises suurriikidesse: Nõukogude Liitu ja Ameerika Ühendriikidesse. Oleksin oodanud hinnangut ja analüüsi selle kohta, kuidas suured riigid Nõukogude Liit ja Ameerika Ühendriigid, millised kujundavad rahvusvahelist situatsiooni, suhtuvad Baltimaade ja Eesti poliitikasse. Edasi oleksin ma oodanud hinnangut, nimelt valitsuse hinnangut, missugune on tema silmade läbi vaadatuna Eesti Vabariigi välispoliitiline positsioon. Seda ma ei kuulnud.

Edasi oleks olnud huvitav kuulata valitsuse hinnangut, millisena näeb tema teiste maailmariikide huvisid suhtlemisel Nõukogude Liiduga ja kuidas need huvid puudutavad Baltimaade ja Eesti positsiooni. Näiteks analüüsi, kas see võiks väljendada Saksamaa huve, et ta praegu kutsub meid üles olema Nõukogude Liidus rahulikud, mitte pingestama Nõukogude Liidu sisepoliitilist olukorda, mitte nõudma täielikku iseseisvust. Kas see on Saksamaa konjunktuurne välispoliitiline huvi või on see pikaajaline välispoliitiline kurss?

Edasi oleks olnud hädavajalik Eesti poliitilise kontseptsiooni käsitlemisel hinnata meie suhteid naabrite Läti ja Leeduga. Seda on vahel tehtud, see on meile teada. Samas kontekstis oleks pidanud ilmselt olema ka analüüs meie suhetest Soome ja Rootsi, Põhjamaade Nõukoguga. Edasi oodanuks meie valitsuse pürgimusi minna Läände, minna Euroopasse,

arendada oma suhteid Euroopa Ühenduse maadega ja europarlamentiga. Suhetest europarlamentiga peaks meil mõndagi kasu olema. Teatud suunis muidugi.

Ma ei esitanud ilmaasjata küsimust, et kuidas on valitsuse kontaktid dalai-laamaga ja muhamedimaadega. Maailmas tuleb teha poliitikat igal pool, mitte aga üksnes oma liivakasti ümber. See küsimus tuli valitsusele üllatusena. Tundus olevat üllatus, et ka niisugused maad on olemas.

Edasi. Väga oluline küsimus. Milline on Eesti Vabariigi Valitsuse ja välisministeeriumi, aga siit ka Ülemnõukogu suhtumine rahvusvahelistesse organisatsioonidesse? Missugune on meie väljund ÜRO-sse? Kuidas oleme tutvustanud oma probleemi Ühinenud Rahvaste Organisatsioonis, dekoloniseerimise komitees, ÜRO Euroopa majanduskomisjonis jne. See tegevus on täiesti tundmatu maa ja must auk. Seepärast kutsungi ma üles mitte piirama üldpoliitilist diskussiooni välispoliitika küsimustes. Kui me täna sellega lõpetamegi, siis tuleb järgmisel istungjärgul tulla selle juurde tagasi.

Lõpuks arvan, et pole nii väga vaja välispoliitilises kontseptsioonis idealiseerida idapoliitikat. Idapoliitikat võib ju vajaduse korral käsitleda eraldi kui hinnata poliitilist hetkesituatsiooni vabariigis. Täna kontekstis võiks idapoliitika tõesti olla välispoliitilisest kontseptsioonist mõneti lahutatud. Tahaksin siit kõnetoolist avaldada valitsusele tagasihoidlikku palvet ja soovi, et kui väliskomisjon teeb oma järgmisi õhkõrnu katseid arutada oma istungitel Eesti Vabariigi välispoliitilist kontseptsiooni, et välisministeeriumis või valitsuses ollakse nii kenad ja tullakse kutse peale ning võetakse nendest istungitest osa. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu! Head kolleegid, täna ma olen palju manitsusi lausunud, ma vabandan, kuid seda on nõudnud asjaolud. Täpselt kell 14.15 tahan ma teha Ülemnõukogule ettepaneku tänase tööpäeva pikendamiseks, arvestades ka sellega, et presiidiumi algus sel juhul viibib. Alar Maarend.

A. Maarend

Lugupeetud Ülemnõukogu esimees, lugupeetud juhataja! Lugupeetud peaminister, kolleegid! Kuulanud ära peaministri ettekande jääb veidi arusaamatuks, kes meil ikkagi välispoliitiliselt kõigub, kes on andnud rahvale ühtesid või teisi veksleid. Need on ju valitsuse ja selle välisministeeriumi vekslid, mis on lunastamata. Ettekandes aga vihjatakse, justkui oleks ebaõnnestunud välispoliitikas (nii ida kui ka lääne suunas) süüdi ei tea kes, aga mitte valitsus. Lugeses välisministri kirja Ülemnõukogule, jääb mulje, nagu tahetakse välispoliitilisi

möödalööke veeretada Ülemnõukogu ja selle esimehe õlgadele, andes samas selgelt mõista, et Ülemnõukogu esimehe asi pole tegelda välispoliitikaga. Kuigi meil formaaljuriidiliselt ei ole põhiseadust, on riigivõimu teostamise praktika hetkel küllalt analoogne rahvusvaheliselt väljakujunenud parlamentaarsete vabariikide omaga. Nende riikide põhiseadustes on täiesti üheselt sõnastatud, et vabariigi president või kõrgem ametiisik esindab riiki rahvusvahelistes õigussuhetes. Mida need formuleeringud tähendavad? Millist tähendust need peaks omama meie jaoks, kes me oleme kuulutanud riigi kõrgeimais ametiisikuks Arnold Rüütli ning tahame käia parlamentaarse demokraatia teed? Rahvusvahelises praktikas mõistetakse rahvusvahelise esindamise õigust kui praktiliselt piiramatut kompetentsi abinõude kasutamisel, mis toovad riigile kaasa rahvusvahelis-õiguslikke tagajärgi. Siinjuures ma tahan rõhutada, et rahvusvaheliselt kujunenud tavade järgi esindab riigipea riiki ilma täiendavate volitusteta, ta teeb seda vastavalt oma ametikohale. Riigipea poolt teostatava esindusfunktsiooni ülimuslikkus eeldab, et riigi kõigi teiste organite välispoliitilised volitused tekivad ja eksisteerivad riigipea selgesõnalise või vaikiva nõusoleku alusel. Lühidalt öeldes, välispoliitilised volitused lähtuvad riigipealt. Parlamentaarsetes vabariikides, kus valitsus on aruandekohustuslik parlamendi ees, nagu antud juhul ka Eestis, jääb valitsuse ülesandeks välispoliitika üldsuundade väljatöötamine ning konkreetsete sammude astumine. Riigipea ülesandeks jääb üldjuhul ainult kavandatud tegevuse sanktsioneerimine. Kuna riigipea oma tööülesannete tõttu saab vaid vähesel määral osaleda välispoliitika väljatöötamisel, siis sellest lähtuvalt delegeerib ta oma esindusfunktsioonid organitele, millised seda praktiliselt realiseerivad – valitsusele, valitsusjuhile, välisministrile. Selline on rahvusvaheline praktika ja nii on tagatud ka riigi välispoliitiline ühtsus. Mis aga toimub meil? Välispoliitika väljatöötamine on koordineerimata, valitsuse välispoliitiline tegevus on Ülemnõukogu esimehega kooskõlastamata ja nagu selgus Ülemnõukogu väliskomisjoni istungitel, isegi tegevuse tulemuse aruandeid ei suvatseta esitada. Ja ega siis ka tulemused lase ennast oodata. Üks välispoliitiline skandaal lõpeb ja teine algab.

Tõesti imelik on lugeda Eesti Vabariigi välisministri kirja idapoliitika kohta, mis meile esitati paar päeva tagasi. Välisminister võtab endale õiguse hakata piiritlema Ülemnõukogu esimehe volitusi, valitsuse nimel teeb katse lülitada Eesti Vabariigi kõrgeim ametiisik välja Eesti välispoliitika väljatöötamisest ning teostamisest. Loen sellist tegevust Ülemnõukogu ja tema esimehe solvamiseks ning Ülemnõukogu esimehe kompetentsi omavoliliseks ahistamiseks.

Siinjuures tahaks veel kord rõhutada, et Ülemnõukogu ja tema esimehe välispoliitilise suunitluse igapäevane realiseerimine peab loomulikult olema valitsuse ja välisministeeriumi kompetentsis ning riigi kõrgeima ametiisiku välispoliitilised sammud peavad olema kooskõlas

valitsuse jooksva välispoliitikaga. Selleks aga, et edaspidi vältida välispoliitilisi skandaale ning valitsusepoolset Ülemnõukogu esimehe kompetentsi ahistamist on hädavajalik moodustada Eesti Vabariigi välispoliitika koordineerimise nõukogu Arnold Rüütli juhtimisel. Arvestades sõltumatute demokraatide esitatud projekti arutas seda küsimust eile ka Ülemnõukogu väliskomisjon. Otsustati üksmeelselt toetada esitatud otsuseprojekti "Abinõudest Eesti Vabariigi välispoliitika kooskõlastamiseks ja täpsustamiseks" esimest kahte punkti. Kolmanda punkti osas otsustati teha ettepanek, et Ülemnõukogu volitaks väliskomisjoni osalema idapoliitika (mis on välispoliitika üks osa) väljatöötamisel. Väliskomisjon kaasaks antud küsimuse lahendamisse kõik huvitatud pooled ennekõike Ülemnõukogu liikmete seast. Lõpetuseks ütles, et vältimaks edaspidi selliseid segadusi, nagu meil on praegu välispoliitikaga, on kiiremas korras vaja vastu võtta üleminekuperioodi põhiseaduslikke aluseid sätestavad seadused, näiteks seadus Ülemnõukogust, ning piiritleda Ülemnõukogu esimehe, Ülemnõukogu ja valitsuse volitused. Tänan!

Juhataja

Suur tänu! Lugupeetud Ülemnõukogu! Kell on 14.10, me peaksime otsustama, kas Ülemnõukogul on jõudu ja jaksu töötada täna veel nii kaua, et me saaksime lõpetada käsiloleva päevakorrapunkti arutuse ja vastu võtta otsuse. Samas mul on võimalus teile teatada, et Ülemnõukogu esimees härra Rüütel tahab teha ettepaneku ühe kiireloomulise küsimuse lülitamiseks veel käesoleva istungjärgu päevakorda. See ei ole pikk. Kuid iga asi omal ajal. Kõigepealt otsustagem, kas me oleme valmis pikendama täna ametlikku tööaega kuni käsiloleva päevakorrapunkti kohta otsuse vastuvõtmiseni, ja kui Ülemnõukogu aktsepteerib, ka kiireloomulise lühikese küsimuse vastuvõtmiseni.

Kohaloleku kontroll. Kohal on 61 saadikut, puudub 44.

Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et pikendada tänase istungi tööaega kuni käimasoleva päevakorrapunkti lõpetamiseni ja vajaduse korral veel täiendavalt ühe kiireloomulise küsimuse läbiarutamiseni? Kvalifitseeritud häälteenamus – kaks korda rohkem poolt kui vastu. Selle ettepaneku poolt on 48 saadikut, vastu on 3 saadikut, erapooletuid on 7. Tööaega pikendatakse. Sergei Volkov.

S. Volkov

Lugupeetud eesistuja, lugupeetud Ülemnõukogu esimees, lugupeetud peaminister, kolleegid! Olles Ülemnõukogu väliskomisjoni liige, tahan ma veel kord rõhutada, et minu sõnavõtu mõningad aspektid ei tarvitse leida komisjonis kõigi minu kolleegide toetust. Nagu ma aru

saan, ei mõelda idapoliitika all meie suhteid Jaapani või Hiinaga, Türgi ega Iraagiga, vaid Nõukogude Liiduga. Sellest mõistlikust poliitikast jääbki meil minu arusaamist mööda praegu vajaka. Lähtudes valitsuse teesist, et seoses Eesti NSV konstitutsiooni peatamisega puudub Eesti Vabariigil täna välissuhete korraldamiseks seadusandlik baas, saabki meie Ülemnõukogu otsus idapoliitikanõukogu moodustamise kohta just selleks seadusandlikuks aluseks, mis meil puudu on. Tahaks muidugi, et selle nõukogu koosseisu kuuluksid (nagu seda kujutlevad meie kolleegid Venemaalt, Valgevenest ja Kasahhist) ka venekeelse elanikkonna esindajad. Ent see on nii-öelda soov. Ma ei näe muide erilisi õiguslikke ega diplomaatilisi probleeme lugupeetud Eesti Ülemnõukogu esimehe härra Rütli osalemises selles nõukogus. Ning ma mõtlen, et poleks paha kuulda lähemal ajal härra Savisaare sama sisukat ettekannet Eesti sisepoliitikast, mille oluliseks osaks on nn. idapoliitika. Mis aga puutub meie välispoliitikasse Läänes ja kogu ülejäänud Idas, siis võib siin minu arvates edukalt töötada juba olemasolev Ülemnõukogu väliskomisjon. Rääkides Eesti Välisministeeriumi tegevusest, ütlesin ma, et kaugeltki mitte alati ei täida ta Ülemnõukogu esimehe suuniseid või siis Ülemnõukogu väliskomisjoni juhtnööre. Veelgi enam, selleks et püüda kuidagi koordineerida välispoliitilist tegevust, pidime me kolm kuud ootama, millal välisminister, lugupeetud härra Meri reageeriks meie kutsele tulla komisjoni istungile. Toetades teesi, et demokraatlikus riigis on parlamendi välispoliitilise kursi elluviimine alati olnud välisministri kompetentsis, tahaksin ma märkida, et meie välisministeerium üsna tihti ei järgi parlamendi suuniseid, kas tõlgendades neid omal viisil või siis lihtsalt eirates. Minu arvates patustab sellega ka valitsus, võttes endale parlamendi või selle vastava komisjoni funktsioonid, esitades vahel soovitatavat tegelikkuse pähe. Nagu kolleeg Made juba märkis, lubas lugupeetud valitsus meie komisjonile anda tänase ettekande teesid, kuid kahjuks võtame järjekordselt lugupeetud peaministri välispoliitilisi kavasid teadmiseks nii-öelda kuulmise järgi. Võib-olla seetõttu ongi raske sõna võtta, kui tugineda saab vaid härra Meri kirjalikule seisukohavõtule idapoliitika suhtes ja lugupeetud peaministri ettekande kuulamisele. Meie arusaamine asjadest pole aga alati adekvaatne, milles me veel kord veendusime eile, arutades liberaaldemokraatliku fraktsiooni pöördumist. Kõik see ei soodusta tulemuslikku välispoliitikat. Samuti pole minu meelest hea, kui Lääne press suhtub suurema tõsidusega kristlike demokraatide, sotsiaaldemokraatide või teiste parteide ja liikumiste esindajate visiitidesse ja ametlikesse kohtumistesse kui mõningate meie valitsuse ametiisikute visiitidesse. Hiljuti me kohtusime muide kolleegidega samasugusest komisjonist Rootsi kuningriigist. Sellel kohtumisel selgus, et Rootsi välisministeeriumi mis tahes otsus, avaldus, ametliku dokumendi allkirjutamine või lihtsalt ametlik sõit kooskõlastatakse kohustuslikus

korras parlamendiga. Vähe sellest, välisministeeriumi tegevuse otstarbekuse kohta viiakse pidevalt läbi ekspertiisi kas välisasjade komisjonis või siis spetsiaalselt loodud parlamendiliikmete nõukogus, kuhu kuuluvad poliitikaküsimustes enam ettevalmistatud saadikud. Muuseas, esitatud seisukohavõttus idapoliitika kohta on juttu analoogilise nõukogu loomisest, küll ainuüksi Ida suunitlusega. Peaks mõtlema, ehk tasuks siiski võtta meil Skandinaavia naabritelt eeskujut.

Järgmiseks teabe puudulikkusest välisriikide poliitiliste protsesside kohta. Kui mu mälu mind ei peta, siis keeldus härra Meri juba aprillis NSV Liidu Välisministeeriumi poolt koostatavatest ülevaadetest. Minu arvates on see viga. Siin poleks tarvis poliitilist poosi. Ja asi pole üksnes selles, et neid ülevaateid koostavad tõelised professionaalid, vaid ka selle töö finantseerimises ja vastava andmepanga olemasolus. Pole ei üht ega teist ega kolmandat ei meie välisministeeriumis ega valitsuses olemas. Kõike seda saab praegu kasutada, ootamata ära tuleva aasta keskpaika ning Eesti Vabariigi Ülemnõukogu Presiidiumile vastava informatsiooni esitamist lugupeetud välisministeeriumi poolt.

Ning lõpuks veel ühest asjast. Nagu on märgitud valitsuse nimel esitatud arvamuses idapoliitika nõukogu loomise kohta, mõjutab välispoliitikat demokraatlikes riikides just parlament ja seda vastavalt parlamendi protseduuridele. Ning seetõttu ma arvan, et kolleegid võtavad üheselt lugupeetud peaministri suuniseid Ülemnõukogu välispoliitilise tegevusprogrammi suhtes praegusel etapil. Tänan!

V. Pohla

Lugupeetud juhataja, lugupeetud härra peaminister, lugupeetud kolleegid! Ma tahaksin teha väikese täpsustuse väliskomisjoni sekretäri Alar Maarendi arvamuse suhtes. Väliskomisjon ei ole üksmeelselt teinud ettepanekut vastavalt sõltumatute demokraatide otsuseprojektile moodustada komisjon välispoliitika väljatöötamiseks ja teostamiseks. Sellest oli juttu väliskomisjonis, kuid hääletamisel me ei saavutanud üksmeelt. Ka projekti teiste punktide suhtes ei ole meie seisukohad nii üksmeelsed, nagu Alar Maarend ütles. Seoses sellega tahan märkida asjaolu, et välispoliitika küsimuse arutamine väliskomisjonis väljendab erakondade vahelist väga teravat võitlust. Komisjoni koosseis on selline, et hääletamisel Vaba Eesti saadikud, samuti kahe venekeelse saadikurühma kolm esindajat pluss härra Tiit Made tihtipeale hoiavad väliskomisjonis ühte, mille tõttu kipub peale jääma valitsuse suhtes teatud erakondliku hoiakuga otsus. Nii et väliskomisjon, olles erakondlike vaidluste kohaks, kahjuks ei saa olemasolevas situatsioonis alati võtta selget, erapooletut seisukohta. Ma juhin sellele tähelepanu, sest ka kolme väliskomisjoni liikme kõned, ainukesed selles päevakorrapunktis,

olid ühesuunalised, nad ei väljendanud kogu väliskomisjoni seisukohta. See on kahetsusväärne, kuid midagi ei ole teha, selline on meie poliitiline situatsioon. Tänan!

V. Lebedev

Lugupeetud eesistuja, austatud kolleegid! Ma riskiks anda nõu härra peaministrile, valitsusele ja ka kõigile teistele kolleegidele, kellest oleneb otsuse langetamine selles küsimuses. Ilma mittepõlisrahvusest elanikkonna esindajate vene keelt kõnelevate saadikute osaluseta, olgem realistid, ei ole idapoliitikal seda edu, mida loodab peaminister ning seda poliitikat võib tabada sama saatus kui lepingut Vene NFSV-ga. Tänan!

I. Toome

Lugupeetud juhataja, kolleegid! Mõned arvamused täna aruteldava kohta. Kõigepealt üks arvamus peaministri tänase ettekande kohta. Ettekanne oli minu arvates analüüsiv ja peaministri hinnangud viimase seitsme kuu jooksul toimunud sündmustele annavad meile võimaluse hinnata valitsuse seisukohti välispoliitika erinevate valdkondades. Kuid ma arvan, et oleks otstarbekas jätkata sellega tööd ja eeskätt püüda kavandada konstruktiivseid ettepanekuid Eesti Vabariigi Valitsuse välispoliitika toime tugevdamiseks. Ma hindaksin ettekannet niimoodi, et analüüsi oli üsnagi palju, sünteesi tunduvalt vähem. Ma kordan, see viga on parandatav. Teine arvamus puudutab Lennart Meri kirja, mille ta saatis meile, olles valitsuse esimehe kohustes. Mulle tundub, et see kiri on kirjutatud valuga südames. Kiri edastab Lennart Meri ja arvatavasti valitsuse seisukohti. Kuid minu jaoks on see paljus vastuoluline. Selles toodud hinnangud ei ole adekvaatsed ettepanekuga, mille tegid sõltumatud demokraadid Eesti Vabariigi Ülemnõukogule. L. Meri kirja esimeses lõigus on kirja pandud, et selle nõukogu ülesandeks oleks idapoliitika teostamine ja idapoliitikasse puutuvate operatiivsete otsuste langetamine. Meie projektis on aga kirjas, et see oleks mõeldud välispoliitika koordineerimiseks. Selle kirja järgmisest lõigust võib lugeda, et presiidiumi esimehe ülesandeks võiks olla konsultatsioonide korraldamine. Sellest me oma ettepanekus räägimegi. Mul on ettepanek mitte väga tõsiselt arvestada L. Meri kirjas toodud ettepanekuga, vaid toetada maailmapraktikas ja ka mitmete parlamentide töö korraldamisel üsna sageli esinevat töövormi, milleks võiks olla näiteks Rootsi parlamendi eeskujul moodustatud välispoliitikanõukogu, kuhu kuuluksid nii valitsuse kui ka Ülemnõukogu esindajad. Rootsis töötab ta kuninga juhtimisel ja edukalt, arvestades Rootsi välispoliitika tulemusi ja aktiivsust. Kolmas arvamus puudutab härra Pohla tänast esinemist teie ees. Ma ei tea, kust võtab härra Pohla, et tema on see parteidest kõrgem ja objektiivsem inimene, kes

alati teab, kui õige on kellegi inimese või Ülemnõukogu liikme absoluutse tõe seisukohalt parteiline seisukoht. Enamus meist on fraktsioonide esindajad ja loomulikult me esindame ka komisjonide istungitel oma fraktsioonide seisukohti. Ma ei mõista härra Pohla avaldust ja kutsun üles kolleege mitte esinema taoliste läbimõtlematute ja desinformeerivate avaldustega. See on minu jaoks mingi segu musta pesu pesemisest ja parteiliste arvete klaarimisest. Mis puudutab aga konkreetselt eilset arutluse all oleva projekti arutelu väliskomisjoni istungil, siis informeerisin ma täie vastutustundega oma kolleege, et selles osales ka härra Vello Pohla. Me ainult ei fikseerinud hääletamise teel komisjoni seisukohta, kuid härra Pohla oli minu poolt teieni toodud seisukohaga nõus. Toonitan veel kord, ta ei protesteerinud ja tema esinemine siin teie ees on lihtsalt öeldes desinformatsioon. Kui ma eksin ja kas või ükski meie komisjoni istungil osalenud väliskomisjoni liikmetest seda ütleb, ma vabandan avalikult selles saalis härra Pohla ees. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu! Head kolleegid, peale Sergei Petinovi sõnavõttu tahaksin ma teha ettepaneku läbirääkimiste lõpetamiseks.

A. Ristkok

Lugupeetud juhataja, lugupeetud kolleegid! Kui ma õieti asjast aru saan, siis peaks meie arutelu lõppema selle otsuse vastuvõtmisega, mille projekt meil praegu laual on. Sellega seoses ma tahaksingi juhtida tähelepanu asjaolule, et kui see otsus näeb ette kahe komisjoni moodustamist, siis samal ajal me pole läbi rääkinud ning ka projekt ei peegelda terve rea tähtsate punktide sätestamist. Ja nimelt: siin on nimetatud komisjonide funktsioone, kuid ei ole arutatud ega ole siin ka mainitud nende vastutust ja staatust, põhikohustusi ja õigusi, ei ole juttu olnud uue haldussüsteemi allüksuse seostest teiste allüksustega, näiteks valitsusega, Ülemnõukogu enda, teiste komisjonidega. Ei ole juttu olnud töökorraldusest. Ja veel kuues komponent, mis siia juurde peaks nimetama – vajalikud ressursid selle komisjoni tööks. Ma mõtlen siin nii väljaõpet, infot, teeninduskorraldust ja kõike muud. Ma leian, et me oleme piisavalt tekitanud organisatsioonilist korraldamatust Ülemnõukogu enda sees. Need asjad peaks olema enne läbi räägitud selleks, et me ei suurendaks seda kaost. Ma arvan, et see on päris oluline. Sellest meil ei ole juttu olnud ja ma leian, et kui on vajalik selliste komisjonide tekitamine, siis tuleks need küsimused enne hoolikalt läbi töötada. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu! Samas ma ootan kirjalikke parandusettepanekuid. Mõned on juba laekunud. Edgar Savisaar. Ei, see on sõnavõtt. Sõnaõigus on peale selle veel olemas. Sergei Petinov.

S. Petinov

Lugupeetud eesistuja, lugupeetud peaminister, austatud kolleegid! Ma ei saa jätta äsjakuuldud ettekande kohta oma arvamust ja suhtumist avaldamata, sest see on tänane põhisõnavõtt, mille ümber kõik arvamused keerlevad. Ka minu meelest oli analüüs piisavalt sügav ja see teeb üldiselt rõõmu. Ettekanne annab üsna hea ülevaate valitsuse tegevusest käesoleval etapil. Samas ma arvan, et me võime nimetada kuidas tahes, kas välispoliitika või idapoliitika. Kuid minu arvates pole "idapoliitika" päris kohane termin. Idapoliitika meie tõlgenduses on poliitika NSV Liidu suhtes. Mulle tundub, et idapoliitika väljub neist raamidest ning laieneb teistele Ida regioonidele. Seepärast tundub mulle, et pole õige rääkida mingist idapoliitikast ja teistest idamaadest. Mitte asjata ei juhtinud ma peaministri tähelepanu meie siseolukorrale. Mulle tundub, et on olemas otsene põhjuse ja tagajärje seos üldse meie poliitika (sealhulgas ka välispoliitika väljaspool NSV Liidu piire) ja selle vahel, mis toimub meie vabariigis. Ja seda mitte tajuda oleks viga. Sest nii või teisiti laienevad need seosed kahtlemata nii Venemaale kui ka mitmepoolsetele kontaktidele mitte üksnes valitsuse tasandil. Paljudel juhtudel, nagu härra Savisaar õigesti märkis, on need ilmnunud nii parlamentidevahelisel tasemel kui ka parteidevaheliste gruppide puhul jne. Ja kõik nad mõjutavad meie tänast välispoliitikat. Peale selle teeb mind isiklikult väga murelikuks meie siseolukord, mis võib oluliselt korrigeerida mis tahes poliitikat, ning seda vaatavalt parandada pole minu meelest eriti kaugelenägelik.

Nüüd järeleandmistest. Edgar Savisaare sõnavõttust alguses kõlas mõte sellest, et NSV Liit on teinud mõningaid järeleandmisi, ent need kõik on detailid, ja peaminister läks oma ettekandega edasi. Mulle tundub, et need pole detailid, need on igasuguse mõistliku poliitika tähtsamaid eeldusi. Me võtame täna üksteise järel ette küllalt keerulisi samme, mis võivad meid ummikusse viia, kuna välistavad igasuguse kompromisslahenduse võimaluse. Kõne teises osas küll peaminister juba korrigeeris oma arvamust, öeldes, et ka meie astume kompromiss-samme, otsime kompromissi. Tõsi küll, ma kahjuks ei kuulnudki, millisest kompromissist jutt käib. Ma ei koonda asjata tähelepanu peaministri kõne teatud poliitilisele küljele. Mulle tundub, et rohked tiraadid meie visiitidest ja sõitudest selles või teises suunas on muidugi ülevaate saamiseks vajalikud, ent tegevuse efektiivsust mõõdetakse siiski mitte selle protsessi tehnoloogiaga, vaid lõpptulemustega. Minu küsimusi püüdsid korrigeerida

minu kolleegid. Ent sellegipoolest me ei kuulnud vastust. Millist konkreetset kasu saab vabariik nendest diplomaatilisest reisidest meie üliirasketes tingimustes? Kas on neist poliitilist kasu peale Skandinaavia maade üksikute riigitegelaste avalduste, kes pealegi ei ole oma riikide täielikeks esindajaiks. Kas on veel mingeid sisemisi tulemusi? Sellele küsimusele ma ei saanudki vastust. Mind huvitab muide väga veel üks oluline küsimus: kuivõrd me oma sõidukulud tasa teeme. See pole tühipaljas küsimus, kallid sõbrad, jutt on ju sellest, et eelarves on järsult suurenenud valuutakulud. Kuidas tasub end ära täna diplomaatilisete missioonidele kulutatav valuuta? Sellestki küsimusest läks peaminister mööda. Aga poleks paha teada, mil viisil kulutatakse praegu valuutat, mille hankimine on niivõrd raske. Sellistele küsimustele peaks siiski vastama.

Nüüd tänaste küsimuste mõningad aspektid. Ilmneb, et me püüame praegu ühitada mitut keerulist momenti – Läänes aetavat keerulist poliitikat (mulle tundus see poliitika ühe osana) püüame kokku sobitada idapoliitikaga, mis pole meil veel paika pandud, kuna idapoliitikas, nagu õigesti märkis meie peaminister, on veel palju ebaselget. Mis suunas läheb Venemaa, mis suunas liiguvad teised vabariigid – seda on raske prognoosida. Loomulikult tuleb meil sellest sõltuvalt korrigeerida oma samme. Samal ajal poliitika Läänes on enam-vähem kindel, s.t. ma sain aru, et peaminister näeb väga selgelt, mis suunas läänepoliitikat ajada. Raske on neid kahte küsimust mingiks terviklikuks poliitikaks ühitada, see ei tundu eriti reaalsena. Kui päevakorda tõusis idapoliitika küsimus, siis meie "Võrdsete õiguste eest" saadikurühm tegi ettepaneku arutada ka seda dokumenti, mis on teil laudadel: "Vene NFSV Ülemnõukogu Rahvuste Nõukogu pöördumine kõigi liiduvabariikide ülemnõukogude poole". Mulle tundub, et idapoliitikal peatudes on väga sobilik pöörata tähelepanu ka sellele dokumendile. Meeldib see kellelegi või mitte, ent see sisaldab arvamust, mis on Vene Föderatsiooni erinevaid rahvaid esindaval Rahvuste Nõukogul kujunenud paljude regioonide suhtes, kus asub venekeelne elanikkond. Ning palun pange tähele, selles on väga huvitavaid mõtteid. Kui need ei tee meile muret ja jäta meid ükskõikseks, siis on see tõsine poliitiline viga. Seepärast teen ettepaneku viia otsuseprojekti sisse täiendav punkt ning reageerida mingil moel Vene NFSV Rahvuste Nõukogu pöördumisele, näidata, et milleski me oleme solidaarsed, jagame seda muret, mida õhkub sellest pöördumisest. Kuigi Venemaa Rahvuste Nõukogul on arvatavasti hoopis vähem põhjust muretseda meie territooriumil elavate rahvusvähemuste pärast kui meil endil. Ma palun seda kindlasti arvestada ning palun juhatajat, kui see küsimus pannakse hääletusele, siis panna hääletamisele ka see "Võrdsete õiguste eest" rühma poolt esitatud täiendus. Tänan!

A. Paju

Austatud juhataja, luugupeetud esimees, peaminister! Kui päris ausalt öelda ja laiali siblida dokumendid oma laua peal ja võtta kokku täna kuuldu, siis tekib üks paabeli tunne küll. Ma ei küsinud asjatult härra peaministrilt tema arvamust, milline on rahval pilt kogu välispoliitilisest tegevusest. Sellega seoses tekib mul väga kummalisi küsimusi, sest kui silme eest läbi lasta kogu see kirev sündmuste kaleidoskoop, mida on võrtsitatud siit- ja sealtpoolt üsna suurte ja äärmuslike mõtetega, siis me saame aru, et inimesed heidutakse ära, inimesed ei mõista enam toimemehhanismi ja inimene teeb lihtsa järelduse. Avanevad võimalused, tihedamini pakitakse kohvleid, käiakse – milleks, kellega ja milline on tagasisaam? Sellepärast oleks täna pidanud olema üldiseks kuulmiseks ja analüüsiks kogu see muutuv maailm ja tema toimemehhanism. Teine moment. Ei ole mina üldse suuteline mõistma, miks suur saal peaks kuulma ühe komisjoni sisemist lahkeli ja kogu seda mõttevahetust sel alal. See jääb ikkagi komisjoni kompetentsi ja seda kakkust suurde saali küll ei tahaks tuua. Kolmas moment. Ma olin ise üks neist, kes eelmisel arutusel tegi ettepaneku lõpetada komisjoni moodustamine, ilma et valitsus ja vastavad inimesed, keda me kevadel paika hääletasime, oleks olnud kohal ja teinud analüüsi. Sellest tulenevalt on nüüd laua peal juures veel üks dokument, millele on härra Lennart Meri alla kirjutanud, ja mind heidutab viimases lõigus kirja pandud lause mõte, et see komisjon, mida moodustada tahetakse, on veel üheks idapoliitikat kujundavaks instantsiks ja tekitab veel täiendavat segadust. Mul on selles suhtes meel väga kurb, et erinevate ministritega, kes küll teineteisele jagavad kompasid ja annavad materjali jumal teab milliseks tegevuseks, pole seniajani saanud istuda ümber laua ja teha neile selgeks see mõte, mis oli ju kevadel Edgar Savisaare valitsuse programmis sõnaselgelt kirjas: valitsuse välispoliitiline aktiivsus lähtub tõdemusest, et üleminekuperioodil iseseisvat riiki veel ei ole või ta on kujunemisejärgus. Head kolleegid, kas me ei lähe siin teise äärmusesse, et me ikkagi endiselt kujutluspildi ja tegelikkuse ajame segamini? Täna ülevaate kuulmisel ja arutlusel olen ma seda meelt, et nüüd eraldi loodav komisjon peaks olema vist see, kes võtab asjaosalised kokku ümber laua, aga seda ei peaks tegema mitte kaugemal Tallinnast. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu! Mul on nüüd palve, head kolleegid, katsume kõik saadikud saali saada. Palun tulla registreerima, kes hiljaks jäid.

Kohaloleku kontroll. Kohal on 65 saadikut, puudub 40.

Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et lõpetada läbirääkimised päevakorra teemal? Palun hääletada! Lihthälteenamus. Selle ettepaneku poolt on 62 saadikut. Vastu ja erapooletuid ei ole. Mõned üldse ei hääletanud.

Meil on ettekandjad avaldanud soovi esineda lõppsõnaga. Edgar Savisaar. Ja teine ettekandja oli Jaak Allik. Jaak Allik väidab, et tal on protseduuriküsimused.

E. Savisaar

Lugupeetud kolleegid! Ma vastaksin mõningatele esitatud küsimustele ja märkustele ja ütlesin välja ka seisukoha seoses otsuseprojektiga. See kahe punkti kokkuviimine on iseenesest muidugi mõnevõrra kunstlik, aga ma arvan, et see ei ole meil heas seltskonnas probleemiks. Kõigepealt härra Tiit Made esinemisest. Ma ei tea ühtegi sammu valitsuse tegevuses, mis härra Madele pettumust ei oleks valmistanud ja ka tema tänane esinemine ei kujunenud selles mõttes erandiks. Üldiselt väärib kiitust tema printsiipiaalsus, kui inimene on laskunud sügavasse opositsiooni nagu härra Made kunagi väljendas, siis ta ka on opositsioonis ükskõik mis küsimusega ka tegu ei ole. Härra Maarendi esinemise kohta. Mul on väga kurb, kui siin avalikult tehakse katset lüüa kiilu Ülemnõukogu esimehe ja minu vahele ja esitatakse süüdistusi selles, et valitsus ahistab Ülemnõukogu esimehe kompetentsi. Seda peaks nagu lugema valitsuse solvamiseks, kui me siin juba vastastikku hakkame solvamistest rääkima. Kas siis Ülemnõukogu esimees ei teosta välispoliitikat? Minu arvates teostab küll. Ja on terve rida selliseid probleeme välispoliitikas, mida mina näiteks ei valda, aga ma tean, et Kadriorus neid lahendatakse, ja ma ei peagi neid valdama, sest on olemas tööjaotus ja lõppude lõpuks usaldatakse üksteist, kui juba niisuguseid ameteid peetakse. Edasi härra Maarendi väide segadustest välispoliitikas. Ma ei tea, millistest segadustest ta siin räägib ja kas neid üle ei dramatiseerita. Ma ei ole seni sõna võtnud ja olen püüdnud end hoida neutraalsena mõningates küsimustes, mis viimasel ajal on nii erakondlikul tasemel kui klatšijuttude tasemel siin-seal üles kergitatud, aga ma tahan öelda, et need niinimetatud segadused on palju sügavamad kui ainult välispoliitikas. Aga ma ei kavatse siin suures saalis hakata pesema musta pesu ja ma täiesti toetan Ants Paju tema üleskutse mõttes. Härra Lebedeviga ma olen nõus. Vene elanikkonna osavõtuta ei tule meil midagi välja, aga mulle tundub, et vene elanikkonna osavõtt ei ole sugugi lootusetu asi ja siin ma eristaksin selgelt ühelt poolt vene elanikkonda ja teiselt poolt neid impeeriumimeelseid jõudusid, kes siin püüavad esineda vene elanikkonna esindajatena, see on iseasi. Härra Toome, ma olen nõus, et vaja on kavandada konstruktiivseid samme ja rea niisuguseid samme ma tegelikult oma ettekandes välja pakkusingi ja mul on väga kahju, et üheski sõnavõtus neid ei

kommenteeritud. Ma püüaksin vaielda vastu ka härra Made märkusele, justkui ma oleks lubanud, et ettekande teesid tänase esinemise kohta esitatakse varem, ma ei ole seda kellelegi kunagi lubanud. Ja härra Petinovile ma tahaksin avaldada tänu temapoolsete heade sõnade eest, mis ta ütles seoses selle ettekandega. Nüüd sõltumatute demokraatide fraktsiooni ettepanekust. Tehti ettepanek luua eraldi komisjon tippjuhtidest Eesti välispoliitika koordineerimiseks. Kui kasutada ettekandja Mikk Titma esinemise stenogrammi, siis on see komisjon ette nähtud selleks, et võtta vastu lõplikke otsuseid, viia kokku seadusandja ja täidesaatja, asetada nad olukorda, kus nad peavad koos otsustama jne. Ma pean tunnistama, et mulle tuli see ettepanek üllatusena, kuna seni on meil seadusandliku ja täidesaatva võimu lahusust siinsaamas saalis üsna rangelt järgitud. Sellest lähtudes ei ole ka näiteks valitsuse esimees Ülemnõukogu Presiidiumi liige ning tarvitusele on võetud teisigi abinõusid, et neid kahte võimu mitte segamini ajada. Kui seda siiski peetakse õigeaks muuta, siis alustada tuleks vastavatest muudatuste tegemisest Eesti NSV seadusesse vabariigi valitsusest ning Eesti Vabariigi 16. mai seadusse "Ajutise valitsemise korrast" p. 3, kus on määratletud seadusandlike ja täidesaatva võimu vahekorrad.

Et määratleda selle ettepanekud komisjoni vahekorda Ülemnõukogu esimehe nõukoguga, ütles Mikk Titma nii: "Presiidiumi nõukogu otsustab, vabandust, presidendi nõukogu otsustab strateegilisi asju, välispoliitika komisjon töötab n.-õ. tuletõrje korras." See siiski ei ole päriselt nii. Strateegilisi asju otsustab täna päeval siiski parlament, Ülemnõukogu esimehe nõukogul (ja esimees on seda korduvalt rõhutanud) on nõuandev iseloom. Nagu ma aru saan, tahetakse nüüd selle kõrvale luua lõplikke otsuseid langetav komisjon, nagu ettekandja ka väljendas. Seoses sellega tekib küsimus, millisel põhimõttel niisugune komisjon moodustatakse ja kellest ta koostatakse? Tema koosseisu kuuluvad nii ministrid kui ka rahvasaadikud, nimelt niisugune ettepanek on ju tehtud. Tahaks teie tähelepanu juhtida sellele, et mõlemal juhul on nii vastutuse kui ka vabaduse määr põhimõtteliselt erinev. Seadusandliku võimu kandjatel saadikutena, ka komisjoni esimeestena ei ole vastutust otsuste eest. Nende otsustel on soovitatav iseloom. Otsustab ja ka vastutab parlament *in corpore*. Minister vastutab aga ka üksikisikuna, mitte ainult valitsus tervikuna. Nii et saadik ja minister ei ole võrdse vastutusega ametiisikud. Ütleme näiteks niimoodi, et kui minister Meri ministrina eksib, siis ta tagandatakse ametikohalt. Kui aga vea teeb ütleme härra Toome saadikuna, siis saadiku kohalt teda maha võtta sellepärast ei saa. Teda võidakse järgmistel valimistel mitte valida. Ka vabaduse aste on neil erinev. Parlamendisaadik on sõltumatu, välja arvatud oma partei ees, tal ei tohi olla oma valijate ja kolleegide ees saladusi. Aga riigiametnikel on saladuste hoidmine mõnikord lausa kohustuslik. Sellise komisjoni idee

aluseks on võetud see, et üks parlamendisaadik on kompetentsem kui teine, kuivõrd on valitud teatud ametikohale. Aga mandaat on meil ju kõigil ühesugune. Ja kui me lähtume kompetentsusest, siis tuleks valida sellesse komisjoni terve rida välispoliitika asjatundjaid, kes ei ole ei parlamendis, ega ka mitte valitsuses. Härra Titma viitas sõnaselgelt dramaatilistele otsustele. Kui neid tõesti tuleb tegema hakata, siis peaksid sellesse komisjoni kuuluma ka erakondade juhid, ma olen kindlalt sellisel arvamusel. Peaksid kuuluma Ülemnõukogu riigikaitsekomisjoni esimees. Ma ei näe mingit põhjust, miks välispoliitika sellistes küsimustes (kui me räägime dramaatilistest otsustest) on riigikaitsekomisjoni esimehe osatähtsus väiksem kui näiteks välispoliitika komisjoni esimehel? Aga muidugi on see komisjon siis puhtalt töötoimkonna funktsioonis. Siin toodi näiteks Rootsi välispoliitika nõukogu. Mul on olnud au selle istungist korra osa võtta. See on moodustatud just nimelt parteide juhtide poolt. Ja nii palju kui mina olen aru saanud, sellel nõukogul on ikkagi puhtalt konsultatiivne iseloom. Nii et mulle tundub, et küsimused, millised tahetakse lahendada vastavalt sõltumatute demokraatide fraktsiooni ettepanekule loodava komisjoni kaudu, on siiski omasemad Ülemnõukogu esimehe nõukogule. Seda enam, et kui me lähme nüüd konkreetsete persoonide juurde, siis te näete, et 6-st kavandatud komisjoni liikmest kuulub nõukogusse juba niigi 5: Meri, Lippmaa, Nugis, Rüütel, Savisaar. Need on ju kõik Ülemnõukogu esimehe nõukogu liikmed. Ja kui on tähtis, et sinna kuuluks ka kuues, rahvasaadik Toome, siis me võime ju Ülemnõukogu esimehele sellekohase ettepaneku teha ja ma usun, et see on talle vastuvõetav. Ma toetaksin seda mõtet igati, sest mulle näib, et härra Toome osa poliitikas peaks olema märksa tähelepanuväärsem, märksa suurem kui praegu, arvestades nii tema energiat kui ka kogemust. Ja ma arvan, et sellega oleks ka see küsimus lahendatud. On loomulik, et välispoliitika suured üldküsimused samuti arutatakse läbi esimehe nõukogus. Peale selle teine moment. Ma pean õigeaks poliitika koordineerimisel kasutada pigem olemasolevaid institutsioone kui luua juurde uusi. Ma toon ainult ühe näite. Meil on olemas Ülemnõukogu kõrgetasemeline komisjon läbirääkimisteks Nõukogude Liidu keskvoimudega. Läbirääkimised on teatavasti rahvusvahelise suhtlemise kõrgeim vorm. See tähendab, et kõik madalamad vormid selle komisjoni töös on samuti endastmõistetavad ja nendeks on ka sisuline volitus olemas. Järelikult on võimalik rakendada seda komisjoni ka idapoliitikas laiemas tähenduses, kui seda seni on tehtud. Sellised oleksid minu seisukohad seoses sõltumatute demokraatide projektiga. Täna!

J. Allik

Lugupeetud härra juhataja, lugupeetud kolleegid! Ma loodan, et see otsuse projekt on teil käepärast. On tulnud rida parandusi ja minu kohus on ette kanda, milliseid neist projekti esitajad aktsepteerivad. Kuna härra Titma puudub ka tänasel istungil, siis volitati seda tegema mind. Ülemnõukogu väliskomisjon ja samuti Ülemnõukogu liikmed Koha ja Ristkok pole nõus kolmanda punkti otsusesse lülitamisega. Kõigepealt ma tahaks juhtida tähelepanu, et siin on trükkimisel tulnud sisse viga, "idapoliitika" asemel on ekslikult "välispoliitika". Kuid see pole ka enam tähtis, me oleme nõus kolmanda punkti otsusest välja jätma. Mis puutub esimesse punkti, siis nii härra Meri kiri Ülemnõukogule kui ka praegune härra Savisaare sõnavõtt rääkis nagu millestki muust, kui siin kirjas on. Me viisime eelmisel istungjärgul toimunud pikkadel läbirääkimistel sisse mõnevõrra teise kombinatsiooni kui see, millega valitsus praegu tegeles. Siin ei ole juttu ei komisjonist ega idapoliitikast, vaid Eesti Vabariigi välispoliitika koordineerimise nõukogu moodustamisest. Need 6 isikut on valitud sellel põhimõttel, et need on inimesed, kes iga päev seda välispoliitikat teostavad, ning meie fraktsioonil on jäänud mulje, nagu ka Ülemnõukogu väliskomisjonil, et nende inimeste tegevuses puudub koordineerimine. Nõukogu eesmärk on see, et välispoliitikat hakatakse tegema kokkuleppel ühes suunas ja kooskõlas. Ja edasi on veel rahvasaadik Petinovi täiendus otsuseprojektile. Nimelt see, mis puudutab eile meie laudadele ilmunud Vene Föderatsiooni Ülemnõukogu Rahvuste Nõukogu pöördumist. Härra Petinov teeb ettepaneku lisada projektile järgmine, ilmselt kolmas punkt: "Toetada Vene NFSV Ülemnõukogu Rahvuste Nõukogu pöördumist kõigi liiduvabariikide ülemnõukogude poole. Pidada au sees rahvusvahelisi inimõiguste norme, seades üldinimlikud väärtused Eesti Vabariigi õiguspraktika peamiseks kriteeriumiks." Ma võin öelda oma arvamuse, et ma toetaksin Vene Föderatsiooni Ülemnõukogu pöördumist meie poole ja ka seda rahvasaadik Petinovi ettepanekut, kuid minu meelest see ei käi nagu selle otsuse sisu kohta. Minu arvates oleks õigem seda Vene Föderatsiooni pöördumist arutada eraldi, sest küsimus on selles, kas ta on meile suunatud ka sisuliselt, kas meil on olnud praktikas mingeid selliseid samme ja otsuseid, mida Vene Föderatsiooni saadikud peavad nagu taunima. Seetõttu ma teeks küll ettepaneku saadikutegrupil teha ettepanek võtta selle läkituse arutelu eraldi Ülemnõukogu päevakorda ja mitte lülitada teda selle otsuseprojekti juurde. Mis puudutab selle otsuse projekti, siis on sõltumatute demokraatide grupil ettepanek hääletada esimest ja teist punkti eraldi, mõlemat punkti nimeliselt, kuna neid mõlemaid on võimalik vaadata ka eraldi otsustena. Teha seda eraldi ja nimeliselt. Aitäh!

Juhataja

Jaak Allik, ma palun hetkeks tagasi! Lugupeetud Ülemnõukogu, ma pöördun Sergei Petinovi poole ettepanekuga, Sergei Petinovit ei ole, kas ta on päriselt lahkunud? Enne kui me hääletama asume, tuleb kohaloleku kontroll, võib-olla ta tuleb välja.

Kalju Koha ettepanekut ma ei saa hääletusele panna kui parandusettepanekut. Kalju Koha.

K. Koha

Ega ma ei nõuagi hääletusele panekut. Jaak Alliku ettekandest sain ma aru, et punkt 3 ei ole enam olemas. Ma ütlesin ainult oma arvamuse välja.

Juhataja

Kalju Koha parandusettepanek algab sõnadega "ma olen otsuseprojekti vastu". Meie reglement ütleb sel puhul, et siis ei panda hääletamisele, vaid lihtsalt hääletatakse vastu.

Ja Andrus Ristkoki ettepanek on ka kirjeldavat laadi, ma ei saa parandusettepanekuna hääletusele panna, lihtsalt Andrus Ristkok hääletab vastu.

Lugupeetud Ülemnõukogu, sõltumatud demokraadid on teinud ettepaneku, et viia läbi nimeline hääletamine ja hääletada kahte punkti eraldi, kolmandast punktist on nad nõus loobuma. Kõigepealt me peame otsustama, kas Ülemnõukogu toetab nimelist hääletamist, selleks on vaja kolmandiku saadikute nõusolekut. Sergei Petinov, üks ettekandjatest (Jaak Allik) teeb ettepaneku, et see parandusettepanek toetada Vene Föderatsiooni vastavat pöördumist oleks arutatud eraldi punktina, et ta nagu ei sobi harmooniliselt antud dokumentide konteksti. Kas Sergei Petinov on nõus? On nõus. Sergei Petinov.

S. Petinov

Lugupeetud juhataja, lugupeetud kolleegid! Mul oli selles küsimuses Jaak Allikuga väike dialoog. Selles, mida Jaak Allik räägib, on kahtlemata oma loogika. Me võiksime toimida järgmiselt: me ei tarvitse neid kahte küsimust omavahel segada. Ma tahan öelda, et meile väljajagatud otsuseprojekti on tõepoolest juttu vaid komisjoni loomisest. Ja siia selle punkti sissetoomine ei tundu eriti loogilisena, ta langeb otsuse kontekstist välja, olen sunnitud sellega nõustuma. Seepärast ma teen ettepaneku võtta seda punkti, mille teie, lugupeetud juhataja, ette lugesite, väga lühikese eraldi otsuseprojekti, mis koosnekski vaid sellest ainsast punktist. Siis on selge, et me väljendame suhtumist sellesse dokumenti. Kas võtame selle vastu või lükkame tagasi, seda otsustab Ülemnõukogu.

Juhataja

Selge. Võtame siis kõigepealt otsuseprojekti, mis puudutab nõukogu moodustamist. Parandusettepanekutega oleme ühele poole saanud, rohkem parandusettepanekuid ei ole. Parandusettepanekute autoritega on läbirääkimised peetud. Nüüd on vaja selgust saada protseduuri küsimustes. Kas Ülemnõukogu soovib hääletada nimeliselt? Kohaloleku kontroll. Kohal on 63 saadikut, puudub 42.

On laekunud veel täiendav parandusettepanek. Katsume kõigepealt protseduuri osas selgusele saada. Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et antud otsuseprojekt võtta vastu nimelisel hääletamisel? Kolmandik 63-st. Selle ettepaneku poolt on 22 saadikut, vastu 25, erapooletuid on 17. Kui minu matemaatika on õige, siis 22 on üle kolmandiku. Hääletamine viiakse läbi nimeliselt. Ja nüüd esimene parandusettepanek, mis on tehtud Sergei Sovetnikovi poolt ja puudutab esimese alapunkti täiendust ühe isikuga: lülitada täiendavalt veel juurde Sergei Volkov. See on esimene parandusettepanek. Sellistel puhkudel me oleme alati kasutanud salajast hääletamist. Kui me arutame personaalselt nimesid, siis on alati hääletamine salajane olnud. Johannes Kass.

J. Kass

Mul on ettepanek viia parandused läbi salajasel hääletamisel. Praegu me hääletasime nimelist hääletamist, aga nüüd ma tahaks ka salajas hääletada. Ja sellel on eelisõigus nimelise ees. Kuidas on kord?

Juhataja

Ei, siis ma panen uuesti hääletamisele. Selleks, et korralikult kiilu lüüa Ülemnõukogu töös, tuleb õigel ajal küsimusi esitada ja ettepanekud teha. Nüüd ma panen uuesti hääletamisele, kuid meie senine tööalane kokkulepe on olnud küll, et kui personaalselt arutatakse, on olnud salajane hääletamine ja seda on alati mõistetud. Kas Ülemnõukogu omab praegusel hetkel eriarvamusi? Kõigepealt me oleme nüüd parandusettepaneku juures ja see on salajane hääletamine. Siis edasi ma panen uuesti protseduuri hääletamisele, mis puudutab otsuse projekti vastuvõtmist salajasena, see on teine asi.

J. Allik

Ma julgen küll arvata härra Kassi ettepaneku suhtes, et see on võimalik sel juhul, kui Ülemnõukogu enne otsustab oma eelmise otsustuse tühistada. Sest ei ole kunagi rakendatud

protseduuri nii, et üks otsus võetakse vastu ja siis tehakse täpselt vastupidine. Nad on pandud siis võrdväärselt hääletusele, nii nagu reglement ette näeb.

Juhataja

Jaa, me paneme ta selliselt hääletamisele. See nõuab lihthäälteenamust. Aga kõigepealt otsustame salajasel hääletamisel, kas lülitada otsuseprojekti veel täiendavalt Sergei Volkov. Kohaloleku kontroll. Kohal on 63 saadikut. Puudub 42. Parandusettepanek.

Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et lülitada täiendava kandidatuurina antud otsuse projekti alalõik 1 Sergei Volkov? Hääletamine on salajane. Lihthäälteenamus. Selle ettepaneku poolt on 22 saadikut, vastu 33, erapooletuid on 7. Ettepanek ei leidnud toetust.

Minu meelest, lugupeetud saadikud, on praegu tegemist reglemendis täpselt määratlemata protseduuriga, sest kui ettepaneku esitamisel oleksid jäänud konkureerima kas salajane või nimeline, siis oleks olnud salajasel eelisõigus. Nimeline on otsustatud.

Nüüd ma panen küsimuse hääletamisele, see on nüüd juhataja õigus, sest see on reglementeerimata protseduur. Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et annulleerida vastuvõetud otsus nimelise hääletamise kohta? Palun hääletada! Lihthäälteenamus.

Selle ettepaneku poolt on 30 saadikut, vastu 34, erapooletuid on kaks. Otsust ei tühistata.

Lugupeetud Ülemnõukogu, seda otsuseprojekti me hääletame kaks korda. Esimest alapunkti ja teist alapunkti eraldi. Antud juhtumil mõlemad punktid eraldi otsustatakse lihthäälteenamusega ja otsus tervikuna võetakse vastu viiekümne kolme häälega. Kas Ülemnõukogu sai aru? Sai aru.

Kohaloleku kontroll. Ei anna protesti esitamise võimalust. Kohal on 65 saadikut, puudub 40. Nüüd, lugupeetud saadikud, tuleb hääletamise voor ja vahepeal ma kohaloleku kontrolli ei tee, see on reglemendiga kooskõlas.

Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et võtta vastu otsuse projekt sellises redaktsioonis, nagu ta on teile esitatud? Palun hääletada! See jäi muutmata. Ma loen teile ette. "Moodustada Eesti Vabariigi välispoliitika koordineerimiseks nõukogu järgmises koosseisus: Rüütel, Nugis, Savisaar, Toome, Meri." Palun hääletada! Lihthäälteenamus. Selle ettepaneku poolt on 25 saadikut, vastu 26 saadikut, erapooletuid on 15. See ettepanek ei leidnud toetust.

Minu meelest loogika järgi ei ole mõtet jätkata. See on minu ettepanek. Kui Ülemnõukogu soovib, panen teise alapunkti hääletamisele. Tingimused on samad. Ma loen kõigepealt selle ette. Palun rahu! "Teha kõigile Eestist valitud Nõukogude Liidu Ülemnõukogu liikmetele ja Rahvasaadikute Kongressi saadikutele ettepanek täita valijatelt saadud mandaati Eesti huvide

esindamisel NSV Liidu Rahvasaadikute Kongressil ja tema poolt moodustatud organites." Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on minu poolt ette loetud ja projektis esitatud teise alapunkti vastuvõtmise poolt? Palun hääletada! Lihthäälteenamus. Selle ettepaneku poolt on 23 saadikut, vastu 29, erapooletuid 14. See ettepanek ei leidnud toetust.

Kolmas punkt on maha võetud, ka antud seaduseelnõu autorid nõustusid selle ettepanekuga. Sellega on see päevakorrapunkt ammendatud.

Eestist valitud NSV Liidu rahvasaadikute sõidust NSV Liidu rahvasaadikute IV kongressile ja pöördumisest NSV Liidu rahvasaadikute poole

Juhataja

Üks hetk, palun mitte lahkuda, veel ei ole lõppenud! Sõna saab Arnold Rüütel.

A. Rüütel

Teatavasti Ülemnõukogu Presiidiumis toimus meilt valitud Liidu saadikute nõupidamine ja arutlusel oli küsimus, kas Liidu Rahvasaadikute Kongressil osaleda või mitte osaleda ja millise programmiga osaleda. Pika arutelu tulemusena asuti seisukohale, et kellel võimalik, see osaleks. Oli ka teisi seisukohti. Leiti, et keegi saadikutest peaks sõna võtma meie Ülemnõukogu poolt vastuvõetud põhimõtetest lähtudes, samuti Vilniuses Leedu, Läti, Eesti ülemnõukogu saadikute ühisistungil vastuvõetud otsustest lähtudes. Ja sellest tulenevalt valmistati meil presiidiumis ette üks niisugune võimalik pöördumine Liidu Rahvasaadikute Kongressi poole, mille siis üks Liidu rahvasaadikuid esitaks. Ma loeks selle teile ette.

Juhataja

Üks hetk, Arnold Rüütel, me peame selle päevakorda lülitama. Ettepanek on lülitada kiireloomulise küsimusena päevakorda meie pöördumine Nõukogude Liidu Rahvasaadikute kongressi poole. Üks hetk, me hääletame läbi, enne ma küsin Vladimir Lebedevi käest.

V. Lebedev

Lugupeetud juhataja, lugupeetud kolleegid! Mul on küsimus härra Rüütlile. Ülemnõukogu ei võtnud vastu otsust, mida me praegu hääletasime. Kas tähendab see, et Moskvast kongressil ei või saadikud esineda Ülemnõukogu nimel? Kas ma mõistsin teid õigesti? Tänan!

Juhataja

Tähendab, paneme enne küsimuse päevakorda. Lugupeetud saadikud, meil on tegemist praegu päevakorra täiendamisega vastavalt §-le 15 – kiireloomuline küsimus. See otsustatakse lihthäälteenamusega. Kohaloleku kontroll. Kohal on 62 saadikut, puudub 43. Lugupeetud Ülemnõukogu, kes on selle poolt, et täiendada käesoleva istungjärgu päevakorda vastavalt §-le 15, pöördumisega Nõukogude Liidu IV Rahvasaadikute Kongressi poole? Palun hääletada! Selle ettepaneku poolt on 51 saadikut, vastu 4, erapooletuid 6. Päevakord on täiendatud. Ma juhin lugupeetud saadikute tähelepanu sellele, et praegu tuleb kutsuda saali kõik saadikud. Pöördumise vastuvõtmiseks on vaja 53 häält. Kui on soovitusena, siis on lihthäälteenamus. Vladimir Lebedev, milles on küsimus? Palun!

V. Lebedev

Me võtsime selle küsimuse päevakorda, kuid ma ei näe teksti. Meie reglemendi kohaselt ei saa nii tõsist ja väga vastutusrikast dokumenti kuulmise järgi vastu võtta ega hoopiski mitte hääletada. Tänan!

Juhataja

Suur tänu! Nii palju kui mina aru saan, ei ole tegemist Eesti Vabariigi Ülemnõukogu pöördumisega, kuid Arnold Rüütel annab selle kohta selgitust. Palun, Arnold Rüütel!

A. Rüütel

See dokument ei ole sisuliselt Ülemnõukogu ametlik pöördumine, mis siin hääletamise korras vastu võetakse. Teatavasti võtavad sellest kongressist osa meilt valitud rahvasaadikud ning austusest meie Ülemnõukogu vastu ja et teostada ühtset ja koordineeritud poliitikat, me leidsime, et on vaja meie Ülemnõukogu informeerida sellest ja paluda toetust selliseks esinemiseks. See tekst on siin praegu olemas. Seda ei ole välja jagatud, kuivõrd seda ei võeta mingi seaduse või otsusena vastu. Kui lubate, ma loeksin selle ette, et te oleksite sellest informeeritud ning avaldate siis oma arvamust, kas toetate seda või mitte.

Juhataja

Lugupeetud Ülemnõukogu, ma annan kohe selgitust. Tegemist ei ole Eesti Vabariigi Ülemnõukogu pöördumisega. Nõukogude Liidu rahvasaadikud ei saa Eesti Vabariigi Ülemnõukoguga mingit õiguslikku seost. Praegu on tegemist lihtsalt tähelepanelikkuse avaldusega, et Nõukogude Liidu saadikutekorpus informeerib Eesti Vabariigi Ülemnõukogu saadikuid sellest, millise dokumendiga Moskvasse minnakse ja see heakskiit on moraalne. Seda isegi ei hääletata. Kas küsimus on Ülemnõukogule selge? Selge. Arnold Rüütel loeb selle dokumendi ette ja kui on küsimusi, siis esitame need.

A. Rüütel

Kuna see on vene keeles, siis ma loen ka vene keeles. Уважаемые народные депутаты СССР. Мы сочли необходимым еще раз обратиться к вам с разъяснением нашей позиции по регулированию отношений между СССР и Эстонской Республикой. Мы ценим усилия, которые принимаются в СССР для демократизации национально-государственного устройства и других общественных отношений. Мы так же горячо приветствуем несомненные и огромные изменения в международной обстановке, которые стали возможны, благодаря переменам в советской внешней политике, переходу от конфронтации к поиску взаимопонимания и компромиссов. Мы были бы рады, если бы и в наших дальнейших отношениях повторились те же принципы. После признания II съездом народных депутатов СССР недействительным с момента подписания так называемого пакта Молотова-Риббентропа и секретных протоколов к нему, а именно этими соглашениями Балтийские страны, в том числе и Эстония, отдавались в советскую сферу влияния, нет необходимости доказывать, что добровольного вхождения Эстонии в СССР никогда не было. То, что произошло с Эстонской Республикой, полноправным членом Лиги Наций, и ее народом в 1940 году, к сожалению, одно из многих дерзких преступлений сталинского режима. И недопустимо, чтобы тень этого прошлого продолжала нависать и над нашим народом, и над отношениями между СССР и возрождающейся Эстонской Республикой. Так, 12 ноября 1989 года Верховный Совет Эстонии признал декларацию о вступлении Эстонии в состав Союза ССР от 22 июля 1940 года недействительной, поскольку она не основана на свободном волеизъявлении эстонского народа. Ведь тогда не только не был проведен референдум по этому вопросу, но и сами выборы в Государственную Думу, принявшую означенную декларацию, проведены с грубейшими нарушениями законов. Решение о восстановлении государственной независимости Эстонской

Республики было подтверждено 2 февраля 1990 года, на собрании народных депутатов всех Советов, представленных в Эстонии. Сознавая, что обретение независимости – это процесс, требующий времени для решения многих проблем, Верховный Совет Эстонской Республики провозгласил 30 марта 1990 года переходный период, во время которого эти проблемы должны быть решены. Нам кажется, что в условиях все более усложняющейся политической, экономической ситуации внутри СССР такой подход отвечает обоюдным интересам. Исходя из ситуации в Эстонии, можем заверить вас, что ни угрозы, ни меры давления с целью вынудить Эстонскую Республику к подписанию союзного договора, не только не дадут желаемого результата, но и могут привести к обратному эффекту. Однако мы видим возможные отношения между СССР и Эстонской Республикой только как отношения добрососедства и взаимного тесного сотрудничества, особенно экономического. Мы выступаем отнюдь не за разрыв сложившихся связей, а за их преобразование из отношений управления в отношения координации деятельности равных партнеров. Верховный Совет Эстонской Республики предлагает поэтапное урегулирование наших отношений. Основным содержанием первого этапа могло бы стать подписание в самом ближайшем будущем протокола, которым СССР признавал бы Эстонскую Республику как юридически независимое государство, вступившее в переходный период с целью решения проблем, стоящих на пути обретения фактической независимости. Протокол фиксировал бы сохранение на основе двухсторонних соглашений на переходный период сложившихся экономических и многих других связей Эстонской Республики с центральными органами СССР и благожелательные отношения к укреплению ее прямых экономических отношений с республиками Советского Союза. Протоколом следовало бы определить порядок и сроки разработки договоров и соглашений, обеспечивающих обретение Эстонией фактической независимости ...

Lugupeetud NSV Liidu rahvasaadikud! Me pidasime vajalikuks pöörduda veel kord teie poole selgitamaks meie seisukohti NSV Liidu ja Eesti Vabariigi suhete reguleerimise küsimuses. Me hindame NSV Liidus tehtavaid jõupingutusi rahvuslik-riikliku korralduse ja teiste ühiskondlike suhete demokratiseerimisel. Samuti toetame palavalt vaieldamatult suuri muutusi rahvusvahelises olukorras, mis on saanud võimalikuks tänu muudatustele Nõukogude välispoliitikas, üleminekule konfrontatsioonilt vastastikuse arusaamise ja kompromisside otsingule. Me oleksime rõõmsad, kui samad põhimõtted korduksid ka meie edasistes suhetes. Pärast NSV Liidu II Rahvasaadikute Kongressi poolt nn. Molotovi-Ribbentropi pakti ja sellega kaasnevate salaprotokollide allakirjutamise hetkest kehtetuks tunnistamist (aga just

nende kokkulepetega anti Balti riigid, nende seas ka Eesti, nõukogude mõjusfääri) pole vajadust tõestada, et Eesti vabatahtlikku astumist NSV Liitu pole kunagi olnud. See, mis juhtus Eesti Vabariigi – Rahvasteliidu täieõigusliku liikme – ja tema rahvaga 1940. aastal, on kahjuks üks paljudest stalinliku režiimi kuritegudest. Ning on lubamatu, et selle mineviku vari ripuks endiselt nii meie rahva kui ka NSV Liidu ja taastuva Eesti Vabariigi suhete kohal. Nii tunnistas Eesti Ülemnõukogu 1989. aastal 12. novembril kehtetuks 1940. aasta 22. juuli deklaratsiooni Eesti astumisest Nõukogude Liidu koosseisu, kuna see ei põhine eesti rahva vabal tahteavaldusel. Ei korraldatud ju tookord selles küsimuses referendumit ning ka nimetatud deklaratsiooni vastu võtnud Riigivolikogu valimised viidi läbi jämedalt seadusi rikkudes. 1990. aasta 2. veebruaril võttis Eesti kõigi tasandite rahvasaadikute täiskogu vastu otsuse taastada Eesti Vabariigi riiklik iseseisvus. Mõistes, et iseseisvuse saavutamine on aeganõudev protsess, mille käigus tuleb lahendada paljud probleemid, kuulutas Eesti Vabariigi Ülemnõukogu 1990. aastal 30. märtsil välja üleminekuperioodi. NSV Liidu üha komplitseeritumaks muutuvast poliitilise ja majanduslikus siseolukorra tingimustes tundub selline lähenemine vastavat mõlemapoolsetele huvidele. Lähtudes olukorrast Eestis võime teile kinnitada, et ei veenmine ega surveabinõud, eesmärgiga sundida Eesti Vabariiki liidulepingule alla kirjutama, ei anna soovitud tulemust ning mõju võib olla vastupidine. Siiski näeme me NSV Liidu ja Eesti Vabariigi vahelisi võimalikke suhteid vaid kui heanaaberluse ja vastastikkuse tiheda koostöö suhteid, eriti majanduses. Meie eesmärk ei ole sugugi väljakujunenud suhteid katkestada, vaid neid ümber kujundada juhtimissuhetest võrdsete partnerite koordineerimissuheteks. Eesti Vabariigi Ülemnõukogu teeb ettepaneku meie suhete etapiviisiliseks reguleerimiseks. Esimese etapi põhisisuks võiks olla kõige lähemal ajal kirjutada alla protokoll, millega NSV Liit tunnustaks Eesti Vabariiki kui juriidiliselt sõltumatut riiki, kes on astunud üleminekuperioodi, lahendamaks probleeme, mis seisavad tegeliku iseseisvuse saavutamise teel. Protokoll fikseeriks üleminekuperioodiks kahepoolsetel kokkulepetel põhineva Eesti Vabariigi majanduslike ja paljude muude väljakujunenud sidemete säilitamise NSV Liidu keskorganitega ning heatahtlikku suhtumist tema majanduslike otsesidemete tugevdamisesse Nõukogude Liidu liiduvabariikidega. Protokoll fikseeriks kahepoolsete kokkulepete alusel Eesti Vabariigi ja NSV Liidu keskorganite vahel üleminekuperioodiks kujunenud majanduslike ja paljude teiste sidemete säilimise ning soosiva suhtumise majanduslike otsesidemete tugevdamisse Eesti ja Nõukogude Liidu vabariikide vahel. Protokolliga tuleks kindlaks määrata Eesti Vabariigi tegeliku iseseisvuse saavutamist tagavate lepingute ja kokkulepete väljatöötamise kord ning tähtsused. Teise etapi ülesandeks oleks riikidevaheliste läbirääkimiste läbiviimine ning

lepingute sõlmimine põhilistes õiguslik-poliitilistes, majanduslikes ning teistes küsimustes, kokkulepped Nõukogude vägede staatusest Eesti Vabariigi territooriumil, kodanike ja rahvuskogukondade õigustest ning kohustustest, nende kaitsest jne. Kolmas, tähtajaline etapp kujutaks endast nende lepingute ja kokkulepete realiseerimist. Oleme veendunud, et selline lähenemine tugevdab niihästi NSV Liidu rahvusvahelist autoriteeti kui ka stabiliseerib riigi siseolukorda ning teenib meie üldist hüvangut. Seades jalule õigluse Eesti rahva suhtes, kirjutab NSV Liidu IV Rahvasaadikute Kongress tõepoolest kuulsusrikka lehekülje riigi uude ajalukku.

Niisugused oleks need põhialused. Võib-olla mõningal määral oleks vaja teksti redigeerida. Kuid niisugused põhimõtted oleks ilmselt õige esitada Liidu Rahvasaadikute Kongressile. Mida sellest arvatakse?

Juhataja

Härra Rüütel, ma oletan, et meil on hulgaliselt küsimusi. Terve nimekiri. Kuidas me nüüd käitume? Reglement ütleb niimoodi, et nendes küsimustes, kus ei ole ette nähtud hääletamisi, võib läbirääkimisi mitte avada. Ma vabandan, ma ei leia õiget kohta reglemendist, et teile tsiteerida.

Kui me jälgime nüüd protseduuri ja võtame seda kui otsuse eelnõu, kui seadusandlikku algatust, siis kõigepealt tuleb küsimustele vastamine. Sellele järgnevad läbirääkimised. Kuna praegu on informatsioon Ülemnõukogule, siis me ei tarvitse seda teha. Võime ainult võtta teadmiseks. Ei, me ei hääleta midagi, sest see on informatsioon. Lihtsalt tähelepanelikkuse avaldus Eesti Vabariigi Ülemnõukogu saadikutele. Rein Järlik.

R. Järlik

Lugupeetud juhataja, lugupeetud kolleegid! Ma just tahtsin teha ettepaneku läbirääkimisi mitte avada, võtta see tekst teadmiseks ja edasi toimib juba härra Rüütel Ülemnõukogu esimehena nagu ta ise heaks arvab, kohendades seda teksti vastavalt või pidades nõu Ülemnõukogu Presiidiumiga. Aitäh!

Juhataja

Suur tänu! Ka selle eest, et mulle nõu antakse. Ma loen reglemendist selle koha ette. "Kui päevakorraküsimuses pole hääletamist ette nähtud, siis võib istungi juhataja läbirääkimisi mitte avada." Mida ma ka kavatsesin teha. Kui küsimus on mulle, siis palun, Sergei Petinov.

S. Petinov

Lugupeetud härra Nugis, mul on täpsustus! Sõnavõtt, millega meie esindaja astub Kremli Kongresside Palee kõnetooli, ei tohi olla esitatud Eesti Vabariigi Ülemnõukogu nimel. See on väga tähtis, kuidas me seda ka ei hääletaks. On see nii?

Juhataja

Täpselt niimoodi. Ma veel kord rõhutan seda, Nõukogude Liidu saadikute korpusel, mis on valitud Eestist, ei ole mingit õiguslikku seost Eesti Vabariigi Ülemnõukoguga. Eesti Vabariigi nimel esineb Eesti Vabariigi Ülemnõukogu, Nõukogude Liidu saadik esineb oma valija nimel. Need on kaks eri asja.

S. Petinov

Teine küsimus on mul selline: ma tahaksin täpsustada, kas "Võrdsete õiguste eest" rühma poolt tehtud ettepanek, mille lugupeetud juhataja on vististi unustanud, tuleb arutusele?

Juhataja

Ei, ma ei ole seda välja jätnud. Selles ei ole mingit juhuslikkust, kõik on seaduspärane. Te kõik veendusite selles, et eelmist päevakorrapunkti ei saanud me otsuseks vormistada, mis tähendab, et sisuliselt kogu arutelu tuleb teadmiseks võtta. Sellisel juhtumil ettepanek, mis puudutab Vene Föderatsiooni pöördumist, nõuab eraldi päevakorrapunkti. Kui Sergei Petinov tahab võrdõiguslaste nimel ta päevakorda panna, siis peame me seda hääletama. Nüüd ma pean Ülemnõukogu käest küsima uuesti ajapikendust. Sest me pikendasime tööaega eelmise päevakorrapunkti lõpetamiseks ja Arnold Rüütli poolt esitatud kiireloomulise küsimuse ärakuulamiseks.

Kõigepealt tööaja pikendamine. Vene Föderatsiooni pöördumine on välja jagatud kahes keeles. Formaalselt ei ole kuskilt kinni võtta. Nüüd on küsimus ainult selles, kas Ülemnõukogu pikendab ametlikku tööaega. Kui ollakse nõus, siis me hääletame, kas ta läheb kiireloomulise küsimusena päevakorda.

S. Petinov

Lugupeetud kolleegid! Ma mõistan suurepäraselt, et te kõik olete väsinud, seepärast ma ei nõua istungjärgu pikendamist antud küsimuses. Sellegipoolest palun presiidiumil vaadata see küsimus läbi järgmise istungjärgu päevakorraprojekti ettevalmistamisel.

Juhataja

Ausalt öeldes on see projekt juba välja jagatud. Ülejäätmisse saab panna.

Suur tänu! Sellega seoses peaks olema päevakord ammendatud ja probleemid, mis puudutasid protseduure, ka läbi arutatud. Kas on veel küsimusi väljaspool päevakorda? Väljaspool päevakorda ma ei anna. Kuid nüüd viimase päevakorraküsimusega seoses. Pavel Jermoškin.

P. Jermoškin

Lugupeetud eesistuja, lugupeetud härra Ülemnõukogu esimees, austatud kolleegid! Kuna eelmise hääletusega me ei suutnud võtta vastu esitatud otsuse punkti 2, siis me satume üsna keerulisse olukorda, sest me pole võtnud vastu otsust Eestist valitud NSV Liidu saadikute sõidust kongressile. Ja ma näen olukorrast väljapääsu selles, et teha NSV Liidu rahvasaadikute IV kongressi poole pöördumise ettelugemine ülesandeks Eestist valitud NSV Liidu rahvasaadikule, kes täpsetel andmetel seal kindlasti on – Jevgeni Koganile! Tänan!

Juhataja

Suur tänu! Ma annan selle kohta veel kannatlikult selgitust. Meie poolt vastuvõtmata jäänud otsuse projektis oli kirjas, et teha ettepanek Nõukogude Liidu rahvasaadikutele. Ettepanekuid võib teha või jätta tegemata. Õiguslikult on Nõukogude Liidu rahvasaadik sõltumatu Eesti Vabariigi Ülemnõukogu otsusest. Nii et mingit seost siin ei ole. Vello Pohla.

V. Pohla

Lugupeetud juhataja! Lubage mul veel rõhutada selle küsimuse arutamise lõpuks, et ajakirjandus mingil juhul ei avaldaks seda ettelõetud teksti ega avaks sisu põhimõtteid, seda lihtsalt ei saa niimoodi teha. Tänan!

Juhataja

Suur tänu! Stenogrammi me kellelegi välja ei anna. Loodetavasti ta diktofoni ei läinud. Kui läks, siis palume arvesse seda võtta, et see ei kuulu avaldamisele.

Kas sellega võime lugeda istungjärgu lõppenuks?

Head nägemist, saadikud! Kohtume esmaspäeval.